

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRK HUKUKUNDA ÇOCUKLARA ÖZGÜ
GÜVENLİK TEDBİRLERİ**

Burçak KAYA

2501131502

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Selman DURSUN

İstanbul - 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : BURÇAK KAYA Numarası : 2501131502
Anabilim Dalı / Anasat Dalı / Programı : KAMU HUKUKU Danışmanı : DR. ÖĞR. ÜYESİ SELMAN DURSUN
Tez Savunma Tarihi : 24.12.2019 Saati : 09.30
Tez Başlığı : TÜRK HUKUKUNDA ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
Sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. ADEM SÖZÜER		Kabul
2-DOÇ. DR. YUSUF YAŞAR		Kabul
3-DR. ÖĞR. ÜYESİ SELMAN DURSUN		Kabul
4-DR.ÖĞR. ÜYESİ MEHMET MADEN		Kabul
5-DR. ÖĞR. ÜYESİ MUHAMMED DEMİREL		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DR. ÖĞR. ÜYESİ SERDAR TALAS		
2-DR. ÖĞR. ÜYESİ KERİM ÇAKIR		

ÖZ

Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri

Burçak KAYA

Çalışmamızda Türk Hukukunda çocuklara özgü güvenlik tedbirleri incelenmiş, tedbirlerin yanı sıra ulusal mevzuat ve uluslararası belgeler ışığında çocuk yargılamasına ilişkin özelliklere ve çocuk suçluluğuna değinilmiştir. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen diğer güvenlik tedbirlerinden farklı olup, gerek amaç, gerek uygulama, gerekse de infaz açısından değişiklik göstermektedir. Bu sebeple önce genel olarak güvenlik tedbirleri ele alınmış ve Türk Ceza Kanunu'ndaki güvenlik tedbirleri ile Çocuk Koruma Kanunu'nda düzenlenen tedbirlerin farklılık arz eden yönleri açıklanmaya çalışılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Çocuk, Suça Sürüklenen Çocuk, Güvenlik Tedbiri, Yaş Küçüklüğü, Cezai Sorumluluk, Çocuk Koruma Kanunu

ABSTRACT

Security Measures Spesific to Childrenin Turkish Law

Burçak KAYA

This study examines the security measures spesific to children in Turkish Law and besides to this measures, also adresses the characteristics of juvenile prosecution and delinquency in the light of national legislation and international documents. The security measures spesific to children are different from the other security measures existing under the Turkish Criminal Code and differ from purpose, implementation and execution. Therefore, firstly, the security measures are examined in general and different aspects of security measures under the Turkish Criminal Code and measures under the Child Protection Code are tried to be explained.

KEYWORDS: Child, Child Driven to Crime, Security Measure, Underage, Criminal Responsibility, Child Protection Code

ÖNSÖZ

Çalışmamızın konusunu Türk Hukukunda çocuklara özgü güvenlik tedbirleri oluşturmaktadır. Çocuklara uygulanan güvenlik tedbirleri Türk Hukukunda sistemli bir şekilde ilk kez 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda düzenlenmiştir. Çocukların yetişkinlerden ayrı bir yargılama usulüne tabi tutulması ve bu usulle ilgili hukuk kurallarının yine ayrı bir mevzuatta yer alması elbette olumlu bir adımdır. Çocuk suçluluğu gibi önemli bir toplumsal sorunun yalnızca hukuk kuralları ve ceza sistemi ile çözülmesi mümkün değil ise de, suça sürüklenen çocuklar için öngörülen tüm bu yasa hükümlerinin işlerliğinin sağlanabilmesi, diğer bir deyişle uygulamanın da teori ile birlikte gelişmesi halinde en azından suça sürüklenen çocukların korunması ve tekrar topluma kazandırılmasına yönelik hedefin büyük ölçüde gerçekleşeceği düşünülmektedir.

Bu çalışma ile ülkemizdeki çocuk adalet sistemi gerek mevzuat gerekse de uygulama yönünden açıklanmaya çalışılmış, bu kapsamda teorik kaynakların yanı sıra çocuk mahkemeleri nezdinde dava ve tedbir dosyaları incelenmiş, çocuk hakimlerinden ve çocuk bürosu Cumhuriyet savcılarından görüş alınmıştır. Görüşüne başvurulmuş bir kısım hakim ve savcılarca çalışma içerisinde isimlerine yer verilmesine muvafakat edilmemiş olup, bütünlüğün sağlanabilmesi için bölümler içerisinde hiçbir hakim veya savcının ismi belirtilmemiştir. Ayrıca, çocuk ceza muhakemesinin gizlilik ilkesi uyarınca bir kısım mahkemelerde dosya incelemesi yapılması mahkeme hakimlerince uygun bulunmadığından, bu mahkemelerdeki uygulamanın belirtilmesi ile yetinilmek durumunda kalınmıştır.

Bu çalışma, suç işlemiş çocuğa karşı farklı bir bakış açısı kazanmama fırsatı vermiş olup, konunun belirlenmesinde yardımcı olan ve çalışmanın hazırlanması sırasında değerli görüş ve eleştirileri ile yol gösteren tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sayın Selman Dursun'a, tüm sorularımı içtenlikle cevaplayan Bakırköy 1. Çocuk Mahkemesi Hakimi Sayın Suat Keş'e, İstanbul 2. Çocuk Mahkemesi Hakimi Bora Coşar'a, İstanbul 4. Çocuk Mahkemesi Hakimi Hacer Dönmez'e, mahkemelerinde dosya incelememe izin veren İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi Hakimi Sayın Muharrem Sarıkaya'ya, İstanbul Anadolu 4. Çocuk Mahkemesi Hakimi Sayın

Bayram Kaleli'ye ve İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi Hakimi Sayın Yaşar Nur Turan'a, iş yoğunluğuna rağmen dosya inceleme konusunda yardımlarını ve hoşgörülerini esirgemeyen İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi yazı işleri müdürü Sayın Özlem Mutluer'e, mübaşiri Sayın Halit Koç'a, İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi yazı işleri müdürü Sayın Nuray Yener'e ve mübaşiri Sayın Sercan Köse'ye, yol gösterici fikirleri ile çalışmama destek olan Öğr. Gör. Özge Bozkurt'a, Av. İlkten Yiğın'e ve Av. Zerrin Eymirlioğlu'na bu vesile ile teşekkürlerimi sunarım.

Burçak KAYA
İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	xii

Birinci Bölüm

ÇOCUK, ÇOCUK SUÇLULUĞU VE ÇOCUĞUN CEZA HUKUKU SORUMLULUĞU

I. ÇOCUK KAVRAMI	3
A. Tarihsel Gelişim	3
B. Türk Hukukundaki Durum	6
1. Suça Sürüklenen Çocuk.....	7
2. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk	8
II. ÇOCUK SUÇLULUĞU.....	10
A. Genel Olarak	10
B. Suçluluğu Açıklamaya Yönelik Teoriler.....	11
1. Biyolojik Teori	13
2. Psikolojik Teori	14
3. Sosyolojik Teori	15
4. Öğrenme Teorileri	16
5. Teorilere İlişkin Genel Değerlendirme.....	16
C. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri.....	17
1. Bireysel Nedenler	18
2. Çevresel Faktörler.....	20
D. Türkiye’de Çocuk Suçluluğu	25

E. Dünyada Çocuk Suçluluğu	28
----------------------------------	----

III. ÇOCUĞUN CEZA HUKUKU SORUMLULUĞU 32

A. Genel Olarak	32
B. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Sorumluluk	33
1. 12 Yaşını Doldurmamış Çocuklar	34
2. 12 Yaşını Doldurmuş 15 Yaşını Doldurmamış Çocuklar	37
3. 15 Yaşını Doldurmuş 18 Yaşını Doldurmamış Çocuklar	45
C. Yaşın Tespiti.....	49

İkinci Bölüm

GÜVENLİK TEDBİRLERİ

I. SUÇ, CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRİ KAVRAMLARI 51

A. Suç ve Ceza Kavramları.....	51
1. Suçun Tanımı	51
2. Ceza Yaptırımı	54
a. Tanımı ve Nitelikleri	55
b. Cezanın Amacı.....	56
(1) Mutlak Teori: Cezanın Ödetme (Kefaret) Amacı.....	57
(2) Nispi Teori: Cezanın Önleme Amacı	58
(3) Karma (Birleştirici) Teori.....	59
(4) Türk Ceza Hukuku Sisteminde Cezanın Amacı.....	60
c. Türk Hukukunda Cezalar	62
B. Güvenlik Tedbiri Kavramı	63
1. Güvenlik Tedbirlerinin Uygulanma Şartları.....	66
a. Bir Suç İşlenmiş Olması	66
b. Toplumda Tehlikeli Halin Ortaya Çıkması	68
c. Kanun Tarafından Öngörülmesi.....	68
d. Mahkeme veya Hakim Tarafından Hükmedilmesi	69
2. Güvenlik Tedbiri ile Cezanın Karşılaştırılması.....	70
a. Amaç Bakımından.....	71

b. Süre Bakımından.....	72
c. Uygulanacak Kişi Bakımından	73
d. İnfaz Rejimi Bakımından.....	74

II. GENEL OLARAK CEZA HUKUKUNDA GÜVENLİK TEDBİRLERİ 75

A. Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma	76
B. Müsadere	78
C. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri	79
D. Akıl Hastalarına Özgü Güvenlik Tedbirleri	79
E. Tekerrür	81
F. Sınır Dışı Edilme	83
G. Tüzel Kişilere Özgü Güvenlik Tedbirleri.....	84

III. ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ 85

A. Tedbirlerin Amacı	86
B. Tedbirlerin Türleri	87
1. Danışmanlık Tedbiri	89
2. Eğitim Tedbiri	93
3. Bakım Tedbiri.....	94
4. Sağlık Tedbiri	96
5. Barınma Tedbiri	97
C. Tedbir Kararı Verilmesinin Şartları.....	97
D. Tedbirlerin Uygulanabileceği Çocuklar	103
1. 12 Yaşını Doldurmamış Çocuklar	103
2. 15 Yaşını Doldurmamış Çocuklar	104
3. Sağır ve Dilsiz Çocuklar	105
4. Akıl Hastası Çocuklar	106
E. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri ile Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Karşılaştırılması	107

Üçüncü Bölüm

ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ MUHAKEMESİ VE TEDBİRLERİN İNFAZI

I. ÇOCUK CEZA MUHAKEMESİNE ÖZGÜ DÜZENLEMELER	113
A. Çocuk Mahkemeleri	114
B. Soruşturma Evresi	119
1. Çocuğun Yakalanması ve Gözaltına Alınması	123
2. Çocuk Hakkında Tutuklama ve Adli Kontrol Kararı Verilmesi	126
a. Çocuğun Tutuklanması	126
b. Çocuğun Adli Kontrol Altına Alınması	133
3. Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi	136
4. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı	139
5. Uzlaşma	140
6. Ön Ödeme	145
7. Kamu Davasının Açılması	146
C. Kovuşturma Evresi	149
1. Çocuk Muhakemesinde Kovuşturmaya Esas Olan İlkeler	149
a. Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi	149
b. Gizlilik İlkesi	150
c. Sadelik İlkesi	153
d. Basitlik İlkesi	154
e. Çabukluk İlkesi	154
f. Zorunlu Müdafilik İlkesi	156
g. Disiplin Hapsi Yasağı İlkesi	158
2. Çocukların Yetişkinlerle Birlikte Suç İşlemesi	159
3. Tedbir Kararlarına Karşı Kanun Yolu	160
II. İNFAZ	161
A. Tedbir Kararlarının İnfazı	162

1. Tedbir Kararlarının Uygulanması.....	163
2. Tedbir Kararlarının Uygulanmasının Denetimi.....	169
3. Tedbir Kararlarının Değiştirilmesi veya Süresinin Uzatılması	173
4. Tedbir Kararlarının Kaldırılması veya Sona Ermesi	174
B. Denetimli Serbestlik	176
SONUÇ	178
KAYNAKÇA	183
EK-1.....	197
EK-2.....	198

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
AÜEBFD	:	Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi
AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFY	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
bs.	:	Baskı
bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
CMK	:	Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	:	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
CvGTİHK	:	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
ÇHS	:	Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇKK	:	Çocuk Koruma Kanunu
ÇKKUY	:	Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
E.	:	Esas
HSK	:	Hakimler ve Savcılar Kurulu
İÜHFME	:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası

K.	:	Karar
KMÜ	:	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
KTUY	:	Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik
md.	:	Madde
Pekin Kuralları	:	Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kuralları
Riyad Kuralları	:	Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
SHK	:	Sosyal Hizmetler Kanunu
T.	:	Tarih
TCK	:	Türk Ceza Kanunu
YGİY	:	Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği
TMK	:	Türk Medeni Kanunu
YY	:	Yüzyıl
y.y.	:	Yayın Yeri

GİRİŞ

Ceza hukukunun amacı kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak ve suç işlenmesini önlemektir. Suç işleyen kişiye verilecek ceza ile öncelikle toplumun korunmasının amaçlandığı şüphesiz olmakla birlikte, suçlunun ıslahı da azımsanmayacak derecede önemlidir. Zira, suç işleyen kişileri topluma kazandırarak tekrar suç işlenmesinin önüne geçebilmek, aynı zamanda toplumu koruma amacına da hizmet edecektir.

Bu açıdan bakıldığında, bir toplumun geleceğini ve sahip olduğu en temel değeri oluşturan çocukların suç işlemeleri halinde devlet tarafından nasıl bir ceza siyaseti izleneceği ayrıca önem taşımaktadır.

Çocukların işledikleri suçlar nedeniyle cezalandırılmaları yerine farklı çözüm yollarına başvurularak, öncelikle çocuğu suça iten nedenler araştırılmalı ve bu faktörlerin ortadan kaldırılması için çaba gösterilmelidir. Bugün, hem çocuk suçluluğunun önlenmesi hem de çocuk yargılaması konusunda devletlere yol gösterici uluslararası düzenlemeler mevcut olmakla birlikte, bir fayda sağlanabilmesi için her devletin bu düzenlemelere uyan iç hukuk kuralları koyması ve bunların etkinliğini sağlaması gerektiği şüphesizdir.

5237 Sayılı TCK'da güvenlik tedbirleri, bazı hallerde cezaya "alternatif", bazı hallerde ise "ek" bir yaptırım türü olarak kabul edilmiştir. Tezimizin konusunu da TCK'nın 56. maddesinde düzenlenmiş bulunan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri oluşturmaktadır.

Suçla sürüklenen çocuklara ilişkin ceza muhakemesinin özellik arz etmesi sebebiyle TCK md.56 çocuklara özgü güvenlik tedbirleri bakımından yalnızca ÇKK'ya atıf yapmakla yetinmiştir. Güvenlik tedbirleri ile ilgili ÇKK'daki düzenlemelerin yeterli olup olmadığı hususuna ise çalışmamızın ilgili bölümlerinde değinilecektir. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri toplumu tehlikeli suçludan korumaktan ziyade çocuğun topluma kazandırılmasını ve tekrar suç işlemesinin

önlenmesini amaçladığından gereken önem verilmeli ve hem teori hem de uygulama bu amaç doğrultusunda şekillendirilmelidir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Türk Ceza Hukukunda çocuk kavramı ve genel olarak çocuk suçluluğu üzerinde durulmuş, ana konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla çocukların ceza sorumluluğu açıklanmıştır.

İkinci bölüm, tezimizin en geniş ve esas kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde suç, yaptırım, ceza ve güvenlik tedbiri kavramları açıklandıktan sonra TCK'da düzenlenmiş güvenlik tedbiri türlerine değinilmiştir. Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin çeşitleri, uygulanma şartları, bu tedbirlerin uygulanabileceği çocuklar ve güvenlik tedbirleri ile koruyucu ve destekleyici tedbirlerin karşılaştırılması bu bölümde açıklanmış, karşılaştırma kısmında ayrıca çocuklara özgü güvenlik tedbirleri hakkında mevzuatta ve uygulamada tespit edilebilen eksiklikler dile getirilmiştir.

Üçüncü bölüm ise çalışmamızın son kısmıdır. Bu bölümde suça sürüklenen çocuklarla ilgili muhakeme hükümlerine ve infaz aşamasında değinilmiştir.

Birinci Bölüm

ÇOCUK, ÇOCUK SUÇLULUĞU VE ÇOCUĞUN CEZA HUKUKU SORUMLULUĞU

I. ÇOCUK KAVRAMI

A. Tarihsel Gelişim

Türk Dil Kurumu sözlüğünde, “bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız” olarak tanımlanan çocuk kavramı tarihsel bir geçmişe sahiptir. Tarih boyunca içinde bulunulan kültürel, ekonomik ve sosyal durumlara bağlı olarak farklı anlamlar kazanmıştır. Örneğin, ilkel toplumlarda çocuk, ekonomik yarar sağlayan bir varlık olarak değerlendirilmiş ve ailenin malı olarak kabul edilmiştir. Toplumun zorlu ekonomik koşullar içinde bulunması, maddi destek sağlayamayan zayıf, hasta ve bakıma muhtaç çocukların toplum dışına itilmesine hatta yok edilmesine sebep olmuş, erkekler kadar iş gücü sağlayamayan kız çocukları öldürülmüştür¹.

Kölecî Antik Yunan ve Roma uygarlıklarında babanın aile üzerindeki egemenliğinin sonsuz olması, çocuğunu dilediği gibi cezalandırabilmesine, alıp satabilmesine ve öldürmesine izin vermiştir².

Orta Çağ'da çocuklar “eksik yetişkinler” olarak görülmüş, katı bir disiplin anlayışı ve ağır cezalarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu çağdaki çocuk anlayışını büyük ölçüde dini algılamalar ve ritüeller şekillendirmiş, kilisenin artan etkisi ile, çocuğun yalnızca babaya ait değil, aynı zamanda kiliseye de bağlı bir varlık olduğu kabulü yaygınlaşmış, kilise ise çocukların ceza sorumluluk yaşını yedi olarak belirlemiştir. *John Locke*, Orta Çağ'daki çocukluk anlayışına itiraz ederek çocuğun zihnini boş bir levhaya benzetmiş, onun aile, öğretmen ve devlet tarafından şekillendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Aynı dönemde *Rousseau* da kendi kararlarını alabilen, uygulayabilen ve kendini ifade edebilen, öz saygısı yüksek,

¹ Zeynep Erkut, Serap Balcı, Suzan Yıldız, “Tarihsel Süreç İçinde Çocuk”, **Çocuk ve Medeniyet Dergisi**, C.II, S.3, 2017, s.19.

² Erkut, Balcı, Yıldız, **a.g.m.**, s.20.

karşılaştığı problemleri çözebilen, davranışlarını yönlendirebilen ve kendi doğaları ile uyumlu çocuklar yetiştirebilmek üzerine görüşler ortaya atmıştır. *Locke* ve *Rousseau*’nun çocuğa değer veren bu görüşleri diğer bilim insanlarını da etkilemiş ve zamanla çocuk konusunda daha olumlu bir anlayışın gelişmesine imkan vermiştir³.

Çocuklukla ilgili yapılmış en önemli çalışmalardan birisi olan ve ilk kez 1960 yılında yayımlanan “Eski Devirlerde Çocuk ve Aile Yaşamı” isimli eserde çocukluk kavramının on beşinci ve on altıncı yüzyıllardan önce var olmadığı, çocukların yetişkinlerden ayrı birer birey olarak kabul edilmediği belirtilmiş ve çocukluğun değişmez bir olgu olduğuna ilişkin geleneksel varsayımlar eleştirilmiştir⁴.

Çocuğun yetişkinden farklı olduğu görüşü 17. yüzyılda Batı dünyasında ortaya çıkmış, 20. yüzyılda ise artık çocukların insan ufağı olmadıkları, yetişkinlerden farklı fiziksel, psikolojik ve fizyolojik özelliklerinin bulunduğu, bağımsız birer birey olarak kendilerine ait duygu ve düşüncelerinin olduğu fikri yaygınlık kazanmıştır. Yine bu yüzyılda çocuğun, toplum geleceği için en önemli unsur olduğu kabul edilmeye başlanmış, çocukların bakımının bir toplum sorunu olarak görülmesi ve her toplumun sorumluluk üstlenmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁵.

Görüldüğü üzere çocuk, uzun yıllar toplumun bağımsız bir bireyi olarak kabul edilmemiş, çocukların hak sahibi oldukları ve korunmaları gerektiği fikri ilk kez 20. yüzyılda benimsenmiştir.

Çocuk hakları ile ilgili Birinci Dünya Savaşı’ndan önce başlayan çalışmalar, araya savaşın girmesi ile sekteye uğramış ise de 1920 yılında Cenevre’de “Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği” adında özel bir örgüt kurulmuş, bu örgüt 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi’ni yayımlamıştır.

³ Mehmet Sağlam, Neriman Aral, “Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları”, **Çocuk ve Medeniyet Dergisi**, C.I, S.2, İstanbul, 2016, s.47-50.

⁴ Mine Tan, “Çağlar Boyunca Çocukluk”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C.I, S.1, Ankara, 1989, s.76-77.

⁵ Fatma TORUN, “Çocuk Hakları Öğretiminde Oyun Yönteminin Başarıya, Kalıcılığa ve Tutuma Etkisi”, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Adıyaman, 2011, s.8-9; Erkut, Balcı, Yıldız, **a.g.m.**, s.23.

Daha sonra, 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun kabul ettiği Çocuk Hakları Bildirisi, esasen Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'nin geliştirilmiş hali olup, çocuk hakları konusundaki en önemli uluslararası belge niteliğindedir.

Günümüzde çocuk haklarına duyulan saygının ve suç işleyen çocuklara yaklaşımın toplumun gelişmişlik düzeyini gösterdiği kabul edilmekte⁶, gerek ulusal gerekse de uluslararası düzeyde çocukların korunmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti çocuk haklarına ilişkin Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi Temel Uluslararası Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri kabul etmiştir.

Bugün, çocuk hakları konusunda en temel belge olarak kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesinde, “çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insanın çocuk sayılacağı” belirtilmiştir.

Çocuk hakları ile ilgili bir diğer önemli belge 29 Kasım 1985 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 40/33 sayılı karar ile kabul edilen ve Pekin (Beijing) Kuralları olarak bilinen Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kuralları'dır. Pekin Kuralları'nın 2.maddesinde çocuk, “mevcut hukuk sisteminde işleyebileceği bir suçtan dolayı kendisine büyük insanlardan farklı davranılması gereken kişi” olarak tanımlanmıştır.

Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi İçin Birleşmiş Milletler Genel İlkeleri (Riyad İlkeleri) 14 Aralık 1990 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na kabul edilmiştir. Riyad İlkeleri, Pekin Kuralları'ndan farklı olarak çocuklar hakkındaki ceza muhakemesi işlemlerini değil, çocuk suçluluğunun önlenmesi konusunda alınması gereken tedbirleri konu etmektedir.

Riyad İlkeleri'ne göre suçluluğun önlenmesi için öncelikle çocuk suçluluğunun önüne geçilmeli, bunun için de bireyin çocukluktan itibaren gelişimini,

⁶ Yusuf Solmaz BALO, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, Uygulama ve Sistemsel Sorunlar”, **2.Ceza Hukuku Reformları Kongresi**, Editör: Adem SÖZÜER, C.I, y.y., t.y., s.69.

sosyalleşmesini ve toplumda etkin bir rol üstlenmesini sağlayacak destekleyici yaklaşımlar benimsenmelidir.

Çocuk hakları ile ilgili düzenlemeler içeren bir diğer uluslararası belge Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunması İçin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları)'dır. Havana Kuralları'na göre “on sekiz yaşın altındaki herkes çocuktur”. Ancak taraf devletlerin kanunla, özgürlükten yoksun bırakma kararı verilemeyecek daha düşük bir yaş sınırı belirlemesi mümkündür. Havana Kuralları, idari, yargısal ya da başka bir kamu makamının kararıyla özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklar için, bu durumun zararlı sonuçlarını ortadan kaldırmak, çocuğun toplumla bütünleşmesini ve korunmasını sağlamak için taraf devletlerce uygulanacak asgari standartları oluşturmayı amaçlamaktadır.

B. Türk Hukukundaki Durum

1910'lu yıllarda hazırlanan İsviçre Medeni Kanunu, çocukların korunması ile ilgili uluslararası hukuktaki görüş ve ilkeleri geniş ölçüde göz önünde bulundurmuş, anılan kanun 1926 yılında Türk Medeni Kanunu olarak kabul edilmiştir. Böylece, 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi ve onun oluşumuna etki etmiş fikirler Türk Hukukuna da geçmiştir. Nitekim, Türkiye Cumhuriyeti'nin İsviçre Medeni Kanunu'nu almasında bu Kanunda kadın ve çocuklarla ilgili yer verilen düzenlemelerin önemli etkisi vardır⁷.

TMK'nın çeşitli maddelerinde “çocuk” kavramına yer verilmiş olup, 28.maddede “çocuğun, sağ doğmak koşulu ile ana rahmine düştüğü andan itibaren hak ehliyetine sahip olduğu” belirtilmiştir. TMK'nın 11. maddesinde “erginliğin on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlayacağı” öngörülmüş, 12. maddede “belirli şartların varlığı halinde mahkeme kararı ile ergin kılınma” düzenlenmiştir⁸. TMK'da yer alan bu düzenlemelerden “çocukluğun erginlik ile son bulduğu” anlaşılmaktadır.

⁷ Emine AKYÜZ, “Çocuk Hakları Bildirisi ve Türk Hukuk Sistemi”, AÜEBFD, 1991, C.XIII, S.1, s.343.

⁸ TMK md.12'ye göre; “On beş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir.”

Halen yürürlükte olan 5237 Sayılı TCK ile 5395 Sayılı ÇKK da bu düzenleme ile uyumlu bir tanım ihtiva etmekte, TCK md.6 ve ÇKK md.3/I-a çocuğu “henüz 18 yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlamaktadır. ÇKK’ya göre 18 yaşından önce ergin kılınan kişiler dahi bu kanun kapsamında çocuk olarak kabul edilmektedir. ÇKK’daki bu düzenleme ÇHS’deki ifade ile çelişmekte ise de ÇKK’nın koruma kapsamının daha geniş olması sebebiyle kanaatimizce yerindedir.

765 Sayılı Eski TCK’da ise çocuk kavramının tanımı yapılmamış, sadece 53,54 ve 55.maddelerde suç işleyen çocukların cezai sorumluluğuna ilişkin düzenlemelere yer verilmiş idi. Bunun gibi, ÇKK ile yürürlükten kaldırılan 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’da da herhangi bir tanıma yer verilmemiştir. Bununla birlikte md.41’de “küçük” kavramı “suçu işlediği tarihte henüz 15 yaşını bitirmemiş kimse” olarak tanımlanmıştır.

Anayasa’da çocuk hakları ve çocukların korunması ile ilgili hükümlere yer verilmiş olmasına karşın çocuk kavramının tanımı yapılmamıştır.

Türk Hukukunda çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin inceleneceği bu çalışmada tedbirlerin uygulanacağı çocuk grubunun anlaşılması için genel olarak çocuk kavramının dışında, ayrıca suça sürüklenen çocuk ve korunma ihtiyacı olan çocuk kavramlarının da açıklanması gerekmektedir.

1. Suça Sürüklenen Çocuk

Suça sürüklenen çocuk, ÇKK’nın tanımlar başlıklı 3. maddesinde “kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği suçtan dolayı hakkında güvenlik tedbirine hükmedilen çocuk” olarak tanımlanmıştır.

Kanun koyucu suçlu çocuk veya suç işlemiş çocuk ifadeleri yerine “suça sürüklenen çocuk” ibaresini tercih etmiş olup, çocukların kendi özgür iradeleri ile diğer etkenlerden tamamen bağımsız olarak değil, iradelerini etkileyen veya tamamen iradeleri dışında bir takım sebeplerle suça yöneldiğini vurgulamak

istemiştir⁹. *Devecioğlu'na* göre çocuk suçluluğunda suçlu çocuk yoktur, suç işlemiş çocuk vardır. Mutlaka bir suçlu aranacak ise o da çocuğu koruyamayan toplumun kendisidir¹⁰.

ÇKK'da, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun çocuklarla ilgili maddelerinden farklı olarak, hakkında ceza muhakemesi işlemleri yürütülen çocuklar için şüpheli veya sanık ifadeleri yerine suça sürüklenen çocuk kavramı kullanılmıştır¹¹. Bu ifadenin, henüz suçu işlediği sabit olmayan çocuklar yönünden de “çocuğun suçu işlediğinin kabul edildiği, fakat biraz daha yumuşatılarak, kendisinin suçlu olmadığı, suça sürüklendiği” kabulünü doğurduğu ve “bu çocuklar yönünden masumiyet karinesinin ihlal edilmesine sebebiyet verdiği” belirtilmektedir¹².

Doktrinde ayrıca, söz konusu ifadenin çocuğun suça azmettirildiği, suçta kullanıldığı veya suça itildiği intibasını uyandırdığı, çocuğu mağdur gösterme, yanlış hareketlerini kamufle etme yönünde bir yaklaşım sergilediği de ifade edilmektedir. Anılan ifade dolayısı ile çocuk hakkında hukuka uygunluk sebebi iddiasının dahi ileri sürülebileceği ve kavramın tekrar gözden geçirilmesi gerektiği belirtilmektedir¹³.

2. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk

ÇKK'ya göre, “korunma ihtiyacı olan çocuk bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen veya suç mağduru olan çocuktur”.

⁹ Yusuf Solmaz Balo, *Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009, s.165.

¹⁰ Veli Devecioğlu, “Çocuk Yargılamasında Devrim: Çocuk Mahkemeleri”, *Toplumsal Gelişim Sürecinde Çocuk Suçları Tartışmalı Oturum*, Tanburacı Matbaası, 1979, s.105.

¹¹ Pekin Kuralları'nın 2/2- c maddesinde “çocuk suçlu” ibaresi kullanılmıştır. Madde metnine göre “çocuk suçlu, suç işlediği iddia edilen ya da suç işlediği ortaya çıkan bir çocuk veya genç bir insan” olarak tanımlanmıştır. Aynı belgenin 3. maddesinin açıklamasında ise “kanunla ihtilafa düşen çocuk” kavramına yer verilmiş olup, kanaatimizce bu ibare daha yerindedir.

¹² Berrin Akbulut, “Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi: Prof.Dr. Nur Centel'e Armağan (Özel sayı)*, C. IXX, S.2, İstanbul, Beta Basım, 2013, s. 571.

¹³ Akbulut, *a.g.m.*, s. 571-572.

ÇKK'da korunma ihtiyacı olan çocuk tanımı oldukça geniş kapsamlı yapılmış, bu itibarla suça sürüklenen çocukların da genel olarak, korunma ihtiyacı olan çocuk statüsünden faydalandırılması amaçlanmıştır¹⁴.

ÇKK, suça sürüklenen çocukların yanı sıra korunma ihtiyacı olan çocuklara uygulanacak düzenlemeleri de ihtiva etmektedir.

Madde metninde hem ihmal ve istismar edilen çocuk hem de suç mağduru olan çocuk ifadelerine yer verildiği görülmektedir. Esasen, ihmal veya istismar edilen çocuk çoğunlukla aynı zamanda suç mağdurudur. Buna rağmen kanun koyucunun bu çocukların durumunu vurgulamak için ayrıca bu ifadelere yer verdiği düşünülmektedir¹⁵.

İhmal, çocuğun yeme, içme, barınma, giyinme gibi en temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, istismar ise fiziksel, duygusal ve toplumsal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek her türlü davranış olarak tanımlanabilir. İstismarda çocuğa karşı fiili bir şiddet uygulanması söz konusu iken, ihmalde bir takım yükümlülüklerin yerine getirilmemesi hali mevcuttur¹⁶.

Halen yürürlükte olan Sosyal Hizmetler Kanunu korunmaya ihtiyacı olan çocuğu “beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

1. Ana veya babasız, ana ve babasız,
2. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,
3. Ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen,
4. Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik,alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü

¹⁴ Balo, **a.g.m.**, s.70.

¹⁵ Füsün Sokullu Akıncı, “İstismar Mağduru Çocukların Suç Sonrası Sorunları ve Hukuksal Korunmaları”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi: Prof.Dr. Nur Centel’e Armağan (Özel sayı)**, C. IXX, S.2, İstanbul, Beta Basım, 2013, s. 14.

¹⁶ Saliha Merve Kaya, “Uygulamada Çocuk Yargılaması: İstanbul Anadolu Adliyesi Çocuk Mahkemelerinde Dosya İncelemesi”, İstanbul, 2015, s.12.

alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk” şeklinde tanımlamıştır.

Bunun dışında, ÇHS’nin 39. maddesi de açıkça korunmaya muhtaç çocuk olarak nitelermese de “taraf devletlerin her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alacağını” hüküm altına almıştır. ÇHS’deki bu maddeden korunma ihtiyacı olan çocuk kavramının geniş yorumlanması gerektiği anlaşılmaktadır.

II. ÇOCUK SUÇLULUĞU

A. Genel Olarak

Çocuk suçluluğu tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sosyal sorun olarak kabul edilmektedir.Üzerinde uzlaşmaya varılmış tek bir hukuki tanımı bulunmayıp, doktrinde farklı ifadelerle rastlamak mümkündür. Örneğin *Akyüz* çocuk suçluluğunu “çocuğun, ceza yasalarına göre suç olarak kabul edilen bir fiili işlemesi neticesinde yargı organları önüne getirilmesi” olarak tanımlamaktadır¹⁷. Kanaatimizce bu tanım, henüz kesinleşmiş bir mahkeme kararı bulunmaksızın, bir suç isnadı sebebiyle yargı organları ile ilişkisi kurulan her çocuğun “suç işlemiş çocuk” olarak algılanmasına yol açabileceğinden masumiyet karinesi ile bağdaşmamaktadır.

Artuk ve Alşahin’e göre ise çocuk suçluluğunu “kendisine kusur yüklenebilen ve belli yaşlar arasında olan küçüğün işlediği suç oranı” olarak tanımlamak mümkündür¹⁸. Bu tanım da kanaatimizce kusur yeteneği olmayan çocukların işledikleri fiillerin suç olarak kabul edilmediği kanısını uyandırmakta ve ceza sorumluluğunun bulunmadığı mutlak olarak kabul edilen 12 yaşından küçük suç

¹⁷ Emine Akyüz, **Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocukların Haklarının ve Güvenliğinin Korunması**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000, s.593.

¹⁸ Mehmet Emin Artuk, Mehmet Emin Alşahin, **Kriminoloji**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 293.

işlemiş çocukları da “suça sürüklenen çocuk” olarak değerlendiren mevzuat ile çelişmektedir.

Çocuk suçluluğu yalnızca ceza hukuku ile ilgili bir kavram olmayıp, ilişkili olduğu diğer bilim dallarınca da farklı şekillerde açıklanmıştır. Eğitim psikoloğu *Cyril Burt* çocuk suçluluğunu “bir çocuktaki anti-sosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek bir duruma dönüşmesi” olarak ifade etmiştir¹⁹.

Esasen, çocuk suçluluğu hukuksal olmaktan ziyade, psiko-pedagojik ve sosyal nitelikler gösteren bir sorun olarak kabul edilmektedir²⁰. Fakat işlenen suçun mutlaka bir yaptırıma bağlanması gerektiğini öngören ceza yasaları doğrultusunda çocuk ceza hukuku alanı ve çocuk suçluluğu kavramı doğmuştur.

Çocuk suçluluğunun 19. yüzyılın başından beri görünür şekilde artması, bu konu üzerinde araştırmalar yapılmasına ve önlemler alınmasına sebep olmuş ise de henüz ülkemizde bu konuda uygulamaya konulmuş etkin bir proje bulunmadığı gibi, çocuk yargılamasına ilişkin mevzuatın da yetersiz olduğu düşünülmektedir.

B. Suçluluğu Açıklamaya Yönelik Teoriler

Suçun ve suç işlenmesinin nedenlerinin açıklanmasında sübjektif ve objektif nitelikte bazı yaklaşımlar bulunmaktadır. 1700 ve 1800’lerde *Rousseau* ve *Voltaire* gibi sosyal felsefeciler suçu ahlaki bir konu olarak ele almışlardır²¹.

18. yüzyılın sonlarına doğru başlayan bu felsefi hareket, Avrupa’da ceza hukuku alanında önemli değişikliklere neden olmuş, *Voltaire*, *Montesque*, *Bentham*, *Beccaria* gibi düşünürler önceki dönemin ceza politikasını, cezaların çok şiddetli ve infaz rejiminin ağır olduğu gerekçesiyle eleştirmişlerdir²². Zira, eski dönemde

¹⁹ C.L. Burt, *The Young Delinquent*, Appleton, New York, 1925 (Aktaran:Haluk Yavuzer, **Çocuk ve Suç**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2016,s.30) .

²⁰ Hayati Yelesdağ, “Ceza Hukukunda Çocuk Kavramı ve Çocuğun Cezai Sorumluluğunun Belirlenmesindeki Kriterler”, **Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Mersin, 2006, s.20.

²¹ Füsün Sokullu Akıncı, **Kriminoloji**, 13. bs., İstanbul, Beta Yayıncılık, 2018, s.163.

²² M. Emin Artuk, Ahmet Gökçen, M. Emin Alşahin, Kerim Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2019, s.74-75.

cezanın ibret ve kişiyi zararsız hale getirme işlevlerini ancak çok şiddetli olması halinde yerine getirebileceği düşüncesi hakimdir²³.

Bahsi geçen düşünürler cezanın işlevini açıklamaya yönelik farklı görüşler ileri sürmüşler ve cezanın esasını toplumsal yarara dayandıran yazarlar ile mutlak adalete dayandıran yazarlar Klasik Okul'u oluşturmuşlardır.

Klasik Okul, insanları “özgür irade sahibi, rasyonel, bencil ve hedonist varlıklar” olarak görmüş, “insanların kendi davranışlarının faili ve sorumlusu olduğunu” kabul etmiş, hukukun ve ceza adalet sisteminin yapılanmasında hümanist bir yaklaşım benimsemiştir. İnsan hakları, adil yargılama, yararcılık, tanıklığa ve delillere ilişkin kurallar, süresi belirli cezalar ve caydırıcılık kavramları Klasik Dönemde ortaya çıkmıştır²⁴.

Klasik Okul'a göre suç, özgür irade ile verilen rasyonel kararlar neticesinde meydana gelmektedir²⁵. Hukukun temel amacı suçlu davranışa engel olmaktır ve hukuk hem toplumun hem de bireylerin haklarını korumalıdır. Bu düşünceden hareketle Klasik Okul cezanın amacının genel önleme ve özel önleme olduğunu kabul etmektedir²⁶.

19. yüzyılda ise *Lombroso, Grofalo ve Ferri'nin* önderliğini yaptığı Pozitivist Okul ortaya çıkmış ve suçlu davranışı açıklayan çağdaş teoriler ortaya atmıştır. İnsanların mantıkları olduğunu ve özgür iradeleri ile iyi ile kötü arasında seçim yapabileceklerini ileri süren Klasikler'e karşılık Pozitivistler insan davranışının biyolojik, psikolojik ve sosyal özellikler tarafından belirlendiğini iddia etmişlerdir²⁷.

İlk suç teorileri suçlu davranışın nedenlerini bireysel farklılıklarda aramış, suçlunun biyolojik ya da psişik yozlaşmanın ürünü olduğu düşünülmüştür. Zamanla toplumsal çevre ile ilgilenilmeye başlanmış ve suçluluğa toplumsal koşulların neden

²³ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.73.

²⁴ Sokullu Akıncı, **Kriminoloji**, s.127,132.

²⁵ Osman Dolu, “Rasyonel Bir Tercih Olarak Suç: Klasik Okul Düşüncelerinin Suçu Açıklama ve Önleme Kapasitelerinin Değerlendirilmesi”, **Polis Bilimleri Dergisi**, C.XI (4), 2009, 18.02.2019, s.89.

²⁶ Sokullu Akıncı, **Kriminoloji**, s.132-135.

²⁷ Sokullu Akıncı, **Kriminoloji**, s.137.

olduğu gözlenmiştir. Suçun, yakın ilişki içerisindeki sosyal grupların etkileşimleri sebebiyle öğrenildiği savunulmuş, bir dönem suçun patolojik bir olgu değil, normal davranış olduğu, suçlunun ise ahlaken bozuk kişi değil, herkes gibi bir insan olduğu kanaatine varılmıştır²⁸.

Suç ve cezadan ziyade, suçluluğun kendisini inceleyen bu teoriler, suç olarak kabul edilen davranışları birçok farklı sebeple ilişkilendirmektedir. Suçluluğa neden olan faktörleri açıklamaya yönelik teorileri biyolojik teori, psikolojik teori, sosyolojik teori ve öğrenme teorileri olmak üzere dört temel başlık altında toplamak mümkündür²⁹.

1. Biyolojik Teori

Bu teori, suç işleyen kişinin suç işlemeyen diğer kimselere göre farklı biyolojik özelliklere sahip olduğu kabulüne dayanmaktadır. Teorinin temsilcileri suç işleme eğiliminin kalıtsal olduğunu ve suçluların birbiri ile benzer fiziksel özellikler taşıdığını ileri sürmüşlerdir. Bu görüşün en önemli temsilcilerinden olan İtalyan kriminolog *Lombroso* “doğuştan suçlu” adı verilen suçluların bedenlerindeki bazı özellikler sebebiyle diğer insanlardan ayrıldığını ve bu anormalliklerin iradeleri dışında onları suç işlemeye yönlendirdiğini iddia etmiştir³⁰. *Lombroso* suçluluğun nedenlerini failin şahsında, onun fizyolojik ve psikolojik yapısında aramış, bu kişilerin irade ve hareketlerinde serbest olmadığını, suçluyu harekete geçiren nedenlerin onun iradesi dışında olduğunu ileri sürmüştür³¹.

Teorinin diğer önemli temsilcileri *Eleanor* ve *Sheldon Glueck* ise suçlu ve suçlu olmayan çocuklar üzerinde yaptıkları araştırma neticesinde, bedeni

²⁸ Sokullu Akıncı, **Kriminoloji**, s.164.

²⁹ Osman DOLU, **Suç Teorileri Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji**, 3.bs, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2011, s.233.

³⁰ Edibe Sözen, “Sosyolojik Açıdan Çocuk Suçluluğu ve Paşakapısı Cezaevi’nde Bir Deneme”, s.265, (çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/101127>, 04.02.2019.

³¹ Mehmet Emin Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2008, C.XII, S.1-2, s.463.

farklılıkların yanı sıra sosyo-kültürel faktörlerin de suçluluk üzerinde etkisi olduğunu ileri sürmüşlerdir³².

Ancak bu açıklamalar, 1900'lü yılların ikinci yarısında, henüz insan fizyolojisi ve psikolojisi ile ilgili bilgilerin sınırlı olduğu dönemde yapılan araştırmalara dayanmakta olup, bugün geçerliliklerini yitirmişlerdir. Nitekim, biyolojik alanda 20. yüzyılın sonlarına doğru meydana gelen gelişmeler ve özellikle DNA'nın keşfi, biyolojik faktörlerin suçun belirleyicisi olmasından ziyade suçlu davranışın işlenmesine etki eden unsurlardan biri olduğunun kabul edilmesi gerektiği düşüncesini doğurmuştur. Bazı genlerin varlığı halinde bazı davranışların görülme sıklığının arttığı bilimsel olarak tespit edilmiş ise de, bunlardan herhangi birinin tek başına ya da birkaçının bir arada bulunmasının suça neden olduğuna dair bir kanıt bulunmamaktadır³³.

2. Psikolojik Teori

Psikolojik teoriye göre suç, normal bir durum olmaktan ziyade, bireyde var olan bir takım patolojilerin yol açtığı “anormalliklerin” sonucudur. Bu teoriler suçu “bozuk kişilik gelişiminin bir sonucu” olarak ele almaktadır³⁴. Suçluluk ise psikolojik uyumsuzluğun neden olduğu normal dışı davranıştır³⁵. Psikolojik teori, bireyi davranışa yönelten güdüleyici, bireysel ve kişilerarası dinamiklere odaklanmaktadır. Psikolojik teorinin savunucularına göre suçlular, hasta, uyumsuz ya da patolojik kişilerdir³⁶.

Diğer taraftan, psikolojik teori saf bir psikolojik yaklaşımdan ibaret olmayıp, psikanalitik yaklaşımın yanı sıra genel kişilik özellikleri, zeka ve ahlaki gelişimin de suçluluk üzerinde etkili olduğunu ileri süren görüşleri bünyesinde barındırmaktadır.

³² Sözen, **a.g.m.**, s.265.

³³ Dolu, **a.g.e.**, s.174.

³⁴ Dolu, **a.g.e.**, s.182.

³⁵ Sema KANER, “Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, C.XXV, S.2, 1992, s.477.

³⁶ Kaner, **a.g.e.**, s.477.

Temel kişilik özellikleri yaklaşımına göre insanların suçlu olmasının nedeni belli kişilik özelliklerine sahip olmalarıdır. Bu negatif kişilik özellikleri bireyin tutum ve davranışlarına yön vererek onu suça yöneltmektedir³⁷.

Zeka ve suç ilişkisini inceleyen çalışmalara göre ise, düşük zeka seviyesine sahip bireyler, içinde bulundukları durumu analiz edecek veya davranışlarının ahlaki olup olmadığını değerlendirebilecek yeterliliğe sahip değildir. Bu görüşün temsilcileri, düşük zeka düzeyine sahip bireylerin suç işlemeyi amaçlamadıklarını ancak kendilerini kontrol altına alamadıkları için suç işlediklerini savunmaktadırlar³⁸.

Ahlaki gelişim ve suç araştırmalarına göre de suçlular, ahlaki gelişimlerini tamamlayamamış, etik değer ve prensiplere, içinde yaşadıkları toplumun iyiliğine ve refahına, hukukun üstünlüğüne ya da diğer insanların haklarına önem vermeyen kişilerdir. Düşük ahlaki gelişim, suçluları sadece kendi zevklerini düşünmeye, davranışları sonucunda meydana gelebilecek olumsuzlukları dikkate almamaya ve diğer insanları önemsememeye yöneltmektedir³⁹.

3. Sosyolojik Teori

Bu teori, suçluluğu bireyin içinde yaşadığı sosyal çevreyi esas alarak açıklamaya çalışmakta ve sosyo-ekonomik olarak alt sınıfta yer alan insanların, bulundukları ortama ayak uydurabilmek amacı ile suç işlediklerini savunmaktadır⁴⁰. Sosyolojik teoride biyolojik ve psikolojik faktörlerin de suçluluğa etkisinin bulunduğu kabul edilmekle birlikte, suçun çok faktörlü ve karmaşık bir olgu olarak sosyal çevrenin ürünü olduğu ileri sürülmektedir.

Suçun yoğun olarak görüldüğü bölgelerin hızlı nüfus artışı, yoksulluk, yetersiz sağlık ve eğitim hizmetleri gibi ortak özellikler göstermesi bu teorinin en önemli dayanaklarından biridir.

³⁷ Dolu, **a.g.e.**, s.186-187.

³⁸ Dolu, **a.g.e.**, s.190.

³⁹ Dolu, **a.g.e.**, s.200-201.

⁴⁰ Kaner, **a.g.e.**, s.485-486.

4. Öğrenme Teorileri

Öğrenme teorileri, suçu bireyin sahip olduğu patolojik ya da psikolojik soruna bağlayan görüşleri reddetmekte ve suçun, normal insanlar tarafından işlenen bir eylem ve diğer davranışlar gibi öğrenilen bir davranış olduğunu savunmaktadır⁴¹.

Öğrenme teorisi çerçevesinde suçun önlenmesi, kontrol altına alınması veya suçla etkin bir şekilde mücadele edilebilmesi için bireylerin henüz çocukluktan itibaren şiddet ve anti-sosyal içerikli davranış modellerinden korunması ve bunların yerine uygun rol modeller gösterilmesi şarttır. Bu tutumun aileden başlayarak, okul ve oyun ortamında, medyada ve tüm toplumda kademeli olarak yaygınlaştırılması sureti ile suçun önlenmesinin ve kontrol altına alınmasının mümkün olabileceği ileri sürülmektedir⁴².

Esasen, suçluluğun nedenlerini açıklayan teoriler genel olarak ilk üç başlık altında ele alınmakta ise de⁴³, Dolu'nun tasnifi doğrultusunda öğrenme teorilerine de kısaca değinilmiştir.

5. Teorilere İlişkin Genel Değerlendirme

Suçluluğu ele alan teoriler en genel haliyle bu şekilde özetlenebilir ise de, hiçbirisi tek başına yeterli olmayıp, suçun nedenlerinin tek boyutta toplanması mümkün değildir. Bu sebeple, suç teşkil eden bir davranış meydana geldiğinde, tek bir sebep yerine birçok faktörün etkisiyle suç işlenmiş olabileceği unutulmamalı, suçlunun kişisel özellikleri, psikolojik, sosyal ve ekonomik durumu göz önünde bulundurularak, bir bütün halinde değerlendirilmelidir.

Zira, kişiyi suça yönelten faktörler çeşitli olup, birbirleriyle etkileşimleri suç işlemeye giden süreci kolaylaştırabilir veya hızlandırabilir. Bu faktörlerden biri diğerini tetikleyebilir veya frenleyebilir. Olumsuz dış faktörlerin bireyin psikolojik sahası üzerindeki etkileri suça yönelme riskini yükseltir⁴⁴.

⁴¹ Dolu, **a.g.e.**, s.233.

⁴² Dolu, **a.g.e.**, s.261.

⁴³ Kaner, **a.g.e.**, s.474.

⁴⁴ Oktay Erdoğan, **Çocuk Ceza Hukuku**, Ankara, Bilge Yayınevi, 2012, s.31.

Sadece psikolojik ve biyolojik teorilerin esas alınması sureti ile suçluluk problemini açıklama imkanı bulunmayıp, muhtelif sebeplerin birbirini tamamlamak sureti ile suç vakıasını doğurduğu ve bu muhtelif sebepler içindeki hakim rolü ise sosyal ve ekonomik sebeplerin oynadığı kabul edilmektedir⁴⁵.

C. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri

Çocuk da her canlı varlık gibi değişmekte, gelişmekte ve çevresi ile etkileşim göstermektedir. Doğuştan iyi ya da kötü bir varlık olmayıp, onun iyi ya da kötü olmasını eğitim ve yaşantısı belirlemektedir. Bu da çocuk suçluluğunun hukuksal olmaktan ziyade psikolojik ve sosyolojik bir olgu olduğunu göstermektedir⁴⁶.

Çocuk suçluluğunun önlenmesindeki en önemli basamak, suçluluğun nedenlerini araştırmak ve önleyici tedbirler almaktır. Zira, çocuk suçluluğunun nedenlerinin bilinmesi bu nedenlerin ortadan kaldırılması, çocuk suçluluğu ile mücadele ve çocuğun tekrar topluma kazandırılması hususlarında etkin politikaların oluşturulabilmesi için azami önem arz etmektedir. Bu sebeple, çalışmamızın bu kısmında çocuk suçluluğunun sebepleri üzerinde durulacaktır.

Suç, zamana ve mekana göre değişen durumu sebebiyle “nispi”, her toplumda var olan sosyal bir olay olma özelliği nedeniyle de “genel” bir kavramdır⁴⁷. Çocuk suçluluğu da nispi ve genel olması yönünden suç kavramı içerisinde yer almakta ise de, sebepleri açısından ayrı bir kategori olarak ele alınmalıdır⁴⁸.

Çocuk suçluluğunu yetişkinlerden ayıran en önemli özellik kişiliğin oluşma aşamasını içermesidir. Kişiliği henüz yeterince olgunlaşmayan çocuk belirgin bir dengesizlik içinde bulunmakta, gerek kendi kişisel durumundan gerekse de çevreden kaynaklanan etkenler suç teşkil eden uyumsuz davranışlar sergilemesinde önemli bir rol oynamaktadırlar⁴⁹.

⁴⁵ Çetin Özek, “Zeka ve Suç”, **İÜHF**, C.XXXII, S.1, 1966, s. 75-76.

⁴⁶ Yasemin Işıktaç, “Sosyolojik Açıdan Çocuk Suçluluğu”, s.199, (çevrimiçi) <http://hfsa-sempozyum.com>, 09.09.2019.

⁴⁷ Sulhi Dönmezer, **Kriminoloji**, 6. bs., Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1981,s.64.

⁴⁸ Sözen, **a.g.m.**,s.263.

⁴⁹ Işıktaç, **a.g.m.**, s. 199.

Bu sebeple, çocuk suçluluğunun nedenlerinin bireysel nedenler ve çevresel faktörler olmak üzere iki başlık altında incelenmesinin yerinde olacağı düşünülmüştür.

1. Bireysel Nedenler

Çocuğun fiziki özelliklerinin veya psikolojik durumunun suçla ilişkisi araştırmalara konu olmuş ise de her iki etken de tek başına suçla ilişkilendirilmek için yeterli görülmemiştir⁵⁰.

Çocuğu suça iten bireysel nedenlerin zihinsel,kalıtsal ve bedensel etkenleri ifade ettiğini söylemek mümkündür. Suçluluğun nedenlerini açıklamaya çalışan biyolojik ve psikolojik teoriler bireysel nedenleri temel almıştır.Bu kapsamda, suçun genetik yapıdaki farklılıklara dayandığı, suçluluğun zeka geriliğinin bir ürünü olduğu ve suç türünün de zeka seviyesine göre değiştiği ileri sürülmüş, bu konuda çalışmalar yapılmıştır⁵¹.

Zeka geriliği ile suçluluk arasında yakın bir ilişki olduğunu savunan görüşlere göre, yaş itibari ile olgunluk, zeka itibariyle olgunluğu da beraberinde getirmektedir. Bir başka deyişle, zeka yaşa uygun olarak gelişen bir yapı taşımaktadır. *Terman* 1916'da yaptığı çalışmalar neticesinde yaş ile zekanın aynı anda gelişmediğini tespit etmiş, bunu desteklemek için de aynı yaştaki mahkumlar ile suç işlememiş olanlar üzerinde testler yapmış ve mahkumların zeka seviyesinin daha düşük olduğunu belirlemiştir⁵².

Zeka geriliğinin bir suç işleme sebebi olduğunu kabul eden görüşlerin yanı sıra, zeka seviyesinin işlenen suçun türünü belirlemede de rol oynadığını ileri sürenler de mevcuttur. Bu görüşü benimseyenlere göre genel olarak, cebir ve şiddet suçları ile cinsel suçların özellikle zeka geriliği olan kimseler tarafından işlenmesine

⁵⁰ Işıktaç, **a.g.m.**, s. 199.

⁵¹ Dönmezer, **a.g.e.**, s.181-183; Özek, **a.g.m.**, s. 62.

⁵² Özek, **a.g.m.**, s.63-64.

karşın dolandırıcılık, sahtekârlık gibi suçlar yüksek bir zekâ seviyesi gerektirmektedir⁵³.

Zeka ile suçluluk arasında yakın bir ilişki bulunduğunu ve zeka geriliği bulunan kimsenin doğuştan suçlu olduğunu ileri süren bu görüşler, zeka geriliğinin tek sebebinin kalıtım olmadığı, yalnızca suçlular üzerinde yapılan zeka araştırmalarının bir değer taşımadığı, toplumun suç işlememiş kesimi üzerinde de zeka araştırmaları yapılması gerektiği, zeka testlerinin kriminoloji alanında kesin sonuçlar veremeyeceği ve zekanın büyük ölçüde toplumsal yapıya göre biçimlendiği eleştirileri ile karşılaşmıştır⁵⁴.

Çocuk suçluluğunda kalıtımın önemli bir etken olduğu ilk kez, biyolojik teorinin önde gelen savunucularından *Lombroso* tarafından ileri sürülmüştür. *Lombroso* ve teorinin diğer destekçilerine göre suçlu, anne babası, yakın akrabası veya çok uzak olan ilk akrabalarından geçen kalıtımla topluma ahlak duygularından yoksun olarak gönderilmektedir⁵⁵.

Suçluluğa yol açtığı ileri sürülen bir diğer kişisel neden bedensel etkenlerdir. *Lombroso*, fiziksel yapının bireyin davranış ve etkinliğini yöneten temel olduğunu ve suçluluğun kişinin fiziksel eksikliğinden doğduğunu savunmuştur. *Lombroso*'ya göre tipik bir suçlu vardır ve bu suçlunun ölçülebilen bir takım fizyolojik özellikleri bulunur. *Glueck*'lar da bu konuda araştırmalar yapmışlar, *Sheldon Glueck*, insanları beden tipine göre üçe ayırmış, beden yapısı ile bireyin davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyerek, bireyin gelecekteki davranışının önceden tahmin edilebileceğini ileri sürmüştür. *Glueck*'lar ayrıca mizaç, kişilik yapısı ve bazı beden tipleri nedeniyle bazı kişilerin suç işleme potansiyellerinin diğerlerine oranla daha yüksek olduğunu savunmuşlardır⁵⁶.

Biyolojik ve psikolojik teori ile ilgili 19. yüzyıldaki bu görüşler, 20. yüzyılın sonlarına doğru meydana gelen bilimsel gelişmeler neticesinde etkinliklerini yitirmiştir.

⁵³ Özek, **a.g.m.**, s.65.

⁵⁴ Dönmezer, **a.g.e.**, s.183; Özek, **a.g.m.**, s.70-75.

⁵⁵ Yavuzer, **a.g.e.**, s.79.

⁵⁶ Yavuzer, **a.g.e.**, s.83-85.

2. Çevresel Faktörler

Kişiliğe bağlı nedenlerden daha yoğun olarak çevrenin, özellikle toplumsallaşma sürecinde birey üzerinde en fazla etkisi bulunan ailenin çocuğun suça yönelmesinde önemli bir etken olduğu çok sayıda araştırma ile tespit edilmiştir⁵⁷.

Aile: Suçluluk üzerine yapılan araştırmalar en etkili unsurun aile olduğunu, suçlu çocukların önemli bir bölümünün yaşamlarının ilk yıllarını anlayıştan yoksun ebeveynlerle, sosyal ve ekonomik düzensizliğin hakim olduğu bir aile ortamında geçirdiklerini göstermektedir⁵⁸. Nitekim, aile, fizyolojik olduğu kadar, ekonomik ve toplumsal yönleri ile de çocuğun ruhsal gelişimini ve davranışlarını biçimlendirip, yönlendirmektedir⁵⁹. Çocuğun kişiliği ilk olarak aile ortamında gelişmeye başlamakta, çocuk ailesinin yanında büyümekte, alışkanlıklarının, tutum ve davranışlarının temeli burada atılmaktadır. Aile kurumunun insan yaşamı üzerindeki etkisi, doğumdan önce başlamakta ve insan ömrünün sonuna dek devam etmektedir. Bunun gibi, çocuğun sosyal statüsü anne ve babanın gelir durumu ile paraleldir. Ailenin ekonomik durumu çocuğun davranışları üzerinde etkili olmaktadır.

Anne ve babası boşanmış çocukların, anti sosyal ve suç içeren davranışları sergileme oranlarının diğer çocuklara göre daha fazla olduğu görülmüş⁶⁰, suçlu gençlerin %22'sinin dağılmış ailelerden geldikleri tespit edilmiştir⁶¹.

Çocuğun, ailesi tarafından ihmal ve istismar edilmesi, diğer aile üyelerinin suça karışmış olması, ailenin ekonomik durumu, çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanamaması gibi faktörlerin çocuk suçluluğu üzerinde önemli bir etkisi olduğu kabul edilmektedir⁶². Kanada makamları tarafından yapılan bir araştırma neticesinde 14 yaşına kadar olan bir çocuğun ailesel risk etkenine maruz kaldığı oranda okuldan

⁵⁷ Işıktaç, **a.g.m.**, s.201.

⁵⁸ Figen EREŞ, "Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar ve Ailenin Önemi", **Aile ve Toplum**, C.V,S.17, Nisan-Mayıs-Haziran 2009, s. 92.

⁵⁹ Yavuzer, **a.g.e.**, s.115.

⁶⁰ Erdoğan, **a.g.e.**, s.48.

⁶¹ Yavuzer, **a.g.e.**, s.145.

⁶² Mahmut Gökpinar, "Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.72, 2007, s.114-121.

atılma, çocuk koruma birimine götürülme veya polis ile münasebeti olma ihtimalinin de arttığı tespit edilmiştir. Yetersiz ebeveynlik, aile içi şiddet, ebeveynlerin suç işlemesi, çocukluk çağında kötü muamele, ebeveynlerin madde kullanması, yaşanan muhit gibi etkenler çocuğun suça yönelmesinde etkilidir⁶³.

Aileden kaynaklı olumsuz sebeplerin en aza indirilmesi için gelişmiş ülkelerde çocuk eğitimi, örgün öğretimin yanı sıra bir devlet politikası olarak ele alınmakta, ebeveynler konferanslar, danışma büroları ya da kitle iletişim araçları vasıtası ile bilinçlendirilmektedir. Türkiye’de de Bursa, İstanbul ve Ankara’da Ana-Baba Okulu açılmıştır⁶⁴.

Ekonomik Koşullar: Suçluluğun açıklanmasında ekonomik unsurlar da önemli bir yer tutmaktadır. Çocuk suçluluğu da sosyo-ekonomik faktörlerle sıkı bir ilişki içindedir. Yoksulluk çocuğu suça yönelten tek sebep olmasa da sağlıksız koşullar, kalabalık ev halkı, cehalet, düşük sosyal statü gibi koşullar suça elverişli ortamı oluşturmaktadır⁶⁵.

Ailenin ekonomik durumunun yetersiz olması çocuğu çok küçük yaşlarda çalışma hayatına itmektedir. Belli koşullar altında çalışması yasal olan çocuklar, okullarından geri kalabilmekte, yarısından fazlası eğitimini sonlandırmakta, büyük bir kısmı ise boş zaman ve toplumsallaşma imkânları bulamamakta, kötü beslenme, çeşitli kazalar, şiddet eğilimi, sokak yaşamına veya suça karışmaya kadar uzanan çeşitli risklerle karşılaşabilmektedir⁶⁶.

Çocuk işçiliği, gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sorun olarak gündemdedir. Çocukların işgücüne dahil olması, fiziksel, duygusal, zihinsel, ahlaksal ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemekte, eğitimlerini aksatmaktadır⁶⁷. Çalışma hayatına dahil olan küçük yaştaki

⁶³ Almas JIWANI, “Mağdur ve Fail, Kanada’nın Çocuk Suçluluğuna Yaklaşımı”, **Çocuk(ça) Adalet?3.Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali/Tebliğler**, Editör: Adem Sözüer, Çeviren: Burcu Dursun, İstanbul, 2013, s. 699.

⁶⁴ Yavuzer, **a.g.e.**, s.136

⁶⁵ Yavuzer, **a.g.e.**, s.195.

⁶⁶ Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı, (çevrimiçi) s.25, <https://ailevecalisma.gov.tr>, 09.09.2019.

⁶⁷ Dönmezer, **a.g.e.**, s.380.

çocukların eğitimlerini yarıda bırakmaları ve sosyalleşmeye imkan bulamamaları kişiliklerini olumsuz yönde etkilemekte, bu çocuklarda öz saygı eksikliği, utangaçlık, suçluluk duygusunda artış, intihar düşüncesi, olumsuz sosyal davranışlar, uyumsuzluk, güven eksikliği gibi problemler baş göstermektedir⁶⁸.

Okul ve Arkadaş Çevresi: Okul, toplumun ve yetişkinlerin çocuk üzerindeki etkilerinin doğrudan görüldüğü bir ortam oluşturmakta, böylece toplumsal değerlerin ve normların biçimlenmesine katkıda bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, çocuğa arkadaş çevresi ile etkileşim olanağı sunmakta, sosyalleşmesine imkan sağlamakta ve kötü çevrelerle olan ilişkisini kesmektedir⁶⁹. Kreş ve anaokulu gibi okul öncesi eğitim kurumları çocukta küçük yaşta “ben” yanında “biz” ve “onlar” algısının da yerleşmesine ve çocuğun toplum ile bütünleşmesine yardımcı olmaktadır⁷⁰. Dolayısı ile okula devam imkanı bulamayan ve sosyalleşemeyen çocukların suça yönelmelerinin daha kolay olduğunu söylemek mümkündür. Sosyalleşmek için aileden sonra en önemli araç olan okulda uyumsuz davranışlar sergileyen ve arkadaş çevresinin dışına itilen çocuklar, bu durumun etkisini hayatlarının ilerleyen dönemlerinde de hissetmekte, ekonomik zorlukların da etkisiyle bu hal çocuğun suça yönelmesini kolaylaştırmaktadır⁷¹.

Arkadaş çevresi, çocuğun kişiliğinin şekillenmesinde aileden sonra en büyük etkindir. Arkadaş çevresindeki kötü örneklerin çocuğu etkilemesi olasıdır. Grup içinde taklit ve özdeşleşme ile başlayan süreç gruptan dışlanma korkusunun da etkisiyle gruba itaat, grup davranışlarını benimseme ve grup davranışlarına katılım şeklinde devam etmektedir. Çocukların içinde yer aldığı arkadaş grubuna göre suça yönelmeleri mümkündür⁷². Arkadaş gruplarının etkisi özellikle ergenlik çağında en

⁶⁸ Melek Güler, “Dünyada ve Türkiye’de Önemli Bir Sorun: Çocuk İstihdamı”, **1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Yetişkin Bildirileri Kitabı-1**, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2011, C.I, s.515,528.

⁶⁹ Işıқтаç, **a.g.m.**, s.203; Dönmezer, **a.g.e.**, s.292.

⁷⁰ Yarsuvat, **a.g.m.**, s.84.

⁷¹ Nüvit Kuzuoğlu, “Okul ve Çocuk Suçluluğu”, **Toplumsal Gelişim Sürecinde Çocuk Suçları Tartışmalı Oturum**, Tanburacı Matbaası, 1979, s.48-49.

⁷² Erdoğan, **a.g.e.**, s.53-54.

üst noktasına ulaşmakta, aile bağları zayıf olan suç işleme eğilimindeki çocuklar için arkadaş gruplarının olumsuz etkileri daha baskın olmaktadır⁷³.

Medya: Teknolojinin gelişmesi ile birlikte internet ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarına da erişim kolaylaşmıştır. Bugün, çok küçük yaştaki çocuklar bilgisayar, telefon veya televizyon gibi teknolojik cihazlar vasıtası ile şiddet içerikli eylemlere ve suçlu davranış şekillerine medya vasıtası ile maruz kalmakta, izledikleri bu zararlı içeriklerdeki davranışlara özenmekte ve bunları taklit etmektedirler⁷⁴.

Gazete ve dergiler suç tekniklerini açıklamakta, suçu olağan, çekici ve heyecanlı bir faaliyet gibi sunmakta, adalet mekanizmalarını ve polisi gülünç şekillerde göstermekte ve suçun adeta reklamını yapmaktadır⁷⁵. Ülkemizde prime time denilen ve 20:00-23:00 arası saatleri kapsayan zaman diliminde dahi çocuklar için uygun olmayan, suça özendirici ve suçluların birer kahraman gibi gösterildiği çok sayıda televizyon yayını mevcuttur. Fizyolojik ve psikolojik olarak hayatlarının hassas bir döneminde olan ve kararsızlıklar yaşayan ergen bireylerin bu tür yayınlardan etkilenmediği söylemek elbette mümkün değildir. Yapılan araştırmalar çocukların saldırgan davranış göstermesinde, cinsel rollere yönelik kalıp oluşturmada, okul faaliyetlerine katılmada, okuma alışkanlıklarında azalma görülmesinde ve kötü alışkanlıklara sahip olmada televizyonun etkili olduğunu göstermiştir⁷⁶.

Televizyondaki zararlı yayınlardan özellikle 0-12 yaş grubundaki çocukların olumsuz yönde etkilendiği, televizyonun bilinçsiz izlenmesi halinde çocuğu şiddete yöneltebileceği, çocuğun, şiddeti günlük yaşamın bir parçası olarak kabul edebileceği ve sorunlarını çözmek için şiddete başvurabileceği belirtilmektedir. Çocukların şiddet olaylarına katılmasındaki en önemli etkenlerin şiddete maruz kalmak ve şiddete tanık olmak olduğu yapılan araştırmalar neticesinde ortaya konulmuştur. Çocuklar kaçırılma, rehin alma, tecavüz, terör, cinayet, intihar, hastalık ve doğal

⁷³ Işıktaç, **a.g.m.**, s.204.

⁷⁴ Fatma Betül Özdemir, “Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesinde Soruşturma Evresi”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2014, s.21.

⁷⁵ Yavuzer, **a.g.e.**, s.225.

⁷⁶ Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı, s.24, (çevrimiçi) <https://ailevecalisma.gov.tr>, 09.09.2019.

felaket haberlerini izlemekte veya farklı yayınlarda bu tür olaylarla karşılaşmakta ve bunlardan etkilenmektedirler. Örneğin, İngiltere’de 11 yaşındaki iki çocuğun şiddet filmlerinin etkisinde kalarak 2,5 yaşındaki James Bulger’i öldürdüğü, Norveç’te 5 yaşındaki bir kız çocuğunun, televizyondan etkilenen 6 yaşlarındaki arkadaşları tarafından taşlandığı, dövüldüğü ve kar üzerinde ölüme terk edildiği, Üsküdar’da televizyonda izlediği programlardan etkilenen 8 yaşındaki bir çocuğun kendini kravatla gardıroba astığı, Fransa’da yaşayan 9 yaşındaki bir Türk çocuğun yine televizyon yayınlarından etkilenerek intihar ettiği ortaya çıkmıştır⁷⁷.

Göç: Çocuk suçluluğunun diğer bir sebebi de iyi yönetilemeyen göçlerdir. Kırsal bölgelerden kentlere yapılan göçler değişik kültürlerin oluşturduğu heterojen bir ortam meydana getirmektedir. Kent kültürü, göçle gelen bu çocukları kabullenmekte isteksiz davranmakta ve çocuklar kimlik bunalımı yaşamaktadır⁷⁸. Bertolini’ye göre “Çocuklardaki uyumsuzluk oranıyla göç arasındaki ilişki, göç edenlerin kişilik yapısına bağlı değildir, bu bireylerin toplumsallaşmaya entelektüel bakımdan hazırlıklı olmayan kişiliklerine yapılan etkilerden doğmaktadır.”⁷⁹. Çocuğun ve ailesinin yeni çevreye, sosyo-ekonomik ve kültürel ortama uyum sağlayamaması çocuğu suç işlemeye yöneltebilmektedir⁸⁰. Göçlerle çocukların suça yönelmesi arasındaki ilişki birçok araştırmaya konu olmuş ve sonuçta, geleneksel değerlere bağlı tutucu ortamlardan büyük şehirlere göç eden ve burada ekonomik yetersizlikler sebebiyle kötü konut ve mahallelerde yaşayan çocukların suça eğilimlerinin arttığı saptanmıştır⁸¹.

Görüldüğü gibi, çocukları suça yönelten tek bir sebep bulunmayıp, birçok dış etken ayrı ayrı veya birlikte suç işlenmesine sebep olabilmektedir. Bunların dışında sosyal eşitsizlikler, haksızlıklar, topluma adapte olamama, doğuştan gelen bir takım biyolojik etkenler, çocuğun psikolojik yapısı, kendini ifade etme ihtiyacı, toplumsal sınıflaşma, cinsiyet gibi çok sayıda dışsal veya bireysel faktörün de çocuk suçluluğu

⁷⁷ Meltem B. Özügürlü, “Televizyondaki Şiddet İçerikli Programların Çocuk Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri”, **1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi: Yetişkin Bildirileri Kitabı-2**, C.II, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2011, s. 386-388.

⁷⁸ Erdoğan, **a.g.e.**, s.60.

⁷⁹ Yavuzer, **a.g.e.**, s.196.

⁸⁰ Yavuzer, **a.g.e.**, s.214.

⁸¹ Gökpınar, **a.g.m.**, s.227.

üzerindeki etkisi tartışmasızdır. Nitekim, çocukların yetişkinlere göre çevresel faktörlerden çok daha fazla ve kolay etkilendikleri bilinmektedir.

2000’li yıllarda yapılan çalışmalar neticesinde ebeveynlerin davranışları, parçalanmış aile, aile tarafından damgalanma, akran grupları, okulda fiziksel şiddete maruz kalma, okula olan bağlılık ve okulun sosyo-ekonomik özellikleri gibi etkenlerin çocuk ve gençlerde şiddet içeren davranışların doğması ile yakından ilişkili olduğu görülmüştür⁸².

Suçluluğun nedenleri çok çeşitli olsa da, dünyada ve ülkemizde suçluluğu önlemeye yönelik çalışmaların başarılı olabilmesi için her şeyden önce suçluluk riskini artıran ve azaltan etkenlerin doğru olarak tespit edilmesi ve bunların ortadan kaldırılmasına yönelik sistematik çalışmalar yapılması zorunludur. Elbette çocuk suçluluğu yalnızca hukuk kuralları ve ceza adalet sistemi ile çözümlenebilecek bir problem olmayıp, diğer suç önleme stratejilerinin de ciddiyle değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira, mevcut ceza politikalarının çocuklarda tekrar suçluluğu azaltmakta etkili olduğu kabul edilse dahi, işlenen suçların ve suç işleyen kişilerin yalnızca bir bölümü ceza adalet sistemine dahil olmakta, bu kişiler ise gerçekte var olan suçluların yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır⁸³.

D. Türkiye’de Çocuk Suçluluğu

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2018 yılında Türkiye nüfusunun %28’ini çocuklar oluşturmaktadır⁸⁴. Bu kadar büyük bir çocuk nüfusuna sahip olan ülkemizde çocuğa yönelik hizmet ve politikaların da bu doğrultuda olması ve çocuk hakları konusuna azami özen gösterilmesi beklenmektedir. Çocuk suçluluğunun en aza indirilmesi de kanaatimizce çocuğun korunması için izlenecek politikaların temel amaçlarından olmalıdır.

⁸² Topçuoğlu, **a.g.m.**, s.222-223.

⁸³ Tuba Topçuoğlu, “Çocuk Suçluluğu ve Gelişimsel (Risk-odaklı) Suç Önleme”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı I)**, 2014, s.219,221.

⁸⁴ (çevrimiçi) <https://biruni.tuik.gov.tr>, 09.09.2019.

Ülkemizde çocuk suçluluğu ile ilgili ilk çalışmalar 1930'lu yılların başında yapılmış, 1935'te de çocuklara ilişkin suç istatistikleri tutulmaya başlanmıştır⁸⁵. 1990'lı yıllarda giderek daha da artan ve genel olarak tutuklu, hükümlü ve güvenlik birimlerine getirilen çocuk ve gençler üzerine yoğunlaşan bu çalışmalar, ülkemizde çocuk suçluluğunun yaygınlığını, işlenen suç çeşitlerini ve suça sürüklenen çocukların özelliklerini belirlemek açısından oldukça önemli bir yere sahiptir⁸⁶.

Bir sonraki başlık altında genel olarak dünyada çocuk suçluluğunun nedenleri incelenerek, ekonomik bunalımların çocuk suçluluğunun artmasında ne kadar önemli bir etkisi olduğu ortaya konulmuştur. Yukarıda da yoksulluğun ve çocuk işçiliğinin çocuk suçluluğunun nedenleri arasında yer aldığı açıklanmıştır. Gelişmekte olan ülkeler arasında bulunan ülkemizde de ekonomik sıkıntıların ve artan işsizliğin çocuk suçluluğu üzerindeki olumsuz etkisi tartışmasıdır. Zira, ekonomik sıkıntı göçleri, sosyal eşitsizlikleri, çocuk işçiliğini, düşen ortalama geliri, sürdürülemeyen eğitim hayatını ve dağılan aileleri de beraberinde getirmektedir. Hatta, suça mücadelede ilk yapılması gerekenin herkese insanca yaşama olanağının sunulması olduğu, bu kapsamda iş ve konut temininin, iş güvenliği ve sosyal sigorta imkanlarının sağlanmasının, ailenin güçlendirilmesinin, çocuklara yardımın ve korunmasının suçun önlenmesinde büyük ölçüde etkili olacağı ileri sürülmüştür⁸⁷.

Yıl içinde açılan davalardaki suça sürüklenen çocuk sayısı tablodaki gibidir⁸⁸.

Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018
SSÇ Sayısı	168.617	162.864	124.863	105.391	106.039

⁸⁵ A. Gürhan Fişek, Can Umut Çiner, Taner Akpınar, “Çocuk Suçluluğunda Öncü Çalışmalar ve İki Doktora Tezi”, AÜHFD, 2008, C.LVII, S.2, s.25.

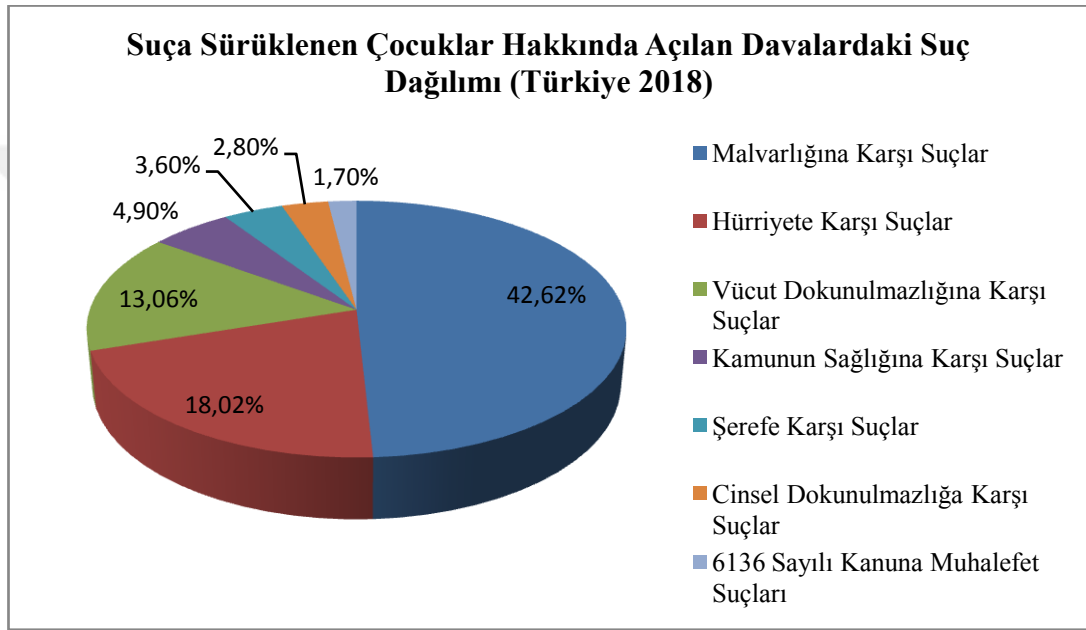
⁸⁶ Topçuoğlu, a.g.m., s.222.

⁸⁷ Duygun Yarsuvat, “Gelişen Toplumda Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi Konusunda Alınması Gerekli Tedbirler”, Toplumsal Gelişim Sürecinde Çocuk Suçları Tartışmalı Oturum, Tanburacı Matbaası, 1979, s. 76.

⁸⁸ Adli İstatistikler 2018, Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, s.67, (çevrimiçi) <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>, 04.10.2019.

Ülkemizde çocuk suçluların büyük çoğunluğunu 15-18 yaş grubundakiler oluşturmakta, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılan davalar büyük rakamlara ulaşmaktadır. 2018 yılı itibari ile haklarında dava açılmış olan 178.482 çocuğun 74.011'i 12-15 yaş, 104.471'i 15-18 yaş grubundadır⁸⁹.

Adalet Bakanlığı'nın 2018 yılı verilerine göre ülkemizde çocuklar tarafından en fazla işlenen suç türleri grafikte gösterilmiştir⁹⁰.

“Suça sürüklenen çocuklarla” ilgili olarak incelenen toplam 46 dosyanın 17 tanesi hırsızlık, 2 tanesi hırsızlık ve mala zarar verme, 2 tanesi hırsızlık ve konut dokunulmazlığını ihlal, 1 tanesi hırsızlık ve işyeri dokunulmazlığını ihlal, 1 tanesi hırsızlık ve basit yaralama suçlarına ilişkindir. Bu dosyaların 15’i on iki yaşından küçük, 8’i ise 12-15 yaş grubundaki çocuklar hakkındadır. Hırsızlıktan sonra en çok işlenen suçun basit yaralama olduğu görülmüştür. İncelenen dosyaların 4 tanesi yalnızca basit yaralama, 1 tanesi basit yaralama, tehdit ve hakaret, bir başka dosya da basit yaralama, tehdit, mala zarar verme ve genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması suçlarına ilişkindir. 3 dava kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alma veya bulundurma suçlarından açılmıştır. Bunlar dışında, incelenen

⁸⁹ Adli İstatistikler 2018, Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, s.42, (çevrimiçi) <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>, 04.10.2019.

⁹⁰ Adalet Bakanlığı Adli İstatistikler 2018, s.80, (çevrimiçi) <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>, 05.10.2019.

dosyalardan 3'ü yalnızca çocuğun cinsel istismarı,1'i hürriyeti tahdit ve çocuğun cinsel istismarı, 1'i hakaret, 1'i mala zarar verme, 1'i konut dokunulmazlığını ihlal, 1'i resmi belgede sahtecilik, 1'i suç eşyasının kabul edilmesi, 1'i 5607 Sayılı Kanuna muhalefet, 1'i kamu malına zarar verme, 1'i kamu malına zarar verme, 1'i 6136 Sayılı Kanuna muhalefet, 1'i de evi terk eden çocuğu ailesini veya yetkili makamları durumdan haberdar etmeksizin yanında tutmak suçlarına ilişkindir.

Suçta sürüklenen çocukların %17,1'i İstanbul'da, %5,8'i İzmir'de, %5,6'sı Ankara'da, %3,9'u Bursa'da, %3,6'sı Adana'da, %3,5'i Antalya ve %2,8'i Diyarbakır'dadır. Bu oranlar Şanlıurfa, Gaziantep, Mersin, Kocaeli, Manisa, Konya ve diğer illerde azalarak devam etmektedir⁹¹.

Sadece resmi rakamlara yansıyan tüm bu istatistiki verilerden dahi ülkemizde çocuk suçluluğunun göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaştığı anlaşılmakta ve suçluluğu önlemeye yönelik etkili çalışmaların yapılması ihtiyacının ortaya çıktığı görülmektedir.

E. Dünyada Çocuk Suçluluğu

Çocuk suçluluğu tüm dünya genelinde büyük bir toplumsal sorun olarak kabul edilmektedir.

İstatistiklere göre en çok suç işlenen yaş aralığı 14-17'dir. En çok işlenen suçlar ise hırsızlık, soygun ve uyuşturucu madde kaçakçılığıdır⁹².

Birleşmiş Milletler tarafından açıklanan 2014 yılı verilerine göre dünya genelinde bir milyondan fazla hükümlü çocuk bulunmaktadır. Bu sayının yaklaşık üç katı kadar çocuk hakkında da adli işlem yürütülmektedir.

Ceza sorumluluğu için aranan yaş sınırı farklılıklar gösterse de, sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan ekonomik durum, çocuğun çalışma hayatına dahil olması, göçler ve savaşlar sonucu oluşan toplumsal yıkımlar gibi büyük sosyolojik ve

⁹¹ Adalet Bakanlığı Adli İstatistikler 2018, s.68, (çevrimiçi) <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>, 05.10.2019.

⁹² Özge Cömert, "Mükerrer Çocuk Suçluluğu: Bitlis İli Örneği", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Elazığ, 2018, s.23.

ekonomik bunalımlar nedeniyle tüm dünyada çocuk suçluluğu artmıştır. Araştırmalara göre, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nı izleyen yıllarda neredeyse tüm dünya ülkelerinde çocuk suçluluğu oranları yükselişe geçmiştir. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na girmemiş olmasına rağmen 1935'te %24,5 olan oran 1942'de %32,7'ye çıkmıştır. Bu savaştan sonra başta Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve İsveç olmak üzere birçok ülkede suç oranları hızlı bir artış göstermiştir⁹³.

Bu genel sebeplerin varlığıyla birlikte, çocuk suçluluğunun nedenleri bölgesel olarak birbirinden farklılık arz edebilmektedir.

Afrika kıtasında çocuk suçluluğunun artmasının en önemli sebebi yoksulluktur. Genç nüfusla paralel olarak hızla artan işsizlik Afrika'da suç işlenmesinin temel sebebi olarak görülmektedir. Yoksul kesim, kentlerin çok kalabalık, sağlıksız ve temel hizmetlerin bile sunulmadığı gecekondu bölgelerinde yaşamaktadır. Bunun yanı sıra bölgede uzun yıllardır süren iç savaşlar, açlık, sosyo-kültürel yapının yok olmaya başlaması ve bulaşıcı hastalıklar suç işleme oranını artırmaktadır. Afrika'da çocuklar tarafından en çok işlenen suçlar hırsızlık, soygun, uyuşturucu kaçakçılığı, hayat kadınlığı gibi maddi menfaat teminine yönelik suçlardır⁹⁴.

Asya ülkelerinde çocuk suçluluğu şehirlerde daha yaygındır. Gençler tarafından işlenen şiddet suçlarındaki artış dikkat çekmektedir. 1990'ların sonunda Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinde yaşanan ekonomik kriz işsizliğin artmasına sebep olmuştur. Uyuşturucu üretim bölgelerine yakın olan ya da bu bölgelerin içinde kalan ülkelerde gençler uyuşturucu ticaretinde kullanılmakta, ayrıca kolay erişim ve düşük fiyat sebebiyle bağımlı hale gelmektedirler. Asya ülkelerindeki ekonomik bunalımlar ve artan işsizlik bu bölgede özellikle şiddet içerikli suçların, fuhuşun, uyuşturucu ve insan kaçakçılığının yaygınlaşmasına sebep olmuştur. 1990'lı yıllarda Japonya'da çocukların işledikleri suçların %80'inin şiddet içerikli eylemlerde

⁹³ Yavuzer, a.g.e., s.30.

⁹⁴ Alexander Salagaev, "Juvenile Delinquency", World Youth Report 2003,s.198, (çevrimiçi) www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/worldyouthreport.pdf, 03.02.2019.

bulunan ve gençlerin oluşturduğu bisikletli çeteler tarafından işlendiği açıklanmıştır⁹⁵.

Arap ülkelerinde ise çocuk suçluluğunun sebepleri ülkeden ülkeye değişmektedir. Bazı ülkeler sosyo-ekonomik açıdan zor durumda iken, bazılarının refah seviyesi oldukça yüksektir. Zengin ülkelerdeki çocuk suçluların önemli bir kısmını göçmenler ya da sosyal refahtan tam olarak yararlanamayan, gelir düzeyi daha düşük dezavantajlı gruplar oluşturmakta, bu ülkelerde hırsızlık, zorbalık ya da gasp gibi suçlarda çocuk faillerin sayısı artmaktadır⁹⁶.

Latin Amerika ülkelerinde de yaşanan derin ekonomik krizler ve yüksek işsizlik çocuk suçlarının artmasına neden olmaktadır. Kuzey Amerika’da ise çocuk suçluluğu yoksul ve sistem dışı bırakılmış bölgelerde daha fazladır. Bu bölgelerde kendini ifade etmenin bir biçimi olarak daha çok çete bağlantılı şiddet suçları ve uyuşturucu suçlarının işlendiği görülmüştür⁹⁷.

Batı Avrupa ülkelerinde 1980’lerin ikinci yarısı ile 1990’ların başında çocuk suçluluğu önemli derecede artmış, bazı ülkelerde artış %100’e yaklaşmıştır. Örneğin İngiltere ve Galler’de 14-16 yaş grubundaki şiddet suçları işleyen çocukların sayısı 1986’dan 1994 yılına kadar % 62; Batı Almanya’da ise 14-18 yaş grubundaki şiddet suçlularının sayısı 1984-1995 yılları arasında %153 artmıştır. Batı Avrupa ülkelerinde çocuklar tarafından işlenen şiddet suçlarının mağdurlarının da çocuklardan oluşması dikkat çekmektedir. Bu bölgede ihtiyaç sahiplerine sunulan sosyal hizmetlerin azalması, konut problemi ve işsizlik nedeniyle ortaya çıkan kendini ifade etme sorunu yetişkin suçluluğu oranı sabit kalırken çocuk suçluluğunun artmasına neden olmaktadır⁹⁸.

Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği ülkelerindeki çocuk suçluluğu ise en çok işsizlik, yoksulluk ve sorumsuz ebeveynlerle ilişkilendirilmektedir. Bu ülkelerde alkolik ve ilaç bağımlısı oldukları için velayet haklarından yoksun bırakılan

⁹⁵ Susan Young, Ben Greer, Richard Church, “Juvenile Delinquency, welfare, justice and therapeutic interventions: a global perspective”, (çevrimiçi) <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/>, 23.02.2019.

⁹⁶ Salagaev, **a.g.m.**, s.199.

⁹⁷ Salagaev, **a.g.m.**,s.198.

⁹⁸ Salagaev, **a.g.m.**, s.199.

ebeveynlerin sayısı her geçen yıl artmaktadır. Çocuklar açlıkla mücadele etmekte, aşılanmakta, hırsızlık ya da diğer suçlara bulaşmakta ve bir kısmı para kazanmaya zorlanmaktadır. Bu ülkelerdeki işsizlik ve yoksulluk çete suçlarının artmasına da sebep olmuştur⁹⁹.

Çocuk suçluluğunun nedenleri gibi, cezalandırılabilme yaşı da birçok ülkede farklılık göstermektedir.

- Ceza sorumluluğunu 7 yaşından başlatan ülkeler: Avustralya (Tazmanya), Bangladeş, Kıbrıs Rum Kesimi, Gana, İrlanda, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Pakistan, Sudan, Suriye.

- Ceza sorumluluğunu 8 yaşından başlatan ülkeler: Sri Lanka, İskoçya.

- Ceza sorumluluğunu 9 yaşından başlatan ülkeler: Irak, Filipinler.

-Ceza sorumluluğunu 10 yaşından başlatan ülkeler: Avustralya (birçok eyaleti), Nepal, Yeni Zelanda, Nikaragua, İngiltere.

- Ceza sorumluluğunu 12 yaşından başlatan ülkeler: Kanada, Kore, Uganda.

- Ceza sorumluluğunu 13 yaşından başlatan ülkeler: Cezayir, Çad, Fransa, Polonya, Tunus.

- Ceza sorumluluğunu 14 yaşından başlatan ülkeler: Bulgaristan, Çin, Almanya, Macaristan, İtalya, Japonya, Libya, Romanya, Rusya, Vietnam, Yugoslavya.

- Ceza sorumluluğunu 15 yaşından başlatan ülkeler: Danimarka, Mısır, Finlandiya, Norveç, İzlanda, Peru, Sudan, İsveç.

- Ceza sorumluluğunu 16 yaşından başlatan ülkeler: Arjantin, Azerbaycan, Bolivya, Şili, Küba, Portekiz, İspanya, Ukrayna.

⁹⁹ Salagaev, **a.g.m.**, s.200.

- Ceza sorumluluğunu 18 yaşından başlatan ülkeler: Belçika Kolombiya, Panama, Peru'dur¹⁰⁰.

III. ÇOCUĞUN CEZA HUKUKU SORUMLULUĞU

A. Genel Olarak

Yaş küçüklüğü eski toplumların bir kısmında cezanın tayininde hiç dikkate alınmamış, bir kısmında ise küçük yaşlarda sorumluluk benimsenmiştir. Örneğin, eski Çin, Hint, Mısır, Sümer, Asur, İbrani ve Eti uygarlıklarında ceza sorumluluğu için asgari bir yaş sınırı getirilmiş değildir¹⁰¹. Roma Hukukunda, Justinien Kanunu'nda ceza sorumluluğunun sınırı 7 yaş olarak kabul edilmiş, Klasik dönemde ise erginler ve ergin olmayanlar ayrımı yapılmıştır¹⁰².

İlk dönemlerde Germen Hukukunda da bir sorumluluk yaşı öngörülmemiş iken, suçun manevi unsurunun önem kazanmasıyla fiiller iradi ve gayri iradi olmak üzere ikiye ayrılmış, çocuklar tarafından işlenen suçlar daha hafif ceza gerektiren gayri iradi fiillerden sayılmış ve sorumluluk yaşı 12 olarak kabul edilmiştir¹⁰³.

Osmanlı Hukukunda İslami kuralların etkisiyle, bir kimsenin ceza sorumluluğu onun baliğ olup olmadığına göre belirlenmiş, buluş çağına gelmemiş çocuğun ceza sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilmiştir¹⁰⁴.

Günümüzde yaşı küçük kişilerin yetişkin bireyler gibi doğruyu yanlıştan, haklıyı haksızdan veya iyiyi kötüden ayırabilme yeteneğine sahip olmadığı, çocukların akli yetilerinin yaşlarının ve vücutlarının büyümesi ile orantılı olarak geliştiği anlayışı hakimdir¹⁰⁵. Ergen ile yetişkin arasındaki tek ayrımın basit bir yaş farkından ibaret olmadığı, motivasyon, dürtü kontrolü, yargılama ve fizyolojik olgunlaşma alanlarında da belirgin farklılıklar bulunduğu bilimsel çalışmalarla ortaya konulmuştur. Ergenlerin sosyal, duygusal ve fiziksel nedenlerden ötürü daha riskli

¹⁰⁰ Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.293.

¹⁰¹ Naci Şensoy, "Çocuk Suçluluğu-Küçüklük-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri", **İÜHFİM**, C.XV, S.37, İstanbul, 1949, s.575.

¹⁰² Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. bs., Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s.348.

¹⁰³ Şensoy, **a.g.m.**, s.579.

¹⁰⁴ Şensoy, **a.g.m.**, s.585.

¹⁰⁵ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s. 615,616.

davranışlar sergiledikleri, olumsuz etkilere ve dışarıdan gelen tüm baskılara daha açık oldukları da tespit edilmiştir¹⁰⁶.

Bu hususları göz önünde bulunduran diğer tüm devletler gibi, Türk ceza mevzuatında da yaş, kusur yeteneğini etkileyen hallerden biri olarak kabul edilmiş ve bu konuda açık düzenlemelere yer verilmiştir.

Pekin Kuralları'nın 4.1 maddesinde de cezai sorumluluk yaşı belirlenirken çocuğun duygusal, zihinsel ve entelektüel gelişiminin de dikkate alınacağı belirtilmiş, ancak kesin bir yaş sınırı öngörülmemiştir. Zira, her toplumun sosyo-kültürel yapısı farklı davranış biçimlerinin gelişmesine neden olmakta, bu sebeple çocuğun ceza sorumluluğunu mantıklı olarak taşıyabileceği yaş konusunda uluslararası bir standart bulunmamaktadır¹⁰⁷.

Anılan maddenin açıklama kısmında “yaş sınırının çok küçük olması veya hiç kabul edilmemesi halinde sorumluluk kavramının anlamını kaybedeceği, çocuğun kişisel muhakeme ve kavrama yeteneğinin, onu anti sosyal davranışından sorumlu tutmaya yetecek kadar gelişmiş olması gerektiği” belirtilmiştir.

ÇHS'nin 40/III-a maddesine göre de “taraf devletler asgari bir yaş sınırı belirleyecek ve bu yaştan altındaki çocukların ceza ehliyetlerinin bulunmadığını kabul edeceklerdir”.

B. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Sorumluluk

Mevcut Türk Ceza Hukuku sisteminde çocukların ceza sorumluluğu 0-12 yaş, 12-15 yaş ve 15-18 yaş aralıkları olmak üzere üç gruba ayrılarak belirlenmektedir. Yürürlükten kalkan 765 Sayılı TCK'da da ceza sorumluluğu bakımından 0-11 yaş, 11-15 yaş ve 15-18 yaş grupları dikkate alınmakta idi.

Ceza sorumluluğunun yanı sıra suça iştirake (TCK md.37/II ve md.38/II), kısa süreli hapis cezasının seçenек yaptırıma çevrilmesine (TCK md.50/III), hapis cezasının ertelenmesine (TCK md.51/I), belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma

¹⁰⁶ Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, 2010, s.64-65, (çevrimiçi), <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 03.10.2019.

¹⁰⁷ Yusuf Solmaz Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, 2. bs, Ankara, Adalet Yayınevi, Kasım 2005, s.22-23.

güvenlik tedbirinin uygulanmasına (TCK md.53/IV), tekerrüre (TCK md.58/V), cezanın belirlenmesine (TCK md.61/V), dava ve ceza zamanaşımı sürelerine (TCK md.66/II ve TCK md.68/II) ilişkin düzenlemelerde yaş küçüklüğü dikkate alınmış ve çocuklar yönünden ayrı hükümlere yer verilmiştir.

Bu hükümler dışında mağdurunun çocuk olması halinde cezanın ağırlaştığı suçlara yer verildiği gibi, suçun konusunu bizzat çocukların oluşturduğu suç tipleri de bulunmaktadır.Mağdurun çocuk olması durumu, TCK md.82/I-e bendinde kasten öldürme, TCK md.94/II-a bendinde işkence, TCK md.96/II-a bendinde eziyet, TCK md.109/III-f bendinde kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma ve TCK md.278/III. fıkrasında suçu bildirmeme suçlarının cezayı ağırlaştıran nitelikli hali olarak düzenlenmiştir. TCK md.102, cinsel davranışlarla veya vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle bir kimsenin vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesi halini “cinsel saldırı” suçu olarak düzenlemiştir. Ancak, aynı eylemlerin çocuklara karşı işlenmesi halinde suçun ismi ve niteliği değişerek “çocukların cinsel istismarı” suçu ortaya çıkmaktadır. TCK md.103’te düzenlenen bu suçun mağduru çocuktur¹⁰⁸.

Yaş küçüklüğüne ilişkin düzenleme TCK’nın 31. maddesinde yer almaktadır.

1. 12 Yaşını Doldurmamış Çocuklar

Türk Hukukunda çocuğun ceza sorumluluğunun başlangıcı için asgari yaş 12 olarak kabul edilmiştir. TCK md.31/I uyarınca, fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu çocukların kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığı konusunda araştırma yapılmasına izin verilmemiştir¹⁰⁹.Bu durum, 12 yaşını tamamlamamış çocukların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinden tamamen yoksun olduğu anlamına gelmemekte ise de benimsenen ceza siyaseti

¹⁰⁸ Füsün Sokullu Akıncı, Selman Dursun, **Viktimooloji (Mağdurbilim)**, 3. bs, İstanbul, Beta Yayınları, Ağustos 2016, s.26-34.

¹⁰⁹ Bahri Öztürk, “Türkiye’de Çocuk Güvenlik Tedbirleri (Ceza) Hukukunun Temel Sorunları”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XVI, S.2-3, Temmuz-Ağustos 2017, s.202; Mehmet Akarca, “Çocukların Ceza Hukukundaki Yeri ve Çocukların Korunması”, **Fasikül Hukuk Dergisi**, C.III, S.19, Haziran 2011, s.28.

gereğince, tekrar suç işlemelerini önlemek ve topluma kazandırmak amacıyla bu çocukların cezalandırılmaları mutlak olarak engellenmiştir¹¹⁰.

Cezalandırmamanın gerekçesi gayet makul ve yerinde ise de, 12 yaşından küçük suça sürüklenen çocuğu cezalandırmamak, tek başına onu topluma kazandırmaya yetmemekte, ÇKK'nın 5. maddesinde düzenlenen tedbirler de ne yazık ki ihtiyacı karşılamamaktadır. Bu yaş grubundaki çocuklar hakkında güvenlik tedbiri kararı verilmesinin hakimın takdirine bırakıldığı da göz önünde bulundurulduğunda, bu çocukların suç karşısında etkin ve uygun bir tepki ile karşılaşmadığını ve suç işlemelerine yol açan sebeplerle baş başa bırakıldığını söylemek mümkündür.

Çocukların gelişim süreçleri ve maruz kaldıkları tehlikeler dikkate alınarak ceza sorumluluk yaşının 15 olarak belirlenmesi gerektiği, sorumluluk yaşının yükseltilmesine paralel olarak çocukların suçta kullanılmalarının artmasının engellenmesi için de ceza sorumluluğu bulunmayan çocukların iyileştirilmelerini, bu çocukların tekrar suç işlemelerini ve suçta kullanılmalarını önleyici mekanizmalar geliştirilebileceği ileri sürülmektedir¹¹¹.Çocuğa yönelik yaptırımların ağırlaştırılmasını ve ceza sorumluluk yaşının düşük tutulmasını ileri sürenler, aksi durumda çocukların suçta kullanılmasının artacağını iddia etmekte iseler de, “çocukları suçta kullanan kişilerin her zaman olacağı, bu kişileri engellemenin yolunun çocukları uzun süreli hapis cezalarına çarptırmak olmadığı, bu yapıldığında dahi bu kişilerin suçta kullanacak başka çocuklar bulmakta gecikmeyecekleri,yapılması gereken şeyin, çocukları suçta kullanan kişilerin etkin bir şekilde soruşturulması ve suçlarının ispatlanması durumunda etkili bir ceza yaptırımı ile karşı karşıya bırakılmaları olduğu” belirtilmektedir¹¹².Kocaeli Barosu ve Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatri Derneği'nin ortak çalışması sonucu hazırlanan raporda da “çocuk adalet sisteminin ve suça sürüklenen çocukların yargılanmasına ilişkin temel sorunlardan birisinin ceza sorumluluk yaşı olduğu, ceza

¹¹⁰ İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 15. bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019, s.414.

¹¹¹ Murat Aydın, “Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri Kurulmalıdır!”, **Çocuk(ça) Adalet?3.Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali/Tebliğler**, Editör: Adem Sözüer, İstanbul, 2013, s. 63-65; Akarca, **a.g.m.**, s.7.

¹¹² Akarca, **a.g.m.**, s.7.

sorumluluğunun başlangıç yaşının 12'den 15'e çıkarılması halinde 15 yaşından küçük çocuklar açısından cinsel suçlarla ilgili sorunların çözümleneceği, bu çocuklar hakkında ceza yerine güvenlik tedbiri uygulanmasının çocuk adalet sistemi ilkelerinin hayata geçirilmesi için gerekli olduğu" ifade edilmiştir¹¹³. Aynı husus, çocuk ve ergen psikiyatristlerinin, çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanlarının da destekleri ile hazırlanan rehberde de ifade edilmiştir. Anılan rehberde çocukların gelişim süreçleri vurgulanarak, ceza sorumluluğunun başlangıç yaşının 15 olarak belirlenmesi, 15-18 yaş grubundaki çocuklar için de ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığının her somut olayda incelenmesi gerektiği belirtilmiştir¹¹⁴.

TCK'nın 33. maddesi, 15 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlere de 12 yaşını doldurmamış çocuklar ile ilgili hükümlerin uygulanacağını belirtmiştir. Bu doğrultuda, 15 yaşından küçük sağır ve dilsizlerin de cezai sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilmektedir.

Suç tarihinde 12 yaşından küçük olan çocuklar hakkında kovuşturma yapılamayacaktır. Madde metninde soruşturmaya ilişkin herhangi bir kısıtlama getirilmediğinden soruşturma işlemlerinin yapılması mümkündür¹¹⁵. Zira, suça sürüklenen bu yaş grubundaki çocuklar hakkında güvenlik tedbirine hükmedilebilmesi mümkün olup, bunun için de çocuğun suçu işlediğinin tespit edilmesi veya en azından yeterli şüphe bulunması gerektiğinden, soruşturma yapmadan ve delil toplamadan güvenlik tedbirinin uygulanması söz konusu olamayacaktır¹¹⁶. Yapılan soruşturmanın akıbetine göre Cumhuriyet savcısı, suç tarihinde 12 yaşından küçük suça sürüklenen çocuk hakkında güvenlik tedbiri uygulanmasını çocuk hakiminden isteyebilecektir. TCK md.31/I bu tedbirlerin

¹¹³ "Çocuğun Cinsel İstismarı Suçu ve Bu Suçun Yargılanması İle Çocuk Koruma Sistemine İlişkin Değişiklik Önerileri", s. 37, (çevrimiçi) <http://www.ttb.org.tr>, 03.10.2019.

¹¹⁴ Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, 2010, s.2, (çevrimiçi), <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 03.10.2019.

¹¹⁵ Özgenç, **a.g.e.**, s. 414; Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, s.131; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.618; Ancak, bu soruşturma bazı özellikler göstermekte olup, 12 yaşından küçük çocuğun işlediği fiiller bakımından gözaltı ve tutuklama gibi koruma tedbirlerine başvurulamamalı, soruşturma işlemleri yaş tespitine ve mümkünse ifadenin alınmasına yönelik olmalıdır. (bkz. Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018, s.360,361).

¹¹⁶ Akbulut, **a.g.m.**, s.551.

uygulanıp uygulanmayacağı hususunda hakime takdir hakkı tanımış olup, hakim takdir hakkını kullanırken çocuğun işlediği suçu veya suç için öngörülen ceza miktarını değil, çocuğun üstün yararını göz önünde bulunduracaktır¹¹⁷.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin türleri ve uygulama şartları 5395 Sayılı ÇKK'da düzenlenmiş olup, aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Cumhuriyet savcısı, çocuğun gerçek yaşının 12'den büyük olduğunu iddia ederek hakkında doğrudan ceza davası açma yetkisine sahip değildir¹¹⁸. Böyle bir durumda hukuk mahkemesinde yaş düzeltme davası açacak ve soruşturmayı tamamlamak için bu davanın sonucunu bekleyecektir.

Bu yaş grubundaki çocuklar için mutlak cezasızlık öngörülmüş olmasına rağmen, her nasılsa haklarında dava açılmış ise CMK md.223/III-a bendi uyarınca çocuk hakkında "kusurunun bulunmaması dolayısı ile ceza verilmesine yer olmadığı kararı" verilmesi gerekir. Kusur yeteneğinin bulunmaması ceza verilmesine engel ise de, bu çocuklar hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmesi mümkündür.

2. 12 Yaşını Doldurmuş 15 Yaşını Doldurmamış Çocuklar

12 yaşını doldurmuş olmakla birlikte henüz 15 yaşını doldurmamış çocuklar ile 15 yaşını dolduran fakat 18 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizlerin sorumluluğu yönünden kesin bir karine konulmamış olup, kanun koyucu bu yaş grubundaki çocukların ceza sorumluluğunun kişiliğine, ailesine, sosyal ve ekonomik koşullara, psikolojik ve eğitim durumuna göre değişebileceği kanaatindedir¹¹⁹.

Bu yaş grubundaki çocuklar açısından TCK md.31/II'de ikili bir ayrıma gidilmiştir. Buna göre, anılan yaş grubunda kalan çocuğun, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu bulunmazken, davranışlarını

¹¹⁷ Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, s.15-16.

¹¹⁸ Metin Efe, "Çocukların Cezai Sorumluluğu", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Konya, 2008, s.60.

¹¹⁹ TCK md.31 gerekçesi (bkz. Erdener Yurtcan, **Yargıtay Kararları Işığı Altında Türk Ceza Kanunu (Genel Hükümler)**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, C.I, 2. bs., Ankara, 2015, s.607.

yönlendirme ve sonuçlarını algılama yetenekleri gelişmiş çocuğun ceza sorumluluğunun varlığı kabul edilmektedir.

Bu gruptaki çocuklar genellikle işledikleri fiilin bir haksızlık oluşturduğunun bilincinde olmalarına rağmen, bazı durumlarda davranışlarını hukukun öngördüğü şekilde yönlendirme yetenekleri zayıflamakta, bazı durumlarda da tamamen ortadan kalkmaktadır. Örneğin, bu yaş grubundaki çocukların hırsızlık suçu açısından kusur yeteneğine sahip oldukları kabul edilirken, ergenlik döneminin etkisiyle işledikleri cinsel suçlarda kusur yeteneğinin azaldığı veya tamamen kalktığı ileri sürülmektedir¹²⁰.

“İşlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme”, “anlama ve isteme yeteneğini” ifade etmektedir¹²¹. Çocuk, işlediği fiilin haksızlık oluşturduğunun bilincinde olmalıdır. Çocuğun bu anlayış yeteneği gelişmemişse ceza sorumluluğu da bulunmayacaktır.

Failin kusurluluk, yani kusur yeteneği bulunup bulunmadığı hususunu değerlendirme yetkisi münhasıran hakime ait olup, hakim bu değerlendirmeyi yaparken CMK’nın 62 ve devamı maddelerinde yer alan bilirkişilik kurumuna başvurabilecek, uzmanlardan rapor ve yardım alabilecektir¹²². Ayrıca, ceza sorumluluğunun belirlenmesinde her somut olay için ayrı bir değerlendirme yapılacak, çocuğun üzerine atılı suçun türü ve suç tarihindeki yaşı göz önünde bulundurulacaktır. Soyut ve genel anlamda sorumluluğun tespiti söz konusu değildir¹²³. Rapor sunan bilirkişi ise çocuğun kusur yeteneğinin olup olmadığının tespiti ile ilgili herhangi bir değerlendirmede bulunamayacak, yalnızca aile ortamı,

¹²⁰ Özgenç, **a.g.e.**, s.415,416.

¹²¹ Feridun Yenisey, “Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Ceza Sorumluluğu Olmayan Çocuklar ve Gençler İçin Ceza Hukukunda Uygulanan Alternatif Yaptırımlar”, s.23, (çevrimiçi) <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 09.02.2019.

¹²² Akarca, **a.g.m.**, s.5.

¹²³ Yusuf Solmaz Balo, “Terör Suçları Bağlamında 13-15 Yaş Grubundaki Çocukların Kusur Yeteneğinin Belirlenmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C.XXV, S.105, Mart 2013, s.309.

sosyal çevre, eğitim durumu, fiziksel ve ruhsal gelişimi ile ilgili tespitler yapabilecektir¹²⁴.

Ceza sorumluluğunun tespiti, çocuk adalet sisteminin en önemli konularından olup, bu konuda bilirkişi incelemesi yaptırılması zorunludur. Yargıtay, çocuğun kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığının tespiti için rapor aldırılmaması halinde eksik inceleme yapıldığı gerekçesiyle ilk derece mahkemesinin kararlarını bozmaktadır¹²⁵.

Yerleşik Yargıtay kararları uyarınca ceza sorumluluğunun tespiti için suça sürüklenen 12-15 yaş grubundaki çocuk hakkında adli tıp raporu¹²⁶ ve sosyal inceleme raporu olmak üzere iki tür raporun birlikte alınması gerekmektedir¹²⁷.

¹²⁴ Özgenç, **a.g.e.**, s.416,417; Yargıtay 1. Ceza Dairesi 22.06.2010 T., 2008/2011 E. ve 2010/4766 K. Sayılı ilamında “15 yaşından küçük sanığın yargılama konusu eylemin anlam ve sonuçlarını algılayıp algılayamadığının ya da irade yeteneğinin azalıp azalmadığının hekim raporu ve sosyal çalışma uzmanının raporu da dikkate alınarak bizzat mahkemece belirleneceğini, gerekçede yalnız bu raporların içeriğine yer verilerek hüküm kurulamayacağını” vurgulamıştır. (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 13.08.2019.

¹²⁵ Yargıtay 16. Ceza Dairesi’nin 2017/1834 E., 2017/5073 K., 09.10.2017 T. sayılı ilamına göre; “Suç tarihinde 12 yaşını bitirip 15 yaşını tamamlamadığı anlaşılan suça sürüklenen çocuğun TCK’nın 31/2 ve 5395 Sayılı ÇKK’nın 35/1. maddeleri uyarınca, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediği konusunda Adli Tıp Kurumundan rapor alınarak sonucuna göre hukuki durumunun takdir ve tayini gerektiğinin gözetilmemesi isabetsizdir.” Yargıtay 15. Ceza Dairesi’nin 2015/6582 E., 2015/31142 K. ve 10.11.2015 T. sayılı ilamına göre de “12-15 yaş grubunda bulunan suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu aldırılmasına rağmen, uzman hekim raporu alınmadan hüküm kurulması hatalıdır.”(çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 10.02.2019.

¹²⁶ ÇKKUY md.20/IV uyarınca alınan bu rapor için Yargıtay kararlarında ve doktrinde “hekim raporu, adli rapor, adli tıp raporu” gibi farklı kavramlar kullanıldığı görülmüştür. Uygulamada daha çok Adli Tıp Şube Müdürlüklerince düzenlendiğinden, çalışmamızda “adli tıp raporu” olarak isimlendirilmiştir.

¹²⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 2014/13-518 E., 2017/208 K. ve 04.04.2017 T. sayılı ilamında “sosyal inceleme raporunun, çocuğun bulunduğu aile ortamı, sosyal çevre koşulları, gördüğü eğitim, fiziksel ve ruhsal gelişimi dikkate alınarak kural olarak sosyal çalışma görevlilerince, adli raporun ise klinik ortamda, çocuğun psikolojik testler ile bilişsel ve zeka düzeyinin ölçülmesi, psikolojik ve fizyolojik bir takım bulguların değerlendirmeye tabi tutularak adli tıp uzmanı, psikiyatrist ya da zorunluluk halinde uzman hekim tarafından düzenlendiği, çocuğun psikiyatrik açıdan işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığına dair bir değerlendirme yapamayacağı, teknik birli gerektiren bu konuda adli tıp uzmanı, psikiyatrist ya da zorunluluk halinde uzman hekimden görüş alınacağı” vurgulanmış, yalnızca sosyal inceleme raporu ile yetinen Yerel Mahkemenin kararı bozulmuştur. (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 16.08.2019.

a) Adli Tıp Raporu

ÇKKUY md.20/IV'te “hakim ya da mahkemenin, çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneğinin belirlenmesi amacıyla adli tıp uzmanı, psikiyatrist ya da zorunluluk halinde uzman hekimden görüş alacağı” belirtilmektedir¹²⁸.

Maddede adli tıp raporunun hakim ya da mahkeme tarafından alınacağı belirtilmiş ise de, görüşüne başvurulmuş Bakırköy 1. Çocuk Mahkemesi Hakimi ve İstanbul Anadolu Cumhuriyet Savcısı, uygulamada hemen her dosyada suça sürüklenen çocuk hakkında soruşturma evresinde adli tıp raporu alındığını ifade etmişlerdir. Kanaatimizce de adli tıp raporu delil niteliğinde olup, Cumhuriyet savcısı tarafından temin edilmesinde herhangi bir hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Hatta, çocuğun üstün yararı ilkesi gereğince 12-15 yaş grubunda bulunan çocuklar hakkında soruşturma evresinde adli tıp raporu ile birlikte sosyal inceleme raporu da alınmasının ve kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığının Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilmesinin daha yerinde olacağı düşünülmektedir. Bu şekilde, kusur yeteneği bulunmayan çocukların kovuşturma aşamasına dahil edilmesi önlenmiş olacaktır. Cumhuriyet savcısının kusur yeteneği bulunmayan çocuk hakkında, çocuk hakiminden, tıpkı 12 yaşından küçük suça sürüklenen çocuklarda olduğu gibi dava açmaksızın güvenlik tedbiri kararı verilmesini talep etmesi mümkün kılınmalıdır¹²⁹.

Diğer taraftan, kamu davasının açıldığı tarihte suçun üzerinden belli bir zaman geçmiş ve bu süreçte çocuğun gelişimi hızla ilerlemiş olacaktır. Görünüş

¹²⁸ 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 20. maddesinde, “bahsi geçen kanunda belirtilen ceza ve güvenlik tedbiri kararlarının uygulanmasından önce küçüğün işlediği suçun anlam ve sonuçlarını algılayabilme yeteneği yönünden bedeni, ruhi ve akli durumunun uzman kimselere tespit ettirileceği” ön görülmesine rağmen ÇKK'ya bu yönde bir hüküm konulmamıştır.

¹²⁹ İncelenen dosyaların birinde 12 yaşını doldurmuş suça sürüklenen çocuk hakkında alınan adli tıp raporunda “kognitif yeteneğinin yeterince gelişmemiş olduğu” belirtilmiş, Cumhuriyet savcılığınca da rapora dayanılarak çocuk hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiş ve çocuk mahkemesinden güvenlik tedbirine karar verilmesi talep edilmiştir. Mahkemece çocuk hakkında danışmanlık tedbiri uygulanmasına karar verilmiştir. (İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi'nin 2019/242 Tedbir Talep dosyası)

itibari ile gelişen çocuğun suç tarihindeki durumunu tespit etmek kolay ve sağlıklı olmayacağından¹³⁰, adli tıp raporunun soruşturma aşamasında alınmasının bu yönden de faydalı olacağı düşünülmektedir.

ÇKK md. 3 uyarınca çocuk hakimi, hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbirlere karar vermekle görevli olup, 12-15 yaş grubundaki çocuklar yönünden adli tıp raporu aldirabilmesi mümkün değildir. Bu sebeple, kanaatimizce ÇKKUY md.20/IV’te yer alan “hakim” ibaresinin çıkarılması gerekmektedir.

İncelenen yirmi beş dava dosyasının onunda adli tıp raporu soruşturma evresinde, ikisinde ise yargılama sırasında mahkemece alınmıştır. Diğer dosyalarda suça sürüklenen çocuğun 15-18 yaş grubunda kaldığı ve adli tıp raporu alınmadığı görülmüştür.

b) Sosyal İnceleme Raporu

Adli tıp raporu dışında, ÇKK’nın 35. maddesi ile ÇKKUY’nin 20/II maddesi uyarınca 12-15 yaş grubundaki suça sürüklenen çocuk hakkında ayrıca sosyal inceleme raporu alınması zorunludur. Sosyal inceleme raporu çocuğun kişisel özelliklerini ve sosyal çevresini incelemekte olup, bu raporun aldirılması zorunlu ise de, rapor almayarak hüküm kuran mahkeme aynı maddenin 3.fıkrası doğrultusunda bunun gerekçesini kararında göstermekle yükümlüdür¹³¹.

ÇKK’nın anılan maddesinde “Cumhuriyet savcılarının” da sosyal inceleme yaptırabileceği öngörülmüştür. Uygulamada soruşturma evresinde adli tıp raporu alınması yaygın ise de savcılıklarca sosyal incelemenin nadir olarak yaptırıldığı,

¹³⁰ Halil Polat, “Türk Hukukunda Çocuğun Cezai Sorumluluğu ve Yargılanmalarındaki Özellikler Üzerine Bir İnceleme”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C.XXIII, S.90, 2010, s.77-78.

¹³¹ Yargıtay 2. Ceza Dairesi’nin 2016/11006 E., 2017/9212 K. ve 02.10.2017 T. sayılı ilamı; Yargıtay 20. Ceza Dairesi’nin 2015/10774 E., 2017/4199 K. ve 05.07.2017 T. sayılı ilamı; Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 2016/6-986 E., 2018/554 K. ve 20.11.2018 T. sayılı ilamı, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 15.08.2019.

incelenen dosyaların da yalnızca birinde soruşturma evresinde sosyal inceleme raporu alındığı görülmüştür¹³².

Suçta sürüklenen çocuğun ihtiyaçlarının ve uygulanacak doğru tedbirin tespitinde sosyal inceleme raporları çok büyük bir öneme sahiptir. Sosyal çalışma görevlisi tarafından hazırlanacak bu raporun sadece çocukla veya ailesiyle yapılan görüşmeye dayanmaması, ev ve aile yanında çocuğun okul ve varsa iş çevresinin incelenmesi, çevredeki diğer kişilerle görüşmeler yapılması ve raporun tüm bu bulgular değerlendirilerek hazırlanması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, çocuğun içinde bulunduğu çevre ile birlikte incelenmesi bir zorunluluktur¹³³. Böyle bir çalışma için ise uzman sayısı artırılmalı ve uzmanların bu görüşme ve araştırmalar için gerekli ihtiyaçları karşılanmalıdır.

ÇKKUY md.21/I’de sosyal inceleme raporunda yer alması gereken bilgilerin neler olduğu ayrıntılı şekilde açıklanmış, aynı maddenin ikinci fıkrasında “raporda çocuğun kusur yeteneğine sahip olup olmadığı hakkında bir değerlendirmede bulunulamayacağı” da belirtilmiştir¹³⁴.

Sosyal inceleme raporlarının işlevsel olabilmesi için suçta sürüklenen çocuğa ilişkin toplumsal ve bireysel içeriğin suçtan bağımsız olarak ele alınmaması, bir başka deyişle, suçun “bireyin toplumsal bağlamı” içinde görülmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir¹³⁵.

Mahkemece aldırılan bu raporların birlikte değerlendirilmesi sonucunda¹³⁶ hakim, çocuğun işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiil

¹³² İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi’nin 2014/747 E. sayılı dosyası.

¹³³ “Çocuğun Cinsel İstismarı Suçu ve Bu Suçun Yargılanması İle Çocuk Koruma Sistemine İlişkin Değişiklik Önerileri”, s. 33, (çevrimiçi) <http://www.ttb.org.tr>, 03.10.2019; Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, 2010, s.29, (çevrimiçi), <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 03.10.2019.

¹³⁴ Buna karşın, İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi’nin 2014/747 E. sayılı dosyasında soruşturma evresinde alınan sosyal inceleme raporunda “suçta sürüklenen çocuğun algılama yeteneğinin yeterince gelişmemiş olduğu ve eğitim tedbirinin uygulanmasının uygun olacağı” belirtilmiş, adli tıp raporu ile çocuğun algılama yeteneğine sahip olduğunun tespit edilmesi sebebiyle, mahkemece suçta sürüklenen çocuk hakkında cezaya hükmedilerek hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiştir.

¹³⁵ Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, 2010, s.30, (çevrimiçi), <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 05.10.2019.

¹³⁶ Yargıtay 14. Ceza Dairesi’nin 2018/5060 E., 2018/7671 K. ve 20.12.2018 T. Sayılı ilamına göre “Suç tarihinde 12-15 yaş grubunda bulunan çocuk hakkında alınan psikiyatri uzmanı raporunun cinsel

ile ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğine sahip olduğu kanaatine varırsa çocuğa ceza verecek, ancak bu cezada belirli indirimler uygulayacaktır. Madde metninden kusur yeteneği bulunan çocuklarla ilgili olarak mutlaka cezaya hükmedilmesi gerektiği sonucu çıkarılmakta olup, mahkeme bu çocuklar hakkında ceza yerine güvenlik tedbirine hükmedemeyecektir¹³⁷. Yargıtay da aksi yöndeki yerel mahkeme kararlarını kanuni dayanağı bulunmadığı gerekçesi ile bozmaktadır¹³⁸.

Bununla birlikte, TCK md.31/II’de yer alan bu düzenleme hem “çocuklarla ilgili özgürlüğü bağlayıcı ceza ve tedbirlere son çare olarak başvurulmasını” öngören uluslararası belgelere hem de aynı yöndeki ÇKK md.4/i’ye aykırılık teşkil etmektedir. Zira, “çocuğu özgürlüğünden yoksun kılıcı tedbir ve cezalardan kaçınılması” koruyucu yaklaşımın temel taşlarından biridir¹³⁹. Suça sürüklenen çocuğun gerçek anlamda korunabilmesi için cezalandırma düşüncesi çocuk adalet sisteminden çıkarılmalı, ağır suçlarda en son çare olarak öngörülmeli ve kısa süreli olmalıdır. Çocuğun işlediği hafif ve orta ağırlıklı suçlarda sosyal önlemler ön planda tutulmalı, tüm suça sürüklenen çocuklar yönünden hakime tedbire veya cezaya hükmetme konusunda takdir yetkisi tanınmalıdır¹⁴⁰. *Demirbaş’a* göre de mahkemenin, kusur yeteneği bulunan fail hakkında ceza yerine güvenlik tedbiri kararı vermesi mümkündür¹⁴¹.

Yukarıdaki başlık altında ceza sorumluluk yaşının 15’e yükseltilmesi gerektiğine ilişkin görüşlere yer verilmiştir. Yine yukarıda atıf yapılan ve Adalet Bakanlığı ile UNICEF’in ortak çalışması neticesinde hazırlanan “Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberinde” son yıllarda yapılan araştırmalar

istismar suçuna ilişkin olduğu, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma suçundan ayrıca Adli Tıp Uzmanı psikiyatrist ya da zorunluluk bulunması halinde uzman hekimden görüş alınıp, sonra her iki suç yönünden alınacak sosyal inceleme raporuyla birlikte yapılacak değerlendirme neticesinde cezai sorumluluğun tespiti gerekmektedir.” (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 15.08.2019.

¹³⁷ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.621.

¹³⁸ Yargıtay 3. Ceza Dairesi’nin, 2018/2839 E, 2018/16707 K. ve 06.11.2018 T. sayılı ilamı.

¹³⁹ Verda İrtiş, “Türkiye’de Çocuk Ceza Adaletinin Refah Modelinin Temel Kıstasları Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi”, **1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi: Yetişkin Bildirileri Kitabı-2**, C.II, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2011, s. 104.

¹⁴⁰ Emine Akyüz, “Çocuk Hukukunun Gelişimi ve Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi”, **1. Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı-2**, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2011, s.40.

¹⁴¹ Demirbaş, **a.g.e.**, s.353.

neticesinde ergen beyninin sanılandan çok daha az gelişmiş olduğunun, beynin ergenlik dönemi boyunca gelişiminin son aşamasını tamamladığının ve son halini “yirmili yaşlarda” aldığının, nedensellik ilişkisi kurma, dürtü kontrolü, duygusal düzenleme, bellek ve planlama gibi yürütücü işlevlerin odağı olan bölgenin beynin en son olgunlaşan bölümü olduğunun, ergenlerin yetişkinlere göre çok daha duygusal davrandığının ve yüksek riskli davranışlar sergilediklerinin ve dışarıdan gelen tüm baskılara karşı çok hassas olduklarının tespit edildiği, tüm bu hususlar karşısında ergenin suç davranışı değerlendirmesinin yeniden ele alınması gerektiği, zira, yürütücü işlevlerin koordine edildiği ve “ceza sorumluluğuna ilişkin bilişsel ve davranışsal koordinasyonun sağlandığı frontal lobun olgunlaşmasının daha ileri yaşlarda gerçekleştiği” vurgulanmıştır¹⁴².

Bu bilgiler ışığında, ceza sorumluluk yaşının yükseltilmesinin isabetli olacağı ve suça sürüklenen tüm çocuklar yönünden kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığının araştırılmasının gerektiği düşünülmektedir. Bugün, suça sürüklenen çocuklara yönelik daha iyi bir yaptırım sistemi olmadığından, kusur yeteneği bulunduğu tespit edilen veya 15 yaşını doldurmuş olması sebebiyle kusur yeteneğinin varlığı doğrudan kabul edilen çocuklarla ilgili yapılan, onları ceza infaz kurumuna göndermekten ibarettir. Bu yöntem basit ve ucuz bir yöntemdir¹⁴³. Ne çocukların korunması ve iyileştirilmesine ne de topluma yeniden kazandırılması amaçlarına hizmet etmesi mümkün değildir.

Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan Yargı Reformu Strateji Belgesinde suça sürüklenen çocuklarla ilgili politikaların geliştirileceği ve 12-15 yaş grubundaki çocuklar hakkında ilk defa işledikleri bazı suçlardan dolayı adli sisteme dahil edilmek yerine sosyal önlemler alınacağı belirtilmiştir¹⁴⁴. Yaş ayrımı gözetilmeksizin tüm suça sürüklenen çocukların mümkün olduğu kadar adli sistemin dışında tutulması ve özellikle uzun süreli hapis cezalarının istisnaen uygulanması gerektiği düşünülmekle birlikte, en azından 15 yaşından küçük çocuklar için bu yönde düzenlemeler yapılacak olması da ilerisi için umut vericidir.

¹⁴² Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, 2010, s.64-65, (çevrimiçi), <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 04.10.2019.

¹⁴³ Akarca, **a.g.m.**, s.7.

¹⁴⁴ Yargı Reformu Stratejisi, Mayıs 2019, s. 76, (çevrimiçi) <http://www.sgb.adalet.gov.tr>, 05.10.2019.

Kusur yeteneği bulunan bu yaş grubundaki çocuklar hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar için on iki yıldan on beş yıla; müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar için dokuz yıldan on bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz. Anılan hüküm emredici nitelikte olup, hükme aykırı olarak yapılan indirimler bozmayı gerektirmektedir¹⁴⁵.

Dosyaya sunulan sosyal inceleme raporu ve adli tıp raporu doğrultusunda kusur yeteneği olmadığı anlaşılan çocuklar hakkında ise cezaya hükmolunmayacaktır. Bu çocuklar için verilecek karar beraat değil, CMK md.223/III uyarınca “kusurunun bulunmaması dolayısı ile ceza verilmesine yer olmadığı kararı”dır. Anılan kararlar birlikte güvenlik tedbirine hükmedilecektir. Zira, kanun koyucu bu çocuklar hakkında güvenlik tedbiri uygulanacağını hükme bağlamış ve bu konuda hakime takdir yetkisi tanımamıştır¹⁴⁶.

Adalet Bakanlığı 2018 yılı verilerine göre ülkemizde çocuklar tarafından işlenen 187.601 suçun 76.706’sı 12-15 yaş aralığında, 110.895’i ise 15-18 yaş grubunda yer alan çocuklar tarafından işlenmiştir¹⁴⁷.

3. 15 Yaşını Doldurmuş 18 Yaşını Doldurmamış Çocuklar

Fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş olmakla birlikte 18 yaşını doldurmamış çocuklar için kural ceza sorumluluğunun varlığıdır. Bu yaş grubundaki çocukların normal koşullarda, gerçekleştirdikleri suçun hukuki anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneğine sahip oldukları, ancak davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin

¹⁴⁵ Yargıtay 2. Ceza Dairesi 2016/14798 E., 2017/11470 K. ve 08.11.2017 T. sayılı ilamında, 12-15 yaş grubundaki sanığın cezasında 1/2 yerine 2/3 oranında indirim yapan Yerel Mahkemenin kararını bozmuştur.

¹⁴⁶ Yargıtay 3. Ceza Dairesi 2018/12153 E., 2019/5403 K. ve 14.03.2019 T. sayılı ilamında Yerel Mahkemenin kararını “12-15 yaş grubunda olup, işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamamaları ve fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişmemiş olması nedeniyle haklarında CMK’nın 223/3-a maddesi uyarınca ceza verilmesine yer olmadığına karar verilen suça sürüklenen çocuklar hakkında 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 5. maddesinde öngörülen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinden biri veya birkaçına hükmedilmesi gerekirken, çocukların velilerine teslimi ile yetinilmesi suretiyle 5237 Sayılı TCK’nin 31/2. maddesine aykırı davranılması” gerekçesiyle bozmuştur. (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 06.08.2019.

¹⁴⁷ Adalet Bakanlığı Adli İstatistikler, 2018, s.80, (çevrimiçi) <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>, 05.10.2019.

yeterince gelişmemiş olabileceği kabul edilmektedir¹⁴⁸. Bu çocuklar yönünden kusur yeteneğine sahip olup olmadıklarının tespitiye yönelik bir araştırma yapılmamaktadır. Kusur yeteneğine ilişkin bu araştırmanın yalnızca 12-15 yaş grubundaki çocuklar ile 15-18 yaş grubundaki sağır ve dilsizlerle sınırlı tutulması eleştirilmiş ve kusur yeteneğinin gerektiği biçimde ve herhangi bir yaş ayrımı gözetmeksizin araştırılmamasının çocuğun daha yargı sürecinin başında bir yetişkin olarak görüldüğüne işaret ettiği ileri sürülmüştür¹⁴⁹.

İrade yeteneklerinin zayıf olduğu normatif olarak kabul edilen bu çocuklar hakkında kanun koyucu indirimli cezaya hükmedileceğini öngörmüştür. TCK md.31/III uyarınca, bu yaş grubundaki suça sürüklenen çocuklar hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar için on sekiz yıldan yirmi dört yıla, müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar için on iki yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunacak, diğer cezaların üçte biri indirilecek ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası on iki yıldan fazla olmayacaktır.

765 Sayılı TCK'nın 55. maddesinde de bu gruptaki çocuklar yönünden indirimli de olsa hapis cezasının uygulanacağı öngörülmüş idi. Yetişkinlere verilecek cezanın belli bir oranda azaltılması suretiyle 15-18 yaş grubundaki çocuklar için de uygulanması *Devecioğlu* tarafından eleştirilmiş, “çocuğun, büyük insanın “küçüğü” değil, ayrı bir varlık olduğu, büyüğün bir bölü ikisi ya da bir bölü üçü olmayan çocuklar için büyüklere verilen cezaların bu oranda azaltılması sureti ile uygulanmasının yerinde olmadığı” belirtilmiştir.

Yukarıda açıklandığı üzere, bu gruptaki çocuklar için 765 Sayılı TCK döneminde benimsenen yaklaşım ne yazık ki 5237 Sayılı TCK için de geçerliliğini sürdürmektedir. Bu durum halen eleştirilmekte ve adliye veya cezaevi ile yolu kesişen suça sürüklenen çocuğun tekrar topluma kazandırılmasının kolay olmayacağı ileri sürülmektedir. *Yarsuvat*'a göre de suçluluğun önlenmesine yönelik tedbirler, suç işlemiş çocuğu tekrar topluma kazandırmaya yönelik tedbirlere tercih edilmelidir. Zira, suçlu küçüğü toplumdan ayırarak cezaevlerine göndermek, bunlar üzerinde

¹⁴⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 2016/6-986 E., 2018/554 K. ve 20.11.2018 T. sayılı ilamı, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 16.08.2019.

¹⁴⁹ İrtiş, **a.g.m.**, s.101-102.

beklenen sonuçların doğmasını sağlamamaktadır¹⁵⁰. İlk suçunda cezaevine giren, ancak rehabilite edilmeyen çocuk ceza infaz kurumundan çıktıktan sonra suça daha meyilli hale gelmekte, geleceği konusundaki endişesi ve boş vermişliği çocuğu hem kendisi hem de toplum için daha tehlikeli hale getirmektedir¹⁵¹.

Özetle, ülkemizde suça sürüklenen çocuklara verilen cezalar onları eğitmek ve yeniden topluma kazandırmaktan ziyade psiko-sosyal açıdan zarar veren ve tekrar suça yönelten bir ortam hazırlamaktadır. Uluslararası kurallara göre de çocuk adalet sisteminin ilk hedefi suçu ve tekrar suç işlenmesini önlemek, suça sürüklenmiş çocuğu topluma kazandırmaktır. Bu ise, çocukların ceza sistemine mümkün olduğu kadar dahil edilmemesi ve sorunu yargı makamları dışında çözecek yöntemler geliştirilmesi ile olanaklı kılınabilecektir. O halde, suça sürüklenen çocuğa verilecek tepkide cezalandırmadan ziyade sosyal önlemler ön plana çıkarılmalıdır¹⁵². 15-18 yaş grubundaki çocuklar için de ağır suçlar ve tekerrür gibi istisnai haller dışında hapis cezasına başvurulmaması gerektiği düşünülmektedir¹⁵³. Buna karşın, Adalet Bakanlığı istatistiklerine göre hakkında kamu davası açılmış çocuklarla ilgili kurulan mahkumiyet hükümlerindeki hapis cezasının oranı oldukça yüksektir.

Son dört yılda suça sürüklenen çocuklar hakkında verilen mahkumiyet kararlarının nitelikleri ve oranları grafikteki gibidir¹⁵⁴.

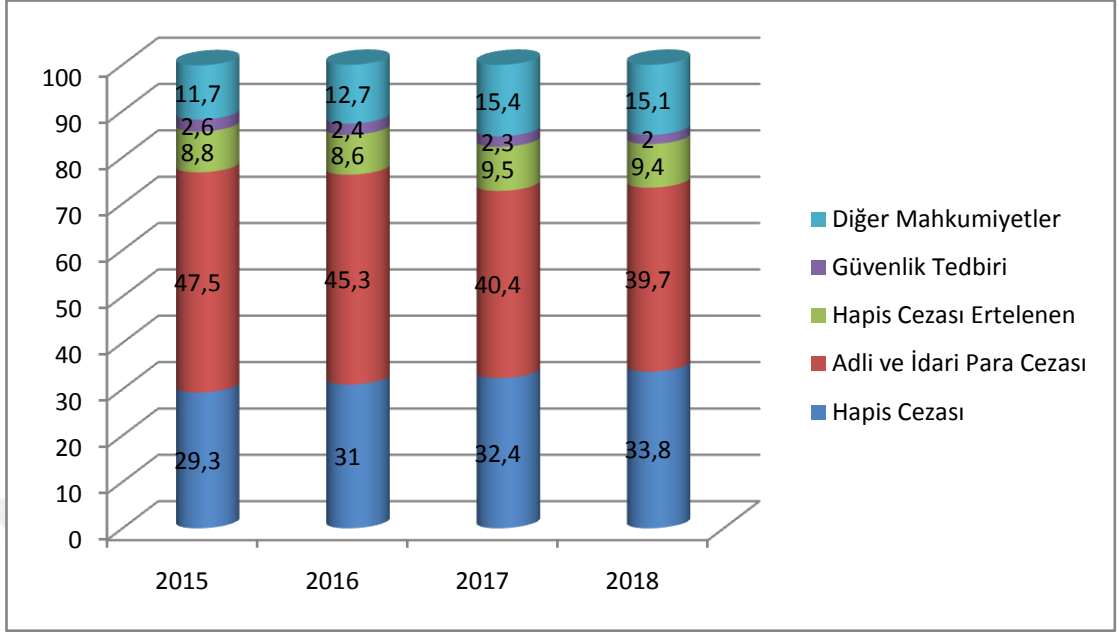
¹⁵⁰ Yarsuvat, **a.g.m.**, s.91.

¹⁵¹ Mehmet Seyman, “Çocukları Suça Sürükleyen Nedenlerden Biri Olarak Aile ve Koruma Mekanizmalarının Yetersizliği”, **3. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali/Tebliğler**, Editör: Adem Sözüer, İstanbul, 2013, s.24; Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitim Evleri İnceleme Raporu, s.22, (çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr>, 20.10.2019.

¹⁵² Akyüz, **a.g.m.**, s. 40.

¹⁵³ Günümüzde örneğin Kanada’da çocuklar sadece şiddet suçlarında ve/veya mükerrer suçlarda hapis cezası almaktadır. (bkz. Jiwani, **a.g.m.**, s. 295); İtalya’da suç hafifse ve davanın devam etmesi çocuğun eğitimini tehlikeye sokacak ise savcı, hakimden davanın düşürülmesini isteyebilmektedir. (bkz. Silvio CIAPPI, “İtalya’da Çocuk Adaleti Sistemi: Bazı Yeniden Topluma Kazandırma Müdahalesi Uygulamaları ve Genç Suçluların Islahı”, **3. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali/Tebliğler**, Editör: Adem Sözüer, Çeviren: Büşra Demiral, İstanbul, 2013, s.268); Ceza sorumluluğunun 14 yaşında başladığı Rusya’da hafif veya orta nitelikli suç işleyen 16 yaşından küçük çocuklar ile ilk defa işlemek kaydıyla hafif nitelikte suç işleyen tüm yaş grubundaki çocuklara hapis cezası uygulanmamaktadır. (bkz. Liudmila Karnozova, “Rusya Federasyonu’nda Suça Sürüklenen Çocuklara Karşı Gösterilen Tepkiler”, **3. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali/Tebliğler**, Editör: Adem Sözüer, Çeviren: Gülşah Korkusuz, Kenan Evren Yaşar, İstanbul, 2013, s.582-583).

¹⁵⁴ Adli İstatistikler 2018, Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, s.77, (çevrimiçi) <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>, 23.11.2019.

Öztürk'e göre ceza mevzuatında çocukların üç gruba ayrılması bir etiket sahtekarlığıdır. Bu uygulama, Türk hukukunda ve bu gruplandırmayı esas alan diğer pek çok ülkede aslında 12 yaşından büyük çocuğun çocuk olarak görülmediğini ve cezalandırılmak istendiğini göstermektedir. Oysa, ÇKK'nın fail çocuk ya da suçlu çocuktan değil, suça sürüklenen çocuktan bahsetmesi, bunların eylemlerinin suç olarak görülmediğini açıkça ortaya koymaktadır. Suçlu, çocuk değil, çocuğu suça sürükleyen kişidir. Bu durum bile bu çocukların eylemlerinin ceza yaptırımını gerektiren bir suç değil, güvenlik tedbiri gerektiren bir fiil olduğunu göstermektedir¹⁵⁵.

ÇKK'nın 35. maddesinin lafzından bu yaş grubundaki çocuklar hakkında da sosyal inceleme raporu aldırılması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Bununla birlikte, ÇKKUY md.20/I'de ÇKK kapsamındaki çocuklar hakkında sosyal inceleme "yaptırılabilirliği" belirtilmiş, aynı maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarında da "12-15 yaş grubundaki çocuklar hakkında" sosyal inceleme yaptırılmasının zorunlu olduğu ifade edilmiştir. Yönetmeliğin 21/III maddesinde de sosyal inceleme raporunun suça sürüklenmiş çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille

¹⁵⁵ Öztürk, "Türkiye'de Çocuk Güvenlik Tedbirleri (Ceza) Hukukunun Temel Sorunları", s.221-222.

ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediği hususu değerlendirilirken mahkemece göz önünde bulundurulacağı belirtilmiştir. Anılan hükümlerin birlikte değerlendirilmesi neticesinde, Yargıtay’ca, bu yaş grubundaki çocuklar hakkında sosyal inceleme yaptırılmasının ihtiyari olduğu sonucuna varılmış,yukarıda atıf yapılan Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 20.11.2018 tarihli kararında “Yargıtay Ceza Daireleri’nin uygulamalarının da bu yönde olduğu” belirtilmiştir. Aynı kararda sosyal inceleme yaptırılmamış olmasının bozma sebebi sayılamayacağı, ancak neden sosyal inceleme yaptırılmadığının gerekçesinin gösterilmemesinin hukuka kesin aykırılık niteliğinde olduğu ve başlı başına bozma sebebi olarak kabul edileceği belirtilmiştir.

Yenisey’e göre, çocuk ceza adalet sistemi bir güvenlik tedbiri hukuku olup, suç işlemiş çocuklar hakkında yaptırım olarak yalnızca güvenlik tedbirine hükmedilebilmesi gerekir. Cezalandırmaya dayalı bir yapılandırma kabul eden yeni TCK sisteminin değiştirilmesi, hakimın takdir yetkisini kullanarak bütün çocuklar hakkında güvenlik tedbirine hükmedebilmesinin önünün açılması, cezanın ancak çok istisnai hallerde Almanların “Jugendarrest” kurumunda olduğu gibi şok etkisi yapmak amacıyla verilebileceğinin kabulü gerekmektedir¹⁵⁶.

C. Yaşın Tespiti

Çocuğun yaşının bilinmesi, ceza sorumluluğu, hakkında yürütülecek yargılama kurallarının belirlenmesi ve ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı açısından önem arz etmektedir.

Çocuğun yaşı belirlenirken ilk başvurulacak kaynak elbette nüfus kayıdır. Çocuğun nüfus kayıtları getirtilerek yaşı, ay ve gün dikkate alınmak sureti ile hesaplanmalıdır.

Çocuğun yasal yaşı ile görünen yaşı veya soruşturma evresinde yaş tespitine ilişkin alınan rapor ile yasal yaşı arasında çelişkiler bulunması halinde nasıl işlem yapılacağı konusunda bir açıklık yoktur. Çocuğun suç tarihindeki yasal yaşı 12’den

¹⁵⁶ Yenisey, **a.g.m.**, s.38.

küçük olmasına rağmen, rapor ile 12 yaşından büyük olduğu tespit edilirse nasıl işlem yapılacaktır?

Bu halde önemli olanın çocuğun yasal yaşı olduğu, Cumhuriyet savcısı tarafından yaş düzeltme davası açılarak çocuğun nüfus kaydında yer alan yaşı büyültülmeden, yasal olarak 12 yaşını bitirmemiş çocuk hakkında kamu davası açılmayacağı kabul edilmektedir¹⁵⁷. *Polat'a* göre, önemli olan çocuğun gerçek yaşıdır, nüfustaki yaşının bir önemi bulunmamaktadır. Bu sebeple, kimlikteki yaşın gerçek yaşından farklı olabileceğinin düşünüldüğü hallerde Cumhuriyet savcısınca iddianame düzenlenmeden önce asliye hukuk mahkemesinde yaş düzeltme davası açılmalıdır¹⁵⁸.

CMK md.218/II maddesi uyarınca, yaş düzeltme davası ancak kovuşturma evresinde ortaya çıkan haller bakımından “ceza mahkemesinde asıl dava ile birlikte” görülebileceğinden, yasal yaşı on ikinin altında olan çocuklar hakkında açılmış olan ceza davası durdurulacak ve yaş düzeltme davası açması için dosya Cumhuriyet savcılığına gönderilecektir. Diğer yaş grubundaki çocuklar yönünden, CMK md.218/II doğrultusunda ceza mahkemesi yargılama yaparak sanık veya suçtan zarar görenin yaşını düzeltmeye yetkilidir.

Yaş tespiti yapılırken fiilin işlendiği tarih dikkate alınacak olup, neticenin gerçekleştiği tarihin ya da yargılama tarihinin bir önemi bulunmamaktadır¹⁵⁹.

Yaş düzeltme davası için görevli mahkeme asliye hukuk mahkemesidir.

¹⁵⁷ Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, s.313-314.

¹⁵⁸ Polat, **a.g.m.**, s.72.

¹⁵⁹ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.622.

İkinci Bölüm

GÜVENLİK TEDBİRLERİ

I. SUÇ, CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRİ KAVRAMLARI

A. Suç ve Ceza Kavramları

1. Suçun Tanımı

Suç, hukuki olduğu kadar sosyolojik ve kriminolojik bir olay da olduğundan, üzerinde anlaşılan tek bir tanımı bulunmamaktadır. Ceza hukukçuları gibi, kavram ile ilgili diğer bilim insanları da farklı tanımlar geliştirmiştir¹.

TCK'da da suçun tanımı yapılmamıştır. Unsurları üzerinde görüş birliği sağlanamamış olması sebebiyle, kavram doktrinde farklı şekillerde açıklanmaktadır².

Suçun yapısal unsurlarını ortaya koymaya çalışan düşünce sistemleri “suç teorisi” olarak isimlendirilmektedir³. Özellikle 5237 Sayılı TCK'nın yürürlüğe

¹ Uğur Alacakaptan, **Suçun Unsurları**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1975, s.2.

² Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır'a göre suç “*tipe uygun, hukuka aykırı bir haksızlıktır.*” (bkz. Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, 257), Koca,Üzülmöz suçu “*insanların toplum içinde birlikte yaşamalarının temini, toplumsal düzenin devamı için korunması gereken hukuki değerleri ihlal eden belli insan davranışları (tipik haksızlıklar)*” şeklinde ifade etmiştir. (bkz. Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. bs, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017, s.43-44), Öztürk-Erdem ve Özbek-Doğan-Bacaksız-Tepe suçu “*tipe uygun, hukuka aykırı ve kusurlu bir insan davranışı*” olarak tanımlamıştır. (bkz. Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 18.bs. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018, s.27; Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, **a.g.e.**, s.205), İçel'e göre suç, “*tipe uygunluk, hukuka aykırılık ve kusurluluk niteliklerine sahip bir eylemle ceza normunun ihlali*” anlamına gelmektedir.(bkz. Kayıhan İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Yenilenmiş Bası, Beta Yayınları, 2016, s.57), Centel, Zafer, Çakmut'a göre de “*iradi bir hareketle, hukuka aykırı şekilde, karşılığında yaptırım öngörülmüş olan yasal bir tanımın kusurlu şekilde ihlal edilmesidir.*” (bkz. Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 9. bs., İstanbul, Beta Basım, 2016, s.210), Alacakaptan suçu “*isnat yeteneğine sahip bir kişinin kusurlu iradesinin yarattığı icrai veya ihmali bir hareketin meydana getirdiği, yasada yazılı tipe uygun, hukuka aykırı ve müeyyide (yaptırım) olarak bir cezanın uygulanmasını gerektiren bir eylem*” olarak ifade etmektedir. (bkz. Alacakaptan, **a.g.e.**, s.10)

³ İçel, **a.g.e.**, s.215.

girmesinden sonra kusurluluk ve manevi unsur kavramlarının içeriği ile suç genel teorisindeki yeri konusunda doktrindeki görüş farklılıkları artmıştır⁴.

“Suçun unsurları” çok geniş bir içeriğe sahip olup, çalışmamızın konusu itibari ile ayrıca incelenmeyecektir. Buna mukabil, güvenlik tedbirlerinin ancak bir “suç” işlenmesinden sonra uygulanabileceği kabul edildiğinden, kusur yeteneği bulunmayan suça sürüklenen çocuklara uygulanan tedbirlerin niteliği hakkında oluşan çelişkinin ortaya konulabilmesi için özellikle kusurluluğa değinmek gerektiği düşünülmektedir.

Kusur kavramı esas alınarak bir ayırım yapmak gerekir ise, kanaatimizce doktrindeki görüşleri, kusuru suçun bir unsuru olarak kabul eden görüşler ile bir değer yargısı olarak ele alan görüşler olarak iki başlık altında toplamak mümkündür.

a) Özellikle 5237 Sayılı TCK öncesi ceza doktrininin büyük çoğunluğunu oluşturan yazarlar kusuru suçun bir unsuru olarak kabul etmektedirler. Ancak bu yazarları da “kusurluluğu manevi unsur ile tamamen ya da büyük oranda örtüşen terimler olarak kabul edenler” ve “kusurluluğu suçun bir unsuru olarak kabul etmekle birlikte manevi unsurdan ayıranlar” olarak sınıflandırmak mümkündür.

Nevzat ve Haluk Toroslu ile *Sancar-Köprülü* de suçun kurucu unsurlarını maddi ve manevi unsur şeklinde ikiye ayırmakta, manevi unsuru “kusurlu irade” olarak değerlendirmektedirler⁵.

Öztürk-Erdem, Demirbaş, Özbek-Doğan-Bacaksız-Tepe ve *İçel* ise kusurluluğu, hukuka aykırılık ve tipe uygunlukla birlikte suçun üçüncü unsuru olarak kabul etmektedirler⁶. Kusuru suçun ayrı bir unsuru olarak ele alan diğer görüş

⁴ Hakan Karakeyha, Asena Kamer Usluadam, “Türk Ceza Hukuku Öğretisinde Suçun Manevi Unsuru Bağlamında Suç Genel Teorisine İlişkin Görüşler” **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, 2015, C.III, S.2, s.2.

⁵ Nevzat Toroslu, Haluk Toroslu, **Ceza Hukuku Genel Kısım**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2018, s.128.

⁶ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.451; Özbek-Doğan-Bacaksız-Tepe, **a.g.e.**, s.205, İçel, **a.g.e.**, s.217.

Hafizoğulları-Özen'e aittir. Anılan yazarlar fiilsiz, ihlalsiz ve kusursuz suç olmayacağını savunmaktadırlar⁷.

Alacakaptan'a göre suç, yasallık unsuru, hukuka aykırılık unsuru, maddi unsur ve manevi unsurdan oluşmakta, manevi unsur ise eylemin kusurlu irade ile meydana getirilmesi anlamına gelmektedir⁸. *Centel-Zafer-Çakmut* da suçun unsurları yönünden *Alacakaptan'la* aynı görüşü paylaşmakta, kusur yeteneğini manevi unsur içerisinde inceleyerek kast ve taksiri kusurlu davranış şekilleri olarak görmektedirler⁹.

b) *Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır* ile *Koca-Üzülmmez* ise suçun “tipe uygunluk ve hukuka aykırılık” olmak üzere iki unsurdan oluştuğunu, kusurluluğun ise suçun unsuru değil, işlediği fiil dolayısı ile kişinin cezalandırılabilmesi ile ilgili bir konu olduğunu savunmaktadırlar. Bu görüşe göre, tipik bir fiil, failin kusuru olmadan işlense dahi suç vasfını devam ettirecektir¹⁰. *Özgenç'e* göre de kusurluluk suç teşkil eden fiilin bir vasfı veya unsuru olmayıp, kınanabilirliğe ilişkin bir husustur¹¹.

TCK'nın kusur yeteneğine sahip olanlar yanında sahip olmayanlara da yaptırım uygulayan hükümleri karşısında *Soyaslan* (isnat kabiliyeti diye ifade etmiş) kusur yeteneğini, suçun varlığı için bir ön şart ya da unsur olarak görmemektedir¹².

Hangi görüş savunulursa savunulsun suçun oluşması için tüm unsurların bir arada bulunması gerektiği şüphesizdir. Bu durumda, kusurluluğun bir unsur olduğunu ileri süren görüşlere göre, kusur yeteneği bulunmayan kişilerin işledikleri fiiller suç sayılmayacaktır¹³. Kanaatimizce, kusuru suçun zorunlu bir unsuru olarak

⁷ Zeki Hafizoğulları, Muharrem Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. bs., Ankara, U.S.A Yayıncılık, 2018, s.165.

⁸ Alacakaptan, **a.g.e.**, s.9.

⁹ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.210.

¹⁰ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.569,570.

¹¹ Özgenç, **a.g.e.**, s.400.

¹² Doğan Soyaslan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. bs., Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s.393.

¹³ Öztürk'e göre gerek TCK, gerek ÇKK gerekse de ÇMK'da yer alan çocukların sorumluluğu ile ilgili hükümlerde suçtan hareket edilmesi bilimsel esaslara aykırıdır. İsnat kabiliyeti bulunmayan kimsenin kusurlu davranması mümkün değildir. Kusursuz suç ve ceza olmayacağından, çocuklarla ilgili hükümlerde suçtan değil fiilden söz edilmesi gerekmektedir. (bkz. Öztürk, “Türkiye’de Çocuk Güvenlik Tedbirleri (Ceza) Hukukunun Temel Sorunları”, s.205).

kabul eden bu görüşler, güvenlik tedbirlerinin yalnızca bir “suç” karşılığında¹⁴ uygulanabileceğini öngören 5237 Sayılı TCK sistemi ile çelişmektedir¹⁵.

ÇKK’ya göre, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri “suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında” uygulanacaktır. “Ceza sorumluluğu olmayan çocuklar” ifadesi ile “kusur yeteneği bulunmayan çocuklar” kast edilmekte olup, gerek ÇKK’nın gerekse de TCK’nın düzenleniş tarzları dikkate alındığında, kusuru bir unsur olarak değil, bir cezalandırabilme koşulu olarak kabul eden görüşün daha yerinde olduğu düşünülmektedir.

Kişinin işlediği fiiller sebebiyle ceza sorumluluğunun bulunması ve kusur arasında doğrudan bir ilişki mevcut olup, insan “akıl ve irade sahibi olduğu için ve sahibi olduğu kadarıyla” sorumlu tutulmaya çalışılmalıdır. Küçüklerin ceza sorumluluklarının tespiti onların akıl ve irade bakımından yetişkinlerden farklı oldukları kabulüne dayanmaktadır¹⁶.

2. Ceza Yaptırımı

Her birey hukuk kurallarınca belirlenen yükümlülöklere uygun hareket etmek zorunda olup, aykırılık halinde bozulan dengenin yeniden tesisi için bireye bazı yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu doğrultuda, yaptırımı “insanın yükümlölüklerine aykırı davranmasının gerekli kıldığı hukuki sonuç”¹⁷ veya “hukuka aykırı davranışlar için hukuk tarafından öngörölen zorlayıcı maddi tepki”¹⁸ olarak tanımlamak mümkündür.

¹⁴ Nuhoğlu’na göre cezaların uygulanabilmesi için bir suçun işlenmiş olması gerekir. Güvenlik tedbirlerinin uygulanması için de en azından “hukuka aykırı bir fiil” işlenmiş olmalıdır. Suçun unsurlarından manevi unsurun yokluğu, tipe uygun hareketin gerçekleştirilmesi halinde güvenlik tedbirinin uygulanmasına engel teşkil etmeyecektir. (bkz. Ayşe Nuhoğlu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, Ankara, Adil Yayınevi, 1997, s.83,84).

¹⁵ Öztürk ise “suç teşkil eden fiiller” ve “suça benzeyen ancak teknik anlamda suç olarak nitelenmeyen emniyet tedbirleri gerektiren fiiller” ayrımı yapmakta ve “emniyet tedbiri uygulanmasını gerektiren fiillerin suç olarak kabul edilemeyeceğini” ileri sürmektedir. (Bahri Öztürk, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Faköltesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, Ankara, 1991, s.3)

¹⁶ Mehmet Maden, **Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012, s.63.

¹⁷ Özgenç, **a.g.e.**, s.709.

¹⁸ Maden, **a.g.e.**, s.80.

Türk Ceza Hukukunda yaptırımlar ceza ve güvenlik tedbiri olarak ikiye ayrılmaktadır¹⁹.

a. Tanımı ve Nitelikleri

Doktrinde farklı ceza tanımlarına rastlamak mümkündür²⁰. Kanaatimizce de ceza, kısaca “suçun karşılığı olarak bireye devlet tarafından uygulanan yaptırım” şeklinde ifade edilebilir.

Cezadan beklenen amaçların elde edilebilmesi için bazı niteliklere sahip olması gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda; cezanın mutlaka kanunla düzenlenmiş olması (kanunilik ilkesi), bireyselleştirilebilir olması, sadece cezalandırmaya sebep olan kişiye uygulanması (şahsilik ilkesi), insan onuru ile bağdaşması, geri alınabilir ve düzeltilebilir olması, devlete az yük getirmesi, suçlu için etkili olması ve infaz edilebilmesi gerekmektedir²¹.

Maden’e göre ise iyi bir cezada bulunması gereken özellikler ile cezanın nitelikleri birbirinden farklı hususlar olup, cezaların, ahlâkî olması, kanunî olması, eşit olması, insancıl olması, zalimane olmaması, keyfî olmaması, insan haysiyetiyle bağdaşır olması, bölünebilir olması, tamir edilebilir olması, şahsî olması, orantılı olması, etkili olması, düşünceye değil fiile ilişkin olması, devlete mümkün olduğu kadar az yük getirmesi ve yargı kararıyla hükmedilmesi konuları cezanın

¹⁹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 709,710.

²⁰ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır’a göre; “suç teşkil eden eylemi nedeniyle suçlu hakkında yargı organlarınca hükmedilen bir mahkumiyetin infazı çerçevesinde tatbik olunan ve esasen ıslahı sağlamaya yönelik ıstırap verici, korkutucu ve caydırıcı müeyyidedir.”(Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır bkz. **a.g.e.**, s.824) , Öztürk-Erdem’e göre; “ancak kanunla konulabilen, amacı, suç işlediği yargısal bir karar ile sabit olan kimseyi yine yargısal bir kararla kusurunun karşılığı olarak bazı yoksunluklara tabi kılarak ıslah etmek (özel önleme) ve genel önlemeyi temin etmek olan korkutucu yaptırımdır.”(bkz. Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.452), Özbek’e göre; “tipe uygun, hukuka aykırı kusurlu insan davranışı olarak tanımlanan suç karşılığında uygulanan yaptırımdır.”(bkz. Veli Özer Özbek, **İnfaz Hukuku**, 9. bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017, s.89), Koca, Üzülmüş ise cezayı “suç teşkil eden fiilleri kusurlu bir iradeyle işleyenler hakkında devlet eliyle uygulanan ve onları bazı yoksunluklara tabi kılan, sosyalleştirme amacına yönelik olan ıstırap verici, korkutucu ve caydırıcı bir yaptırım türü” olarak tanımlamaktadır. (bkz.Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s.549), Maden’e göre ceza “bir suçun karşılığı olan, olumsuz bir değer yargısı içeren, kasıtlı, zecri ve yoksun kılıcı bir yaptırımdır.”(bkz. Maden, **a.g.e.**, s.88).

²¹ Özbek,Doğan,Bacaksız,Tepe, **a.g.e.**, s.587; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 569-590; Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s. 458.

niteliklerinden ziyade “iyi” bir cezanın nitelikleri tartışmasına aittir. Yazara göre cezanın niteliklerini; “suçun karşılığı olması, olumsuz bir değer yargısı içermesi, yoksun kılıcı niteliğe sahip olması, kasıtlı bir uygulama olması ve bir sebep için uygulanması, failin arzusuna bağlı olmaması” olarak saymak mümkündür²².

b. Cezanın Amacı

Günümüzde toplumsal düzenin sağlanması, devletin ve hukuk düzeninin devam edebilmesi için yaptırımların zorunlu olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir²³. İnsanları suç işlemekten alıkoyan tek vasıta ceza olmayıp, sosyal duygular, dini inanç, bireysel görev duygusu, şeref ve haysiyet duygusu, toplumsal inanç gibi faktörlerin de kişinin suç işlemesini önlediği kabul edilmekle birlikte, toplumun tümü ve ceza kanununun yasakladığı birçok davranışın toplum bilinci tarafından gayri ahlaki kabul edilmediği nazara alındığında suçun önlenmesi hususunda cezanın zorunlu bir araç olduğu anlaşılmaktadır²⁴.

Cezanın amacını açıklayan görüşler farklılık göstermektedir. Bu görüşleri mutlak ceza teorisi, nispi ceza teorisi ve bu iki temel teoriyi bağdaştırmaya çalışan karma (birleştirici) teori²⁵ olarak üç başlık altında toplamak mümkündür²⁶.

Maden, bu yaygın sınıflandırmadan farklı olarak teorileri neticeci teoriler, neticeci olmayan teoriler ve bütüncül teoriler olarak üçe ayırmaktadır. Yazar, kendi isabetli bulduğu teori bakımından "bütüncül teori" ifadesini kullanmaktadır. Cezanın uygulanmasından sonra bir fayda sağlanacağı düşüncesinin hakim olduğu neticeci teorilerde amaç genellikle suç işleme oranlarının azaltılmasıdır. Neticeci olmayan teoriler ise, genel olarak “karşılığını verme kavramı” ile ifade edilmektedir.

²² Maden, **a.g.e.**, s.88-90.

²³ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.535.

²⁴ Nevzat-Haluk Toroslu, **a.g.e.**, s.432,433.

²⁵ Maden, teorileri neticeci teoriler, neticeci olmayan teoriler ve bütüncül teoriler olarak üç ana başlık altında incelemekte, “karma” kelimesinin en az iki unsurun karıştırılması anlamına geldiğini ve kendisinden önceki en az iki unsura işaret ettiğini, oysa duruma tersinden bakıldığında, karma teoriler de dahil olmak üzere tüm teorilerin bir bütünün çözümleme çalışmaları olduğunu, bu sebeple de kendisinin isabetli bulduğu bütüncül teorisinin “karma teori” olarak isimlendirilmesinin gerçeği yansıtmadığını ileri sürmektedir. (bkz. Maden, **a.g.e.**, s.57).

²⁶ Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, **a.g.e.**, s.584; Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s. 447; Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s.562.

Karşılığın verilmesi ile birlikte faydacı neticelerin de doğması, doğmamasından daha iyi ise de, bu faydacı neticeler cezanın amacı veya meşruluk sebebi değildir. Neticeci teoriler ile neticeci olmayan teorilerin isabetli yönlerini bir araya getiren teoriler de "bütüncül teori" olarak nitelendirilmektedir²⁷. *Maden*, öncelikle üç başlık altında ele aldığı teorileri daha detaylı olarak caydırma, olanaksızlaştırma, ıslah, rehabilitasyon, karşılığını verme, düzeltme ve onarma ve sosyal teoriler başlıkları altında incelemektedir²⁸.

(1) Mutlak Teori: Cezanın Ödetme (Kefaret) Amacı

Mutlak ceza teorisi adalet düşüncesine dayanmakta olup, suç işleyen kişinin, ihlalinin karşılığını cezalandırma yoluyla acı çekerek ödemesi gerektiğini savunmaktadır. Bu teorinin taraftarlarından *Kant*'a göre ceza, fail tarafından işlenen suçun kefareti olmasının dışında her türlü yararçı görüşten bağımsızdır. Toplumsal savunma gibi bir amacı bulunmamaktadır²⁹. Bu teorinin kaynağını "göze göz, dişe diş" esasını temel alan kısas prensibinden aldığını söylemek mümkündür³⁰.

Ödetme amacına dayanan teori, suçluyu değil, işlenmiş olan suçu esas almakta ve herkesin işlediği fiilin sonuçlarına katlanmak, öngörülen acı ve ızdırabı çekmek zorunda olduğunu, cezalandırmanın asıl amacı olan adaletin ancak bu şekilde gerçekleştirileceğini kabul etmektedir. Bu teori açısından cezada sosyal bir fayda amaçlamamış, ceza toplumsal etkisinden bağımsızlaştırılmış ve ondan ayrılmıştır. Anılan kopma ve bağımsızlaşma nedeniyle teori "mutlak teori" olarak isimlendirilmiştir³¹.

Mutlak teori doktrinde "cezanın kefaret yönü bulunmakla birlikte, kefaretin cezanın amacını açıklamak için yeterli olmadığı, bu düşünce ile faili cezalandırmanın her zaman adaleti sağlayamayacağı, cezanın uslandırma ve toplumun korunması amaçlarının kabul edilmemesinin büyük eksiklik olduğu, devletin ceza koyma

²⁷ Yazar, bu teorilerin "karma teori" olarak adlandırıldığını, kendi isabetli bulduğu teoriye ise "bütüncül teori" denilebileceğini ifade etmektedir.

²⁸ Maden, **a.g.e.**, s.5-64.

²⁹ Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s.550-551.

³⁰ Özbek, **a.g.e.**, s.90.

³¹ Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, **a.g.e.**, s.584.

yetkisine bir sınır getirmediği, cezalandırmanın koşullarını ve cezanın esasını açıklamakta yetersiz kaldığı ” gerekçesiyle eleştirilmiştir³².

(2) Nispi Teori: Cezanın Önleme Amacı

Nispi ceza teorisi, mutlak teorinin aksine suçlu değil, suçluyu esas almaktadır. Zira, suç zaten işlendiğine göre, önemli olan suçluyu uslandırarak yeniden suç işlemesine engel olmaktır³³. Cezanın amacı geleceğe yönelik olarak suç işlenmesinin önlenmesidir.

Ceza, suçlu üzerindeki etkisiyle suçluyu, toplum üzerindeki etkisiyle de diğer bireyleri suç işlemekten alıkoyacaktır. Cezanın, suç işleyen kişiyi bazen korkutarak bazen de uslandırarak toplum bakımından zararsız hale getirmeye yönelik etkisi özel önleme etkisidir³⁴. Özel önlemede, kişiye işlemiş olduğu fiilin bir haksızlık olduğu konusunda uyarıda bulunmaktadır³⁵.

Bununla birlikte, cezanın asıl işlevi başkalarını korkutarak onların suç işlemesinin önüne geçmektir. Ceza tehdidi, suç işleme eğiliminde olanlar üzerinde psikolojik bir zorlamaya neden olmakta ve suç işlemelerini engellemektedir³⁶. Bu da cezanın genel önleme etkisidir.

Ceza hukuku yaptırımlarının en önemlisi olan hürriyeti bağlayıcı cezaların, genel önleme yönünden oldukça etkili olduğu kabul edilmekte, özgürlüğünden yoksun bırakılma korkusunun çoğu kimseyi suç işlemekten alıkoyacağı bilinmektedir. Buna karşın, hürriyeti bağlayıcı cezaların etkinliği cezanın özel önleme fonksiyonu yönünden kuşku ile karşılanmıştır. Mahkumların yeniden topluma uyum sağlayabilmeleri için uslandırma ve yeniden sosyalleştirmeyi sağlayacak nitelikte ceza infaz kurumlarına ihtiyaç olduğu, cezaevi yaşantısının mümkün olduğunca genel yaşam koşullarına uydurulması gerektiği, cezaevindeki infazın kendine özgü psikolojik ve sosyolojik yasalara tabi olduğu, bu yasaların

³² Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2019, s. 826,827; Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.537,538.

³³ Özbek, **a.g.e.**, s.90; Özbek-Doğan-Bacaksız-Tepe, **a.g.e.**, s.585.

³⁴ Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s.552.

³⁵ Özbek, **a.g.e.**, s. 91.

³⁶ Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s.552.

mahkumun toplumla bütünleşmesini zorlaştırdığı, bu sebeple cezanın özel önleme amacının gerçekleşebilmesi için sadece infaz kurumlarında yapılacak reformların yeterli olmayacağı, hürriyeti bağlayıcı cezaların sınırlandırılması ve kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların kaldırılması gerektiği ileri sürülmektedir³⁷.

(3) Karma (Birleştirici) Teori

Üçüncü teori, cezanın amacının mutlak ve nispi teorinin içinde yer alan tüm amaçları kapsadığını ileri süren karma teoridir. Ceza her şeyden önce kefareti amaç taşımaktadır. Ceza hukuku ne kadar insanileşse de cezanın kefareti amacından vazgeçilmesi mümkün değildir³⁸. Diğer taraftan suçluyu toplumla uyumlu hale getirmeyi amaçlamalı ve kanunda düzenlenmek sureti ile de suç işlememiş kişiler üzerinde korkutucu bir etkisi olmalıdır. Bu teoriye göre ceza hem adaleti yerine getirmek, hem de toplumu savunmak için verilmelidir³⁹.

Karma teori, cezadan kefareti amacı yanında aynı zamanda geleceğe yönelik faydacı amaçlar da beklemektedir. Bunlar caydırma (genel önleme), uslandırma (özel önleme), tasfiye ya da yok etmedir. Zira, suçlunun uslandırılmayacağı kanaatinin oluşması halinde toplumu koruma amacı ön plana çıkacak ve suçlu toplum dışına çıkarılacak ya da tamamıyla tasfiye edilecektir. Ancak yeni ceza anlayışında suçlunun ıslahı ve yeniden topluma kazandırılması amacı ağır bastığından, tasfiye edici cezanın taraftarları azalmış ve bu cezalar bazı hukuk sistemlerinden çıkarılmıştır⁴⁰.

Günümüzde baskın görüş hem adaleti yerine getirmek hem de toplumu savunmak için ceza verilmesini amaçlayan karma teoridir⁴¹.

³⁷ İçel, **a.g.e.**, s.631.

³⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s.568.

³⁹ Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s.562.

⁴⁰ A. Vedat Dilberoğlu, “Cezalar ve Güvenlik Tedbirlerinin Amacı ve Niteliği”, **AÜHFD**, C.LXV, S.4, 2016,s.1526. (Toplumdaki tasfiye edilme amacını taşıyan ölüm cezası ülkemizde 1984 yılından beri fiilen uygulanmamış, 03.10.2001 Tarih ve 4709 Sayılı Kanunla savaş, çok yakın savaş tehdidi ve terör suçları dışındaki suçlarda uygulanmayacağı öngörülmüş, 14.07.2004 Tarih ve 5218 Sayılı Kanun ile de mevzuatımızdan tamamen kaldırılmıştır.)

⁴¹ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s. 447;Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, **a.g.e.**, s.584;Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s.562.

(4) Türk Ceza Hukuku Sisteminde Cezanın Amacı

5237 Sayılı TCK'nın 1. maddesinde Ceza Kanununun amacı, “kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemek” olarak gösterilmiştir.

Bunun gibi, 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un “İnfazda Temel Amaç” başlıklı 3. maddesinde ceza ve güvenlik tedbirleri ile ulaşılmak istenen temel amacın “öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken, kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmak” olduğu belirtilmiştir. Aynı Kanunun 6/I-c maddesinde “hapis cezalarının infazında hükümlünün iyileştirilmesi hususunda mümkün olan araç ve olanakların kullanılacağı” ifade edilmiş, ancak aynı fıkrafta “hükümlünün kanun ve yönetmeliklerle tanınmış haklarının dokunulmazlığını sağlamak üzere cezanın infazında ve iyileştirme çabalarında kanunilik ve hukuka uygunluk ilkelerinin esas alınacağı” öngörülmüştür. Kanunun 6/I- d maddesinde de “iyileştirmeye gereksinimleri olmadığı saptanan hükümlülere ilişkin infaz rejiminde, bu hükümlülerin kişilikleriyle orantılı bireyselleştirilmiş programlara yer verilmesine özen gösterileceği” hüküm altına alınmıştır.

TCK md.61'de cezanın tayini sırasında hakime değerlendirme imkanı sunulması ve TCK md.51'de düzenlenen erteleme kurumu özel önleme amacına hizmet etmektedir. Zira, erteleme, toplumsal düzenin korunması bakımından zorunlu değil ise hapis cezasının infaz edilmeyebileceği anlayışını yansıtmaktadır⁴².

Bunun gibi, TCK md.50 ile getirilen ve kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesine imkan veren düzenlemenin de cezanın özel önleme amacına işaret ettiği düşünülmektedir. Kısa süreli de olsa cezaevi koşulları ile karşılaşan mahkumun topluma yeniden uyum sağlaması zor olduğundan, madde metninde sayılan seçenek yaptırımlar vasıtası ile cezanın, infaz kurumundaki koşullarla karşılaşmadan çektirilmesine imkan tanınmıştır.

⁴² Özbek, a.g.e., s.93.

TCK'nın 3/I. maddesinin gerekçesinde “suç işleyen kişinin fiilinden pişmanlık duymasından ve yeniden topluma kazandırılmasından”, “bireylerin hukuka olan güvenlerinin pekişmesinden ve cezanın caydırıcılık etkisinden” de bahsedilmektedir. Bu ifadelerin, Kanun koyucunun cezalandırmada özel önleme ve genel önleme amaçlarını benimsediğini gösterdiğini söylemek mümkündür⁴³.

Diğer taraftan, TCK md.21 ve md.22 Kanunun ödetme amacını işaret etmekte, kasten ya da taksirle suç işleyenlerin cezalandırılacağını belirtmektedir⁴⁴. TCK'nın 3/I. maddesinde de “suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunacağı”, adalet ilkesi başlığı altında düzenlenmiş, maddenin gerekçesinde de “işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı olarak ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunacağı ve Ceza Kanununun adaletçi bir yaklaşıma sahip olduğu” belirtilmiştir. Bu ifadeler, ceza veya güvenlik tedbirleri için tehlikelilik vs. yerine fiilin ağırlığının esas alınması sebebiyle mutlak ceza teorilerinin benimsenmiş olduğunu da göstermektedir.

Kanaatimizce, yukarıda yer verilen tüm hüküm ve açıklamaların birlikte değerlendirilmesi neticesinde TCK'nın karma teoriyi benimsediğini söylemek mümkündür⁴⁵.

Centel, Zafer, Çakmut'a göre, Türk yasa koyucu ceza yaptırımını ile suç işlenmesini engellemek istemiş ve cezanın amacının kefarete olmadığını yukarıdaki açık yasa hükümleri ile ortaya koymuştur⁴⁶.

Maden ise Türk ceza hukukunda önleme amacının çerçevesinin kusur ilkesiyle çizildiğini ve verilecek cezanın failin kusurunun ölçüsü ile sınırlandırıldığını, oysa bu teorilerin yalın halinde cezanın ölçüsünün belirlenmesinde failin kusurundan ziyade iyileştirmeye duyulan ihtiyacın ve fail dışındaki kişilerin suç işlemelerini önleyebileceği düşünülen miktarın etkili olduğunu, dolayısı ile Türk

⁴³ Maden, **a.g.e.**, s.54.

⁴⁴ Özbek, **a.g.e.**, s.93.

⁴⁵ Özbek, **a.g.e.**, s.93; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.829,830.

⁴⁶ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.548-549.

ceza hukukunda özel ve genel önleme amaçlarının yalın halleriyle benimsenmediğini ileri sürmektedir⁴⁷.

c. Türk Hukukunda Cezalar

5237 Sayılı TCK'da cezalar hapis cezası ve adli para cezası olarak düzenlenmiştir. Cezaların bu şekilde sayılmış olması sınırlayıcı nitelik taşımakta olup, suçta ve cezada kanunilik ilkesinin gereği olarak, mahkemelerce anılan cezalar dışında herhangi bir cezaya hükmedilmesi mümkün değildir.

Hapis cezası, diğer bir deyişle özgürlüğü bağlayıcı ceza, kişinin özgürlüğü kısıtlanmak suretiyle yerine getirilmektedir. Cezanın amaçları göz önüne alındığında, hapis cezasının bunları gerçekleştirmek için uygun bir araç olduğu, zira suçluyu hapsetmek sureti ile hem toplumun korunduğu, hem suçlunun tekrar suç işlemesinin önlendiği hem de failin bedel ödediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, ülkemizdeki hapisane koşulları, mahkum ve bunlara oranla uzman sayısı ve kısıtlı olanaklar dikkate alınır ise hapis cezasının tam olarak yasanın öngördüğü amaca hizmet etmediği görülecektir.

Zira, cezanın bir amacı da suçlunun ıslahıdır. Ancak, hapse giren bireyin yaşadığı psikolojik sorunlar, cezanın infazından sonra da kişinin topluma uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır. Diğer taraftan, hapse giren suçlunun suçunu düşünerek pişmanlık duyması bir yana, kendisine haksızlık yapıldığına inandığı da belirtilmektedir⁴⁸.

Ceza yargısında uygulanan bir diğer yaptırım adli para cezasıdır. Bu ceza türünde, suç karşılığında yasada yazılı sınırlar arasında belirlenecek bir miktar para, fail tarafından devlet hazinesine ödenmektedir.

Türk ceza hukuku sisteminde gün para cezası usulü uygulanmaktadır. Buna göre, önce suç karşılığı olarak para cezasının ödeneceği gün sayısı, daha sonra da failin ekonomik durumu gözetilmek suretiyle her gün için ödenecek ceza miktarı belirlenmektedir. Adli para cezası beş günden az ve kanunda aksi öngörülmemişse

⁴⁷ Maden, **a.g.e.**, s.56-57.

⁴⁸ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.563.

yedi yüz otuz günden fazla olamayacağı gibi, failin ödeme durumuna göre her bir gün için en az yirmi, en fazla yüz Türk lirası temel alınacaktır.

Gerek hapis gerekse de adli para cezasının infaz usulleri 5275 Sayılı Kanun ile düzenlenmiştir.

B. Güvenlik Tedbiri Kavramı

Çalışmamızın birinci bölümünde suçluğun nedenleri incelenmiştir. Bahsi geçen bölümde anlatıldığı üzere, *Lombroso* suçluluğun nedenlerini failin fizyolojik ve psikolojik yapısında aramış, *Ferri* ise suçu “insanın yaşadığı sosyal ortamın bir ürünü” olarak nitelemiştir. *Lombroso ve Ferri’nin* öncülüğünü yaptığı Pozitivistlere göre suçluyu harekete geçiren nedenler onun iradesi dışındadır. Bu sebeple, kalıtsal nedenlere bağlı olarak suç işleyen doğuştan suçlular ile ihtirasi suçlular hakkında cezaya hükmedilmesi elverişli değildir. Bunun yanı sıra, sosyal tedbirlerle desteklenmeyen ceza, itiyadi ve tesadüfi suçluları suç işlemeye yöneltten sosyal etkenlerle başa çıkmada da yetersizdir. Kısacası, özgür iradesiyle değil, kişiliğinde bulunan anormallikler ve çevrenin etkisiyle hareket eden suçluya ceza verilmesinin etkili bir sonucu olmamakta, bu sebeple ağır cezalara rağmen suçu ve suçlu sayısını azaltmak imkanı bulunmamaktadır⁴⁹.

Diğer taraftan, cezanın amaçlarından biri de failin uslandırılmasıdır. Bu da failin kişiliğinin çok iyi tanınmasını gerektirmektedir. Ancak, suçlunun ne kadar bir süre içerisinde uslandırılabilceğini önceden kestirmek mümkün olmadığından, yaptırımların belli bir süreyle kısıtlanması da yerinde değildir⁵⁰.

Suç “bilerek ve istenerek gerçekleştirilen eylem” olarak gören⁵¹ Klasik Okul’a bir tepki olarak ortaya çıkan Pozitivistlerin reform niteliğindeki bu görüşleri ceza siyasetinin yeniden biçimlenmesine sebep olmuş, cezadan ayrı bir yaptırım türü olarak güvenlik tedbirlerinin doğmasını sonuçlamıştır.

⁴⁹ Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s.463.

⁵⁰ Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s.463.

⁵¹ Dolu, **a.g.m.**, s.91.

Güvenlik tedbirleri, özellikle Birinci Dünya Savaşından sonra özel kanunlarla veya ceza kanunlarına konulan ayrıık hükümlerle ceza hukukundaki yerini almıştır. Türk ceza hukukunda ise Ceza Kanunu içerisinde ayrı bir bölümde düzenlenmiştir.

TCK'da yer alan güvenlik tedbirleri, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma (TCK md.53), eşya müsadere (TCK md.54), kazanç müsadere (TCK md.55), çocuklara özgü güvenlik tedbirleri (TCK md.56), akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri (TCK md.57), mükerrirlere ve özel tehlikeli suçlulara uygulanan güvenlik tedbirleri (TCK md.58), sınır dışı edilme (TCK md. 59) ve tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleridir (TCK md. 60).

Güvenlik tedbiri kavramı da ceza kavramı gibi öğretide farklı şekillerde tanımlanmaktadır⁵².

Anayasa Mahkemesi bir kararında güvenlik tedbirlerini *“suç karşılığı olarak ve suçludaki tehlikelilik hali ile orantılı bir biçimde hükmedilen ve esas itibariyle suça ve suçluya karşı toplum savunmasına yönelmiş bulunan yaptırım”* olarak ifade etmiştir⁵³.

Failin cezalandırılabilmesi için mutlaka kusurlu olması gerekmektedir. Ancak, kişinin kusursuz olması, fiilin suç niteliğini ortadan kaldırmamakta, kişi cezalandırılmasa dahi haksızlık varlığını sürdürmektedir. Bu durum, kusuru olmamakla birlikte toplum güvenliğini tehlikeye atan suç işlemiş kişiler için

⁵² Centel, Zafer, Çakmut güvenlik tedbirini, *“ceza yerine ya da cezanın yanında uygulanabilen ve tehlike halini esas alan yaptırım”* olarak açıklamaktadır. (bkz. Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.694), Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır'a göre güvenlik tedbiri *“işlediği suçtan dolayı kişi hakkında koruma, iyileştirme, eğitim gibi amaçlarla hakim tarafından hükmedilen, fiil ve failin kişiliğinden kaynaklanan tehlikelilik halini önlemeye özgülenen yaptırımlardır.”* (bkz. Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.957), Özbek'e göre *“güvenlik tedbiri, fiil ve failden kaynaklanması muhtemel tehlikeliliği önlemek ve faili eğitmek, koruma altına almak veya tedavi etmek amacıyla güden müdahalelerdir.”* (bkz. Özbek, **a.g.e.**, s.365), Özgenç'e göre güvenlik tedbiri, *“işlediği suçtan dolayı kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın, suç işleyen kişi hakkında ya da suçun konusu ile veya suçun işlenmesinde kullanılan araçla ilgili olarak uygulanan, koruma veya iyileştirme amacıyla yönelik ceza hukuku yaptırımıdır.”* (bkz. Özgenç, **a.g.e.**, s.853,854); Dönmezer-Erman güvenlik tedbirini *“suçludaki tehlike haliyle orantılı olarak hükmedilen ve esas itibariyle sosyal savunma amacıyla yönelmiş müeyyideler”* olarak ifade etmişlerdir. (bkz. Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.II, 11. bs., İstanbul, Beta Yayınları, 1997 s.567).

⁵³ Anayasa Mahkemesi'nin 1970/42 E., 1971/30 K. ve 23.11.1971 T. Sayılı ilamı, (çevrimiçi) <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr>, 11.08.2019.

cezalardan ayrı bir yaptırım türü öngörülmesini gerekli kılmış ve bu ihtiyacı karşılamak üzere cezaya bazen alternatif, bazen de ek bir yaptırım türü olarak güvenlik tedbirleri öngörülmüştür. Nitekim öğretide ve uygulamada ceza hukukundaki yaptırım sistemi iki şeritli bir yola benzetilmekte, bu şeritlerden birini cezaların, diğerini ise güvenlik tedbirlerinin oluşturduğu kabul edilmektedir⁵⁴.

Güvenlik tedbirleri, kanunla düzenlenmesi, bir suç karşılığı olarak uygulanması⁵⁵ ve sadece hakimlerce hükmedilebilmesi açısından ceza yaptırımları ile aynı özellikleri göstermektedir. Bu sebeple, suç işlememiş kişilere güvenlik tedbiri uygulanması söz konusu olamayacağı gibi⁵⁶, sırf tehlikelilik hali dolayısı ile kişilere uygulanan tedbirler de güvenlik tedbiri olmayıp, kolluk tedbiri niteliği taşımaktadır. Diğer bir deyişle, güvenlik tedbirleri de ceza hukukuna özgüdür. Öğreti ve uygulamadaki baskın görüşe göre de cezalar gibi güvenlik tedbiri uygulanmasını gerektiren fiiller de ceza hukukuna aittir⁵⁷.

Güvenlik tedbiri kural olarak failin tehlikeliliğini esas almaktadır. Bu sebeple, TCK md.3/I'de yer alan ve “suç işleyen kişi hakkında işlediği fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunacağına” ilişkin hükmün güvenlik tedbirleri bakımından isabetli olmadığı ileri sürülmektedir⁵⁸. Bunun yanı sıra, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma, müsadere ve tüzel kişiler hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin bu niteliği taşıdığı tartışmalıdır⁵⁹. Nitekim bu tedbirler, ilgili maddelerde belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde tehlikelilik unsuru aranmaksızın, doğrudan uygulanabilmektedir.

Demirbaş'a göre de güvenlik tedbirleri genellikle kusur yeteneği bulunmayan ve toplum için tehlike arz eden kişilere uygulanacak olup, TCK'da örneğin belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma gibi bazı kurumların ise fer'i ceza niteliği ön

⁵⁴ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.451.

⁵⁵ Aksi yöndeki görüş için bkz. Nohuğlu, **a.g.e.**, s.66, Maden, **a.g.e.**, s. 93-94.

⁵⁶ Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 611.

⁵⁷ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**,451.

⁵⁸ Maden, **a.g.e.**, s.94.

⁵⁹ Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 21. bs, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s.689.

plana çıkmıştır. Bu kurumların kanunda güvenlik tedbiri olarak adlandırılmış olmaları da niteliklerini değiştirmek için yeterli değildir⁶⁰.

Kural olarak suçun karşılığı cezadır. Güvenlik tedbiri belli şartların varlığı halinde uygulanabilecek cezaya ek veya alternatif bir yaptırım olarak düşünülmüştür. Aşağıda açıklanacak dört şart, aynı zamanda çocuklara özgü güvenlik tedbirleri için de geçerli olup, çocuklar yönünden farklılık teşkil eden hususlar “III” numaralı başlık altında ayrıca incelenecektir.

1. Güvenlik Tedbirlerinin Uygulanma Şartları

a. Bir Suç İşlenmiş Olması

Çalışmamızın “Suçun Tanımı” başlığı altında farklı suç tanımlarına yer verilmiştir. Suçun unsurlarının her bir görüşe göre farklılık arz etmesi, doktrinde üzerinde fikir birliğine varılmış bir suç tanımı yapılmasını engellemiştir.

Unsurların konumuz açısından önemi, kusurluluğun suçun bir unsuru mu, yoksa suçun oluşmasından sonra kınanabilirliğe ilişkin bir değer yargısı mı olduğu noktasında toplanmaktadır.

Kusuru suçun bir unsuru olarak kabul etmeyen görüşlerin yeni TCK’nın sistemi ile daha uyumlu olduğu düşünülmektedir. “Kusursuz ceza olmaz” ilkesi uyarınca cezalandırılmayan failin güvenlik tedbiri yaptırımını ile karşılaşmasına herhangi bir engel bulunmamaktadır.

Nitekim, TCK md.2/I’e göre “kanunun açıkça “suç” saymadığı bir fiil için ceza verilmesi ve “güvenlik tedbiri” uygulanması mümkün değildir”.

Buna mukabil, kusuru suçun bir unsuru olarak ele alan klasik görüş taraftarlarına göre kusur olmadan suç oluşmayacağı için, herhalde 0-12 yaş grubundaki çocuklara, 12-15 yaş grubunda bulunan ve kusur yeteneği olmadığı tespit edilen çocuklara ve akıl hastalarına uygulanan güvenlik tedbirleri suç karşılığında olmamalıdır.

⁶⁰ Demirbaş, a.g.e., s.367.

TCK'nın 2. ve 31. maddeleri ile sistematığının bir arada değerlendirilmesi neticesinde;

1. Yaptırımın ancak bir suç karşılığında uygulanabileceği,
2. Güvenlik tedbirinin bir yaptırım türü olduğu,
3. Kusuru olmayan kişiler hakkında da güvenlik tedbiri kararı verilebileceği,
4. O halde, kusuru olmayan kişilerin de suç işleyebilecekleri

Sonucuna varılmaktadır. Bu noktada, kusurluluğun suçun bir unsuru olduğunu ileri süren görüşlerin yeni TCK'nın sistemi ile bağdaşmadığını söylemek mümkündür.

Yaptırım, ceza mevzuatında “bir suç karşılığında” öngörülmüş olup, bir yaptırım olarak güvenlik tedbiri ancak suç işlenmesi halinde gündeme gelebilecektir⁶¹. Bununla birlikte *Nuhoğlu'na* göre güvenlik tedbirinin uygulanması için mutlaka suç işlenmesi şart olmayıp, hukuka aykırı bir fiilin işlendiği hallerde de güvenlik tedbirine başvurulması mümkündür⁶².

Güvenlik tedbiri yaptırımına hükmedilebilmesi için suçun tamamlanması şart değildir. İcra hareketlerine başlanmış olması failin tehlikeliliğinin ortaya konulması için yeterlidir⁶³. Bunun gibi, kişinin müşterek fail, azmettiren ya da yardım eden olmasının bir önemi bulunmamaktadır.

Çocuklar hakkında güvenlik tedbirine hükmedilebilmesi için herhangi bir suçun işlenmesi yeterlidir. İşlenen suçun niteliği ya da çeşidi önem arz etmemektedir⁶⁴.

⁶¹ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.960.

⁶² Nuhoğlu, a.g.e., s.83,84.

⁶³ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.960.

⁶⁴ Mahir Topaloğlu, **Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2010, s. 87.

b. Toplumda Tehlikeli Halin Ortaya Çıkması

Tehlikelilik, “ceza yasaları ile yasaklanan fillerin tekrar gerçekleştirileceği ihtimalinin bulunmasını”⁶⁵, tehlikeli kişi ise “önceden suç işlemiş bulunan ve tekrar suç işleme ihtimali olan kişiyi” ifade etmektedir⁶⁶. İtalyan Ceza Kanunu’nun 133. maddesinde “failin karakterinin, sabıka durumunun, yaşayış tarzının, suç işlemekten önceki tavır ve hareketlerinin, suç işlerken ya da işledikten sonraki tutumunun, ailevi ve sosyal ilişkilerinin” hakim tarafından tehlikelilik halinin tespitinde kullanılabilecek unsurlar olduğu belirtilmiştir⁶⁷.

Toplum bakımından tehlike arz eden bazı kişilerin ise henüz bir suç işlemekten evvel güvenlik tedbirlerine maruz kalmaları söz konusu değildir. Zira, failin tehlikelilik halini suçun işlenmesi ile birlikte ortaya koyduğu kabul edilmektedir. Suç işlememiş kimselerin ise tehlikeli halde bulunup bulunmadıkları kesin olarak saptanamayacağından, diğer bir deyişle ileride bir suç işleyip işlemeyecekleri tahmine dayandığından, bu kişiler hakkında niteliği itibari ile süresiz olan güvenlik tedbirine hükmedilmesi kişi hak ve özgürlüklerine aykırı olacaktır⁶⁸.

Güvenlik tedbirleri kural olarak belirli bir süreyle sınırlı olmayıp, kişinin özgürlüğü kısıtlanacağından, tehlikelilik halinin hatasız olarak saptanması gerekmektedir⁶⁹.

c. Kanun Tarafından Öngörülmesi

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi güvenlik tedbirlerini de kapsamakta ve yasa dışında herhangi bir düzenleyici işlemle güvenlik tedbiri getirilmesi mümkün bulunmamaktadır. Zira, her ne kadar tehlikeli davranışta bulunan kişiyi iyileştirerek topluma yeniden kazandırma amacı taşısalar da, uygulandıkları kişilerin bazı hak ve özgürlüklerini kullanamaması neticesini doğurmaktadırlar. Bu sebeple, kişinin en

⁶⁵ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.698.

⁶⁶ Dönmezer, **a.y.**, s.182.

⁶⁷ Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s.467.

⁶⁸ Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s.468.

⁶⁹ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.958.

temel hak ve özgürlüklerine etki edecek bir uygulamanın sınırlarının ancak kanunla belirlenebileceği kabul edilmektedir⁷⁰.

Nitekim, Anayasa'nın 38. maddesinin 3. fıkrasına göre “Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.”

Aynı şekilde TCK md.2/I'de de kanunda yazılı olanlar dışında başka bir güvenlik tedbirine hükmolunmayacağı belirtilmiştir.

Anılan düzenlemelerin sonucu olarak, sadece kanunda belirtilen şartlar gerçekleştiğinde ve sadece kanunda düzenlenmiş güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi mümkündür.

d. Mahkeme veya Hakim Tarafından Hükmedilmesi

Güvenlik tedbirlerine yargılama neticesinde hakim tarafından hükmedilmelidir. Bu şekilde hakim güvencesi sağlanmış olacak ve kişilerin hak ve özgürlüklerine keyfi müdahaleler önlenecektir⁷¹.

İdari mercilerin de güvenlik tedbirine karar verebileceği düşünülebilirse de, bu görüşe karşı “faili görmeksizin dosya üzerinden karar veren idari makamdan ziyade, faile yakınlığı nedeniyle hakimin durumu daha iyi değerlendirebileceği, failin şahsiyetinin iyi bir şekilde tanınabilmesi için uzmanlaşmış ceza hakiminin tedbire karar vermesinin daha isabetli olacağı, sanığın idari makama göre mahkeme huzurunda kendini daha iyi savunacağı, idari makamların yargılamaya dahil edilmelerinin masrafa ve zaman kaybına neden olacağı, tedbirlere hükmetme görevinin idari makamlara bırakılmasının hakimin otoritesini zayıflatacağı ve bir suç işlenmesi karşılığında hem hükmedilecek olan yaptırımların her ikisine de aynı makam tarafından hükmedilmesinin daha doğru olacağı” gerekçeleri ile itiraz edilmektedir⁷².

Kural olarak mahkeme tarafından hükmedilmesi gerekir ise de, TCK md. 53'te öngörülen “Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma” tedbiri, ayrıca bir

⁷⁰ Dilberoğlu, **a.g.m.**, s. 1536.

⁷¹ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.961.

⁷² Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s.471-472.

karara gerek olmaksızın, hapis cezasına mahkumiyetin kanuni bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

2005 yılında yapılan değişiklikten sonra TCK md.59’da düzenlenmiş bulunan “Sınır Dışı Edilme” tedbirine İçişleri Bakanlığı’nca karar verilecek olması sebebiyle, bu tedbirin güvenlik tedbiri değil idari nitelikte bir tedbir olarak kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir⁷³.

2. Güvenlik Tedbiri ile Cezanın Karşılaştırılması

Güvenlik tedbiri ve ceza kavramları bu bölümün başında ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Yukarıda da değinildiği üzere kanunilik ilkesi, cezalar bakımından olduğu gibi, güvenlik tedbirleri için de geçerlidir. TCK’nın 2. maddesi “ kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemeyeceğini ve güvenlik tedbiri uygulanamayacağını, ayrıca ceza ve güvenlik tedbirlerinin Kanunda düzenlenenlerle sınırlı olduğunu” ifade etmiştir.

Her iki yaptırımın uygulanabilmesi için de bir suçun işlenmiş olması gerekmektedir⁷⁴. Buna karşılık *Nuhoğlu’na* göre suç oluşturmamakla birlikte hukuka aykırı bir fiilin işlenmiş olması halinde de güvenlik tedbirlerinin tatbiki mümkündür⁷⁵. *Artuk* ise güvenlik tedbiri uygulamasının bazı istisnalar haricinde bir suçun işlenmesine bağlı olduğunu ifade etmiş⁷⁶, ancak bahsi geçen istisnaları açıklamamıştır.

Bunun gibi, hem cezalar hem de güvenlik tedbirleri failin arzusuna bakılmaksızın, zorunlu olarak uygulanmaktadır⁷⁷.

⁷³ Hakeri, **a.g.e.**, s.719; Maden, **a.g.e.**, s.86.

⁷⁴ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.694.

⁷⁵ Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 83,84.

⁷⁶ Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s.474.

⁷⁷ Maden, **a.g.e.**, s.90.

Cezalar ve güvenlik tedbirleri konu itibariyle de benzerlik arz etmektedir. Zira, hem cezalar hem de güvenlik tedbirleri hürriyeti sınırlayan uygulamalar olup, istisnaen mallar üzerinde de uygulanabilmektedirler⁷⁸.

Birer yaptırım türü olmaları sebebiyle açıklanan yönlerden benzerlikler taşımakla birlikte, cezalar ve güvenlik tedbirleri birbirinden pek çok açıdan da farklılık göstermektedir.

a. Amaç Bakımından

Ortak amaç toplumsal düzeni korumak ise de, güvenlik tedbiri yaptırımı, ceza yaptırımından farklı olarak faili ıslah amacına daha çok eğilmekte, tehlikelilik halinin önlenmesine, failin eğitilmesine, koruma altına alınmasına ve tedavi edilmesine hizmet etmektedir. Bu sebeple, güvenlik tedbirlerinin meşruiyetini toplumun korunma ihtiyacından ve “devletin faili yeniden topluma kazandırma yükümlülüğünden” aldığı kabul edilmektedir⁷⁹. Diğer bir deyişle, güvenlik tedbiri yaptırımı ile toplumdaki diğer bireyleri uyarmak, onları korkutmak ve bu sayede suç işlenmesinin önüne geçmek amaçlanmamaktadır. Uygulama neticesinde böyle bir sonuç ortaya çıksa dahi, genel önleme güvenlik tedbirlerinin amaçları arasında olmayıp, güvenlik tedbirleri ile ceza arasındaki ortak amaç özel önlemedir⁸⁰. Oysa, yukarıda açıkladığımız üzere cezanın hem genel önleme-özel önleme hem de kefareti amacı taşıdığı kabul edilmektedir. Cezanın ödetici olma niteliği, dolayısı ile kefareti amacı güvenlik tedbirleri için söz konusu değildir. *Maden’e* göre, ceza genel olarak bir haksızlığın, özelde ise suçun karşılığını verme amacı taşırken, güvenlik tedbirlerinde haksızlığın karşılığını verme gibi bir amaç yoktur⁸¹. Anılan sebeplerle, güvenlik tedbirleri sadece geleceğe etkili iken⁸², ceza hem geçmişe hem de geleceğe yöneliktir⁸³.

⁷⁸ Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s.474.

⁷⁹ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.452.

⁸⁰ Dönmezer-Erman, **a.g.e.**, s.571.

⁸¹ Maden, **a.g.e.**, s.93.

⁸² Beşir Aslan, **Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü**, 2. bs, Ankara, Seçkin, 2012, s. 144.

⁸³ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.694.

Ceza ve güvenlik tedbirleri ile ulaşılmak istenen amacın farklılık arz etmesi nedeniyle, cezanın sınırı kusurun ağırlığına göre, güvenlik tedbirlerinin sınırı ise tehlikelilik hali ve oranlılık ilkesi esas alınarak belirlenmektedir⁸⁴.

Her iki yaptırımın farklı amaçlara hizmet etmesi, tedbirlerin uygulandığı kurumların da farklı niteliklere sahip olmasına yol açmıştır. Kefaret amacı taşıyan cezanın infazı güvenlik tedbirlerinden farklı bir rejime tabi olup, güvenlik tedbirlerinin infaz edildiği kurumlardaki pedagojik ve tıbbi uygulamalar ceza infaz kurumlarında yer almamaktadır⁸⁵.

b. Süre Bakımından

Her bir suç için öngörülen cezanın türü ve süresi yasada açıkça belirtilmekte olup, hakim tarafından da cezaya “somutlaştırılarak ve kesin bir süre ile sınırlı olmak üzere” hükmedilmesi zorunludur. Oysa, güvenlik tedbirleri tehlikelilik arz eden failer açısından uygulanacağından, bu tedbirlerin birçoğu için belli bir zaman aralığı öngörülmemiştir. Bu tedbirlerin süresinin daha baştan, hükümle birlikte belirlenmesi mümkün değildir⁸⁶.

Güvenlik tedbirlerinde süre failin tehlike hali ile orantılıdır⁸⁷. Failin tehlikeli kişiliğine dayanan tedbir, amacına uygun olarak bu hal devam ettiği sürece uygulanmakta ve ancak “failin artık toplum açısından tehlikeli olmadığı anda” kaldırılmasına karar verilebilmektedir. Güvenlik tedbirlerinin bu özelliği, bazen cezadan daha ağır bir yaptırım olduğunu düşündürmektedir⁸⁸. Zira, tehlikelilik hali sınırları somut olarak çizilebilen bir kavram olmadığından, devletin müdahalesi de daha geniş olabilmektedir⁸⁹.

Bununla birlikte, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma tedbiri ceza mahkumiyetine bağlı olarak öngörüldüğünden, hapis cezasının infazının tamamlanması ile TCK md.53’te düzenlenen hak yoksunlukları da kendiliğinden

⁸⁴ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.451.

⁸⁵ Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s.478.

⁸⁶ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.570; Maden, **a.g.e.**, s.95.

⁸⁷ Hakeri, **a.g.e.**, s.689.

⁸⁸ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.694.

⁸⁹ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.451.

kalkmaktadır. İstisnai olarak, TCK md.53/V'te "TCK md.53/I'de sayılan hak ve yetkilerin kötüye kullanılması durumunda, hükümlünün infazdan sonra belli süreler boyunca bu haklarından yoksun bırakılacağı" belirtilmiştir⁹⁰.

Bunun gibi, müsadere, işlenen suçla doğrudan bağlantılı olan eşyanın ya da suçtan elde edilen kazancın mülkiyetin devlete geçmesini ifade etmektedir. Bir süreç olmayıp, tek seferde tamamlanabilen bir yaptırımdır. Güvenlik tedbirine ilişkin kararın kesinleşmesi ile birlikte infaz edilmekte ve sona ermektedir.

Akıl hastaları ile alkol, uyarıcı veya uyuşturucu madde bağımlılarına uygulanacak güvenlik tedbirleri, bu tedbirlerin mahiyetine uygun olarak, failin tehlikelilik veya bağımlılık halinin ortadan kalkmasına kadar devam edecektir.

ÇKK md.7 uyarınca, çocuklar hakkında hükmedilen güvenlik tedbirleri on sekiz yaşın doldurulması ile kendiliğinden sona erecektir. İstisnai olarak ve çocuğun rızası alınmak şartı ile eğitim tedbirinin belli bir süre daha devam etmesine karar verilmesi mümkündür.

Ülkemizde mahkemelerin iş yükü dolayısı ile soruşturma ve kovuşturma işlemleri uzun sürmekte, bu sebeple çocuklar hakkında verilen güvenlik tedbiri kararlarının çoğu henüz infazına başlanmadan ya da infazdan kısa bir süre sonra çocuğun on sekiz yaşını doldurması sebebiyle ortadan kalkmaktadır⁹¹.

c. Uygulanacak Kişi Bakımından

Güvenlik tedbirlerinin amacını koruma ve iyileştirme olarak ifade etmek mümkündür. Koruma, mağdurun, toplumun ve failin korunmasına ilişkindir⁹². Kişi

⁹⁰ TCK md.53/I'e göre; (1) "Kişi, kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak; a) Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten, b) Seçme ve seçilme ehliyetinden (...) (2) , c) Velayet hakkından; vesayet veya kayıymlığa ait bir hizmette bulunmaktan, d) Vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan, e) Bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten yoksun bırakılır."

⁹¹ Akarca, **a.g.m.**, s.9.

⁹² Maden, **a.g.e.**, s.92.

bir suç işleyerek tehlikeliliğini ortaya koymuşsa, artık akıl hastası ya da normal, yetişkin ya da çocuk olmasının, diğer bir deyişle kusur yeteneğinin bulunup bulunmamasının hiçbir önemi yoktur.

Buna karşılık ceza, suç işleyenleri “korkutmak suretiyle” ilerideki suç işleme ihtimallerini de ortadan kaldırmayı amaçladığından⁹³, kusur yeteneği olmayan ve uygulanan cezanın niteliğini kavrayamayacak durumda bulunan kişilere ceza uygulanması hiçbir fayda sağlamayacaktır. Kusursuz ceza olmaz ilkesinden hareketle, cezanın ancak kusur yeteneğine sahip suçlulara uygulanacağı, oysa güvenlik tedbirinin irade serbestisi ve temyiz kudretine sahip olmayan kişiler bakımından da tatbik edileceği, hatta bu kişiler toplum açısından daha büyük tehlike oluşturduğundan, bunlar yönünden ayrıca önem arz ettiği kabul edilmektedir⁹⁴.

Nitekim, TCK’da ceza ile birlikte hükmedilebilen güvenlik tedbirlerine de yer verildiğinden, güvenlik tedbirlerinin hem kusurlu davranabilen hem de kusur yeteneği olmayan kişiler bakımından uygulanabileceğini söylemek mümkündür⁹⁵.

ÇKK’ya göre güvenlik tedbiri ancak ceza sorumluluğu bulunmayan suça sürüklenen çocuk hakkında uygulanabilecektir. Ceza sorumluluğu bulunduğu kabul edilen 12-15 yaş grubundaki algılama yeteneğine sahip çocuklar ile 15-18 yaş grubundaki çocuklar açısından güvenlik tedbirine hükmedilmesi TCK md.31/II ve 31/III uyarınca mümkün değildir.

TCK md.53/IV’te belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma tedbirinin ve TCK md.58/V’te tekerrür hükümlerinin suç tarihinde on sekiz yaşını doldurmayan çocuklar yönünden uygulanmayacağı da açıkça belirtilmiştir.

d. İnfaz Rejimi Bakımından

Hürriyeti bağlayıcı güvenlik tedbirlerinin infazı aynı türden cezaların infazından farklılık göstermektedir. Zira, cezanın ödeticisi olma niteliği güvenlik

⁹³ Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s.478.

⁹⁴ Artuk, **a.g.m.**, s.478.

⁹⁵ Balo, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, Uygulama ve Sistemsel Sorunlar”, s.72; Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, **a.g.e.**, s. 626.

tedbirleri için geçerli olmayıp, güvenlik tedbirleri ile failin cezalandırılması değil, toplum için arz ettiği tehlikelilik halinin ortadan kaldırılması ve failin iyileştirilmesi amaçlandığından, bu tedbirlerin infaz edildiği kurumlarda pedagojik ve tıbbi kurallar geçerlidir⁹⁶.

Bunun gibi, cezaların türleri ve infaz usulleri, güvenlik tedbirlerinin türlerine ve infaz usullerine göre daha sınırlı olup, güvenlik tedbirlerinin infazında failin kişisel özellikleri cezaların infazına oranla daha fazla dikkate alınacaktır⁹⁷. Her insandaki tehlike hali onun kişiliğine bağlı olarak farklı derecelerde görüleceğinden, tehlikelilik halini kaldırmaya yönelmesinin bir sonucu olarak güvenlik tedbirlerinin her olayda kişiye göre değişen bir karakter taşıması zorunludur. Diğer bir deyişle, güvenlik tedbirleri yöneldiği amaç nedeniyle, suçlunun kişiliği göz önünde bulundurulmak sureti ile her durumda bireysel olarak uygulanan ve uygulamanın sonuçlarına göre nitelik ve nicelik bakımından değiştirilebilen tedbirlerdir⁹⁸.

Güvenlik tedbirleri de cezalar gibi kişinin arzusuna bağlı olmaksızın uygulanacağından kişide hoşnutsuzluk, acı ve ızdıraba yol açacak ise de, bu acı ve ızdırıp, cezadaki aksine güvenlik tedbirlerinde yaptırımın esaslı bir unsurunu oluşturmamaktadır⁹⁹.

II. GENEL OLARAK CEZA HUKUKUNDA GÜVENLİK TEDBİRLERİ

Günümüzde yalnızca ceza yaptırımından ibaret olan ceza sistemi önemli ölçüde terk edilmiştir. Ülkeler hem ceza hem de güvenlik tedbirine yer veren ikili sistemini benimsemiş, bir kısmı güvenlik tedbirlerinin ceza yanında uygulanmasını, bir kısmı ceza veya güvenlik tedbirinden yalnızca birinin uygulanmasını, bir kısmı ise ceza ve güvenlik tedbirlerinin birbirinin yerine uygulanmasını kabul etmiştir¹⁰⁰.

⁹⁶ Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s.477.

⁹⁷ Maden, **a.g.e.**, s.96.

⁹⁸ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.576.

⁹⁹ Nuhoğlu, **a.g.e.**, s.66.

¹⁰⁰ Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, s.490.

Güvenlik tedbirleri TCK'nın yaptırımlara ilişkin üçüncü kısmında, cezalardan sonra düzenlenmiştir. TCK'nın 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59 ve 60. maddeleri güvenlik tedbiri türlerine ilişkindir.

A. Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma

TCK md.53 uyarınca kasten işlenen bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkumiyet, hükümde belirtilmesine gerek bulunmaksızın kendiliğinden, hapis cezasının infazı süresince başka hak yoksunluklarını da beraberinde getirmektedir. Tedbir, ayrıca bir mahkeme kararı aranmaması sebebiyle TCK'da düzenlenen diğer güvenlik tedbirlerinden farklılık arz etmektedir. *Hafizoğulları'na* göre “güvenlik tedbiri olarak isimlendirilmiş olmasına rağmen, hapis cezasının kanuni sonucu olan bu tedbir, esasen bir güvenlik tedbiri değildir”¹⁰¹. Tedbir ayrıca “güvenlik tedbirlerinin meşruiyetinin tehlikelilik esasına dayandığı, oysa belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma tedbirinde failin tehlikeliliği araştırılmaksızın tedbire hükmedildiği” gerekçesi ile de eleştirilmekte¹⁰², bu eleştiriye “tehlikelilik halinin yalnızca kusuru ile hareket etme yeteneğinden yoksun olanlara özgü olmadığı ve kusurlu iradeyle hareket ettiği tespit edilerek ceza yaptırımına mahkum olanların toplum için daha fazla tehlike arz ettiği” cevabı verilmektedir¹⁰³.

Hükümlünün hangi hakları kullanmaktan yasaklanacağı maddenin birinci fıkrasında sayılmak sureti ile belirtilmiştir. Sayılanlar dışında başka bir hak yoksunluğuna hükmedilmesi mümkün olmayıp¹⁰⁴, işlenen kasıtlı suçun yoksun kalınan hak ve yetkilerle bağlantısının bulunması da aranmamaktadır.

Diğer taraftan, TCK md.53/VI uyarınca, istisnai olarak, belli bir meslek veya sanatın ya da trafik düzeninin gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla “taksirle” işlenen suçlarda da hak yoksunluklarının meydana gelmesi mümkündür. Bu halde asgari üç ay ve azami üç yıllık süreler için, failin bu meslek

¹⁰¹ Hafizoğulları, a.g.e., s.473.

¹⁰² Faruk Turhan, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Güvenlik Tedbiri Olarak Hak Yoksunluğu ve Yasaklılığın Hukuki Niteliği”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C.II, S.4, 2007, s.174; Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.535.

¹⁰³ Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s.625.

¹⁰⁴ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s. 970.

veya sanatın icrasından yasaklanmasına veya sürücü belgesinin alınabileceğine karar verilebilecektir. Kanun koyucu bu fıkradaki suçların işlenmesi halinde güvenlik tedbiri uygulanıp uygulanmayacağı hususunda hakime takdir hakkı tanımıştır.

TCK md.53/V’te birinci fıkrada sayılan hak ve yetkilerin kötüye kullanılması sureti ile suç işleyerek cezaya mahkum olan kişinin, bu mahkumiyetine ek olarak cezanın infazından sonra belirli süreler boyunca belirtilen hakları kullanmaktan yasaklanacağı da hüküm altına alınmıştır. *Hakeri*’ye göre, cezanın infazından sonra devam edecek hak yoksunluklarının hükümde gösterilmemesi fail açısından kazanılmış hak oluşturacak ve hak yoksunluğu yalnızca infaz sona erinceye kadar devam edecektir¹⁰⁵.

TCK md.53/IV uyarınca, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma tedbiri kısa süreli hapis cezası ertelenmiş ya da fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış kişiler açısından uygulanmayacaktır. Maddede belirtilen “erteleme” hali dışında, hapis cezasına mahkumiyetin süresi önemli değildir. Doktrinde mahkum olunan hapsi cezasının süresine bakılmaksızın hak yoksunluğuna yol açması suçlunun topluma yeniden kazandırılması ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir¹⁰⁶.

TCK’da hem hapis hem de adli para cezasına birlikte hükmedildiği hallerde hak yoksunluklarının süresinin nasıl belirleneceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Her iki ceza da asıl ceza olduğundan, bu durumda hapis ve adli para cezasına ilişkin hak yoksunluk sürelerinin ayrı ayrı hesaplanarak toplanması gerektiği kabul edilmektedir¹⁰⁷.

Hapis cezasının ertelenmesi ve koşullu salıverilme hallerinde hükümlü, kanunda belirtilen denetim sürelerine tabi olup, ceza, bu sürelerin yükümlülüklerine uygun ve iyi halli geçirilmesi halinde infaz edilmiş sayılacağından, hak yoksunlukları

¹⁰⁵ Hakeri, **a.g.e.**, s.697.

¹⁰⁶ Hakeri, **a.g.e.**, s.693.

¹⁰⁷ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.706.

denetim süreleri boyunca devam edecektir¹⁰⁸. Bu durumun istisnaları maddenin üçüncü fıkrasında düzenlenmiştir¹⁰⁹.

B. Müsadere

Müsadere, kanunda belirtilen hallerde ve belirtilen niteliklerdeki eşyanın mülkiyetinin, kazancın veya değerlerin, tamamının ya da bir kısmının, kişi veya kişilerin mülkiyetinden çıkarılarak devlete geçmesi olarak tanımlanabilir¹¹⁰.

Müsadere kurumuna 765 Sayılı TCK'da da yer verilmiş ancak eski Ceza Kanununda kazanç müsadereyi düzenlenmemiştir. Diğer taraftan, 765 Sayılı Kanun döneminde müsadereye bir ek ceza mı yoksa güvenlik tedbiri mi olduğu hususunda tartışmalar yaşanmış, Yargıtay'ca da ceza olduğu yönünde kararlar verilmiş idi¹¹¹.

5237 Sayılı TCK'da ise müsadereye güvenlik tedbirleri arasında, eşya ve kazanç müsadereyi olarak yer verilmiş ve güvenlik tedbiri olarak benimsendiği açıkça ortaya konulmuştur. Buna mukabil, öğretide müsadereye tehlikelilik hali ile bir ilgisi bulunmadığını ve mahkumiyete bağlı olarak ortaya çıkan ve bir suçun karşılığı olarak failine yöneltilen ek bir ceza olduğunu ileri süren görüşler mevcuttur¹¹².

Müsadere bir güvenlik tedbiri olduğundan, uygulanabilmesi için aynı zamanda ceza mahkumiyetine de karar verilmiş olmasına gerek bulunmamaktadır. Örneğin, akıl hastalığı ya da yaş küçüklüğü sebebiyle suç failinin cezalandırılmaması hallerinde, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilecek ancak, suçun işlenmesinde kullanılan tehlikeli eşyanın müsadereye de

¹⁰⁸ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.971,972.

¹⁰⁹ TCK md.53/III uyarınca hapis cezası ertelenen ya da koşullu salıverilen hükümlünün kendi alt soyu üzerindeki velayet, vesayet ve kayımlık yetkileri devam edecektir. Ayrıca, hapis cezası ertelenen hükümlünün kamu kurumunun ya da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir mesleği icra etmesine de izin verilebilecektir.

¹¹⁰ Hakeri, **a.g.e.**, s.700-701.

¹¹¹ Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin 03.10.1946 T. ve 7579/9425 sayılı ilamı, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 12.02.2019.

¹¹² Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.543.

hükmedilebilecektir. Zira, müsadere için önemli olan kasti bir suçun işlendiğinin ortaya konulmuş olmasıdır¹¹³.

Müsadere tedbiri TCK'da eşya müsaderesi (TCK md.54) ve kazanç müsaderesi (TCK md.55) olmak üzere iki ayrı madde halinde düzenlenmiştir. Ancak çalışmamızın konusu dışında olması sebebiyle bu tedbirler ayrıca incelenmeyecektir.

C. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri

TCK'nın 56. maddesi, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin türleri ve uygulanma şartlarının ilgili kanunla düzenleneceğini belirtmiştir. Kanun bu hususta başkaca bir hüküm ihtiva etmemektedir.

Bahsi geçen tedbirler çalışmamızın bir sonraki bölümünde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

D. Akıl Hastalarına Özgü Güvenlik Tedbirleri

Maruz kaldığı akıl hastalığının etkisi ile suç teşkil eden bir fiil işleyen kişinin kusur yeteneğinin olmadığı kabul edilmektedir¹¹⁴. Nitekim, TCK md.32 uyarınca da akıl hastalığı nedeniyle “işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılayamayan ya da bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış bulunan kişiye” ceza verilmeyecektir. Bu kişi hakkında kusurunun bulunmaması sebebiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilecek, anılan kararlar birlikte güvenlik tedbirine hükmolunacaktır.

TCK md.57'de fiili işlediği sırada akıl hastası olduğu tespit edilen kişi hakkında koruma ve tedavi amaçlı olarak güvenlik tedbirine hükmedileceği ve bu akıl hastalarının yüksek güvenlikli sağlık kurumlarında koruma ve tedavi altına alınacakları belirtilmiştir.

¹¹³ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.976.

¹¹⁴ Özgenç, **a.g.e.**, s.421.

Bu tedbire hem toplumu akıl hastası olan kişiden korumak hem de suçluyu iyileştirmek amacıyla başvurulmaktadır¹¹⁵.

Akıl hastaları hakkında uygulanacak tedbir, akıl hastasının toplum açısından tehlikelilik halinin ortadan kalkması veya önemli ölçüde azalması ile son bulacaktır. Bu sebeple, TCK'da tedbir için belirli bir süre öngörülmüş olmayıp, failin iyileşme durumunun, yerleştirildiği kurumun sağlık kurulu raporu ile tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak, failin daha sonra toplum için tehlikeliliğinin arttığının anlaşılması halinde koruma ve tedavi amacı ile tekrar güvenlik tedbirine hükmedilmesi mümkündür¹¹⁶.

765 Sayılı TCK'da ağır hapis cezası gerektiren suçlardan dolayı muhafaza ve tedavi süresinin bir seneden az olamayacağı öngörülmüş iken, 5237 Sayılı Kanunda bu yönde bir asgari sürenin bulunmamasının, akıl hastası suçluların kapatıldığı sağlık kurumlarının yetersiz olması sebebiyle vaktinden önce serbest bırakmaların yaşandığı ülkemizde sorunların artmasına yol açacağı ileri sürülmektedir¹¹⁷.

Akıl hastalığı yüzünden “işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği sadece azalmış olan” kişiye ise ceza verilecek, ancak belirli indirimler uygulanacaktır. Bu kişilerin mahkum edildikleri hapis cezasının, süresi aynı kalmak şartıyla kısmen veya tamamen güvenlik tedbiri olarak çektirilebilmesi mümkündür.

TCK md.57/VII'ye göre, suçu işlediği sırada, alkol, uyarıcı ya da uyuşturucu madde etkisi altında olan failin bu bağımlılıklarından kurtulana kadar sağlık kuruluşunda tedavi altına alınmasına karar verilecektir. Bu düzenleme de ağır suçlar işleyen bağımlıların kısa süreli bir tedaviden sonra serbest bırakılmasına yol açması sebebiyle eleştirilmektedir¹¹⁸. Esasen, anılan düzenlemenin akıl hastaları ile ilgili madde metninde bulunması da kanaatimizce yerinde değildir.

ÇKK md.12'de suça sürüklenen çocukların aynı zamanda akıl hastası olmaları halinde, birinci ve ikinci yaş gruplarına giren çocuklar için çocuklara özgü

¹¹⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 1994/1-91 E., 1994/116 K. ve 25.04.1994 T. sayılı ilamı, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 12.02.2019.

¹¹⁶ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.550.

¹¹⁷ Demirbaş, **a.g.e.**, s.646.

¹¹⁸ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.550.

güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Madde metninden suç tarihinde akıl hastası olan çocuğun 15-18 yaş grubunda bulunması halinde TCK md.57’de belirtilen tedbirlerin uygulanacağı sonucu çıkmaktadır.

Oysa, kanaatimizce akıl hastası olan örneğin 17 yaşındaki bir çocukla 15 yaşındaki çocuk arasında hiçbir fark bulunmamakta olup, birine ÇKK’da yer alan sağlık tedbiri uygulanacakken, diğerine TCK md.57’de yer alan ve daha sıkı bir rejime tabi olan bir tedbirin uygulanması çocuğun üstün yararı ilkesi ile bağdaşmamaktadır.

E. Tekerrür

Tekerrür, daha önce işlediği bir suç sebebiyle cezası kesinleşen kişinin belirli bir süre içerisinde yeniden suç işlemesi durumudur. Türk ceza hukukunda tekerrür, kişinin ilk defa suç işleyenlere göre daha tehlikeli olduğunu gösteren bir hal olarak kabul edilmektedir¹¹⁹. Tehlikelilik unsurunun ön plana çıkması sebebiyle mükerrirlerle ilgili tedbirler TCK’da “güvenlik tedbiri” olarak düzenlenmiştir. Doktrinde bir görüş tekerrürün işlenen ikinci suçtan dolayı cezanın infaz biçimini değiştiren bir kurum olduğunu ve mükerrirlere uygulanacak bu hükümlerin güvenlik tedbiri niteliği taşımadığını ileri sürmektedir¹²⁰.

Ayrıca, TCK md.58 hükmü uyarınca uygulanacak denetimli serbestlik tedbirinin müstakil bir yaptırım türü değil, hapis cezasının ya da belli güvenlik tedbirlerinin infazı sürecinde bu yaptırımları tamamlayan bir kurum olduğu, güvenlik tedbiri niteliğinde olmayan mükerrirlerle ilgili bu hükmün TCK’da “Güvenlik Tedbirleri” başlığı altında düzenlenmesinin isabetli olmadığı da belirtilmektedir¹²¹. Nitekim, maddenin altıncı fıkrasında tekerrür halinde hükmedilen cezanın

¹¹⁹ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.990; Tekerrür, 765 Sayılı TCK’da ikinci suçun cezasını ağırlaştıran, failin şahsına bağlı cezayı ağırlaştırıcı özel bir hal olarak düzenlenmiş idi. (bkz. “Türk Hukukunda Tekerrür”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2002, C.X, S.1-s.166; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.1005.)

¹²⁰ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.552.

¹²¹ Maden, **a.g.e.**, s.85.

mükerrirlere özgü infaz rejimine göre çektirileceği ve cezanın infazından sonra da denetimli serbestlik hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir¹²².

Mahkeme kararında denetimli serbestlik tedbirinin uygulanacağının belirtilmemiş olması hükümlü hakkında kazanılmış hak oluşturacaktır¹²³. Ancak, denetim süresini belirlemek ve gerektiğinde uzatmak hükmü veren mahkemeye değil, infaz aşamasında hükümlünün davranışlarını da değerlendirerek koşullu salıverme hususunda karar verecek olan mahkemeye aittir¹²⁴. Denetimli serbestliğin uygulanma şekli ve esasları CvGTİHK'nın 108. maddesinde açıklanmıştır.

Maddenin ikinci fıkrasına göre, sonraki suç için seçimlik olarak hapis veya adli para cezasının öngörülmesi halinde, hapis cezasının uygulanmasına karar verilecektir.

TCK md.58 doğrultusunda tekerrürün şartlarını; “failin daha önce işlediği bir suçtan dolayı verilen mahkumiyetin kesinleşmesi, yeni bir suç işlenmesi ve yeni suçun belirli bir süre içerisinde işlenmesi” olarak saymak mümkündür.

Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için ikinci suçun hangi süreler içinde işlenmesi gerektiği maddenin ikinci fıkrasında düzenlenmiştir¹²⁵.

TCK md.58/II'de sadece hapis ve para cezasından bahsedilmiş olup, ilk suç dolayısı ile yalnızca güvenlik tedbirine hükmedilmesi halinde bu mahkumiyet tekerrüre esas olmayacaktır. Bunun gibi, özel hukuk sonuçları doğuran mahkumiyetler ve TCK md.58/IV'te sayılan suçlar hariç olmak üzere yabancı ülke mahkemelerince verilen hükümler tekerrürde dikkate alınmayacaktır¹²⁶. Bahsi geçen süreler infaz tarihinden başlayacağından, bu cezaların infaz edilememesi halinde

¹²² CvGTİHK md.108'de de mükerrirlerin koşullu salıvermeden yararlanabilmeleri için infaz kurumunda geçirmeleri gereken süre daha uzun tutulmuş, ikinci kez mükerrir olan suçluların ise koşullu salıvermeden yararlanamayacakları belirtilmiştir.

¹²³ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.562.

¹²⁴ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.1007.

¹²⁵ TCK md.58/II uyarınca tekerrür hükümleri, önceden işlenen suçtan dolayı beş yıldan fazla süreyle hapis cezasına mahkûmiyet halinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren beş yıl, beş yıl veya daha az süreli hapis ya da adli para cezasına mahkûmiyet halinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl geçtikten sonra işlenen suçlar dolayısıyla uygulanmayacaktır.

¹²⁶ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.998.

tekerrür süreleri işlemeyecek ve yeni suç ne zaman işlenmiş olursa olsun tekerrüre esas olabilecektir¹²⁷.

Birden fazla suçtan dolayı verilen mahkumiyet halinde ise bunların toplamının değil, her bir suç için verilen hapis cezasının beş yılın üzerinde olup olmadığına bakılmalıdır¹²⁸.

TCK md.58/V’te mükerrirlere özgü güvenlik tedbirlerinin “fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış kişiler hakkında uygulanmayacağı” öngörülmüştür.

F. Sınır Dışı Edilme

TCK md.59’a göre işlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkum edilen yabancının durumu, koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve cezasının infazı tamamlandıktan sonra sınır dışı işlemlerinin değerlendirilmesi için İçişleri Bakanlığı’na bildirilecektir.

Kanun koyucu, suç işleyen yabancıların artık toplum için tehlike arz ettiğini kabul etmekte, bu hali ortadan kaldırmak için de sınır dışı tedbirine başvurmaktadır.

Madde bu hali ile eleştirilmekte ve tedbirin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için, mahkemenin sınır dışı etme yetkisine koşullu salıverilme tarihinden itibaren sahip olması gerektiği belirtilmektedir¹²⁹. Ancak Kanun, koşullu salıverilmeden yararlanıldıktan sonra hükmün uygulanmasına olanak tanıdığından, hükümlünün denetim süresini tamamlaması beklenmeden sınır dışı işleminin gerçekleştirilebileceği ileri sürülmektedir¹³⁰.

Bunun yanı sıra, madde metninde sınır dışı işlemlerinin “değerlendirilmesi” için dosyanın Bakanlığa gönderileceği belirtilmiştir. Bu ifadelerden Bakanlığın tedbiri uygulamadan önce sınır dışı için ayrıca bir karar vereceği anlamı çıkarılabilmektedir. Oysa, güvenlik tedbirlerine ancak mahkemelerce hükmedilebilecek olup, madde metninin kaleme alınış şeklinin değiştirilmesi veya

¹²⁷ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.560.

¹²⁸ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.555.

¹²⁹ Demirbaş, **a.g.e.**, s.662.

¹³⁰ İçel, **a.g.e.**, s.722.

anılan tedbirin “Güvenlik Tedbirleri” bölümünden çıkarılması gerektiği düşünülmektedir.

Nitekim, doktrinde de 5328 Sayılı Kanunla “yabancıнын derhal sınır dışı edilmesine hükmolunacağı” şeklindeki ifadenin kaldırılarak, bu konuda İçişleri Bakanlığı’na yetki verilmiş olmasının, bu tedbiri güvenlik tedbiri olmaktan çıkardığı ve idari nitelikteki bir tedbir haline getirdiği ileri sürülmektedir¹³¹.

G. Tüzel Kişilere Özgü Güvenlik Tedbirleri

Ceza sorumluluğunun kişiselliği ilkesi dolayısı ile sadece gerçek kişilere ceza yaptırımını uygulanabilmekte olup, tüzel kişiler için ceza yaptırımına hükmedilmesi kabul edilmemiştir. Kaldı ki, tüzel kişinin hareket yeteneği bulunmadığından, kusurlu hareketinden de bahsedilmesi söz konusu değildir¹³². Bu sebeple, gerek işlenen suçun yaptırımsız kalmaması gerekse de tüzel kişilerin suç vasıtası olarak kullanılmasının önlenmesi için, suçu düzenleyen maddede açıkça yaptırım olarak düzenlenmiş olması kaydıyla, tüzel kişiler aleyhine güvenlik tedbirine hükmedilebilmesi mümkündür¹³³. TCK md.60’da da faaliyet izninin iptali ve müsadere olmak üzere iki ayrı güvenlik tedbiri öngörülmüştür.

a) Bir özel hukuk tüzel kişisi yararına, onun organ veya temsilcilerinin iştiraki ve kamu kurumunca verilen bir izne dayalı yetkinin kötüye kullanılması sureti ile işlenen kasıtlı bir suçtan mahkumiyet halinde, tüzel kişiler hakkında faaliyet izninin iptaline karar verilecektir. TCK md.60/III’te iznin iptalinin, işlenen suça göre daha ağır sonuçlar doğurabileceği hallerde bu tedbire hükmedilmeyebileceği düzenlenmiştir.

b) Müsadere hükümlerindeki şartlar gerçekleşmiş ise tüzel kişi yararına işlendiği belirlenen suçlar bakımından da elde edilen kazancın veya eşyanın müsaderesine karar verilmesi mümkündür.

¹³¹ Hakeri, **a.g.e.**, s.719; Maden, **a.g.e.**, s.86; Özgenç, **a.g.e.**, s. 907-908; Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.712.

¹³² Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s.1010.

¹³³ TCK md.20/II’ye göre, tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımını uygulanamaz ise de, suç dolayısı ile güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlara karar verilebilir.

III. ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ

Yaş küçüklüğünün kusur yeteneği üzerinde etkili olan faktörlerin başında geldiği kabul edilmekte olup¹³⁴, TCK’da da yaş küçüklüğü “ceza sorumluluğunu” ortadan kaldıran ya da azaltan bir hal olarak düzenlenmiştir. Sorumluluğu bulunmayan çocuklar hakkında ceza yaptırımını uygulanamayacak ise de, güvenlik tedbirine hükmedilmesi mümkündür¹³⁵.

TCK’da çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinden bahsedilmekle birlikte bu tedbirlerin neler olduğu açıklanmamıştır. Kanunun 56. maddesine göre “çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve nasıl uygulanacağı ilgili kanunla belirtilecektir”.

TCK ile atıf yapılan ilgili kanun 5395 Sayılı ÇKK’dır. Bu Kanunun 11.maddesine göre, “bu kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılabacaktır”. Bu sebeple, işbu çalışmanın konusu olan güvenlik tedbirleri yukarıda açıklanan ve TCK’da düzenlenmiş bulunan tedbirlerden oldukça farklıdır.

Suç işlemiş ancak ceza sorumluluğu bulunmayan ve hakim tarafından hakkında güvenlik tedbiri uygulanmasına karar verilen çocuklar ile, suç işlemeyen fakat bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimleri tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen ya da suç mağduru olan, özellikle madde bağımlısı olan veya olmamakla birlikte evinden ve ailesinden kaçmış, sokaklarda yaşayan, dilendirilen veya bir şeyler sattırılan, kanunlara aykırı olarak çalıştırılan çocuklar ÇKK kapsamındadır¹³⁶. ÇKK bu çocukları uygulanacak tedbirler bakımından aynı durumda kabul etmiş, suç işleyen çocuklar yönünden “güvenlik tedbiri” olarak isimlendirirse de hepsine aynı tedbirlerin uygulanacağını öngörmüştür¹³⁷.

¹³⁴ Özgenç, **a.g.e.**, s.413.

¹³⁵ İçel, **a.g.e.**, s.716.

¹³⁶ Akyüz, **a.g.m.**, s.28.

¹³⁷ Akarca, **a.g.m.**, s.8.

Bazı yazarlar tarafından ÇKK'nın 5. maddesindeki tedbirlerin esasen bir suç karşılığı olarak değil, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla getirilmiş koruyucu ve destekleyici tedbirler olduğu¹³⁸ veya ceza sorumluluğu bulunmayan bazı kişiler hakkında öngörülen tedbirlerin tam bir güvenlik tedbiri sayılamayacağı, cezalandırılmayacak bu kişiler için uygulanması zorunlu kılınan bu tedbirlerin “sosyal korunma tedbiri” olarak kabul edilmesinin daha uygun olacağı ileri sürülmüştür¹³⁹.

Suç işleyen çocukların korunması uluslararası alanda da önem kazanmış ve çok sayıda devletin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere konu olmuştur. Bu konudaki en kapsamlı sözleşmelerden biri olan Pekin Kuralları'nın 18. maddesine göre, yargılama sonucunda hükmedilecek yaptırımlar, bakım, rehberlik ve gözetim düzenlemesi, şartlı salıverme, sosyal hizmet yaptırma kararı, para cezaları ve zararların tazmini, vasıtalı ıslah ve öteki ıslah önlemleri, çeşitli terapi gruplarına katılım ve benzeri etkinliklere ilişkin düzenlemeler, koruyucu aile yanına, toplumsal merkezlere veya başka bir eğitim merkezine yerleştirme gibi kararları da kapsamalıdır.

Maddede ayrıca, hiçbir çocuğun, yargılamanın koşulları gerektirmedikçe ebeveyninin gözetiminden kısmen ya da tamamen ayrılamayacağı da belirtilmiş ve çocukların ebeveynlerinden ayrılarak bir kuruma kapatılmasının son çare olduğuna işaret edilmiştir. Aynı husus sözleşmenin 19. maddesinde de vurgulanmıştır.

A. Tedbirlerin Amacı

Uluslararası düzenlemelere göre çocuklarla ilgili düzenlemelerin temel amacı, suçu ve yeniden suç işlenmesini önlemek, suç işlemiş çocuğu tekrar topluma kazandırmaktır¹⁴⁰.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri de hayatının henüz başında suç işleyen ve ilerisi için ciddi bir endişe uyandıran, ancak ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar

¹³⁸ Balo, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, Uygulama ve Sistemsel Sorunlar”, s.77.

¹³⁹ Aslan, **a.g.e.**, s.145; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.726.

¹⁴⁰ Akyüz, **a.g.m.**, s.40.

için gerek çocuğun yararı gerekse de sosyal koruma zorunlulukları dolayısı ile öngörülmüştür¹⁴¹.

Bu sebeple, güvenlik tedbirlerinde temel amaç toplumun tehlikeli suçlu karşısında korunması iken, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri ile çocuğun topluma kazandırılması, zararlı eğilimlerinin önüne geçilmesi, aile ve çevreyle uyumunun kolaylaştırılması ve elbette çocuk suçluluğunun önlenmesi hedeflenmektedir¹⁴². Nitekim, çocuk adalet sisteminde temel ilke çocuğun üstün yararadır. Bu durum, toplum menfaatleri karşısında da geçerlidir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, TCK'nın yaptırımlar başlığı altında yer alan 56. maddesinde düzenlenmiştir. Bu durum, çocuğun yararını ön planda tutan ve cezalandırmadan ziyade yeniden topluma kazandırılması amacını taşıyan çocuk adalet sisteminde güvenlik tedbirleri yerine koruyucu ve eğitici tedbirler alınması gerektiğinden bahisle eleştirilmektedir¹⁴³.

B. Tedbirlerin Türleri

ÇKK'nın 11. maddesinde, “aynı Kanunun 5. maddesinde düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından güvenlik tedbiri olarak uygulanacağı” açıkça belirtilmiştir.

Bahsi geçen 5. maddede ise tedbir türleri özellikle çocuğun kendi aile ortamında korunmasını, eğitim ve öğreniminin desteklenmesini, kişiliğinin ve toplumsal sorumluluk bilincinin gelişimini sağlamaya yönelik olarak danışmanlık tedbiri, eğitim tedbiri, bakım tedbiri, sağlık tedbiri ve barınma tedbiri olmak üzere beş türde düzenlenmiştir.

¹⁴¹ Şensoy, **a.g.m.**, s.602.

¹⁴² Aslan, **a.g.e.**, s.145-146.

¹⁴³ Handan Yokuş Sevük, “Adalet Komisyonunda Kabul Edilen Türk Ceza Kanunu Tasarısının Yaş Küçüklüğüne İlişkin 31. Maddesinin Değerlendirilmesi”, **Türk Ceza Kanunu Reformu, 2. Kitap**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, S.74, 2004,s.189-192.

Maddede sayılan tedbirler sınırlı sayıdadır. Genişletilmesi mümkün değildir¹⁴⁴.

Akarca’ya göre ÇKK md.5/III’te “tehlike altında bulunmadığı tespit edilen ya da tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceği anlaşılan çocuklara ve bunların sorumlusu durumundaki kişilere yönelik tedbir” olarak altıncı bir tedbir türü bulunmaktadır¹⁴⁵.

Mevcut ceza sisteminde bu tedbirlerin uygulanması için örneğin, suçun gerektirdiği cezanın belli bir sınırın üstünde olması gibi objektif şartlar öngörülmemiştir. Tedbir türü suçun ağırlığına göre değil, failin kişiliğine göre seçileceğinden, tedbirin uygulanıp uygulanmayacağı veya hangi tedbirin uygulanacağı konusunda karar verilirken her failin karakter ve kişilik yapısının tanınması gerekmektedir¹⁴⁶. Her çocuk için kendisine en uygun tedbirin belirlenmesi zorunludur¹⁴⁷.

Çocuğun tekrar suç işlemesi halinde anne,baba ve çocuğu korumakla görevlendirilmiş olan üçüncü kişiler hakkında da genellikle disiplin para cezası niteliğinde bir takım yaptırımların uygulanmasını kabul eden ceza sistemleri mevcuttur¹⁴⁸.

765 Sayılı TCK md.53/II’de de suç tarihinde on bir yaşını bitirmemiş çocuğun ailesine teslimi sırasında hakim tarafından “çocuğun tekrar suç işlemesi halinde para cezasına mahkum edilebileceklerinin ihtar” kabul edilmiş idi. 5237 Sayılı TCK’da bu yönde bir düzenlemeye yer verilmemiş olup, kendilerine yükümlülük getirilen kişilerin çocuğun tekrar suç işlememesi için daha fazla özen göstermelerini ve çocuğu daha sıkı denetlemelerini sağlamak amacıyla idari para

¹⁴⁴ Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, s. 208.

¹⁴⁵ Akarca, **a.g.m.**, s.9.

¹⁴⁶ Aslan, **a.g.e.**, s.146; Soyaslan, **a.g.e.**, s.580.

¹⁴⁷ Yusuf Solmaz Balo, **Çocuk Koruma Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 212-213.

¹⁴⁸ Aslan, **a.g.e.**, s.148.

cezası verilmesi veya disiplin hapsi uygulanması gibi yöntemlere başvurulması gerektiği ileri sürülmektedir¹⁴⁹.

ÇKK'da düzenlenen beş çeşit tedbirin hem genel hem de sınırlı sayıda olması sebebiyle ihtiyacı karşılamadığı ve ceza sorumluluğu bulunmayan tüm bireyler için (çocuklar, sağır ve dilsizler, akıl hastaları) yeni bir güvenlik tedbirleri sistemi oluşturulması gerektiği belirtilmektedir¹⁵⁰.

ÇKK dışında Türk Medeni Kanunu'nun 346, 347 ve 348. maddeleri ile Aile Mahkemeleri Kanunu'nun 6. maddesinde de çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirler öngörülmüştür. Ancak, çalışmamız dışında olması sebebiyle bu tedbirler ayrıca açıklanmayacaktır.

1. Danışmanlık Tedbiri

Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye yönelik tedbirdir.

Kanun koyucu bu tedbirle çocuğun, ailesinin yanında korunmasını sağlamayı, çocuk hakkında verilen tedbir kararlarının uygulanması sırasında onu desteklemeyi ya da uygulanması muhtemel tedbirler hakkında bilgilendirmeyi amaçlamıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde aile ortamının çocuk suçluluğu üzerinde çok büyük bir etkisi olduğu açıklanmış, kendini ifade edemeyen ve topluma uyum sağlayamayan çocukların suç işlemeye daha kolay yöneldiği belirtilmiştir. Danışmanlık tedbiri ile çocuğun kişisel yetenek ve davranışlarını topluma anlatabilmesi için yönlendirilmesi ve desteklenmesi, toplumla uyum içerisinde yetişmesinin sağlanması ve toplum içerisinde uyması gereken bir takım kurallar olduğunun bilincine varması hedeflenmektedir.

KTUY'nin 12. maddesine göre, çocuğun bedensel, zihinsel, psiko-sosyal, duygusal gelişimini desteklemek, okul, aile ve sosyal çevresi ile uyumunu

¹⁴⁹ Aslan, **a.g.e.**, s.149.

¹⁵⁰ Aydın, **a.g.m.**, s.67,72.

güçlendirmek ve yeteneklerine uygun bir meslek sahibi olmasını sağlamak amacıyla, çocuğun, ailesinin veya bakımından sorumlu kişilerin ihtiyaçlarına uygun konularda uzmanlaşmış bir veya birden fazla kişi danışman olarak görevlendirilebilecektir.

Çocuğun bakımından sorumlu olan kişilere anne baba eğitimi, aile danışmanlığı, aile tedavisi gibi konularda danışmanlık hizmetleri sunulabileceği gibi, davranış değişikliği için bu anne ve babalar aile eğitimi programlarına yönlendirilebilecektir.

Danışmanlık hizmetleri, sosyal çalışma görevlileri ve mesleki eğitim almış kişiler tarafından verilecektir. Bu kişiler, tedbiri yerine getirmekle görevli kurumların taşra birimleri tarafından il ve ilçelerdeki koordinasyon makamlarına, mahkeme veya çocuk hakimlerine bildirilecektir.

Görüldüğü üzere, danışmanlık tedbiri yalnızca çocuğa değil, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere de sunulması öngörölmüş bir tedbirdir. Bu sebeple, suça sürüklenme potansiyelinde olan bölgelere öncelik verilmek üzere aileler çocuk yetiştirme ve çocukları bekleyen tehlikeler konusunda eğitilmeli, aile danışmanlığı merkezleri, gençlik merkezleri, psikolojik danışma ve rehberlik merkezleri, sosyal hizmet büroları gibi kuruluşlar kurulmalı ve danışmanlık tedbiri etkin bir şekilde uygulanmalıdır¹⁵¹.

İncelenen tedbir dosyalarının yirmi bir tanesi suça sürüklenen çocuk, otuz yedi tanesi ise korunma ihtiyacı olan çocuk hakkındadır. Toplam elli sekiz dosyanın otuz birinde tek başına veya diğer tedbirlerle birlikte danışmanlık tedbirine karar verildiği görölmüşür. Suç işleyen ancak on iki yaşını doldurmamış olması sebebiyle hakkında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilen tüm çocuklarla ilgili olarak –iki dosya hariç olmak üzere- yalnızca danışmanlık tedbirine karar verilmiştir. Bu

¹⁵¹ Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitim Evleri İnceleme Raporu, (çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr>, 20.10.2019, s.25; İncelenen tedbir dosyalarının üçünde sosyal inceleme uzmanı tarafından “aile odaklı danışmanlık tedbiri” veya “çocuk ve anne hakkında danışmanlık tedbiri” uygulanmasının yerinde olacağı belirtilmiş, bu şekilde ebeveynler de sürece dahil edilmiştir. Çocuk suçluluğundaki en önemli etkenlerden birinin aile olduğu göz önünde bulundurulduğunda, çocuğun tekrar suça yönelmesinin engellenebilmesi ve olumsuz şartların iyileştirilebilmesi için bu sayının çok daha fazla olması gerektiği düşünülmektedir.

dosyaların sadece beşinde¹⁵² mahkemece sosyal inceleme raporu aldırılmış, diğer dosyalarda sosyal inceleme yaptırılmaksızın doğrudan tedbir kararı verilmiştir. Cumhuriyet savcılığınca ekinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararının bulunduğu müzekkere ile bazı dosyalarda “uygun görülecek koruyucu ve destekleyici tedbirin”, bazı dosyalarda “güvenlik tedbirinin”, bir dosyada¹⁵³ da doğrudan “danışmanlık tedbirinin” uygulanması talep edilmiştir. Oysa, İstanbul Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’nce talep edilen tedbir kararları ile birlikte çocuk hakkında alınan sosyal inceleme raporu da ibraz edilmekte ve mahkemece bu rapora dayanılarak karar verilmektedir. Anılan Kurumca, korunma ihtiyacı olan talebe konu tüm çocuklar hakkında istisnasız olarak sosyal inceleme raporu aldırıldığı görülmüştür.

Suçta sürüklenen çocuklar hakkındaki tedbir taleplerinin yalnızca birinde bakım tedbirine karar verilmiştir¹⁵⁴. Mahkeme hakimi ile yapılan görüşmede “önceki yıllarda suçta sürüklenen çocuklar hakkında sosyal inceleme raporu alındıktan sonra tedbir kararı verildiği, ancak yedi olan çocuk mahkemesi sayısının dörde düşürüldüğü, yeterli sayıda sosyal çalışma görevlisi olmadığı, devletin sosyal çalışma görevlilerine gerekli imkanı sağlayamadığı, bazı durumlarda çocuğun bulunamadığı, raporun düzenlenmesi zaman aldığından kararın geciktiği ve dosyaların sürüncemede kalabildiği, bu sebeple Mahkemenin şu anki uygulamasının sosyal inceleme raporu alınmaksızın doğrudan tedbir kararı vermek yönünde olduğu” ifade edilmiştir. Ayrıca, “suçta sürüklenen on iki yaşından küçük çocuklar hakkında çok büyük oranda danışmanlık tedbiri uygulandığını, ancak çocuğun daha önce de özellikle hırsızlık gibi maddi kazanç sağlamaya yönelik suçları birkaç kez işlediğinin ya da soy isminden diğer aile üyelerinin de sabıkalı olduğunun anlaşılması ve çocuğun suç işlemekte kullanıldığı kanaatinin oluşması halinde nadiren de olsa bakım tedbirine karar verdiğini” belirtmiştir.

¹⁵² İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2018/5, 2018/6, 2018/7, 2018/98 ve 2018/100 Tedbir Talep dosyaları.

¹⁵³ İstanbul Anadolu 4. Çocuk Mahkemesi’nin 2019/74 Tedbir Talep dosyası.

¹⁵⁴ İstanbul 2. Çocuk Mahkemesi’nin 2019/254 Tedbir Talep dosyası.

Görüşüne başvurulmuş İstanbul 4. Çocuk Mahkemesi hakimi ise “bir şekilde suça bulaşmış çocuğun mutlaka bir uzmanla görüşmesi gerektiği kanaatinde olduğunu, bu sebeple Cumhuriyet savcılıklarından gelen tedbir taleplerinin değerlendirilmesinden önce suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu aldırıldığını, bu çocuklar hakkındaki tedbir kararlarının müdafii tayin edildikten sonra duruşma açılarak verildiğini, bu şekilde çocuğun haklarının avukat tarafından da korunmasının mümkün kılındığını” ifade etmiştir. Bakırköy 1. Çocuk Mahkemesi hakimi ile yapılan görüşme neticesinde de “Mahkemece suça sürüklenen on iki yaşından küçük çocuklar hakkında sosyal inceleme raporu aldırıldığı ve kararların genel olarak duruşma açılarak verildiği” öğrenilmiştir.

Görüldüğü üzere, bu konuda mahkemeler arasında yeknesak bir uygulama bulunmamaktadır. Kanaatimizce, on iki yaşından küçük suça sürüklenen çocuklar yönünden tedbir kararı verilmeden önce mutlaka sosyal inceleme yaptırılmalı, çocuk için ÇKK md.5’teki tedbirlerden hangisinin amaca en uygun olduğu araştırılmalıdır. Aksi halde, okul çağında olmasına rağmen eğitime devam etmeyen, sağlık sorunları bulunan ya da ailesi tarafından suç işlenmesinde kullanılan veya başkaca sebeplerle Kuruma yerleştirilmesi gereken çocukların bu ihtiyaçlarını tespit etmek ne yazık ki mümkün olmayacaktır. Oysa, suç işleyen on iki yaşından küçük bir çocuğa verilebilecek tepki ÇKK md.5’te düzenlenen tedbirlerden ibaret olup, yeni düzenlemeler getirilmesi gerektiği sürülmekte iken mevcut tedbirlerin dahi uygulanmaması suça sürüklenen bir çocuğun yeterince korunamadığını ortaya koymaktadır.

Tedbir dosyalarının birinde mahkemece sosyal inceleme raporu aldırılmış ve suça sürüklenen çocuk hakkında tedbir kararı verilmesine gerek olmadığına karar verilmiştir¹⁵⁵.

İncelenen yirmi beş dava dosyasının ise yalnızca üç tanesinde ceza sorumluluğu bulunmaması sebebiyle çocuk hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmiştir. Bu tedbirlerin bir tanesi danışmanlık tedbirine ilişkindir¹⁵⁶.

¹⁵⁵ İstanbul Anadolu 4. Çocuk Mahkemesi’nin 2018/434 Tedbir Talep dosyası.

2. Eğitim Tedbiri

Eğitim tedbiri;

1. Çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına,
 2. İş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine,
 3. Meslek sahibi bir ustanın yanına veya
 4. Kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,
- yönelik tedbirlerden oluşmaktadır.

KTUY’de eğitim tedbiri daha geniş düzenlenmiş, gündüzlü veya yatılı olarak bir eğitim kurumuna devam etme imkanı olmayan çocuğun evde eğitim alması, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuğun ilgili eğitim kurumuna devamı, çocuğa, ailesine ve okul personeline uzman personel ve araç gereç sağlanması da bu tedbir kapsamına dahil edilmiştir.

Bu tedbirle ayrıca hiç eğitim almamış, zorunlu eğitimini yarıda bırakmış veya zorunlu eğitim yaşını tamamlamış olan çocukların eğitimlerini sürdürebilmeleri, kapasitelerini geliştirebilmeleri ve iş ve meslek edinebilmeleri amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda, halk eğitimi ve meslek eğitim merkezleri ile Türkiye İş Kurumu İl Müdürlükleri çeşitli kurs ve programlar açacak olup, bunlar hakkında süre, konu, hedef kitle gibi hususları içeren listeleri oluşturarak düzenli olarak mahkemelere, çocuk hakimliklerine ve il ve ilçelerdeki koordinasyon makamlarına bilgi vereceklerdir.

Eğitim tedbiri Millî Eğitim Bakanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının ilgili birimleri tarafından yerine getirilecektir.

İncelenen tedbir dosyalarının on iki tanesinde eğitim çağında olmakla birlikte herhangi bir okula kaydı bulunmadığı anlaşılan çocuklar hakkında tek başına veya

¹⁵⁶ İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi’nin 2018/142 E. sayılı dosyası.

diğer tedbirlerle birlikte eğitim tedbirine karar verildiği görülmüştür. Bu dosyaların bir tanesinde alınan sosyal inceleme raporunda on altı yaşındaki korunma ihtiyacı olan çocuğun “iş ve meslek edinmesi amacıyla kursa devamı veya meslek sahibi bir ustanın yanına yerleştirilmesi” tavsiye edilmiş, mahkemece ise yalnızca “eğitim tedbiri” uygulanmasına karar verilmiştir¹⁵⁷.

3. Bakım Tedbiri

Bakım tedbiri ÇKK md.5/I-c’de düzenlenmiş olup, çocuğun bakımından sorumlu kimselerin bu görevini gerektiği gibi yerine getirememesi halinde, çocuğun özel ya da resmi bir bakım yurduna yerleştirilmesine, koruyucu aileye verilmesine ya da bu hizmetlerden yararlandırılmasına ilişkindir.

Bu tedbire karar verilebilmesi için çocuğun bakımından sorumlu kimsenin herhangi bir nedenle yükümlülüklerini yerine getirememesi gerekir. Zira, çocuğun mümkün olduğu kadar aile ortamında korunması ve desteklenmesi uluslararası sözleşmeler ile de vurgulanan en temel ilkelerden biridir.

ÇHS’nin 9. maddesine göre, çocuğun ailesinden ayrılabilmesine ancak çocuğun üstün yararının gerektirmesi halinde ve çocuğun rızası ile izin verilmektedir. Ancak, çocuğun beslenme, giyinme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanamaması, çalışmasının kötüye kullanılması, okula devamlılığının aksatılması gibi fikişsel, suç işlemeye veya alkol ve uyuşturucu madde kullanmaya yöneltilmesi gibi bedensel ve ahlaki tehlikelerin bulunması halinde hakim in çocuğun ana-babasından alınmasına karar vermesi mümkündür¹⁵⁸. Ailenin çocuğa suçu bir meslek olarak öğrettiği ve geçimin bu yolla sağlandığı durumlarda, bu çocukların vesayeti devletçe alınarak koruyucu ailelerin yanlarına verilmelidir¹⁵⁹.

Koşulları varsa koruyucu aileyi hakim ya da mahkemenin belirlemesi mümkündür. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il müdürlükleri ile yanına çocuk yerleştirilen koruyucu aile arasında Bakanlık tarafından hazırlanacak bir sözleşme

¹⁵⁷ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2019/12 Tedbir Talep dosyası.

¹⁵⁸ Aslan, **a.g.e.**, s.162-163.

¹⁵⁹ Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitim Evleri İnceleme Raporu, (çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr>, 20.10.2019, s.25.

imzalanacak, sözleşmenin valilikçe onayından sonra çocuk bir tutanakla belirlenen aileye teslim edilecektir.

Tedbir kararı üzerine çocuğun yanına yerleştirileceği aile, çocuğun olumsuz ortamdan uzaklaşması, toplumla uyumlu hale gelebilmesi ve iyi bir kişilik kazanması için olumlu eğitim vermekle yükümlüdür¹⁶⁰.

Yönetmeliğe göre, sağlık kontrolü ve tedaviye ilişkin hizmetlerden doğan tüm giderler Sağlık Bakanlığınca karşılanacak ve bakım tedbiri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilecektir.

İncelenen tedbir dosyalarının yedi tanesinde, dava dosyalarının ise birinde alınan sosyal inceleme raporlarında “ailenin çocuğu risklerden korumakta zorlanması, çocuğun zor bir karaktere sahip olması, ailede örnek bir figürün bulunmaması, çocuğun anneden fiziksel ve psikolojik şiddet görmesi, hakarete uğraması, ailenin ekonomik durumun yetersiz olması, çocukla ilgilenebilecek başkaca bir yakını bulunmaması, anne ve babanın ebeveynlik becerilerinden yoksun olmaları” gibi gerekçelerle bakım tedbirinin uygulanmasının yerinde olacağının belirtildiği, mahkemece de bakım tedbirine karar verildiği görülmüştür. Çocuğun mümkün olduğunca aile ortamında korunması esas ise de, bahsi geçen dosyalarda çocuğun içinde bulunduğu koşullar tarafımızda da Kuruma yerleştirmenin çocuk için daha faydalı olacağı kanaatini uyandırmıştır. Zira anne, baba çocuğa yalnızca barınma imkanı sağlamakla yükümlü kişiler olmayıp, çocuğun aynı zamanda fiziksel ve ruhsal olarak gelişmesine katkıda bulunmak ve bunun için gerekli ortamı oluşturmakla da görevlidirler. Çocuğun bir devlet kurumuna yerleştirilmesi her zaman tercih edilebilir bir seçenek olmamakla birlikte, bazı durumlarda çocuk için en doğru kararın aileden alınması olduğu düşünülmektedir¹⁶¹.

¹⁶⁰ Aslan, **a.g.e.**, s.163

¹⁶¹ Örneğin, tedbir dosyalarının birinde “üvey baba ve diğer kardeşlerle anlaşamayan, annesinden şiddet gören, para karşılığında ve zorla evlendirilmek istenen” on yedi yaşındaki kız çocuğunun Kuruma yerleştirilmesine karar verilmiştir.

4. Sağlık Tedbiri

Sağlık tedbiri ile çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması, tedavisi için geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin sağlanması, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılması amaçlanmaktadır.

ÇHS'nin 24. maddesinde de taraf devletlerin, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşması ve tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden faydalanmasının sağlanması hususlarında çaba göstermekle yükümlü oldukları belirtilmiştir.

Mahkeme özellikle çocuğun madde bağımlısı olduğu, akıl ve ruh sağlığı itibari ile anormal davranışlar sergilediği durumlarda ve sağır ve dilsiz olan, organ eksikliği ya da bozukluğu sorunları yaşayan çocuklar hakkında sağlık tedbirine başvuracaktır¹⁶². Bu tedbire başvurulabilmesi için çocuğun bir kurumda tedavisine ihtiyaç duyulması ve bu tedaviden faydalanabilecek durumda olması gerekmektedir¹⁶³.

Özel bir tedaviye ihtiyaç duyulan durumlarda mahkemece acil korunma kararı veya koruyucu ve destekleyici tedbir kararını verilmeden önce de çocuk hakimince çocuğun sağlık durumu hakkında sağlık kuruluşlarından rapor istenebilir.

Bu tedbir Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilecektir.

İncelenen tedbir dosyalarının sekiz tanesinde¹⁶⁴, dava dosyalarının ise ikisinde¹⁶⁵ tek başına veya diğer tedbirlerle birlikte sağlık tedbirinin uygulanmasına karar verilmiştir. Bu dosyalarda alınan sosyal inceleme raporlarında “çocukta zeka geriliği olabileceği, saç yolma ve tırnak yeme gibi bir kısım anormal davranışlar gözlemlendiği, ilaç kullandığı, psikolojik ilaç kullanımından kaynaklanan problemler olduğu, yaşitlarına göre gelişiminin geride olduğu, kavrama ve anlama güçlüğü

¹⁶² Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.731.

¹⁶³ Aslan, **a.g.e.**,s.163

¹⁶⁴ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi'nin 2019/33, 2019/31, 2019/25, 2019/18 Tedbir Talep ve 2019/34 Tedbir Talep dosyaları.

¹⁶⁵ Kartal 1. Çocuk Mahkemesi'nin 2010/89 E. ve 2010/526 E. sayılı dosyaları.

çektığı” vs. belirtilerek çocuk hakkında sağlık tedbirinin uygulanmasının uygun olacağı ifade edilmiştir.

5.Barınma Tedbiri

Barınma tedbiri, ÇKK’nın 5. maddesinde öngörölmüş son tedbir olup, barınacak yeri olmayan çocuklu kimselere ya da hayati tehlikesi olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya yöneliktir.

Kendisine barınma tedbiri uygulanan kimsenin talebi halinde kimlik ve adres bilgileri gizli tutulacaktır. (ÇKK md.5/II)

Çocuğun tehlike altında bulunmadığının tespiti veya tehlike altında olsa bile, bu tehlikenin veli, vasi veya bakım ve gözetimden sorumlu kimsenin desteklenmesi sureti ile ortadan kaldırılabilirceğı hallerde çocuk bu kişilere teslim edilecektir. Bu halde, çocuğun ihtiyaçlarına göre maddede düzenlenen diğler tedbirlere hükmedilmesi de mümkündür.

Bu tedbiri alanların sağlık kontrolü ve tedavilerine ilişkin hizmetlerden doğan tüm giderler Sağlık Bakanlığı tarafından karşılanacak, tedbir Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilecektir.

İncelenen otuz altı tedbir dosyasının hiçbirinde barınma tedbirine karar verilmediğı görölmüştür.

C. Tedbir Kararı Verilmesinin Şartları

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri TCK’nın İkinci Bölümünde“Güvenlik Tedbirleri” başlığı altında düzenlenmiştir.

Bu sebeple, çalışmamızın “II” numaralı başlığı altında yer verilen ve güvenlik tedbirlerinin uygulanması için aranan koşulları açıklayan tüm ifadeler çocuklara özgü güvenlik tedbirleri için de geçerlidir. Bir suç işlenmiş olması, tehlikelilik halinin bulunması, mahkeme tarafından hükmedilmesi ve kanun tarafından öngörölmesi çocuklara özgü güvenlik tedbirleri için de zorunludur.

Bununla birlikte, çocuklar hakkında ayrıca değinilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır.

a) Bir suç işlenmesi üzerine, failin toplum için tehlikelilik taşıdığı kabul edilmekte¹⁶⁶ ve şartlar mevcut ise kural olarak güvenlik tedbirine hükmolunmaktadır. Diğer bir deyişle, hakim bu tedbirlere karar verip vermeme konusunda takdir hakkı bulunmamaktadır¹⁶⁷.

Buna karşılık, TCK'nın 31. maddesi 0-12 yaş grubundaki çocuklar ile 0-15 yaş grubundaki sağır ve dilsizler açısından hakime takdir yetkisi tanımıştır. Hakim, suça sürüklenen bu çocuklar için bir tehlikelilik halinin mevcut olup olmadığını her somut olayın özelliğine göre değerlendirecek ve gerekli görürse çocuk hakkında güvenlik tedbirine hükmedecektir. Oysa kanaatimizce çocuk, suç oluşturan fiili gerçekleştirmek sureti ile olumsuz bir durumun içinde bulunduğunu ve yardım ihtiyacını ortaya koymaktadır. Ceza sorumluluğu bulunmadığı mutlak olarak kabul edilen çocuklar yönünden dahi, çocuğun ihtiyacını karşılar nitelikte¹⁶⁸ güvenlik tedbirlerinin uygulanmasının zorunlu olduğu düşünülmektedir. 12-15 yaş grubundaki çocukların suç işlemeleri halinde ise tehlikeli halin bulunduğu kanun tarafından kabul edildiğinden, bu yaş grubunda yer alan ve algılama yeteneği olmayan çocuklar için güvenlik tedbirine hükmedilmesi zorunludur.

b) Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri için de kanunilik ilkesi geçerli olup, bu şart TCK md.56, ÇKK md.5 ve md.11 ile sağlanmıştır.

c) ÇKK md.7'de çocuklar hakkındaki "koruyucu ve destekleyici tedbir" kararlarının çocuk hakimi tarafından alınacağı belirtilmiş, aynı Kanunun 3.maddesinde çocuk hakimi "*Hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimi*" olarak tanımlanmıştır.

¹⁶⁶ Diberoglu, **a.g.m.**, s.1527.

¹⁶⁷ Bununla birlikte, TCK md.53/III'te, TCK md.53/VI'da, TCK md.54/III'te, TCK md.57/VI'da ve TCK md.60/III'te maddede düzenlenmiş bulunan güvenlik tedbirinin uygulanıp uygulanmayacağı hususunda hakime takdir yetkisi tanınmıştır.

¹⁶⁸ ÇKK'da düzenlenmiş bulunan tedbirlerin yetersiz olduğu ve ceza sorumluluğu bulunmayan tüm çocuklar yönünden yeni bir güvenlik tedbirleri sistemi oluşturulması gerektiği ileri sürülmektedir. (bkz. Aydın, **a.g.m.**, s.72; Akarca, **a.g.m.**, s.7)

ÇKK'da “güvenlik tedbiri” kararlarını verecek makam hakkında ise özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Çalışmamız sırasında faydalanan ceza hukuku genel hükümler kitaplarında da bu konuda ayrıntılı açıklamalarda bulunulmamış ve herhangi bir ayırım yapılmaksızın ÇKK md.7 uyarınca “güvenlik tedbiri” kararlarının çocuk hakimi tarafından verileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte, birkaç kaynakta farklı görüşlere yer verildiği görülmüştür.

aa) Bir görüş tarafından, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine karar verecek merciin soruşturma veya kovuşturma evresine göre belirlenmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Bu tedbirlere soruşturma evresinde çocuk hakimince, kovuşturma evresinde ise, yargılamayı yapan çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesi tarafından karar verilecektir¹⁶⁹.

bb) Bir başka görüş, hakkında kovuşturma başlatılmış suça sürüklenen çocukla ilgili güvenlik tedbiri kararlarını yargılamayı yapan mahkemenin, ceza sorumluluğu bulunmadığı için kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilen 0-12 ve 12-15 yaş grubunda bulunan çocuklarla ilgili güvenlik tedbiri kararlarını ise işlenen suça bakmakla görevli mahkemenin vereceğini ileri sürmektedir¹⁷⁰.

cc) Üçüncü bir görüş tarafından ise, CMK'nın 223.maddesi uyarınca hüküm niteliği taşıyan çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesi tarafından, bu mahkemelerin bulunmadığı yerlerde de ÇKK Geçici md.1'de belirtilen mahkemelerce hükmedilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. ÇKK md.26/III'te belirtilen tedbirler, koruyucu ve destekleyici nitelikteki tedbirler olup, çocuk hakiminin çocuklara özgü güvenlik tedbiri kararı vermesi mümkün değildir¹⁷¹.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da çok yakın tarihli bir kararında “on iki yaşından küçük olması sebebiyle hakkında kovuşturmaya yer olmadığına karar verilen çocukla ilgili olarak güvenlik tedbirine karar verme yetkisinin, çocuk mahkemesinin bulunmadığı yerlerde aile mahkemesine ait olduğunu” vurgulamış,

¹⁶⁹ Aslan, **a.g.e.**, s.153.

¹⁷⁰ Akarca, **a.g.m.**, s.9.

¹⁷¹ Topaloğlu, **a.g.e.**, s.85,91.

asliye ceza mahkemelerinin görevli olduğunu belirten aile mahkemesinin kararını bozmuştur¹⁷².

Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin daha eski tarihli bir kararına göre ise "suç tarihi itibari ile 12 yaşını doldurmamış çocuk hakkındaki güvenlik tedbiri kararları çocuk mahkemesinin bulunmadığı yerlerde suçun kapsamına göre asliye ceza veya ağır ceza mahkemeleri tarafından" verilecektir¹⁷³.

TCK md.31/I ve md.33 uyarınca ceza sorumluluğu bulunmayan 0-12 yaş grubundaki suça sürüklenen çocuklar ile 0-15 yaş grubundaki sağır ve dilsizler açısından yalnızca ceza kovuşturması işlemleri yapılamayacak olup, bu kişiler hakkında soruşturma yapılması mümkündür. ÇKK md.3'ün lafzından, "haklarında kovuşturma yapılamayan" çocuklarla ilgili verilen tüm tedbir kararlarının bir hakim kararı olduğu anlaşılmaktadır. Açık yasal düzenleme sebebiyle, on iki yaşından küçük çocuklar hakkındaki güvenlik tedbiri kararlarının çocuk hakimince verileceğinin kabulünün yerinde olacağı düşünülmektedir. 12-15 yaş grubunda olan

¹⁷² Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 2017/2-2447 E., 2018/120 K. ve 07.02.2018 T. sayılı ilamı, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 12.02.2019; Yargıtay 9. Ceza Dairesi de 2011/8130 E. ve 2011/30619 K. sayılı ilamında, kovuşturmayla yer olmadığına dair karar sonrası, şüpheliler hakkında TCK md.31/I uyarınca güvenlik tedbirine hükmedilmesi talebini görev yönünden reddeden Van 3Asliye Ceza Mahkemesi'nin kararını, "12 yaşından küçük çocuğun ceza ilişkisinin tarafı olamayacağı gibi usuli ilişkinin de tarafı olamayacağı ve suç kovuşturması yapılamayınca bu çocuklar hakkındaki tedbir kararlarının çocuk mahkemesi veya çocuk hakimince, çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde aile mahkemesince, o da yoksa asliye hukuk mahkemesince verilmesi gerektiğinden bahisle" yerinde bulmuştur. Yargıtay 14. Ceza Dairesi'nin 2013/419 E. ve 2013/419 K. sayılı ilamı da aynı yöndedir. (bkz. Erdener, **a.g.e.**, s.594)

¹⁷³ "5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun geçici 1. maddesinin 4. fıkrasında, çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde, bu mahkeme kurulup göreve başlayıncaya kadar korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir kararlarının, görevli aile ve asliye hukuk mahkemelerince alınacağı belirtilmiş, suça sürüklenen çocuklardan bahsedilmemiştir. Ancak, aynı Kanun'un "mahkemelerin görevi" konu başlıklı, 26. maddesinin 1-3. fıkralarında belirtilen, "Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar. Çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakar. Mahkemeler ve çocuk hakimi, bu kanunda ve diğer kanunlarda yer alan tedbirleri almakla görevlidir." hükümleri ile geçici 1. maddesinin 3. fıkrasında öngörülen, "Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri bulunmayan yerlerde, bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar çocuklar hakkında işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturmaların Cumhuriyet Başsavcılığı ve görevli mahkemelerce bu Kanun hükümlerine göre yapılır" hükmü birlikte göz önünde bulundurulduğunda, Antalya ilinde Çocuk Mahkemesi bulunmadığından, suç tarihi itibarıyla suça sürüklenen çocuklar hakkında atılı suçtan açılan davalara bakmakla görevli olan Ağır Ceza Mahkemesinin Çocuk Mahkemesi sıfatıyla, suça sürüklenen çocuklar hakkında söz konusu tedbirlere hükmetmeye de görevli olduğunu kabul etmek gerekmektedir." (Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 2007/11001 E., 2007/13415 K. ve 19.11.2007 T. sayılı ilamı), (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 14.02.2019.

ve ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığı kovuşturma sırasında alınacak sosyal inceleme raporu ve adli tıp raporu ile tespit edilecek suça sürüklenen çocukların kusur yeteneklerinin bulunmadığının anlaşılması halinde, güvenlik tedbiri kararı yargılamanın yapıldığı çocuk mahkemesince verilmelidir. ÇKK md.3'te yer alan düzenleme uyarınca çocuk hakiminin bu çocuklara yönelik tedbir kararı alması mümkün görünmemektedir. İncelenen tedbir dosyalarında da mutlak ceza sorumsuzluğu bulunan suça sürüklenmiş çocuklar hakkında “kovuşturmaya yer olmadığına ve çocuk mahkemesinden güvenlik tedbiri talebinde bulunulmasına” karar verildiği, Cumhuriyet savcılığınca yazılan müzekkere ile çocuk mahkemesince tedbir kararı verildiği, 12-15 yaş grubundaki çocuklar hakkındaki tedbir kararlarına ise yine çocuk mahkemesince ancak yargılama neticesinde hükmedildiği görülmüştür.

Suçta sürüklenen çocuğun ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığına sadece mahkemece karar verilecek ise de¹⁷⁴, kanaatimizce soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından alınacak adli tıp raporu ile “çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve önemini algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunmadığının” tespit edilmesi halinde Cumhuriyet savcısınca kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilerek, çocuk hakkında güvenlik tedbirine karar verilmesi için çocuk mahkemesinden talepte bulunulabilmesinin yolu açılmalıdır¹⁷⁵. Bu şekilde suça sürüklenen çocuğu yargılamanın dışında tutmak mümkün olabilecektir.

dd) Ceza yargılamasında, yargılamayı yapan hakim hangi ceza veya güvenlik tedbirine hükmedeceğine herhangi bir talebe gerek bulunmaksızın hüküm aşamasında bizzat karar vermektedir.

ÇKK'nın 7. maddesinde ise “koruyucu ve destekleyici tedbir kararının, çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal

¹⁷⁴ Kaya, **a.g.e.**, s.63.

¹⁷⁵ Yargıtay 14. Ceza Dairesi'nin 2013/419 E. ve 2013/419 K. sayılı ilamına göre ise “ÇKK md.35 uyarınca çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediği, sosyal inceleme raporu da gön önünde bulundurularak mahkemece değerlendirileceğinden, 12-15 yaş grubundaki çocuklarla ilgili olarak Cumhuriyet savcılığınca kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilemeyecektir. Kamu davası açılacak, görevli mahkemece suçun sübutu incelenip, rapor değerlendirildikten sonra güvenlik tedbirine hükmedilecektir.” (bkz. Erdener, **a.g.e.**,s.594)

Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine” alınabileceği belirtilmektedir. Yaptırım niteliğindeki güvenlik tedbirlerinin maddede belirtilen ve Cumhuriyet savcısı dışında kalan kişi ve kurumlarca talep edilmesinin mümkün olamayacağını ileri süren bir görüş mevcuttur¹⁷⁶.

Kanaatimizce de, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri ancak suçu işlediği anlaşılan çocuklar hakkında uygulanacağından, yalnızca Cumhuriyet savcısı tarafından talep edilebilmelidir.

d) Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, niteliği itibarı ile süresiz olması gereken güvenlik tedbirlerinden¹⁷⁷ bu yönden de farklılık göstermektedir.

Zira, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri ÇKK’nın 7/VI maddesi doğrultusunda on sekiz yaşın doldurulması ile kendiliğinden sona erecektir. Ancak, çocuğun rızası alınmak sureti ile, hakim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilecektir.

Çocuğun on sekiz yaşına gelmesine kadar da ÇKK md.8’de yer alan düzenleme doğrultusunda tedbirin kaldırılmasına, değiştirilmesine ya da süresinin uzatılmasına karar verilmesi mümkündür.

Yargıtay bir kararında “ceza verilmesine yer olmadığına karar verilen suça sürüklenen çocuk hakkında ÇKK md.7 ve md.8’e aykırı olarak, infazı kısıtlayacak şekilde 6 aylık süre ile danışmanlık tedbirine karar veren” Yerel Mahkemenin kararını bozmuştur¹⁷⁸.

ÇKK’nın 12. maddesinde suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması halinde, TCK md.31/I ve 31/II kapsamına giren çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

¹⁷⁶ Topaloğlu, **a.g.e.**, s.91.

¹⁷⁷ Dilberoğlu, **a.g.m.**, s.1537.

¹⁷⁸ Yargıtay 13. Ceza Dairesi’nin 2014/29499 E., 2014/27345 K. ve 01.10.2014 T. sayılı ilamı, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 14.02.2019.

Bu çocuklar yönünden on sekiz yaş sınırının uygulanmaması ve toplum için sergiledikleri tehlikelilik dikkate alınarak, bu hal giderilinceye kadar sağlık tedbirinin devam etmesi gerektiği düşünülmektedir.

D. Tedbirlerin Uygulanabileceği Çocuklar

Yukarıda da bahsedildiği üzere, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, ÇKK md.11 uyarınca “suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan” çocuklar hakkında uygulanacaktır.

Suça sürüklenen çocuk, aynı Kanunun 3. maddesinde “*Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk*” olarak tanımlanmıştır.

Ceza sorumluluğu olmayan çocuk ise, 0-12 yaş gurubundaki çocuklar (12 yaş dahil), 0-15 yaş arasındaki sağır ve dilsiz çocuklar (15 yaş dahil), 12-15 yaş arasında olup da işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmemiş olan çocuklar ile 15-18 yaş grubunda olan ve işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmemiş olan sağır ve dilsiz çocuklardır.

1. 12 Yaşını Doldurmamış Çocuklar

Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğu olmadığından, bu çocuklar hakkında ancak güvenlik tedbiri uygulanabilecektir. Bu çocukların ceza sorumluluğunun bulunmadığı hiçbir şarta ve araştırmaya bağlı olmaksızın kesin olarak kanunla öngörülmüştür.

Bu gruptaki çocuklar için güvenlik tedbiri uygulanıp uygulanmaması hakimın takdirine bırakılmıştır. Hakim, her somut olayın özelliğine göre, alınacak sosyal inceleme raporunu ve çocuğun kişiliğini de dikkate almak kaydı ile hakkında bir tedbire gerek olup olmadığını takdir edecektir¹⁷⁹. Çalışmamızın ilgili kısımlarında

¹⁷⁹Polat’a göre bu takdir yetkisi Cumhuriyet savcılarına aittir. Zira, suç işlendiğinde duruma önce Cumhuriyet savcısı müdahale edecek, çocuğun yaşı dolayısı ile soruşturma sonunda kovuşturmaya yer

daha önce de belirtildiği üzere suç işleyerek içinde bulunduğu olumsuz durumu ortaya koyan çocuklar açısından ÇKK'nın getirdiği tedbirlerin yeterli olmadığı ve hakime takdir yetkisi tanınmasının bu gruptaki çocukların etkin bir müdahale ile karşılaşmasını engellediği düşünülmektedir. Suça sürüklenen çocuklarla ilgili incelenen yirmi tedbir dosyasının on dördünde mahkemece Cumhuriyet savcılığının talebi doğrultusunda doğrudan, beşinde ise sosyal inceleme raporu aldırıldıktan sonra tedbir kararı verildiği, yalnızca bir dosyada sosyal inceleme raporu aldırılarak tedbir kararı verilmesine gerek olmadığının belirtildiği görülmüştür¹⁸⁰. Mahkemece sosyal inceleme raporu alınmayan dosyalarda da doğrudan danışmanlık tedbirine karar verilmiş olup, “somut olayın özelliklerine göre çocuğun ihtiyacına en uygun tedbirin belirlenmesinin” uygulamada ne yazık ki mümkün olmadığı görülmüştür.

2. 15 Yaşını Doldurmamış Çocuklar

TCK md.31/II uyarınca bu yaş grubundaki çocuklar hakkında tedbir kararı verilebilmesi için suç tarihinde işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ya da davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunmaması gerekmektedir. Madde metninde 12-15 yaş aralığında bulunan ve algılama yeteneğine sahip diğer çocuklar için yalnızca cezada indirim yapılacağından bahsedildiğinden, kanunilik ilkesi uyarınca bu çocuklar için güvenlik tedbirine hükmedilmesi mümkün değildir.

Yapılacak inceleme neticesinde çocuğun kusur yeteneğine sahip olmadığına anlaşılmaması üzerine çocuk hakkında kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilecek ve uygun güvenlik tedbirine hükmedilecektir. 12-15 yaş grubundaki çocuklar için hakime bir takdir yetkisi tanınmamıştır. İncelenen dava dosyalarının üçünde Adli Tıp Kurumu raporu ile algılama yeteneğinin yeterince gelişmemiş olduğu tespit edilen çocuklar hakkında danışmanlık, sağlık ve bakım tedbirlerine hükmedildiği görülmüştür.

olmadığına karar verecek, fakat yetkili ve görevli mahkemeden çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını talep edecektir. (bkz. Polat, **a.g.m.**, s.74).

¹⁸⁰ İstanbul Anadolu 4. Çocuk Mahkemesi'nin 2019/22 Tedbir Talep dosyası.

Güvenlik tedbirlerinin yalnızca ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar hakkında uygulanması eleştirilmekte¹⁸¹ ve bu düzenlemenin “işlenmiş bir suçun karşılığı olarak kabul edilmiş olan çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında uygulanmaması” gibi istenmeyen bir sonucun doğmasına neden olduğu ileri sürülmektedir¹⁸². Zira, bu tedbirlerin amacı çocuğun korunması ve yeniden suç işlemesinin önlenmesidir. O halde suç işlemiş çocuklar hakkında uygulanmaması bu amaç ile çelişmektedir¹⁸³.

Çalışmamız sırasında, yerel mahkemelerin “ceza yanında koruyucu ve destekleyici tedbirlere de hükmeden kararlarının” Yargıtay’ca bozulduğu ve bu durumun istikrar kazandığı görülmüştür¹⁸⁴. Kanaatimizce mevcut yasal düzenlemeler uyarınca ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında güvenlik tedbirine hükmetmek mümkün değil ise de¹⁸⁵, bu çocuklar aynı zamanda korunma ihtiyacı olan çocuk olarak kabul edilmeli ve bu çocuklarla ilgili olarak ÇKK md.5’te düzenlenen tedbirlere “koruyucu ve destekleyici tedbir” adı altında karar verilmesinin önü açılmalıdır. Bu uygulama kanun koyucunun “suça sürüklenen çocuk” kavramını tercih etmesinin altında yatan düşünce ile de uyumlu olacaktır.

3. Sağır ve Dilsiz Çocuklar

TCK’nın 33. maddesinde 12 yaşından küçük çocuklar hakkında uygulanan hükümlerin 15 yaşından küçük sağır ve dilsizlerle ilgili olarak, 12-15 yaş arasındaki çocuklar için uygulanan hükümlerin ise 15-18 yaş arasındaki sağır ve dilsizler için uygulanacağı belirtilmiştir.

¹⁸¹ Demirbaş, **a.g.e.**, s.353.

¹⁸² Balo, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, Uygulama ve Sistemsel Sorunlar”, s.70.

¹⁸³ Balo, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, Uygulama ve Sistemsel Sorunlar” s. 94.

¹⁸⁴ Yargıtay 2. Ceza Dairesi’nin 2016/17350 E., 2018/10685 K. ve 02.10.2018 T. sayılı ilamı, aynı Dairenin 2016/14525 E., 2018/11105 K. ve 10.10.2018 T.; 2016/17057 E., 2018/10971 K. ve 09.10.2018 T. sayılı ilamları. Yargıtay 17. Ceza Dairesi’nin 2018/2312 E., 2018/9922 K. ve 04.07.2018 T. sayılı ilamı ile 2016/18649 E., 2018/7880 K. ve 28.05.2018 T. sayılı ilamları. Yargıtay 13. Ceza Dairesi’nin 2016/18001 E., 2018/7516 K. ve 16.05.2018 T. sayılı ilamı, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 15.02.2019.

¹⁸⁵ 2013 yılına kadar ceza sorumluluğu bulunan 12-15 yaş arasındaki çocuklar için de güvenlik tedbiri uygulanabileceği yönünde Yargıtay kararları verilmiş ise de, Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2012/9-1468 E., 2013/101 K. ve 26.03.2013 T. sayılı ilamında “ceza sorumluluğu bulunan suça sürüklenen çocuklar hakkında ÇKK md.5’te yer alan güvenlik tedbirlerine hükmedilemeyeceğine” karar vermiştir.

15 yaşımdan küçük sağır ve dilsizlerin ceza sorumluluğunun bulunmadığı Kanun tarafından kesin olarak kabul edildiğinden, bu gruptaki suça sürüklenen çocuklar hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmesi mümkündür.

15-18 yaş arasındaki sağır ve dilsizler için ise kusur yeteneğı bulunup bulunmadığı mahkemece araştırılacak ve bulunmadığının tespiti halinde zorunlu olarak güvenlik tedbirine hükmedilecektir.

4. Akıl Hastası Çocuklar

ÇKK md.12’de suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması halinde 0-12 ve 12-15 yaş gruplarında bulunan çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Madde metninden 15-18 yaşları arasındaki çocuklar hakkında ÇKK’da düzenlenen güvenlik tedbirlerinin uygulanamayacağı anlaşılmaktadır. TCK md.31/III uyarınca bu yaş grubundaki çocukların ceza sorumluluğunun mevcut olduğu kabul edilmekte ise de, akıl hastalığı sebebiyle kusur yeteneğinin ortadan kalktığı düşünülmesi halinde TCK md.32 kapsamında ceza sorumluluğunu kaldıran bir akıl hastalığının veya azaltan bir akıl zayıflığının bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır¹⁸⁶. Bu çocuklar hakkında ÇKK’da özel düzenleme bulunmaması nedeniyle uygulanacak hüküm TCK md.57’dir.

Akıl hastası olmayan 12 yaşımdan küçük çocuklar için güvenlik tedbiri yaptırımının hakim in takdirine bırakılmasına rağmen, birinci ve ikinci yaş grubuna giren ve akıl hastası olan suça sürüklenen çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanması zorunludur¹⁸⁷.

Çocukların suç tarihinde akıl hastası olup olmadıkları resmi bir sağlık kuruluşundan alınacak rapor ile tespit edilebilmektedir. Yargıtay’ın “bu raporların

¹⁸⁶ Akarca, **a.g.m.**, s.4.

¹⁸⁷ Topaloğlu, **a.g.e.**, s.100.

Adli Tıp Kurumu ya da Yüksek Öğrenim Kurumları veya bağlı hastanelerinden alınması gerektiği” yönünde çok sayıda kararı mevcuttur¹⁸⁸.

Suç tarihinden sonra akıl hastası olan çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanamamakta, ÇKK md.5’te belirtilen tedbirler ancak koruyucu ve destekleyici tedbir olarak uygulanabilmektedir.

Diğer taraftan, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, kural olarak on sekiz yaşın doldurulması ile kendiliğinden sona erecek ise de, akıl hastası suça sürüklenen çocuklar bakımından tedbir, failin toplum açısından tehlikelilik halinin ortadan kalkmasına veya önemli ölçüde azalmasına kadar devam edecektir.

ÇKK’da madde bağımlısı çocuklar hakkında ise özel bir düzenlemenin yer almadığı görülmüştür. Alkol, uyuşturucu ve uyarıcı madde bağımlılığının TCK sistematüğinde akıl hastaları ile ilgili hükümle birlikte düzenlendiği göz önünde bulundurularak, madde bağımlısı birinci ve ikinci grup çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin, üçüncü grup çocuklar hakkında ise TCK md.57/VII’nin uygulanabileceğini söylemek mümkündür.

E. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri ile Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Karşılaştırılması

ÇKK’da koruyucu ve destekleyici tedbirlerden (md.5), güvenlik tedbirlerinden (md.5 ve md.11), adli kontrol tedbirlerinden (md.20) ve denetim tedbirlerinden (md.36) bahsedilmektedir. Bununla birlikte, hem ÇKK’nın içeriğinde hem de ilgili yönetmeliklerde “tedbir” kelimesi gelişigüzel kullanılmış olup, bu ifade ile her zaman hangi tedbirin kast edildiği anlaşılamamaktadır¹⁸⁹.

¹⁸⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 2015/618 E., 2015/351 K. ve 27.10.2015 T. sayılı ilamı, Yargıtay 1. Ceza Dairesi’nin 2015/3785 E., 2015/4770 K. ve 07.10.2015 T. sayılı ilamı, Yargıtay 2. Ceza Dairesi’nin 2013/22917 E., 2013/21199 K. ve 23.09.2013 T. sayılı ilamı, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 25.02.2019.

¹⁸⁹ Kaya, **a.g.e.**, s.143.

Nitekim, bu husus Yargıtay’ca da koruyucu ve destekleyici tedbirlerin güvenlik tedbiri gibi algılanmasına yol açmakta, Yerel Mahkemenin kararının bozulmasına ve yargılamanın uzamasına sebebiyet vermektedir¹⁹⁰.

Bu sebeple, kanaatimizce kanun koyucunun çocuklara özgü güvenlik tedbirleri ile bu tedbirlerle ilgili usulü ayrıca düzenlememiş olması önemli bir eksiklik olup, ÇKK ve ilgili mevzuatta karışıklıklara mahal verecek bu tür kullanımların güvenlik tedbirleri hakkında yapılacak yeni bir düzenleme ile giderilmesi gerekmektedir.

Çalışmamızın hazırlanması sırasında tedbir kararlarını verecek merciin, yerine getirilmek üzere bu tedbir kararlarını kurumlara gönderecek merciin, kararların duruşmalı olarak verilip verilemeyeceğinin, tedbir kararı verilmesini talep edebilecek kişi veya kurumların ve kanun yollarının güvenlik tedbirleri ile koruyucu ve destekleyici tedbirler açısından ayrı ayrı düzenlenmediği görülmüştür.

Bu hususlar da dahil olmak üzere, çalışmamızın bu kısmında koruyucu ve destekleyici tedbirler ile çocuklara özgü güvenlik tedbirlerini birbirinden ayıran noktalar üzerinde durulacaktır.

Bu bağlamda;

a) Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri yalnızca ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklara uygulanabilecekken, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin suça sürüklenen veya herhangi bir şekilde korunma ihtiyacı olan tüm çocuklara uygulanması mümkündür.

b) ÇKK md.8/I uyarınca koruyucu ve destekleyici tedbir kararları çocuk hakimince verilecektir. Ancak çocuk hakkında kovuşturma başlatılmış ise tedbir kararı verme yetkisi yargılamayı yapan mahkemeye aittir.

Aynı Kanunun Geçici 1. maddesine göre, çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar korunma ihtiyacı olan

¹⁹⁰ Kaya, **a.g.e.**, s.151-153.

çocuklar hakkında tedbir kararları görevli aile veya asliye hukuk mahkemelerince verilecektir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ise hangi merci tarafından verileceği açıklanmamış olup, bu hususta birbirinden farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşlere “Tedbir Kararı Verilmesinin Şartları” başlığı altında değinilmiştir. Ceza sorumlulukları bulunmaması sebebiyle haklarında ceza kovuşturması yapılamayan çocuklara yönelik güvenlik tedbiri kararlarının çocuk hakimince, ceza sorumluluklarının bulunmadığı kovuşturma evresinde anlaşılan çocuklar hakkındaki güvenlik tedbiri kararlarının ise çocuk mahkemesince verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bununla birlikte, çocuk mahkemelerinden ayrı bir yargı birimi olarak çocuk hakimlikleri henüz kurulmadığından, uygulamada tüm tedbir kararları çocuk mahkemeleri tarafından verilmektedir.

c) ÇKK md.13’te suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar açısından tedbir kararlarının kural olarak duruşma yapılmaksızın verileceği belirtilmiştir.

Mutlak ceza sorumsuzluğu bulunan çocuklar hakkında kamu davası açılmayacağından, uygulamada bu çocuklarla ilgili güvenlik tedbiri kararları bazı mahkemelerce dosya üzerinden, bazı mahkemelerce ise duruşma yapılarak verilmektedir. İncelenen tüm tedbir dosyalarında suça sürüklenen çocuklar hakkındaki kararların evrak üzerinden verildiği görülmüştür. Bununla birlikte görüşüne başvurulmuş İstanbul 4. Çocuk Mahkemesi hakimi ile Bakırköy 1. Çocuk Mahkemesi hakimi tedbir kararlarını genellikle duruşma yaparak verdiklerini beyan etmişlerdir.

12-15 yaş grubunda yer alan, ceza sorumluluklarının bulunup bulunmadığı ancak adli tıp ve sosyal inceleme raporu aldirılarak mahkeme tarafında tespit edilebilecek çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılacağından, güvenlik tedbiri kararları, ceza verilmesine yer olmadığı kararı ile birlikte yargılamanın sonunda ve duruşmalı olarak verilecektir.

Yargıtay bir kararında, kusur yeteneğinin bulunmaması sebebiyle hakkında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilen çocukla ilgili tedbir talebini dosya üzerinden değerlendiren yerel mahkemenin kararını, “tedbir kararının, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile küçüğün anne ve babasının duruşmaya davet edilerek tüm delillerin değerlendirilmesinin ardından verilebileceğinden” bahisle bozmuştur. Yargıtay aynı kararında çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde çocuklar hakkındaki tedbir taleplerinin aile mahkemelerince, aile mahkemesi de yoksa asliye hukuk mahkemeleri tarafından hüküm altına alınması gerektiğini de belirtmiştir¹⁹¹.

d) Yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, güvenlik tedbirleri nitelik itibari ile birer yaptırımdır. Bu sebeple, tedbire muhalefet halinde yerine getirilmesi için devletin zor kullanmasının mümkün olduğu ileri sürülmektedir¹⁹².

Koruyucu ve destekleyici tedbirler yaptırım niteliği bulunmayan ve yalnızca çocuğun yararı gözetilerek verilen tedbirler ise de, bu kararların da KTUY’de belirtilen kurum ve kuruluşlar tarafından kolluk kuvvetlerine bilgi verilmek sureti ile zorla icrasının mümkün olduğu düşünülmektedir. Zira, bahsi geçen Yönetmeliğin 9.maddesinde “kararların, kesinleşme beklenmeksizin derhal uygulanacakları”, 22.maddesinde de “mahkemece, tedbir kararının uygulanması için kolluğun çocuk birimince çocuğun bulunmasına ve ilgili kuruma tesliminin sağlanmasına karar verilebileceği” açıkça belirtilmiş olup, kararların zorla icra edilemeyeceklerinin kabulü anılan hükümlerle ulaşılmak istenen amaca aykırı olacaktır. Bununla birlikte, incelenen tedbir dosyalarından ikisinde “ebeveynlerin görüşmeye gelmediği, adreste de bulunamadıkları”¹⁹³, bir dosyada da “çocuğun okumak istemediğini beyan etmesi ve açık ortaokula kaydını yaptırmaması”¹⁹⁴ sebebiyle tedbirlerin kaldırılması talep edilmiş, mahkemece de talep doğrultusunda karar verilmiştir. Bahsi geçen kararlardan, tedbir kararlarının uygulanabilmesi için Mahkeme ya da kararı

¹⁹¹ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 2015/15865 E., 2016/7468 K. ve 13.04.2016 T. sayılı ilamı, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 12.02.2019.

¹⁹² Topaloğlu, a.g.e., s.84.

¹⁹³ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2019/21 Tedbir Talep ve 2019/62 Tedbir Talep dosyaları.

¹⁹⁴ İstanbul Anadolu 4. Çocuk Mahkemesi’nin 2018/264 Tedbir Talep dosyası.

uygulamakla görevli kişi veya kurumlar tarafından herhangi bir icrai yönteme başvurulmadığı anlaşılmaktadır.

e) Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı veren mahkeme, bu kararı uygulanmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlara doğrudan gönderebilecektir. KTUY'nin 9/II. maddesi uyarınca bu kararların uygulanması için kesinleşmelerine gerek bulunmamaktadır.

 ncelenen tedbir dosyalarında mutlak ceza sorumsuzluğu bulunan çocuklar hakkında kamu davası a ılmaksızın verilen güvenlik tedbiri kararlarının da kesinleşmesi beklenmeksizin doğrudan Aile,  alışma ve Sosyal Hizmetler İl M d rl ğu'ne, kamu davası neticesinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı ile birlikte verilen çocuklara özgü güvenlik tedbiri kararlarının ise kesinleştikten sonra infaz savcılığına gönderildiği görülmüştür.

f)  KK'nın 7. maddesine göre, çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve  ocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısı koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini isteme hakkına sahiptir¹⁹⁵.

Güvenlik tedbirleri ile ilgili açık bir hüküm bulunmasa da, bu tedbirler ancak suç işlemiş çocuklar bakımından verilebilecek birer yaptırım niteliğinde olduğundan, bunlar için yalnızca Cumhuriyet savcısının ve suçtan zarar görenin talepte bulunabileceği kabul edilmelidir.

g)  KK md. 14 uyarınca koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına karşı yalnızca itiraz yoluna başvurulabilir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbiri kararlarının ise itiraza mı yoksa istinafa mı tabi olduğu verildiği mercie göre değişiklik göstermektedir. On iki yaşından küçük suça sürüklenen  ocuk hakkında  ocuk hakimi tarafından verilen tedbir kararları

¹⁹⁵ öncelenen dosyalarda tedbirin çocuğun annesi, birlikte yaşadığı yakını veya okuldaki rehberlik  ğretmeni tarafından talep edildiği, ekonomik destek başvurusu sebebiyle konutta yapılan inceleme sırasında çocuğun korunma ihtiya ının uzman tarafından tespit edilerek sosyal hizmet kurumlarına iletildiği veya telefon ile ilçe emniyet m d rl ğu'ne ya da sosyal destek hattına çocukla ilgili olarak ihbarda bulunulduğu görülmüştür.

itiraza tabi iken, 12-15 yaş grubundaki çocuklarla ilgili olarak çocuk mahkemesince verilen güvenlik tedbiri kararlarına karşı istinaf yoluna gidilebilecektir¹⁹⁶.

İncelenen tedbir dosyalarında suça sürüklenen çocuk hakkında verilen güvenlik tedbiri kararına karşı “itiraz yolunun”, dava dosyalarında ise temyiz yolunun¹⁹⁷ açık olduğunun belirtildiği görülmüştür.

h) Koruyucu ve destekleyici tedbirler için adli sicile kayıt söz konusu olmamakla birlikte, hüküm niteliğinde olması sebebiyle, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin adli sicile kaydedileceği ileri sürülmektedir¹⁹⁸. On iki yaşından küçük çocuklar hakkında verilen güvenlik tedbirleri ile koruyucu ve destekleyici tedbirler uygulamada aynı usule tabi tutulmakta olup, incelenen tedbir dosyalarının hiçbirisinde suça sürüklenen çocuklar yönünden verilen güvenlik tedbiri kararları için fiş kesilmediği, dolayısı ile bu kararların adli sicile işlenmediği görülmüştür. Bu durum 12-15 yaş grubunda olmakla birlikte ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar açısından da geçerlidir. Ceza sorumluluğunun bulunmadığı mutlak olarak kabul edilen on iki yaşından küçük çocuklarla, adli tıp raporu neticesinde kusur yeteneğine sahip olmadığı tespit edilen örneğin on dört yaşındaki bir çocuk arasında elbette hiçbir ayırım gözetilmemelidir.

Çocuk ister korunma ihtiyacı olan çocuk, isterse de suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu bulunmayan çocuk olsun, her iki durumda da uygulanacak tedbirler aynıdır. Ancak, amaca ulaşıp ulaşılmadığına bakılmaksızın, çocuğun 18 yaşını doldurması ile birlikte kendiliğinden ortadan kalktığı da göz önünde bulundurulduğunda¹⁹⁹, bu tedbirlerin suça sürüklenen çocuğun gerek korunması gerekse de yeniden suç işlemekten alıkonulması için yeterli olmadığı anlaşılmaktadır²⁰⁰.

¹⁹⁶ Yargıtay 3. Ceza Dairesi’nin 2018/12153 E., 2019/5403 K. ve 14.03.2019 T. sayılı kararı; Yargıtay 14. Ceza Dairesi’nin 2015/3248 E., 2019/6704 K. ve 18.02.2019 T. sayılı kararı. (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 15.08.2019.

¹⁹⁷ Karar tarihi itibarı ile Bölge Adliye Mahkemeleri henüz faaliyete geçmemiştir.

¹⁹⁸ Topaloğlu, **a.g.e.**, s.86.

¹⁹⁹ 18 yaşın doldurulmasına rağmen, çocuğun rızası ile eğitim tedbirine belli bir süre daha devam edilmesi mümkündür.

²⁰⁰ Akarca, **a.g.m.**, s.9.

Üçüncü Bölüm

ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ MUHAKEMESİ VE TEDBİRLERİN İNFAZI

I. ÇOCUK CEZA MUHAKEMESİNE ÖZGÜ DÜZENLEMELER

Çocuk suçluluğunu yetişkinlik döneminde işlenen suçlardan ayıran en önemli özellik, bu dönemin ergenlik dönemine rastlamasıdır. Zira, “problemlili evre” ya da “geçiş evresi” olarak adlandırılan bu dönemde hızlı bedensel ve ruhsal gelişimin yarattığı dengesizliğin deneyim eksikliği ile birleşmesi neticesinde gencin sosyal normlara uyum göstermesi zorlaşmaktadır. Böylesine kritik bir dönemde işlenen fiilleri, bu dönemin özelliklerinden soyutlamak ve onu alelade bir suçlu gibi görmek mümkün değildir¹.

Çocuk adalet sistemini en basit anlamda “çocukların korunması ve iyileştirilmesi amacını öne çıkaran adalet sistemi” olarak tanımlamak mümkündür. Çocuk adalet sistemi cezaya odaklanmaması, çocuğu içinde bulunduğu çevre ile birlikte ele alması ve çocuğun üstün yararını ön planda tutması bakımından yetişkinler için öngörölmüş adli sistemden ayrılmaktadır. Fiili belirlemek ve uyuşmazlığın hukuki çözümünü ortaya koymak için geliştirilmiş klasik ceza ve hukuk yargılamasının aksine, çocuk adalet sistemi fiili değil, çocuğu öne çıkarmakta, buna paralel olarak da cezalandırmak yerine, ortaya çıkan sorunu gidererek çocuğun geleceğini onarmayı amaçlamaktadır².

Günümüz ceza siyasetinde de çocukların yetişkinlerden ayrı bir yargılama usulüne tabi olduğu artık kabul edilmiştir. Çocuk mahkemelerinin varlığı dahi farklı bir muhakeme usulünün uygulandığını göstermektedir. Suça sürüklenen çocuklar açısından, gerek soruşturma gerekse de kovuşturma evresinde farklı muhakeme hükümleri ile çocukların korunması amaçlanmaktadır³.

¹ Yavuzer, **a.g.e.**, s.30-31.

² Aydın, **a.g.m.**, s. 52,53; Akyüz, **a.g.m.**, s.40.

³ Akarca, **a.g.m.**, s.13.

Ülkemizde çocuk yargılaması ile ilgili özel düzenlemeler getiren ilk kanun 07.11.1979 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'dur. Anılan Kanun, çocuk mahkemelerine ilişkin kuralların yanı sıra çocuklara uygulanacak tedbirler ile soruşturma ve kovuşturma usullerine ilişkin düzenlemeler de ihtiva etmekte iken, 2253 Sayılı Kanun 15.07.2005 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır.

5395 Sayılı Kanun halen yürürlükte olup, 5271 Sayılı CMK'ya göre özel kanun niteliğindedir. Mevzuatla ilgili bu çalışmalar rağmen, çocuklarla ilgili hükümler halen tek bir kanunda toplanabilmiş değildir. Suça sürüklenen çocuklarla ilgili muhakeme kurallarını ihtiva eden ÇKK kanaatimizce yeterli olmayıp, anılan Kanunda hüküm bulunmayan haller için CMK'ya atıf yapan 42.madde, tutuklama⁴ ve adli kontrol de dahil olmak üzere birtakım muhakeme kuralları yönünden çocuklarla yetişkinleri aynı usule tabi tutmakta⁵, bu da çocuğun üstün yararı ilkesi ile bağdaşmamaktadır⁶.

A. Çocuk Mahkemeleri

Çocukların gerek fiziksel gerekse ruhsal açıdan yetişkinlerden çok farklı özellikler taşıdığının anlaşılması ve çocuğun cezalandırma sisteminin dışında tutulması gerektiğinin kabul edilmesi ile birlikte suçtan sorumluluk, yargılama, cezalandırma ve cezanın infazının özel kural ve kurumlar aracılığı ile yerine getirilmesi gerektiği kabul edilmiştir⁷.

⁴ ÇKK md.21 uyarınca 15-18 yaş grubundaki çocuklar yönünden.

⁵ Aydın, **a.g.m.**, s.73.

⁶ ÇKK'nın varlığına rağmen çocuklar ile ilgili düzenlemelere 5237 Sayılı TCK, 5271 Sayılı CMK ve 5275 sayılı CvGTİHK gibi değişik mevzuatlarda yer verilmiştir. Avrupa Komisyonu'nun 9 Kasım 2005 tarihli Türkiye'ye yönelik ilerleme raporunda ÇKK'nın yürürlüğe girmesi çocuk haklarının korunması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiş, ancak suç işlemiş çocuklarla ilgili ceza hukuku düzenlemelerinin genel ceza muhakemesi kurallarıyla aynı olması eleştirilmiştir. (bkz. Hüsamettin Uğur, "Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklarda Uzlaşma", **Terazi Hukuk Dergisi**, C.V, S.43, Mart 2010, s.128.)

⁷ Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, s.29.

Bu amaçla kurulan çocuk mahkemeleri genel ceza mahkemelerinden farklılık arz etmekte, suçluluğunu tespit ettikten sonra cezanın infazı için çocuğu doğrudan infaz kurumuna göndermek yerine suç işleyen çocuk hakkında tıp, psikoloji, psikiyatri, sosyoloji gibi ilimlerin verileri doğrultusunda çocuğu suç işlemeye iten unsuru tespit etmek ve tedavisi için gerekli tedbirleri alarak onu ıslah etmeyi amaçlamaktadır⁸. Bir başka ifade ile, çocuk mahkemelerinin görevi suç işleyen çocukların cezalandırılmasını sağlamak değil, çocuğu tekrar topluma kazandırmak ve suçu bir yaşam biçimi haline getirmesini önlemektir⁹.

Çocuk mahkemelerinin varlığı önemli olmakla birlikte, bir mahkemenin adının çocuk mahkemesi olması o mahkemeyi kendiliğinden çocuğa özgü adalet sisteminin yargılama makamı haline getirmemektedir¹⁰. Bu mahkemelerde uygulanacak muhakeme usulünün de çocuklara özgü olması gerektiği tartışmasızdır.

Dünyadaki ilk çocuk mahkemesi Amerika Birleşik Devletleri'nin Şikago eyaletinde 1889 yılında kurulmuş, 1905'te İngiltere, daha sonra Fransa, İtalya, Almanya, Rusya ve İspanya gibi ülkeler takip etmiştir¹¹.

Türkiye'de ise çocuk mahkemeleri fikri ilk olarak Necmettin Sadak tarafından "Muallim" dergisinde yayınlanan bir yazıda (1916) ortaya atılmış, çocuk mahkemeleri ile ilgili çalışmalara 1940'lı yıllarda başlanmış, ilk kanun tasarısı 1945 yılında hazırlanmış, buna rağmen ancak 1979 yılında kabul edilebilmiştir.

Ülkemizde ilk çocuk mahkemesi 1979 yılında çıkarılan bu Kanun ile 1987 yılında Ankara'da kurulmuştur. Henüz tüm adliyelerde çocuk mahkemesi kurulamadığından, çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde suç işleyen çocukla ilgili kovuşturma işlemlerini ÇKK'da yer alan hükümler doğrultusunda genel mahkemeler yürütmektedir.

Mülga 2253 Sayılı Kanunun 25/son maddesinde yer alan ve çocuk mahkemelerinin genel mahkemelerin bulunduğu bina içinde ya da bina dışında bu

⁸ Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, s.30.

⁹ Akarca, **a.g.m.**, s.28.

¹⁰ Aydın, **a.g.m.**, s.51,52.

¹¹ Veli Devecioğlu, "Çocuk Yargılamasında Devrim: Çocuk Mahkemeleri", **Toplumsal Gelişim Sürecinde Çocuk Suçları Tartışmalı Oturum**, Tanburacı Matbaası, 1979, s.105.

amaçla tahsis edilen yerlerde kurulacağını belirten hüküm 5395 Sayılı ÇKK'ya alınmamıştır. Bugün çocuk mahkemeleri diğer mahkemeler ile aynı adliye binasında yer almaktadır.

Çocuk ceza hukukunda kovuşturma işlemleri işlenen suçun ağırlığına göre çocuk mahkemeleri veya çocuk ağır ceza mahkemeleri tarafından yürütülmektedir¹².

Türk hukukunda mahkemelerin görev alanı suçlara, dolayısı ile cezalara göre belirlenmektedir. Bununla birlikte özel ceza mahkemeleri arasında yer alan çocuk mahkemelerinin madde yönünden yetkisi çocuğun yaşına göre belirlenecektir¹³. Suça sürüklenen çocuk hakkında asliye ceza mahkemesinin görevine giren işlerde görevli mahkeme çocuk mahkemeleri, ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde ise çocuk ağır ceza mahkemesi olacaktır.

Bu görev ayrımı 5395 Sayılı Kanunun 26. maddesinde düzenlenmiştir. Her ne kadar maddede çocuk mahkemelerinin sulh ceza mahkemesinin görevine giren suçlar bakımından açılacak davalara bakacağı da düzenlemiş ise de sulh ceza mahkemeleri kapatılarak, sulh ceza hakimliğine dönüştürüldüğünden hükmün bu kısmının pratik bir önemi kalmamıştır.

Çocuk mahkemelerinin ve çocuk ağır ceza mahkemelerinin kuruluş ve yapısı ise ÇKK'nın 25. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre, her il merkezinde kurulması gereken çocuk mahkemeleri tek hakimden oluşacak ve çocuk mahkemelerinde Cumhuriyet savcısı bulunmayacaktır¹⁴. Ancak, madde ile Cumhuriyet savcısına mahkemenin kararlarına karşı kanun yoluna başvurma hakkı tanınmıştır.

¹² Çocuk mahkemeleri için yapılan bu ayrım, İrtiş tarafından eleştirilmektedir. İrtiş'e göre çocuk ağır ceza mahkemelerinde yargılanan çocuklar, kendilerini çocuk mahkemelerinde yargılanan çocuklara göre daha fazla damgalanmış hissetmektedir. Bu ikili yapı ayrıca çocuğa değil, suça odaklı bir yaklaşıma işaret etmektedir. (bkz. İrtiş, **a.g.m.**, s. 102.); Mülga 2253 Sayılı Kanunun 1. maddesi ile il merkezlerindeki çocuk mahkemelerinin ağır ceza mahkemesi, ilçe ve merkez ilçelerdeki çocuk mahkemelerinin ise asliye ceza mahkemesi derecesinde olacağı kabul edilmiş idi.

¹³Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, Birinci Kitap, 17. bs., İstanbul, Beta Basım, 2009, s. 228.

¹⁴ Son yapılan düzenleme doğrultusunda 31.12.2019 tarihine kadar asliye ceza mahkemelerinde görülen duruşmalarda da cumhuriyet savcısı bulunmamaktadır.

Çocuk ağır ceza mahkemeleri ise heyet halinde çalışmakta olup, bir başkan ve yeteri kadar üye bulunmaktadır. Mahkeme duruşmalara bir başkan ve iki üye ile çıkacaktır. Bu mahkemeler de çocuk mahkemeleri gibi bölgenin coğrafi durumu ve iş yoğunluğuna göre Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak kurulacaktır.

2017 yılı sonu itibari ile ülkemizde 108 çocuk mahkemesi, 18 çocuk ağır ceza mahkemesi bulunmakta olup, bu sayılar ihtiyacı karşılamaya yetmemektedir. Nitekim çocuk mahkemelerinde açılan bir davanın ortalama görülme süresi 2016 yılında 258 gün iken, 2017 yılında 263 güne çıkmıştır. 2016 yılında açılmış tüm davalar içindeki çocuk sanık sayısı 135.517, 2017 yılında ise 120.789'dur. Bu çocukların %50,6'sı çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde yargılanmıştır. Mahkemelerin henüz her il merkezinde teşekkül ettirilememiş olması sebebiyle diğer çocukların yargılaması genel mahkemelerde yapılmıştır¹⁵. Bu durum, kanun önünde eşitlik ve kendine özgü mahkemede yargılanma ilkesi ile adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmektedir¹⁶. Halihazırda İstanbul, Tekirdağ, Edirne, Balıkesir, Çanakkale, İzmir, Aydın, Denizli, Bursa, Eskişehir, Kocaeli, Sakarya, Ankara, Konya, Antalya, Adana, Mersin, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye, Kayseri, Sivas, Samsun, Trabzon, Ordu, Erzurum, Malatya, Elazığ, Van, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Batman ve Şırnak illerinde çocuk mahkemesi mevcuttur¹⁷.

2018 yılında çocuk ağır ceza mahkemelerindeki toplam dosya sayısı 6.250, çocuk mahkemelerindeki dosya sayısı ise 75.615'tir¹⁸. 2017 yılında ise bu sayılar sırası ile 5.801 ve 81.279'dur. 2018 yılı için ortalama yargılama süresi çocuk ağır ceza mahkemesinde 232, çocuk mahkemesinde 279 gündür¹⁹.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yayınlanan Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı'na göre ülkemizdeki çocuk

¹⁵ 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 108, (çevrimiçi) <https://www.sbb.gov.tr>, 04.10.2019.

¹⁶ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitiminin El Kitabı,s.22, (çevrimiçi) <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 13.10.2019.

¹⁷ Adalet İstatistikleri, 2018, s.86-89, (çevrimiçi) <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>, 05.10.2019.

¹⁸ Adli İstatistikler, 2018, s.28, (çevrimiçi) <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>, 05.10.2019.

¹⁹ Adli İstatistikler, 2017, s.28, (çevrimiçi) <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>, 05.10.2019.

mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerinin her ilde teşekkül ettirilememesi mevcut mahkemelerin iş yükünün artmasına, bu da yargılama sürelerinin uzamasına neden olmaktadır. Yargılama sürelerinin uzunluğunun bir sonucu olarak tutuklu çocuk sayısı, hükümlü çocuk sayısından fazladır. Bu sebeple, çocuk mahkemelerinin sayısının ve kapasitelerinin artırılması gerekmektedir²⁰.

Mahkemelerin yargı çevresi ise ÇKK md.27’de açıklanmıştır. Çocuk mahkemeleri kurulduğu il ve ilçenin mülki sınırları, çocuk ağır ceza mahkemeleri ise bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idari sınırları içerisinde meydana gelen vakalara bakmakla yetkilidir. HSK, Adalet Bakanlığı’nın önerisi ile iş yükünü ve coğrafi durumu da göz önüne alarak mahkemelerin yargı çevresinin belirlenmesine veya değiştirilmesine karar verebilecektir.

Çocuk mahkemeleri esas itibari ile suça sürüklenmiş çocukları yargılamak ve bunlar hakkında gerekli tedbir ve cezalara hükmetmekle görevlidir²¹. Bu sebeple, çocuk mahkemelerinde çocuğun üstün yararının temel ilke olması gerektiği vurgulanmalıdır. ÇKK’da atanacak hakimlerin tercihen çocuk hukuku, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmetler alanında eğitim almış kişiler arasından seçileceği belirtilmiş ise de, madde metninden anlaşıldığı üzere atama için uzmanlık tercih sebebi olup, zorunlu değildir. Oysa, çocuk muhakemesi hukuk ve ceza yargısına göre çok farklı bir yerde olmalıdır. Muhakeme sonucunda verilecek hükmün hukuka uygun ve adil olması gerektiği tartışmasızdır. Ancak, muhakeme tek başına hükümden ibaret olmayıp, dava sonuçlanıncaya kadar yapılması gereken tüm işlemlerde çocuğun yararı için azami özen ve dikkatin gösterilmesi şarttır. Örneğin, çocuğun ifadesinin alınması sırasında kendisini suçlayan olumsuz davranışlardan kaçınılmalı, çocuğun baskı altında kalmaksızın gerçeği söylemesine uygun ortam yaratılabilmelidir. Suç nedeniyle kolluğa getirildiği ilk andan itibaren yargılama süresince muhatap kaldığı her işlemin çocuk üzerinde kaçınılmaz bir etkisi olacağı, yargılama sonunda verilen ve cezalandırmadan ziyade ıslahı amaçlayan yaptırımların

²⁰ Akyüz, **a.g.m.**, s. 41.; Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017),s. 19-20, (çevrimiçi) <https://ailevecalisma.gov.tr>, 09.09.2019.

²¹ Efe, **a.g.e.**, s.52.

etkisini azaltacağı gözden uzak tutulmamalıdır. Bu sebeple, bu alanda çalışacak yargı mensuplarının özenle seçilmesi, seçilirken de istekli olup olmadıklarının mutlaka dikkate alınması gerekmektedir²².

B. Soruşturma Evresi

CMK'nın 2. maddesine göre soruşturma, kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden, iddianamenin kabulüne kadar olan evreyi kapsamaktadır. ÇKK'nın İkinci Kısım, Birinci Bölümünde de çocuk muhakemesinde soruşturma işlemleri düzenlenmiştir.

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olması sebebiyle ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklarla ilgili olarak ceza kovuşturması yapılamayacaktır. Ancak, bu çocuklar hakkında belli soruşturma işlemlerinin yapılması²³, bu kapsamda ifadelerinin alınması ve tüm delillerin toplanması mümkündür²⁴. Soruşturma sonucunda failin on iki yaşından küçük olduğunun anlaşılması halinde ise hakkında dava açılmayacaktır.

Çocuklar hakkındaki adli işlemlerin tek merkezden yürütülebilmesi amacı ile Cumhuriyet Başsavcılıkları nezdinde çocuk büroları kurulmuştur. ÇKK'nın 15.maddesi uyarınca, çocuklar hakkındaki soruşturmalar çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılacaktır. Cumhuriyet savcısının bu yetkilerini kolluğa devretmesi mümkün olmayıp, kolluk görevlileri, müdafii huzuru ile dahi olsa şüpheli konumundaki çocukların ifadelerini alamayacak²⁵, suç işlediği şüphesiyle kolluğa getirilen çocuk hakkında hiçbir soruşturma işlemi yapmaksızın evrakları doğrudan Cumhuriyet savcılığına gönderecektir.

Açık yasa hükmüne rağmen uygulamada çocuk suçlarında savcı yalnızca ifadeyi almakta²⁶, onun dışındaki işlemler ise kolluk tarafından yerine getirilmektedir. Zira, Cumhuriyet savcılıklarının bir kısmında henüz çocuk bürosu

²² Aydın, **a.g.m.**, s.70.

²³ Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, **a.g.e.**, s.361.

²⁴ Polat, **a.g.m.**, s.73.

²⁵ Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, s.116.

²⁶ Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s.532.

oluşturulmamıştır. Oluşturulanların birçoğunda da bu büroda görevli Cumhuriyet savcısı başka suçlara da bakmakla görevlendirildiğinden, oluşan iş yoğunluğu nedeniyle soruşturma işlemlerinin bir kısmını kolluk vasıtası ile yapabilmektedir²⁷.

ÇKK md.31'e göre, çocuklarla ilgili kolluk görevleri öncelikle kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirileceğinden, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı çocuk şube müdürlükleri ya da büro amirliklerinden yararlanacaktır.

Kolluk, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında işlem yapmaya başladığında durumu çocuğun velisine, vasisine veya bakımını üstlenen kişiye, baroya, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na ve çocuğun kaldığı kurumun temsilcisine haber vermekle yükümlüdür. Ancak, çocuğu suç işlemeye azmettirdiğinden ya da istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına haber verilmeyecektir.

Kolluk aynı zamanda işlemler sırasında çocuğun yanında bir yakınının bulunmasını sağlamak ve acil durumlarda çocuğun korunması ve güvenliği için gerekli önlemleri bizzat alarak durumu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bildirecektir.

Çocuğun ifadesinin alınması ya da diğer işlemler sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulması mümkündür²⁸. Bu husus, soruşturma evresinde ifade alan Cumhuriyet savcısının takdirine bırakılmıştır²⁹. Ayrıca gerek görülür ise, soruşturma evresinde de Cumhuriyet savcısı, çocuğun korunması için gerekli önlemlerin alınmasını çocuk hakiminden isteyebilecektir. Savcılığın bu yöndeki bir talebi ile karşılaşan çocuk hakimi tedbir hususunda karar verebilmek için çocuk hakkında sosyal inceleme raporu almalıdır.

²⁷ Aydın, **a.g.m.**, s.58,59.

²⁸ Çocuk Koruma Kanunu'nun 3. maddesine göre sosyal çalışma görevlisi; psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını ifade eder.

²⁹ Polat, **a.g.m.**, s.88.

İncelenen yirmi beş adet dava dosyasının tamamında ifadenin Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat alındığı, bir dosya hariç olmak üzere³⁰ ifade sırasında müdafinin hazır bulunduğu, dosyaların birinde³¹ ifade alınırken suça sürüklenen çocuğun kendi avukatının ve sosyal çalışma görevlisinin birlikte yer aldığı görülmüştür.

CMK'ya göre soruşturma evresi gizli olup, ÇKK'da gizlilik ile ilgili bir kurala yer verilmemiş ise de, çocuğun üstün yararı açısından, çocuklar hakkında yürütülecek işlemlerin evleviyetle gizli tutulması gerektiği şüphesizdir. Nitekim, Pekin Kuralları'nın 8. maddesinde “çocuğun kimliğinin ortaya çıkması veya damgalanması gibi zararlara yol açabilecek durumlardan kaçınmak için her aşamada gizliliğe azami önem verilmesi gerektiği” açıkça belirtilmektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında da çocuğun kimliğine ilişkin hiçbir bilginin yayınlanmaması gerektiği vurgulanmıştır.

ÇHS'nin 40. maddesi gereğince, çocuklar hakkında yürütülecek soruşturmanın tüm safhalarında özel hayatın gizliliğine tam saygı gösterilmelidir.

Bu kapsamda, soruşturma ya da kovuşturma evresinde çocuğun suçlu olarak görüntüsünü yayımlamak TCK md.285'te de suç olarak düzenlenmiştir. Bunun gibi, suça sürüklenen çocuklarla ilgili haberlerde çocukların kimliklerinin açıklanması ya da kimliklerinin anlaşılmasına yol açacak şekilde yayın yapılması Basın Kanunu'nun 21/I-c maddesi uyarınca da suçtur. Bu tedbirler, henüz küçük yaşta çocukların “suçlu” sıfatı ile tanınmasını ve bu sıfatın getireceği toplumsal baskıların önlenmesini amaçlamaktadır³². Kanaatimizce, çocukların kimlik bilgilerine yer vermemekle birlikte, onları hedef olarak gösteren, toplumdan dışlanmalarına yol açan ve “çocuk” unsurunu olayın ilgi çekmesini sağlayan bir figür olarak fütursuzca kullanan habercilik anlayışının değişmesi gerekmektedir. Haberlerin bilinçli ve ciddi

³⁰ İfade tutanağında “İstanbul Barosu'na avukat tayin edilmediğinden ifadenin avukatsız alındığı” belirtilmiştir.

³¹ İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi'nin 2007/272 E. sayılı dosyası.

³² İhsan Baştürk, “Basın Kanunu'nda Kimlik Açıklama Yasağına Aykırılık Suçu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.86, 2009, s. 153.

etik kaygılarla hazırlanması, çocuk haklarına ve çocuğun medya vasıtası ile temsiline ilişkin konularda kamuoyunun duyarlılığının artmasına neden olacaktır³³.

Çocuklarla ilgili tüm bu işlemler kendilerine çocuk psikolojisi ve gelişimi, çocuk suçluluğu, sosyal hizmetler gibi alanlarda eğitim verilmiş çocuk birimindeki personel tarafından yerine getirilecektir. Bu doğrultuda, 2001 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği yayınlanmış olup, bu yönetmelikte kolluğun çalışma esasları düzenlenmiştir.

Çocuklarla ilgili ilk soruşturma işlemleri kolluk birimlerince yapıldığından, çocuğun devletin gücünü ilk olarak hissettiği, toplumun tepkisi ile yüzleştiği, mağdurla, suçtan zarar görenlerle veya kendi ailesi ya da diğer yakınları ile bir araya geldiği bu birimlerin çocuk suçluluğunun artıp eksilmesi üzerinde azımsanamayacak düzeyde bir etkisi bulunduğu gözden uzak tutulmamalı, kolluk birimlerindeki tüm işlemler azami dikkat ve özenle yerine getirilmelidir³⁴.

ÇKK'nın 28. ve 29. maddeleri uyarınca çocuk hakimlerinin ve çocuk bürolarında görev yapacak savcıların çocuk psikolojisi ve sosyal hizmetler alanında eğitim almış ve çocuk hukuku alanında da uzmanlık sahibi olanlar arasından atanması tercih edilmelidir. Ayrıca, çocuk adalet sistemi içerisinde yer alacak yargı mensuplarına eğitimler verilmeli ve bu şekilde kendisini geliştiren yargı mensubunun göre yeri isteği olmaksızın değiştirilmemelidir³⁵. Oysa, uygulamada uzmanlık eğitimi almış olmaları bir yana, bu alanda çalışan hakim ve savcılarının sık sık görev yerlerinin veya aynı adliye içerisinde çalışma alanlarının değiştirildiği görülmektedir.

³³ Bilge Narin, "Suça Karışmış Çocuklara Yönelik Temsil Çalışması: "Taş Atan Çocuklar"a Taş Atan Medya", **1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Yetişkin Bildirileri Kitabı**, C.II, İstanbul Çocuk Vakfı Yayınları, 2011, s.445.

³⁴ Erdoğan, **a.g.e.**, s.78.

³⁵ Aydın, **a.g.m.**, s.70.

1. Çocuğun Yakalanması ve Gözaltına Alınması

Yakalamaya ilişkin genel hükümler CMK'da ve Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nda yer almakta, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nde de konu hakkında açıklayıcı hükümlere yer verilmektedir.

CMK ve ÇKK'da koruma tedbiri olarak çocuğun yakalanmasına ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. YGİY'nin 19. maddesi uyarınca, fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış çocuklarla 15 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler suç nedeniyle yakalanamayacaklar ve hiçbir suretle suç tespitinde kullanılamayacaklardır. Bu yaş grubunda bulunan çocuklar sadece kimlik ve suç tespiti için yakalanabilecek, kimlik tespitinden hemen sonra da serbest bırakılacaklardır. Maddede hem çocukların suç tespitinde kullanılamayacağı hem de suç tespiti için yakalanabilecekleri belirtilmiş olup, kanaatimizce bahsi geçen çelişkinin giderilmesi gerekmektedir.

Esasen, fail oldukları tespit edilse dahi cezalandırılmaları mümkün olmayan 12 yaşını doldurmamış çocukların yalnızca kimlik tespiti amacıyla yakalanabilmeleri ve çocukların delil elde etmede kullanılmalarının psikolojik gelişimleri üzerinde olumsuz etkiler bırakabileceği savunulsa da³⁶, bu yaş grubundaki suça sürüklenen çocuklar için güvenlik tedbirleri uygulanabileceğinden, çocuğun fail olup olmadığının belirlenebilmesi için zorunluluk halinde ve son çare olarak delil toplamada yardımına başvurulması kanaatimizce mümkündür. Elbette çocuğun menfaati maddi gerçeğin tespitinden daha önemli ise de suça sürüklenen çocuklar için öngörülen güvenlik tedbirlerinin de çocuğu korumak ve ıslah etmek amacıyla getirildiği göz ardı edilmemelidir.

Diğer taraftan, yakalama bir ceza muhakemesi işlemidir. CMK'daki düzenlemeler ise işlemin yapıldığı tarihteki yaşı esas almaktadır. Buna rağmen, bahsi geçen Yönetmelikte çocuğun yakalandığı değil, fiili işlediği tarihteki yaşı esas alınmış, bu şekilde 12 yaşını doldurmadan suç işleyen çocuklar hakkında, bu suç

³⁶ Akbulut, **a.g.m.**, s.574.

sebebiyle hangi yaşıta olursa olsun kovuşturma yapılması ve ceza verilmesi engellenmiştir³⁷.

Anılan Yönetmeliğin 19/b maddesine göre ise, 12 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış olanların suç isnadı sebebiyle yakalanmaları mümkündür. Bu yaş grubunda bulunan çocuklar, yakınları ile müdafie haber verilerek derhal Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilecek, kolluk tarafından çocuğun ifadesi alınmayacaktır³⁸.

15 yaşından küçük çocuklar hakkında üst sınırı 5 yılı geçmeyen hapis cezası gerektiren suçlarla ilgili olarak tutuklama kararı verilemeyeceğini düzenleyen ÇKK md.21'den bu çocuklar hakkında gözaltı kararı da verilemeyeceği anlaşılmaktadır. Bu gruptaki çocuklar yalnızca kimlik tespiti amacıyla yakalanabileceklerdir³⁹.

ÇKK'nın 16. maddesinde "Çocuğun Gözaltında Tutulması" ile ilgili düzenlemeye yer verilmiş ve gözaltına alınan çocukların kollukta çocuk biriminde, çocuk birimi yok ise yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulacağı belirtilmiştir. ÇKK'da çocuğun hangi şartlarda gözaltına alınacağı konusunda bir düzenleme bulunmadığından ÇKK md.42 uyarınca, bu hususta CMK'daki genel düzenlemeler uygulanacaktır.

YGİY'nin 19. maddesinde fiili işlediği sırada 12 yaşından küçük olan çocukların yakalanamayacağı belirtildiğine göre, yakalanamayan çocuğun gözaltına alınamayacağı açıktır.

12-18 yaş gurubundaki çocukların ise soruşturma yönünden zorunlu olması ve çocuğun suç işlediğini düşündürecek emarelerin bulunması halinde Cumhuriyet savcısının kararıyla gözaltına alınması mümkündür. Ancak, ÇHS'nin 37. maddesi ve ÇKK'nın 4. maddesi uyarınca gözaltı çocuklar hakkında en son başvurulabilecek tedbirler arasındadır.

³⁷ Akbulut, **a.g.m.**, s.574.

³⁸ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimcinin El Kitabı, s.29, (çevrimiçi) <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 13.10.2019.

³⁹ Mağdur Çocuk Haklarına İlişkin Öneriler, s.156, (çevrimiçi) <http://www.magdur.adalet.gov.tr/>, 12.11.2019.

CMK'nın 91. maddesine göre, yakalanan kişi, Cumhuriyet savcılığı tarafından serbest bırakılmazsa, gözaltına alınmasına karar verilecektir. Gözaltı süresi, yakalama yerine en yakın hakim ya da mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç, yakalama anından itibaren 24 saati geçemeyecek, yakalama yerine en yakın hakim ya da mahkemeye gönderilme için zorunlu süre ise 12 saatten fazla olamayacaktır. Gözaltına alınan kişi bu süreler sonunda bırakılmazsa sulh ceza hakimi tarafından sorguya çekilecektir. Bu sorgu sırasında müdafinin de hazır bulunması, ayrıca gözaltına alınan çocuğın yakınına ya da seçeceği birisine haber verilmesi zorunludur. Yaşı itibariyle henüz velayet ya da vesayet altında bulunacağından, kolluk tarafından veliye veya vasiye haber verilmesi gerekmektedir. ÇKK'da ayrı sürelerin öngörülmemesi, CMK'da belirtilen bu sürelerin sonuna kadar uygulanabileceği anlamına gelmemeli, yakalanan çocuk hakkındaki tüm işlemler ivedilikle ve hızla yerine getirilmelidir. Aksi durum ÇHS'nin ihlali anlamına gelecektir⁴⁰.

Savcılıkça gözaltı kararı verilebilmesi için bu tedbire başvurulmasının zorunlu olması ve kişinin suç işlediğini gösteren somut delillerin bulunması gerekmektedir.

Soruşturma işlemleri sırasında çocukların kimlikleri ve eylemleri gizli kalacaktır. Çocuklarla ilgili işlemlerin mümkün olduğunca sivil kıyafetli görevliler tarafından yerine getirilmesi ve çocukların yetişkinlerden ayrı yerde tutulması esastır.

CMK'nın 93. maddesinde çocuklar ve yetişkinler yönünden bir ayrıma gidilmemiş ise de ÇKK md.18'de çocuğa her ne şekilde olursa olsun zincir, kelepçe ya da benzer aletler takılamayacağı, kolluğun, zorunlu hallerde kaçmasını önlemek, kendisinin ya da başkasının hayat ya da beden bütünlüğü bakımından doğabilecek tehlikeleri engellemek için gerekli önlemleri de almak zorunda olduğu hüküm altına alınmıştır. Aynı yöndeki hüküm YGİY'nin 19. maddesinde de yer almaktadır. Buna mukabil maddelerde bahsi geçen "gerekli önlemlerin" ne olduğu açıklanmış değildir.

⁴⁰ Akbulut, a.y., s.580.

Pekin Kuralları'nın 10. maddesinde “çocuğun gözüaltına alınır alınmaz derhal, mümkün değilse en kısa sürede ebeveynlerine, yasal veli ya da vasisine haber verilmesi, hakim ya da yetkili makamın gecikmeksizin çocuğun serbest bırakılma durumunu değerlendirmesi gerektiği” belirtilmektedir. Ayrıca, görevliler ile çocuk arasındaki ilişkinin daima çocuğu gözetken ve çocuğun zarar görmesini önleyecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

CMK'nın 150. maddesi uyarınca çocuklar için zorunlu müdafilik hali söz konusu olup, kendileri istemeseler bile müdafiden yararlandırılacaklardır. Müdafiiyi ana-baba veya vasi seçebilecektir. Çocuğun ifadesi alınırken müdafinin hazır bulunması zorunlu olduğu gibi, YGİY'nin 19. maddesi uyarınca çocuğun yararına aykırı olmadığı ve kanuni bir engel bulunmadığı sürece ifade alınırken ana-baba veya vasi de hazır bulunabilecektir.

Çocuk hakkında doğru işlemlerin tesis edilebilmesi açısından nüfus kaydında yazılı yaşı çocuğun gerçek yaşını yansıtmaması son derece önemlidir. Uygulanacak yargılama kuralları ile verilecek ceza ve güvenlik tedbirlerinin belirlenmesi ve bunların infazı hususunda gerçek yaş hayati önem arz etmektedir. Bu sebeple, çocuğun yasal yaşı ile görünen yaşı veya soruşturma sırasında alınan yaş tespiti raporu ile yasal yaşı arasında çelişki var ise bu durumda Cumhuriyet Savcısının asliye hukuk mahkemesinde yaş düzeltme davası açması gerekmektedir⁴¹. Elbette önemli olan, çocuğun fiili işlediği tarihteki yaşı olup, yargılama sonucu ortaya çıkacak duruma göre ya çocuk hakkında iddianame düzenlenerek kamu davası açılacak ya da kovuşturmayla yer olmadığına karar verilecektir.

2. Çocuk Hakkında Tutuklama ve Adli Kontrol Kararı Verilmesi

a. Çocuğun Tutuklanması

Tutuklama, henüz hüküm kesinleşmeden önce, yasada belirtilen sebeplerle kişinin özgürlüğünün sınırlandırılması ve tutukevine konulmasıdır. Kişi hakkında kesinleşmiş bir mahkumiyet hükmü bulunmadığına göre, tutuklamaya ancak sınırlı sebeplerle ve son çare olarak başvurulması gerekmektedir. Zira, soruşturma veya

⁴¹ Polat, **a.g.m.**, s.72.

kovuşturma evresinde asıl olan şüpheli veya sanığın serbest olmasıdır. Çocuk haklarına ilişkin uluslararası düzenlemeler de çocukla ilgili aynı hususa vurgu yapmaktadır.

Tutuklama koruma tedbiri CMK'nın 100-108. maddelerinde düzenlenmekte olup, ÇKK'nın 42. maddesi uyarınca bu hükümler çocuklar hakkında da uygulanacaktır.

Tutuklama nedenleri CMK md.100'de tek tek sayılmıştır. Bu nedenlerden biri ile kuvvetli suç şüphesinin birlikte bulunması halinde hakim tarafından tutuklama kararı verilmesi mümkündür. Kanun metninde “tutuklama kararı verilebilir” ifadesi kullanılmış olmakla, hakimin her iki şartın mevcut olması halinde dahi tutuklama kararı verme zorunluluğu bulunmamaktadır. Kanun koyucu, bu konuda hakime takdir yetkisi tanımıştır.

CMK'ya göre sanığın, delilleri yok etme, gizleme, değiştirme veya tanık, mağdur ya da başkaları üzerinde baskı yapma girişiminde bulunacağı hususlarında kuvvetli şüphe var ise tutuklama nedeninin bulunduğu kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra, madde metninde sayılan katalog suçlardan birinin işlenmesi halinde de tutuklama nedeninin varlığı kabul edilmiştir.

Anayasa'nın 19. maddesinde de “bir küçüğün gözetim altında ıslahı ve yetkili merci önüne çıkarılması için verilen kararın uygulanması” hürriyetten yoksun bırakılma sebebi olarak gösterilmiştir.

Tutuklama kararı verilebilmesi için kararın, işin önemi ve verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile de orantılı olması gerekmektedir.

Çocuk hakkındaki tutuklama talebini değerlendirecek hakimin, çocuğun kişilik yapısı, sosyal ve ailevi ilişkileri hakkında bilgi sahibi olması için suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu alınması gerektiği, ayrıca ifade sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulunmasına izin veren ÇKK

md.15/II’de yer alan düzenlemenin tutuklama oturumu için de uygulanmasının daha yerinde olacağı ileri sürülmektedir⁴².

ÇKK’nın “Tutuklama Yasağı” başlığı ile düzenlenen 21. maddesine göre, henüz on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezası gerektiren fiiller sebebiyle tutuklama kararı verilemeyecektir. Kanunda başkaca bir sınırlama bulunmadığından, on beş yaşını doldurmuş çocuklar tutuklama açısından yetişkinlerin hukukuna tabidirler. Ancak, on beş yaş için hangi tarihteki yaşın esas alınacağı açıklanmamıştır. Kanunun lafzından suç tarihinin mi, tutuklama istemi tarihinin mi, istemin karara bağlandığı tarihin mi yoksa tutuklama tarihinin mi dikkate alınacağı anlaşılamamaktadır. Çocuk ceza hukukuyla ilgili uluslararası belgelere göre her koşulda çocuğun yararının üstün tutulması esas olup, belirsizlik bulunan hallerde konu çocuklar lehine yorumlanmalıdır. Bu durumda, on beş yaş haddinin suç tarihindeki yaş olarak anlaşılmaması gerektiği düşünülmektedir.

Ceza muhakemesinde işlem tarihin esas olması sebebiyle, kanunlarda geçen yaş sınırlarının işlemin yapıldığı andaki duruma göre belirlenmesi gerektiği de ileri sürülmektedir⁴³. Bu görüşe göre, fiilin işlendiği tarihte on beş yaşını doldurmamış olmakla birlikte, tutuklama tarihinde doldurmuş olan çocuk hakkında tutuklama kararı verilmesi mümkündür.

CMK md.100/IV uyarınca sadece adli para cezası gerektiren hallerde veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenen suçlar hariç olmak üzere, hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilmesi mümkün değildir.

ÇKK’da tutukluluk halinin süresi ile ilgili bir düzenleme bulunmamakla birlikte 7188 Sayılı ve 17.10.2019 Tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla CKM’nin 102. maddesine yeni bir fıkra eklenmiştir. Anılan fıkra ile “102. maddede öngörülen tutukluluk sürelerinin fiili işlediği sırada on beş yaşından küçük çocuklar için yarı oranında, on sekiz

⁴² Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimcinin El Kitabı, s.113, (çevrimiçi) <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 13.10.2019.

⁴³ Akbulut, **a.g.m.**, s.560.

yaşından küçük çocuklar için ise dörtte üç oranında uygulanacağı” düzenlenmiştir⁴⁴. CMK md.102’ye göre, ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde tutukluluk süresi en çok bir yıldır, bu sürenin zorunlu hallerde 6 ay uzatılması mümkündür. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren hallerde ise tutukluluk süresi 2 yıl olup, bu süre gerekçe gösterilerek uzatılabilecektir. Ancak, uzatma süresi üç yılı, maddenin 2. fıkrasında belirtilen suçlar bakımından ise beş yılı geçemeyecektir. 7188 Sayılı Kanunla soruşturma evresindeki tutukluluk süreleri ile ilgili de düzenleme yapılmıştır⁴⁵. Düzenlemeye göre, soruşturma evresinde tutukluluk süresi, ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işler bakımından altı ayı, ağır ceza mahkemesinin görevine giren işler bakımından ise bir yılı geçemeyecektir. Fıkra da ayrıca belirtilen suçlar yönünden tutukluluk süresi istisnaen 1 yıl altı aydır, bu sürenin altı ay daha uzatılması mümkündür.

Tutuklama kararı soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının talebi üzerine sulh ceza hakimince, kovuşturma evresinde ise yine Cumhuriyet savcısının talebi üzerine ya da re’sen mahkemece verilecektir. Bu durumun istisnası bulunmamaktadır. Tutuklu çocuğun durumu soruşturmayı tehlikeye düşürmemek kaydıyla yakınlarına haber verilecektir. Tutuklama kararına karşı suça sürüklenen çocuk, müdafii, eşi ve kanuni temsilcisi itiraz edebilir.

Suçta sürüklenen çocuklar açısından istismarın engellenebilmesi ve cezaevlerinin olumsuzluklarından etkilenmemeleri ayrıca önem arz etmekte olup, ayrı tutma ilkesi uyarınca, yetişkinlerden ayrı yerlere konulmaları ve imkanlar dahilinde suç türlerine ve güvenlik riskine göre ayrı odalarda barındırılmaları gerekmektedir. Aralarında husumet bulunanlar ve suç ortakları ayrı odalarda bulundurulacak ve bunların birbirleri ile temaslarını engelleyecek tedbirler alınacaktır.

CvGTİHK md.11 uyarınca çocuk tutuklular ve çocuk eğitim evlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerine karar verilen

⁴⁴ CMK md.102’de yapılan değişiklikler ve bu kapsamda çocuklarla ilgili getirilen bu özel süreler 7188 Sayılı Kanunun 31. maddesi uyarınca 24.01.2020’den itibaren uygulanacaktır. Anılan tarihe kadar çocuklar da yetişkinlerle aynı tutukluluk sürelerine tabi olacaktır.

⁴⁵ 7188 Sayılı Kanunun 31. maddesi uyarınca 24.01.2020’den itibaren geçerli olmak üzere.

çocuklar çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında tutulacaklardır. Bu kurumlar firara karşı engelleri olan iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve öğretime dayalı kurumlardır. Bu kurumlarda çocuklara eğitim ve öğretim verilmesi ilkesine tam uyulacaktır. Çocuk kapalı ceza infaz kurumlarının bulunmadığı yerlerde, tutuklanan çocuklar kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılan bölümlerine yerleştirileceklerdir. Yasal düzenlemeye rağmen, yapılan incelemelerde bu kurumların eğitim ve öğretim hizmetleri için yeterli imkana sahip olmadıkları görülmüştür⁴⁶.

Eğitim ve öğretim dışında, çocukların tutulduğu ceza infaz kurumlarının bir kısmında psikolog ve doktor bulunmadığı, doktorun ancak rutin kontrollerin yapılacağı günlerde ve acil durumlarda kuruma geldiği tespit edilmiştir. Çocuk ceza infaz kurumlarının yeterince örgütlenemediği ülkemizde çocuklar yetişkinlerle aynı kurumlarda tutulabilmekte, bu da çocuklara özgü programların tam olarak uygulanamamasına, eğitim ve öğretim için yeterli alan sağlanamamasına, yetişkinlerden ayrı olarak, çocukların yeniden toplumsallaşması amacına yönelik sistemli bir rehabilitasyon programı sunulamamasına yol açmaktadır. Çocukların enerjilerini olumlu yönlere kanalize ederek sağlıklı gelişmelerine etki edecek sportif etkinlikler, sanatsal faaliyetler ve çeşitli hobileri kapsayan organizasyonların kısıtlı olması, bu alanlarda suça itilen çocukları yönlendirecek yeterli elemanın bulunmaması, büyüme devresinde olan çocukların sağlıklı ve yaşına uygun beslenememeleri de genel sorunlar arasındadır. Bunun sonucunda gerek kendi aralarında, gerekse infaz koruma memurları ve yetişkin suçlularla kurdukları ilişki

⁴⁶ Örneğin, Elazığ E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda 2 öğretmenin bulunduğu, uzman personel eksikliği olduğu, eğitim alanlarının yetersiz olması sebebiyle çocuklara yeterli eğitimin verilemediği; tutuklu sayısının zaman zaman 80'e ulaştığı Kayseri/İncesu Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda daimi görevli 1 sosyal çalışmacı ve 1 öğretmen bulunduğu, görev yapan diğer öğretmenlerin başka kurumlardan geldiği; incelemenin yapıldığı tarihteki hükümlü ve tutuklulardan 172'sinin çocuk ve genç olduğu İzmir Bergama M Tipi Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda 3 öğretmen ve 1 sosyal çalışmacının bulunduğu, fiziki alanların yetersiz olduğu, kurumun çocuklara uygun olmadığı görülmüştür. (bkz. Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitimevleri İnceleme Raporu, (çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr>, 20.10.2019); Ülkemizdeki en kalabalık çocuk ceza infaz kurumlarından olan ve incelemenin yapıldığı tarihte 327 çocuğun bulunduğu Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda yalnızca 2 öğretmen, 1 sosyal çalışmacı ve 3 psikolog görev yapmaktadır. (bkz. Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu İnceleme Raporu, (çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr>, 28.10.2019)

kendilerini olumsuz etkileşime açık hale getirmektedir. İnfaz kurumunda geçirilen bu dönem, çocuğun kendisine saygısının iyice azaldığı, ailesiyle ilişkisinin bozulduğu, yeni suçlar için “eğitildiği” ve topluma karşı düşmanlık duygularının pekiştiği bir süreç haline dönüşmektedir⁴⁷.

Diğer taraftan, çocukların kilit altında tutularak dış dünya ile ve aileleriyle bağlantılarının kesilmesi, başta depresyon olmak üzere pek çok psikolojik soruna neden olmakta, iletişim olanaklarının ve yüz yüze görüşme imkanının kısıtlanması, uyulması gereken kuralların baskılayıcı olması gibi durumlar çocuğun içine kapanmasına, umutsuzluğa kapılmasına, çaresiz kalmasına ve yaşamını değersiz görmesine yol açmaktadır. Bu olumsuz duyguların derinleşmesi daha ağır duygu durum bozukluklarına sebep olmaktadır⁴⁸. Tüm bu nedenler, tutuklamaya son çare olarak başvurulması gerektiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Nitekim, ÇHS’nin 37. maddesi hiçbir çocuğun yasa dışı ve keyfi bir biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağını, çocuğun tutuklanması, alıkonulması ya da hapsinin ancak yasa gereği ve son çare olarak uygulanabileceğini, ayrıca mümkün olan en kısa süre ile sınırlı tutulacağını vurgulamaktadır.

Aynı maddeye göre, özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların ailesiyle yazışma ve görüşmesi olağanüstü durumlar dışında engellenemeyecektir.

Aynı yöndeki düzenlemeler Pekin Kuralları’nda da mevcut olup, tutuklamaya son çare olarak başvurulabileceği ve süresinin mümkün olduğu kadar kısa tutulması gerektiği vurgulanmıştır.

Kanun koyucu “suç işlemiş çocuk” ya da “suçlu çocuk” kavramları yerine “suça sürüklenen çocuk” ibaresini, çocuğun kendi iradesi dışındaki sebeplerle suç işlediğinin kabul edildiğini göstermek için seçmiş ve bir anlamda fail çocuğu da suç mağduru olarak kabul etmiştir. Bu sebeple, tutuklamada korunan unsurun “çocuk” değil, “delil” veya “sonuç cezanın infazının sağlanması” olduğu gözden

⁴⁷ Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitim Evleri İnceleme Raporu,s.21-22, (çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr>, 20.10.2019.

⁴⁸ Ayhan Erbay, “Çocuk Ceza İnfaz Kurumlarının Çocuk Tutuklu/Hükümlüler Üzerindeki Psikolojik Etkileri”, **Aydın Toplum ve İnsan Dergisi**, S.3, 2017, s.31.

kaçırılmamalı⁴⁹, çocuklar yönünden bu tedbire doğrudan başvurmak yerine önce adli kontrol tedbirine hükmedilmelidir.

Ayrıca, tutuklama gibi istisnai durumlarda ve en son çare olarak başvurulması gereken bir tedbirin tutuklama sebepleri ve özellikle tutuklama süreleri yönünden yetişkinlerle aynı usule tabi tutulması⁵⁰ kanaatimizce yerinde değildir. Çocuğa özgü olması gereken birçok muhakeme işlemi yönünden CMK'ya atıf yapan ÇKK md.42'nin çocuğun üstün yararı ilkesine aykırı olduğu düşünülmektedir. Aydın'a göre, başta tutuklama olmak üzere ceza muhakemesi tedbirlerinin çocuklar bakımından sınırlandırılması gerekmektedir⁵¹.

Diğer taraftan, tutuklamanın, suç işlemeyi alışkanlık haline getiren ve ÇKK md.21'in dışında kalan çocuklar üzerindeki terbiye edici etkisini tamamen yok saymak doğru değildir. Bu sebeple, bazı istisnai hallerde çocuklar için Almanların "Jugendarrest" isimli kurumuna benzer bir kurumun Türk Hukukunda da kabul edilebileceği ileri sürülmektedir⁵².

ÇKK md.26/III'e göre "Mahkemeler ve çocuk hakimi, bu kanunda ve diğer kanunlarda yer alan tedbirleri almakla görevlidir." Anılan hüküm dolayısı ile CMK'da düzenlenmiş bulunan tutuklama ve diğer tedbirlerin sulh ceza hakimliğince mi yoksa çocuk mahkemelerince mi verileceği sorusu gündeme gelebilmektedir. ÇKK md.26/III'te yer alan "tedbirler" ifadesi ile, ÇKK'da ve diğer kanunlarda yer alan, suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında verilecek koruyucu ve önleyici tedbirlerin kast edildiği ve ceza muhakemesinin yapılabilmesini amaçlayan koruma tedbirleri ile bir ilgisinin bulunmadığı, bu sebeple de, soruşturma aşamasında tutuklama, arama, beden muayenesi gibi ceza muhakemesi tedbirlerine karar vermek yetkisinin sulh ceza hakimine ait olduğu belirtilmektedir⁵³.

⁴⁹ Yenisey, **a.g.m.**, s.37.

⁵⁰ ÇKK md.21 uyarınca 15 yaşından küçük çocuklar için üst sınırı 5 yıldan fazla hapis cezası gerektirmeyen suçlar istisna olmak üzere.

⁵¹ Aydın, **a.g.m.**, s.73.

⁵² Yenisey, **a.g.m.**, s.37.

⁵³ Murat Aydın, "Soruşturma Aşamasında Çocukların Tutuklanmasına Karar Vermede Görevli Mahkeme", **Terazi Hukuk Dergisi**, C.I, S.1, 2006, s. 61-62; Ali İhsan İpek, Türk Hukukunda Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmelerin Çocuk Hukukuna Etkileri, **Terazi Hukuk Dergisi**, C.IX,

İncelenen dosyaların yalnızca birinde suç tarihinde on yedi yaşında olan çocuğun soruşturma evresinde tutuklandığı, çocuk mahkemesince suça sürüklenen çocuğun tensiple tahliyesine karar verildiği, davanın basit yaralama, tehdit, kasten yangın çıkarma ve mala zarar verme suçlarına ilişkin olduğu görülmüştür⁵⁴.

Türkiye’de İstanbul Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Diyarbakır Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Hatay Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Kayseri Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Tarsus Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu olmak üzere yedi adet çocuk kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır⁵⁵.

b. Çocuğun Adli Kontrol Altına Alınması

Adli kontrol, tutuklamanın olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla yeni ceza sisteminde kabul edilmiş önemli kurumlardan biridir, CMK’nın 109. maddesinde düzenlenmiştir.

Madde uyarınca, tutuklama sebeplerinin varlığı halinde şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınması mümkündür. Adli kontrol, tutuklamaya göre uygulama oranı daha geniş bir tedbir olup, sadece adli para cezasını gerektiren ya da hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlar için de uygulanabilir. Adli kontrolde kişi tutukevine konulmadığı için bir taraftan günlük hayatına, işine ve eğitimine devam etmesi mümkün kılınmakta diğer taraftan da kaçması engellenmiş olmaktadır.

S.100, s. 529; Yargıtay 3. Ceza Dairesi’nin 2007/4265 E. ve 2007/3641 K. sayılı kararında da “ÇKK’da suça sürüklenen çocuklar hakkında koruyucu destekleyici tedbir kararlarına çocuk hakimi tarafından karar verilebileceği halde adli kontrol ve tutuklama kararına hangi merciin karar verebileceğini belirtilmediğinden ve bir ceza muhakemesi tedbiri olan tutuklama kararı Çocuk Koruma Kanunu’nda bir düzenleme bulunmadığından anılan Kanunun 42/1. maddesi delaletiyle Ceza Muhakemesi Kanunu’nun “Tutuklama Kararı” başlıklı 101/1. maddesi uyarınca çocuk hakkında soruşturma evresinde tutuklama kararını sulh ceza hakiminin vermesi gerektiği” belirtilmiştir. Anılan karar, “yargılamanın çocuğa özgü olması için koruma tedbirlerine ilişkin kararların da çocuk hakimince verilmesi gerektiğinden” bahisle eleştirilmiştir. (bkz. Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimcinin El Kitabı,s.23, (çevrimiçi) <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 13.10.2019.

⁵⁴ İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi’nin 2017/490 E. sayılı dosyası.

⁵⁵ (çevrimiçi) <https://www.adalet.gov.tr>, 20.10.2019.

Adli kontrol kararı ile hakim ya da mahkeme, şüphelinin yurt dışına çıkmamasına, hakim tarafından belirtilen yerlere, belirlenen süreler içinde düzenli olarak başvurmasına, hakim tarafından belirtildiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymasına, her türlü taşıtları ya da bunlardan bazılarını kullanamamasına ve gerektiğinde makbuz karşılığında kaleme sürücü belgesini teslim etmesine, özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçuşu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil, tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olmasına ve bunları kabul etmesine, şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmasına, silâh bulunduramamasına veya taşıyamamasına, gerektiğinde sahip olunan silâhları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmesine, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynî veya kişisel güvenceye bağlamasına, aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermesine, konutunu terk etmemesine, belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemesine, belirlenen yer veya bölgelere gitmemesine karar verebilir.

Bu tedbirlerin birine ya da aynı anda birkaçına birlikte karar verilmesi mümkündür.

CMK md.112/T'e göre, adli kontrol tedbirine uyulmaz ise, hapis cezasının süresine bakılmaksızın şüpheli veya sanık hakkında doğrudan tutuklama kararı verilebilecektir. ÇKK md.20/II'de de adli kontrol tedbirlerinden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağının anlaşılması ya da tedbirlere uyulmaması halinde tutuklama kararı verilebileceği belirtilmiştir. Ancak, tutuklamaya en son çare olarak başvurulmasını öngören uluslararası düzenlemeler uyarınca ve ÇKK md.21'de düzenlenmiş bulunan tutuklama yasağının ÇKK md.20 karşısında özel bir düzenleme

olduğu gerekçesi ile bu hükmün 15 yaşından küçük çocuklar hakkında uygulanmayacağı ileri sürülmektedir⁵⁶.

Diğer taraftan, ÇKK md.21’de yer alan tutuklama yasağının suç tarihi değil, tutuklama isteminin incelendiği tarih itibari ile geçerli olduğu görüşünde olan yazarlara göre, hakkında adli kontrol tedbiri uygulanan on beş yaşını doldurmamış çocuk, tedbire aykırılık sebebiyle tutuklamanın talep edildiği tarihte on beş yaşını geçmiş ise tutuklamaya karar vermek mümkündür⁵⁷.

Yenisey’e göre, tutuklama çocuklar için başvurulabilecek son çare olarak görüleceğinden, adli kontrol tedbirine uymayan suça sürüklenen çocuklar hakkında tutuklama kararı verilip verilmeyeceği hususunda hakimın takdir hakkına sahip olduğu kabul edilmelidir⁵⁸.

ÇKK md.20/I’de düzenlenen “belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak, belirlenen bazı yerlere gidememek veya sadece bazı yerlere gidebilmek, belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak” tedbirleri CMK’da öngörülen tedbirlere ek olarak getirilmiş ise de, 02.07.2012 tarihinde yapılan değişiklikle “belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek ve belirlenen yer veya bölgelere gitmemek” tedbirleri CMK md.109’a da eklenmiştir. Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliğinin 30-33. maddelerinde de suça sürüklenen çocuk hakkındaki adli kontrol tedbirlerinin yerine getirilmesi düzenlenmiştir.

ÇKK md.20’de herhangi bir şart öngörülmemiş olup, adli kontrol tedbiri, suça sürüklenen çocuklar yönünden genel kural haline getirilmiştir⁵⁹. Bütün suçlar bakımından “hakimin takdirine bağlı olarak” adli kontrol tedbirine hükmedilmesi

⁵⁶ İpek, **a.g.m.**, s. 529.

⁵⁷ Balı, **Çocuk Ceza Hukuku**, s. 393.

⁵⁸ Yenisey, **a.g.m.**, s.37.

⁵⁹ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimcinin El Kitabı, s.111, (çevrimiçi) <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 13.10.2019.

mümkündür⁶⁰. Hakim takdir hakkını kullanırken ÇKK md.4'te düzenlenmiş bulunan temel ilkeleri göz önünde bulundurabilecektir⁶¹.

CMK'nın 109/VI. maddesi uyarınca kural olarak adli kontrol altında geçirilen süre hürriyeti bağlayıcı cezadan mahsup edilemeyecek ise de, aynı fıkra da özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastanede geçirilen sürelerin ceza miktarından indirileceği belirtilmiştir.

Adli kontrol kararına itiraz edilebileceği gibi, hakim, şüpheli ya da sanığın istemi halinde, Cumhuriyet savcısının da görüşünü alarak tedbirin değiştirilmesine ya da kaldırılmasına hükmedebilir. Aynı şekilde, Cumhuriyet savcısının talebi üzerine şüpheli hakkında yeni yükümlülöklere de karar verebilir.

İncelenen dava dosyalarının yalnızca birinde suçta sürüklenen çocuk hakkında ÇKK md.20 uyarınca “belirlenen çevre sınırları dışına çıkmasını ve belli yerlere gitmesini” önlemeye yönelik adli kontrol kararı verildiği görölmüştür⁶².

3. Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi

Soruşturma evresinin sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenerek kamu davası açılacaktır. Zira, 5271 Sayılı CMK md.170/II'de “kamu davasının mecburiliği ilkesi” kabul edilmiştir. Ancak, yasa koyucu CMK md.171'de bu ilkeye istisna getirerek, bazı hallerde yeterli şüphenin varlığı halinde dahi Cumhuriyet savcısına kamu davası açmak yerine ertelemek veya kovuşturmaya yer olmadığına karar vermek hususunda takdir hakkı tanımıştır.

CMK md.171/I uyarınca şahsi cezasızlık sebebinin ya da cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren bir halin mevcut olması durumunda Cumhuriyet savcısının kovuşturmaya yer olmadığına karar vermesi mümkündür.

⁶⁰ Yenisey, **a.g.m.**, s.31.

⁶¹ Mağdur Çocuk Haklarına İlişkin Öneriler, s.156, (çevrimiçi) <http://www.magdur.adalet.gov.tr/>, 12.11.2019.

⁶² İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi'nin 2007/272 E. sayılı dosyası.

Bunun yanı sıra, Cumhuriyet savcısı üst sınırı üç yıl⁶³ veya daha az süreli hapis cezası gerektiren suçlarda kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verebilecektir. CMK'nın 171/III maddesine göre;

a) Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkum olmamış bulunması,

b) Kamu davasının açılmasının ertelenmesi halinde, şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatinin uyanması,

c) Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, şüpheli veya toplum açısından kamu davasının açılmasından daha yararlı olması,

d) Suç sebebiyle mağdur ya da kamunun uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme ya da tazmin suretiyle giderilmesi

şartlarının birlikte sağlanması halinde kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmesi mümkündür. CMK md.171/VI'da belirtilen suçlar yönünden ise kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilemeyecektir⁶⁴.

Koşullarının bulunması halinde Cumhuriyet savcısı davayı açmayı 5 yıl süre ile erteleyebilecektir. Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmez ise kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilecek, şayet bu sürede kasıtlı bir suç işlenir ve bu ikinci suç için verilen mahkumiyet kararı yine erteleme süresi içinde kesinleşir ise şüpheli hakkında kamu davası açılacaktır. Madde metninden de anlaşılacağı üzere, deneme süresi içinde işlenecek taksirli suçlar dikkate alınmamaktadır.

Deneme süresi içinde zamanaşımı işlemeyecek olup, Cumhuriyet savcısının erteleme kararına karşı suçtan zarar görenlerin itiraz hakkı mevcuttur.

⁶³ 7188 Sayılı Kanunun 19. maddesi ile bir yıllık süre üç yıla çıkarılmış ve şikayete bağlı olmayan suçlar da madde kapsamına alınmıştır.

⁶⁴ 7188 Sayılı Kanun ile CMK md.171'e eklenen altıncı fıkra uyarınca "Suç işlemek için örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak, örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar, kamu görevlisi tarafından görevi sebebiyle veya kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen suçlar, asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar" CMK md.171'in kapsamı dışında tutulmuştur.

Suçta sürüklenen çocukların yetişkinler gibi yargılanmalarının ve cezalandırılmalarının, onları suç ve benzeri risklerden korumak yerine daha fazla riske açık hale getirdiği kabul edildiğinden, cezaya alternatif bir yöntem olarak kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumuna ÇKK'da da yer verilmiş bulunmaktadır⁶⁵.

ÇKK'nın 19. maddesine göre, CMK'da belirtilen şartların varlığı halinde çocuklar hakkında da kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmesi mümkündür. Ancak, çocuklar için erteleme süresi 3 yıldır.

7188 Sayılı Kanunun 33. maddesi ile ÇKK'nın 19. maddesine ikinci bir fıkra eklenmiş ve “on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından üst sınırı beş yıl ve daha az süreli hapis cezası gerektiren suçlar bakımından” kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebileceği belirtilmiştir. Esasen, ÇKK'nın 19.maddesi, 06.12.2006 tarihinde 5560 Sayılı Kanun ile de değiştirilmiştir. Değişiklikten önce 15 yaşını doldurmamış çocuklar için üst sınırı 3 yıl hapis cezasını gerektiren suçlar, 15-18 yaş grubundaki çocuklar için ise 3 aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası gerektiren suçlar açısından kamu davasının açılmasının ertelenebileceği belirtilmiş iken, kanunlar arasında uyum sağlamak adına maddede değişiklik yapılmış, çocuklar da yetişkinlerle aynı usule tabi tutulmuş ve çocuklar yönünden CMK md.171 kapsamına girebilecek suçlar daraltılmış idi. 17.10.2019 tarihli değişiklikle çocuklar için ayrı bir düzenleme getirilmesi yerinde olup, çocuğu ceza sisteminin dışında tutmaya yönelik bu gibi kurumların çocuklar yönünden daha geniş kapsamlı uygulanması gerektiği düşünülmektedir. Maddenin 2006 yılındaki değişiklikten önceki halinde mağdurun ya da kamunun uğradığı zararın giderilmesine ilişkin şartın, çocuğun ailesinin ya da kendisinin ekonomik durumunun elverişli olmaması halinde aranmayabileceği düzenlenmişken, değişiklikle birlikte hem bu hüküm hem de çocuklar hakkında verilen erteleme kararının ayrıca çocuk hakimi tarafından onanacağına ilişkin hüküm yürürlükten kalkmıştır⁶⁶. Kanaatimizce, zararın

⁶⁵ Doğan Gedik, “5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumu”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C.I, S.1, 2006, s.333.

⁶⁶ Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının çocuk mahkemesinin onayına tabi tutulmasının Cumhuriyet savcılığı ile çocuk mahkemesi arasında işbirliği gerçekleştireceği ve çocuk için en doğru kararın verilmesini sağlayacağı ileri sürülmektedir. (bkz. Ümran Sölez Tan, **Çocuk Ceza Hukuku**

giderilmesine ilişkin şartın da çocuklar bakımından yeniden ele alınması gerekmektedir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hem çocuğun yargılamadan olumsuz etkilenmesini önlemek hem de mahkemelerin yükünü ağırlaştırmamak için öngörölmüş bir kurumdur. ÇHS'nin 40. maddesine göre de taraf devletler "ceza yasasını ihlal etmekle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen çocuklar hakkında adli kovuşturma olmaksızın önlemler almakla" yükümlü olduklarından, suça sürüklenen çocuklar için bu kurumun Cumhuriyet savcıları tarafından öncelikli olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira, sert cezaların toplumu korumaya yetmediği gibi, çocuğa da hiçbir fayda sağlamadığı, hatta onların tutumlarının daha da olumsuz bir hal almasına sebep olduğu artık anlaşılmıştır. Hürriyeti bağlayıcı cezalara karşı geliştirilen alternatiflerin, çocuğun yeniden topluma kazandırılmasında çok büyük bir öneme sahip olduğu açık olup, birçok ülkenin mevzuatında yer alan kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumunun amaca ulaşabilmek için etkili bir yöntem olabileceği belirtilmektedir⁶⁷.

4. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı

CMK md.172/I'e göre, soruşturma evresinin sonunda suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturacak kadar delil elde edilememesi veya kovuşturma imkanı bulunmaması halinde Cumhuriyet savcısınca kovuşturmaya yer olmadığına karar verilecektir. Ancak, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilen haller bunlarla sınırlı olmayıp, CMK md.253'ün 19. fıkrası uyarınca uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini tek seferde yerine getirmesi halinde, CMK md.171/I uyarınca cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsi cezasızlık sebebinin varlığı halinde, CMK md.171/IV uyarınca da kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verildiği ve denetim süresinin kasıtlı bir suç işlenmeksizin geçirildiği hallerde kovuşturmaya yer olmadığı kararı

Araştırmaları, Kazancı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 29). ÇKK'nın 36. maddesinde halen kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının onanmasından bahsedilmekte ise de bu maddedeki ifadenin anılan değişiklik karşısında tekrar kaleme alınması gerekmektedir.

⁶⁷ Gedik, **a.g.m.**, s.324; Sölez Tan, **a.g.e.**, s.30.

verilmesi mümkündür⁶⁸. Uzlaşma durumunda ve kamu davasının ertelenmesi kararı üzerine denetim süresinin sorunsuz geçirilmesi halinde Cumhuriyet savcısının kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermesi zorunlu ise de, etkin pişmanlık ve şahsi cezasızlık sebeplerinin varlığı Cumhuriyet savcısına kamu davası açıp açmama konusunda takdir hakkı vermektedir.

Böyle bir karar verildiği takdirde, karardan sonra takipsizliğe konu suçla ilgili olarak yeni bir delil elde edilir ise kamu davası açılabilmesi için sulh ceza hakiminin kararına ihtiyaç duyulmaktadır.

Suçtan zarar gören, kovuşturmaya yer olmadığı kararının kendisine tebliğinden itibaren on beş gün içinde kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresi içinde görev yaptığı sulh ceza hakimliğine itirazda bulunma hakkına sahiptir.

CMK md.234/II uyarınca 18 yaşını doldurmamış mağdura istemi aranmaksızın bir vekil tayin edileceğinden, mağdur çocuklar adına bu itiraz vekil aracılığıyla yapılacaktır.

5. Uzlaşma

Uzlaşma, CMK'nın 253, 254 ve 255. maddelerinde düzenlenmiştir. 253.madde hangi suçların uzlaşma kapsamına girdiğini saymak sureti ile belirtmiş ve uzlaşmanın usulünü açıklamıştır. Kural olarak soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlar ile şikayete tabi olmasa da kanunda açıkça belirtilmiş suçlar hakkında uzlaşma yoluna gidilebilecektir. Uzlaştırmanın amacı ile bir suçun soruşturulmasının veya kovuşturulmasının şikayete bağlı tutulmasıyla güdülen amacın birbirinden çok farklı olduğu, şikayete bağlı suçlarda Cumhuriyet savcılarının mağdurun şikayetten vazgeçmesini sağlayarak uyuşmazlığı çözmeyi tercih ettikleri, bu durumun da uzlaşmadan beklenen faydaların elde edilmesini önemli ölçüde engellediği ileri sürülmektedir⁶⁹.

⁶⁸ Vesile Sonay Evik, “Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı ve Denetimi”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XI, S.147-148, 2016, s.10.

⁶⁹ Ekrem Çetintürk, **Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s.625.

Maddenin 1. fıkrasının c bendinde, mağdurun ya da suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçların da uzlaşma kapsamında olduğu belirtilmiştir.

ÇKK'nın 24. maddesi de uzlaşma konusunda CMK'ya atıf yaparak, çocuklar hakkında da anılan kanundaki usulün uygulanacağını öngörmüştür.

Bununla birlikte uzlaşma bir soruşturma veya kovuşturmanın varlığını şart kıldığından, ceza sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilen 0-12 yaş grubundaki çocuklar, 12-15 yaş grubundaki sağır ve dilsiz çocuklar, fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş, 15 yaşını doldurmamış olanlar ile 15 yaşını doldurmuş 18 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerden işledikleri fiilin anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği gelişmemiş olan çocuklar hakkında uzlaşma hükümleri uygulanmayacaktır⁷⁰. Çetintürk'e göre, TCK md.31'de mutlak sorumsuzlukları kabul edilen çocukların cezalandırılmamalarının sebebi tekrar suç işlemelerinin önlenmesi ve topluma kazandırılmalarının sağlanmasıdır. Oysa, bu çocukların davranışlarının yanlışlığının bilincinde olmaları ve kendilerini bu fiilleri işlemekten alıkoymaları da mümkündür. Bu sebeple, bir ceza olmayan uzlaştırmının çocuklar üzerinde faydalı sonuçlar doğurabileceği göz önünde bulundurulmalı ve uzlaştırmının mahiyetini anlayabilecek ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar bakımından da uzlaştırma imkanı getirilmelidir⁷¹.

Soruşturma veya kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamına girdiğinin anlaşılması halinde dosya uzlaştırma bürolarına gönderilecek ve büro tarafından işlemleri yürütmek için bir uzlaştırmacı görevlendirilecektir.

Uzlaştırmacının görevi şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunmak ve kabul veya reddedilmesi halinde uzlaşmanın

⁷⁰ Uğur, **a.g.m.**, s.129; Yargıtay 3.Ceza Dairesi'nin 2018/3687 E., 2018/8144 K. ve 02.05.2018 T. sayılı ilamına göre de “uzlaştırma kurumu, güvenlik tedbirlerinin değil ceza mahkumiyetinin alternatifi olup, Adli Tıp Kurumu'na ceza sorumluluğunun bulunmadığı tespit edilen 12-15 yaş grubundaki çocuklar için uygulanması mümkün değildir.” (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 15.08.2019.

⁷¹ Çetintürk, **a.g.e.**, s.391.

sonuçlarını açıklamaktır. Uygulamada uzlaştırma bürolarınca çoğu zaman bu tekliflere bizzat şüpheli/sanık ya da mağdur/suçtan zarar gören tarafından bizzat cevap verilmesi aranmakta, vekilin beyanı kabul edilmemektedir. Buna karşın, CMK md.253/IV uyarınca, suça sürüklenen çocuklar yönünden uzlaşma teklifi kanuni temsilcisine yapılacak ve cevap da kanuni temsilci tarafından verilecektir⁷². Anılan düzenlemeye rağmen, çocuğu maddi yükümlülük altına sokmayacak, örneğin özür dilemek ya da benzer bir edim ifa etmek karşılığında uzlaşmanın sağlanması mümkün ise, suça sürüklenen çocuğun, yasal temsilcisinin katılımı olmaksızın uzlaşma teklifini kabul edebileceği ileri sürülmektedir⁷³.

Uzlaşmanın sağlanabilmesi her iki tarafın da kabulüne bağlı olup, uzlaşma teklifinin ulaşmasından itibaren üç gün içinde kararını bildirmeyen taraf, uzlaşmayı kabul etmemiş sayılacaktır.

Uzlaşmanın sağlanması ve şüphelinin edimini tek seferde yerine getirmesi halinde soruşturma evresinde kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilecektir. Edimin ileri bir tarihe ertelenmesi, taksite bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde ise CMK md.171’de belirtilen şartlar aranmaksızın kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilecektir.

Uzlaşmanın kovuşturma evresinde sağlanması halinde ise davanın düşmesine, yükümlülüğün yerine getirilmesi ileri bir tarihe bırakılmışsa hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Suça sürüklenen çocuk yükümlülüğünü yerine getirmezse hüküm açıklanır.

Uzlaşma sağlandıktan sonra soruşturmaya veya kovuşturmayaya konu suç nedeniyle tazminat davası açılması mümkün olmayıp, açılmış davalardan feragat edilmiş sayılır. Kanun koyucu bu hükümle yalnızca ceza mahkemelerinin değil, aynı zamanda hukuk mahkemelerinin de iş yükünü azaltmayı ve taraflar arasındaki tüm ihtilafları çözmeyi amaçlamaktadır. Esasen, uzlaşmanın tarafları barıştırmaktan

⁷² CMK’nın 253. maddesi 5560 Sayılı yasa ile değiştirilmiş olup, anılan yasadan önce suça sürüklenen ya da suç mağduru çocuklar yönünden uzlaşma tekliflerinin kime yapılacağı hususunda bir düzenleme bulunmamakta idi. Bu sebeple, TMK’daki kısıtlılık ve sezginlik halleri dikkate alınarak işlem yapılmakta, çoğunlukla ceza sorumluluğu bulunduğu tespit edilen çocuklar yönünden uzlaşma teklifleri bu çocuklara yapılmakta idi. (bkz. Uğur, **a.g.m.**, s.131)

⁷³ Uğur, **a.g.m.**, s.138-139.

ziyade dosya yükünü azaltmaya yönelik uygulanması, kurumdan beklenen faydanın da sağlanamamasına sebep olmuştur⁷⁴.

Uzlaşma ile failin ve mağdurun bir araya getirilmesi, failin, karşı tarafın durumunu görerek davranışının sonucundan üzüntü duyması ve ders çıkarması amaçlanmaktadır. Uygulamada uzlaştırmacıların tarafları bir araya getirmek yerine uzlaşmayı kabul edip etmediklerine ilişkin beyan ve imzalarını ayrı ayrı alması ise kurumun faydasının azalmasına sebep olan bir diğer etkidir.

Mağdurun zararının giderim şekli belirlenirken de çocuğun menfaatleri gözetilmeli, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun şekilde, eğitimi ve öğretimi, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinde imkân tanınmalıdır⁷⁵. Kanunda uzlaşmanın bir “edim” karşılığında sağlanabileceği belirtilmiş olmasına rağmen, uygulamada genellikle “bir miktar para ödenmesi” talep edilmektedir. Bu durum, uzlaşmadan beklenen temel faydanın “mağdurun uğradığı zararın giderilmesi” olarak anlaşıldığını göstermekte, mağdur ve fail arasında diyalog kurmayı amaçlaması gereken kurumu hukuk mahkemesinde görülen bir tazminat davasına dönüşme tehlikesi ile karşı karşıya getirmektedir⁷⁶. Kanaatimizce, suça sürüklenen çocuklar yönünden maddi edimler dışında başkaca edimlerin belirlenmesine öncelik verilmeli, bu şekilde çocuğun hareketinin sonuçlarını kavraması ve ders çıkarması sağlanmalıdır. Ayrıca, suça sürüklenen çocuğun ya da ailesinin ekonomik durumunun elverişli olmaması halinde, sırf bu sebeple uzlaşmanın sağlanamayabileceği ve çocuğun ceza kovuşturmasına dahil olacağı da göz önünde bulundurulmalıdır. Çocukların üstlendikleri maddi edimlerin kanuni temsilcileri tarafından yerine getirilmesinin cezanın şahsiliği ve kusursuz ceza olmaz ilkeleri ile de bağdaşmadığı, bunun yanı sıra ekonomik durumları farklılık gösteren ailelerin çocuklarının suç işlemesi ve uzlaştırmaya katılmaları halinde eşitlik ilkesinin zedelenmesi ihtimalinin doğacağı da belirtilmektedir⁷⁷. Uzlaşma sonucu yüklenen

⁷⁴ Kaya, **a.g.e.**, s.29.

⁷⁵ Püren Akçay, “Onarıcı Adalet Modeli Çerçevesinde Uzlaştırma ve Çocuk Mahkemelerinde Uygulanması”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.9, 2011, s.141.

⁷⁶ Çetintürk, **a.g.e.**, s.683.

⁷⁷ Akçay, **a.g.m.**, s.141.

yaptırımın suç ile orantılı olması gerektiği gibi, çocuğun yetenek ve imkanları ile de sınırlı olacağı gözden uzak tutulmamalıdır⁷⁸.

Uzlaşmanın sağlanamaması halinde şüpheli hakkında soruşturma ve kovuşturma işlemlerine devam edilecektir.

İncelenen yirmi beş dava dosyasının sekiz tanesinde soruşturma evresinde, bir tanesinde de yargılama sırasında uzlaşma kurumuna başvurulduğu, ancak tekliflerin müşteki tarafça kabul edilmediği görülmüştür.

Pekin Kuralları'nın 11. maddesi devletler tarafından, çocuk suçluluğu olaylarının yargı mekanizması dışında çözümlenmesini sağlayacak çalışmalar yapılması gerektiğini öngörmektedir. Gelişme çağındaki çocukların işledikleri suçların adli kayıtlara geçirilmemesi önemli olmakla birlikte, hukuk düzeninin bu tür suçlara hiç tepki göstermemesi de doğru bulunmadığından, ceza muhakemesi dışında uygulanabilecek alternatif çözüm yollarına ihtiyaç duyulmaktadır⁷⁹. Uzlaşma ve arabuluculuk gibi kurumlar birçok yargı sisteminde öncelikle suça sürüklenen çocuklar için geliştirilmiş, daha sonra yetişkinlere uygulanmaya başlanmıştır. Bu programlar, çocukları yargılayarak mahkum eden ve onlara suçlu damgasını vuran ceza sistemine etkili birer alternatiftir⁸⁰. Çocuk Ceza Hukukunun bir tedbir hukuku ve cezanın istisna olduğu göz önünde bulundurulmalı ve uzlaşma kurumu suça sürüklenen çocuklar yönünden titizlikle ve etkin bir şekilde uygulanmalıdır. Bununla birlikte, uzlaştırma usulü yönünden çocukların ve yetişkinlerin aynı hükümlere tabi tutulması eleştirilmekte ve uzlaştırmanın kapsamının suça sürüklenen çocuklar yönünden daha geniş düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir⁸¹.

⁷⁸ Erdoğan, **a.g.e.**, s.144; Mustafa Özbek, “Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu”, **Prof. Dr. Turgut Akıntürk’e Armağan**, s.465, (çevrimiçi) <http://dspace.baskent.edu.tr>, 20.10.2019.

⁷⁹ Veli Kafes, “Ceza Muhakemesinde Çocuğun Korunması”, **Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu, Yargılama Oturumları**, s. 251, (çevrimiçi) <http://www.ankaratahkim.com>, 23.11.2019.

⁸⁰ Uğur, **a.g.m.**, s.126.

⁸¹ Mustafa Özbek, “Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu”, s.463; Çetintürk, **a.g.e.**, s. 622,623.

Öztürk'e göre ise ÇKK'da uzlaşma kurumuna yer verilmesi hatalı olup, uzlaşma, çocuğun topluma kazandırılması amacına hizmet etmemektedir⁸².

6. Ön Ödeme

Kamu davasının mecburiliğinin istisnalarından biri olan ön ödeme⁸³, devlet ile şüpheli veya sanık arasında yapılan pazarlık neticesinde, devlet tarafından önerilen para cezasının şüpheli veya sanık tarafından ödenmesi olarak tanımlanabilir⁸⁴.

TCK md.75, uzlaşma kapsamındaki suçlar dışında kalan ve adli para cezası ya da üst sınırı altı ayı aşmayan hapis cezası gerektiren suçlar ile maddenin 6.fıkrasında ayrıca sayılan suçları ön ödeme kapsamına almıştır. Bu suçların faili, anılan madde uyarınca hesaplanacak para cezasını Cumhuriyet savcılığından gelecek tebligattan itibaren on gün içerisinde öderse hakkında kovuşturmayla yer olmadığı kararı verilecektir. Failin bu süre içinde talepte bulunması halinde Cumhuriyet savcılığınca miktarın birer ay ara ile üç eşit taksit halinde ödenmesine karar verilecektir. Ön ödemenin kabul edilmemesi veya taksitlerin süresinde ödenmemesi durumunda soruşturma ve kovuşturma işlemlerine devam edilecektir.

Ön ödeme kurumunun işletilmesi için, kişinin suçu işlediği konusunda basit şüphenin ötesine geçilmeli ve yeterli şüphenin varlığı aranmalıdır⁸⁵. Bu doğrultuda, Cumhuriyet savcısı tarafından tüm deliller toplandıktan sonra suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe varsa ön ödeme yoluna başvurulmalı, yoksa kovuşturmayla yer olmadığına karar verilmelidir⁸⁶.

Maddede sayılan suçlar açısından soruşturma evresinde ön ödemeye ilgili hükümlerin uygulanması esas ise de, her nasılsa fail hakkında dava açılmış ise ön ödeme teklifi kovuşturma evresinde yapılacak, ödemenin gerçekleşmesi halinde de

⁸² Öztürk, "Türkiye'de Çocuk Güvenlik Tedbirleri (Ceza) Hukukunun Temel Sorunları", s.218.

⁸³ Handan Yokuş Sevik, "Çocuk Yargılamasında Ön Ödeme ve Sulh Hakiminin Ceza Kararnamesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2004, S.52, s.67.

⁸⁴ Erdoğan, **a.g.e.**, s.137.

⁸⁵ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimcinin El Kitabı,s.125, (çevrimiçi) <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 13.10.2019.

⁸⁶ Artuk,Gökçen,Alşahin,Çakır **a.g.e.**, s.884.

davanın düşmesine karar verilecektir. Bununla birlikte, doğrudan düşme kararı verilebilecek hallerde ön ödemenin uygulanması mümkün değildir.

ÇKK'da ön ödemeyle ilgili özel bir hüküm bulunmamaktadır. Ön ödeme yargılamasız cezalandırma, diğer bir deyişle çocuğun hazırlık soruşturması evresinde cezalandırılması anlamına geleceğinden⁸⁷, ceza sorumluluğu bulunmayan 0-12 yaş grubundaki çocuklar hakkında uygulanması mümkün değildir.

12-15 yaş grubunda olan çocuklar için ise ön ödeme teklifi yapılmadan önce çocuğun ceza sorumluluğunun araştırılmasının gerekip gerekmediği hususunda bir açıklık bulunmamaktadır⁸⁸. Savcının ön ödeme teklifinde bulunmadan önce, çocuğun işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin gelişip gelişmediği hususunda rapor alması gerektiğini ileri süren görüşler mevcuttur⁸⁹. Cumhuriyet savcısı, uzman kişilerden alınan bu rapor neticesinde ön ödemenin çocuğun yararına olup olmadığına karar verecektir.

15-18 yaş grubundaki çocuklar ise ön ödeme açısından yetişkinlerle aynı hükümler uygulanacaktır.

Ön ödeme, uyuşmazlığı uzlaşma gibi mahkeme dışında bir yolla sona erdiren alternatif bir çözüm yöntemidir. Suça sürüklenen çocuğun yargı sistemine dahil olmasını önleyebilmesi açısından etkin olarak uygulanması gerektiği düşünülmekte ise de, çocuğun suçun faili olup olmadığının mutlaka araştırılması, uyuşmazlığın derhal neticelendirilebilmesi için yeterli araştırma yapılmaksızın öncelikle ön ödeme teklifinde bulunulmasının önüne geçilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

7. Kamu Davasının Açılması

Soruşturma evresinin sonunda toplanan deliller suç işlendiği yönünde yeterli şüphe oluşturuyorsa, Cumhuriyet savcısı suça sürüklenen çocuk hakkında iddianame düzenleyerek kamu davası açacaktır.

⁸⁷ Sevük, “Çocuk Yargılamasında Ön ödeme ve Sulh Hakiminin Ceza Kararnamesi”, s.74-75.

⁸⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 1998 tarihli bir kararında “çocuğun işlediği suçun ön ödeme kapsamına girmesi ve ön ödemenin uygulanacak olması halinde farik ve mümeyyizlik raporu alınmasına gerek bulunmadığı, ancak ön ödeme yapılmaz ise kamu davası açılmadan önce bahsi geçen raporun alınması gerektiğini” belirtmiştir.

⁸⁹ Sevük, “Çocuk Yargılamasında Ön Ödeme ve Sulh Hakiminin Ceza Kararnamesi”, s.71.

0-12 yaş grubundaki çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamayacağı için TCK md.31/I uyarınca bu çocuklar hakkında iddianame düzenlenmesi mümkün değildir. 12-15 yaş grubundaki çocuklar yönünden soruşturma aşamasında adli tıp raporu alınmakta ise de, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşmuş ise suça sürüklenen çocuk hakkında kamu davası açılmaktadır. Bu konuda görüşüne başvurulmuş İstanbul Anadolu Cumhuriyet savcısı tarafından, “kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığının tespiti görevi mahkemeye ait olduğundan, adli tıp raporu alındıktan sonra çocuk hakkında ilgili suç maddeleri gösterilmek sureti ile iddianame düzenlendiği ve ceza verilmesinin talep edildiği, kusur yeteneğinin bulunmadığı gerekçesi ile “ceza verilmesine yer olmadığı kararı ile birlikte güvenlik tedbirine hükmedilmesi” talebi ile düzenlenen iddianamelerin iade edildiği” belirtilmiştir. Kanaatimizce bu durum hem “talep edilen ceza ve güvenlik tedbirinin iddianamede açıkça belirtilmesini” öngören CMK md.170/VI’ya hem de suça sürüklenen çocuğun suçludan ziyade korunmaya muhtaç bir birey olarak görülmesini temel alan uluslararası düzenlemelere aykırılık teşkil etmektedir. Bu sebeple, ceza sorumluluğu bakımından nihai kararı mahkeme verecek ise de, Cumhuriyet savcısının iddianamede “çocuğun ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığına dair görüş bildirmesi, bunun için soruşturma aşamasında adli tıp ve sosyal inceleme raporu aldırması, ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar için güvenlik tedbirine karar verilmesini talep etmesi, ayrıca daha önce çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı uygulanmış ise bunlara ilişkin bilgi vermesi” gerektiği belirtilmektedir⁹⁰.

Çocuğun kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığının tespitine yönelik gerek adli tıp gerekse de sosyal inceleme raporunun alınmamış olması ise yerleşik Yargıtay kararları uyarınca iddianamenin iadesi sebebi olarak kabul edilmemektedir⁹¹.

⁹⁰ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimcinin El Kitabı,s.134, (çevrimiçi) <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 13.10.2019; Mağdur Çocuk Haklarına İlişkin Öneriler, s.207, (çevrimiçi) <http://www.magdur.adalet.gov.tr/>, 12.11.2019.

⁹¹ Yargıtay 20. Ceza Dairesi’nin 2015/2474 E., 2015/3775 K. ve 30.09.2015 T. sayılı ilamı; Yargıtay 3. Ceza Dairesi’nin 2008/14688 E., 2008/15750 K. ve 03.12.2008 T. sayılı ilamı; Yargıtay 2. Ceza Dairesi’nin 2015/2423 E., 2015/3710 K. ve 25.02.2015 T. sayılı ilamı. (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 15.08.2019.

İddianamede yer alması gereken hususlar CMK md.170'te belirtilmiştir. Anılan maddede yalnızca mağdurun ya da suçtan zarar görenin kanuni temsilcisinden bahsedilmiş ise de, CMK md.155'te suça sürüklenen çocuğun kanuni temsilcisine duruşma gün ve saatinin bildirileceği belirtildiğinden, kanaatimizce iddianamede suça sürüklenen çocuğun kanuni temsilcisinin de gösterilmesi gerekmektedir. İncelenen 25 dava dosyasının 11'indeki iddianamelerde suça sürüklenen çocuğun kanuni temsilcisine yer verildiği görülmüştür.

Yargıtay kararlarına göre iddianame suça sürüklenen çocuğa tebliğ edilecektir⁹². Buna karşın, çocuğun velayet altında olduğu dikkate alınarak iddianamenin aileye tebliğ edilmesi, bu suretle ailenin adli sürece katılımının ve sorumluluğu paylaşmasının sağlanması gerektiği de ileri sürülmektedir⁹³. Ayrıca, ÇHS'nin 12. maddesinde “çocuğun görüşünün alınması” ve Pekin Kuralları'nın 14. maddesinde “yargılamanın, çocuğun anlayabileceği tarzda yürütüleceği” düzenlenmiş olup, adli süreçlerde çocuğun katılım hakkını kullanabilmesi için iddianamenin çocuğun anlayabileceği bir dilde kaleme alınması gerektiği düşünülmektedir.

CMK md.174/I-c hükmü uyarınca uzlaşma ve ön ödeme kapsamına giren suçlarda bu yollara başvurulmaksızın iddianame düzenlenmesi de iddianamenin iadesi sebebidir.

İncelenen dosyalarda 12-15 yaş grubundaki çocuklar hakkında düzenlenen iddianamelerde suç ve güvenlik tedbiri maddelerine yer verilerek suça sürüklenen çocuğun “sevk maddeleri uyarınca cezalandırılmasına” karar verilmesinin talep

⁹² Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin 2019/3233 E., 2019/6439 K. ve 03.04.2019 T. sayılı ilamına göre “Suça sürüklenen çocuk hakkında düzenlenen iddianamenin, suça sürüklenen çocuğa tebliğinin Tebligat Kanunu'nun 10. maddesi yerine 21/II. maddesine göre yapılması geçersizdir.”; Yargıtay 14. Ceza Dairesi de 2015/10137 E., 2016/1379 K. ve 17.02.2016 T. sayılı kararında “duruşma gününü bildiren çağrı kağıdı ile birlikte iddianamenin de suça sürüklenen çocuklara tebliğ edilmemesi kendilerine yüklenen suçu öğrenme hakkında yoksun bırakılmalarına sebebiyet vermiş olup, hukuka aykırıdır.” (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 15.08.2019.

⁹³ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimcinin El Kitabı,s.134-135, (çevrimiçi) <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 13.10.2019.

edildiği, dosyaların hiçbirinde iddianamenin iadesi yoluna gidilmediği ve tüm iddianamelerin suça sürüklenen çocuğa tebliğ edildiği görülmüştür.

C. Kovuşturma Evresi

CMK'nın 2/I-f maddesinde kovuşturma, “iddianamenin kabulü ile başlayıp hükmün kesinleşmesine kadarki evre” olarak tanımlanmıştır.

1. Çocuk Muhakemesinde Kovuşturmaya Esas Olan İlkeler

a. Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi

ÇHS'nin 3/I. maddesinde “Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.” ifadesi ile devlet tarafından çocuk hakkında tesis edilecek her türlü işlemde çocuğun yararının esas alınacağı belirtilmiştir.

Pekin Kuralları'nın 14/II. maddesinde “Yargılamaların çocuğun çıkarlarına en iyi yardımcı olacak şekilde ve onun anlayabileceği tarzda ve söylediklerini serbestçe ifade edebileceği ortamda sürdürüleceği”, Riyad Kuralları'nın 46.maddesinde ise çocukların kurumlara yerleştirilmesinin son çare olarak uygulanabileceği ve kesinlikle zorunlu süreyi aşmayacağı, bu durumda temel düşüncenin çocuğun yararı olacağı” ifade edilmiştir.

Türk hukukunda, Anayasa'nın 41.maddesinde “çocuğun yüksek yararı”, ÇKK'nın 4/I-b bendinde “çocuğun yarar ve esenliği”, aynı Kanunun 22/III, 31/V ve 41/II maddelerinde “çocuğun yararı” ifadeleri kullanılmıştır.

Ulusal ya da uluslararası belgelerde yüksek yarar kavramının bir tanımı yapılmamış ise de, kavramı “çocuğun fiziksel, duygusal, ahlaki, zihinsel, sosyal, kültürel, hukuki ve ekonomik açıdan sağlıklı, istikrarlı ve bağımsız bir şekilde gelişmesinin ve korunmasının sağlanması” olarak ifade etmek mümkündür⁹⁴.

⁹⁴ Kaya, a.g.e., s.40.

Çocuğun yüksek yararı kavramı, çocuk ile ilgili tüm iş ve davalarda temel alınması gereken bir ölçüt olarak kabul edilmekte olup, yasama organı, sosyal hizmet kurumları, sağlık kurumları, eğitim kurumları, yürütme organı, mahkemeler ve diğer yargı mercileri, kısacası çocuk hakkında işlem yapacak tüm kurumlar çocuğun yüksek yararını gözetmekle yükümlüdür⁹⁵.

Çocuğun yüksek yararına özen göstermek, yetenekleri doğrultusunda gelişmesini güvence altına almak, ekonomik ve sosyal refahını sağlamak modern devletin çocuğa karşı görevidir. Bu yükümlülüklerini yerine getiremeyen, çocukları ihmal edilen, istismara uğrayan ve kötü muamele gören bir toplumun kültürü geri kalmış bir kültürdür⁹⁶.

Çocuklara özgü yargılama sisteminin benimsenmesi, çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemleri halinde yargılamanın ayrı yürütülmesi, çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin giderlerin devlet tarafından karşılanması, çocukla ilgili soruşturma ve kovuşturma işlemlerini yürütecek görevlilerin bu alanda eğitilmeleri gibi uluslararası belgelerde düzenlenen ve mevzuatımıza alınan birçok hüküm çocuğun üstün yararını korumayı amaçlamaktadır.

Nitekim, aşağıda açıklanan diğer ilkeleri de “üstün yarar” ilkesinin birer uzantıları olarak kabul etmek mümkündür.

b. Gizlilik İlkesi

Duruşmaların aleni yapılması ceza yargılamasının en önemli ilkelerinden biri olup, yargılamanın tüm aşamalarının topluma açık ve izlenebilir olmasını ifade etmektedir. CMK’nın 182. maddesinde kural olarak duruşmanın herkese açık olduğu ifade edilmiştir. Alenilik ilkesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesi ile Anayasa’nın 36.maddesinde de adil yargılanma hakkının unsuru olarak kabul edilmiştir.

⁹⁵ Özge Yücel, “Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi”, **Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.I, S.2, 2013, s.118.

⁹⁶ Akyüz, **a.g.m.**, s.17.

Alenilik ilkesini düzenleyen CMK md.182 ve Anayasa md.141’de genel ahlak veya kamu düzeninin gerekli kıldığı hallerde duruşmanın bir kısmının ya da tamamının kapalı yapılabileceği, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6.maddesinde bu sebeplere ek olarak ulusal güvenlik, çocuğun korunması, dava taraflarının özel hayatlarının gizliliği sebebiyle veya davanın açık olarak görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı hallerde duruşmaların kapalı yapılabileceği belirtilmiştir.

CMK md.185’te ise sanığın on sekiz yaşını doldurmamış olması halinde duruşmanın kapalı yapılacağı ve hükmün kapalı duruşmada açıklanacağı düzenlenmiştir. Diğer bir deyişle, çocuk yargılamasında duruşmaların kapalı yapılması istisna değil, kuraldır.

Zira, çocukların duruşma salonunda başka insanların da bulunmasından korkabilecekleri ve bu sebeple doğruyu söylemekten çekinecekleri ya da ilgi topladıklarını düşünerek, kendilerini yasaları ihlal eden kişi olarak değil de bir kahraman olarak görebilecekleri düşünülmekte ve çocukların kamuya ifşa edilmesini önlemek amacıyla duruşmaların kapalı yapılması gerektiği kabul edilmektedir⁹⁷. Diğer taraftan, çocukların hakimle yalnız kaldıklarında doğruyu söyleme ihtimallerinin daha yüksek olduğu düşünülmektedir⁹⁸. Bu ilkenin uygulanabilmesi için çocukların duruşmalara açık bir biçimde çağrılmamaları ve dava ile ilgili olarak basın tarafından yapılacak haberlere bazı sınırlama ve yasaklar getirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir⁹⁹.

ÇHS’nin 40. maddesinde “çocukların kovuşturmanın her aşamasında özel hayatın gizliliğine saygı gösterilmesini isteme hakkına sahip oldukları ve taraf devletlerin de bunu sağlamakla yükümlü bulundukları” belirtilmiştir. Pekin Kuralları’nın 8. maddesinde “yargılamanın her aşamasında çocuğun afişe olmasını

⁹⁷ Mehmet Emin ARTUK, “Küçüklerin Cezai Sorumluluğu ve Suçlu Çocukların Yargılanmasına Hakim Olan İlkeler”, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000,s.227, (Çevrimiçi) <http://www.ankarabarosuu.org.tr>, 18.01.2018.

⁹⁸ Sibel İNCEOĞLU, “Çocuklara Özgü Yargılama Hukukunda Gizlilik İlkesinin Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.1, 2002, s.113

⁹⁹ İnceoğlu, **a.g.m.**, s.114.

veya damgalanmasını engellemek için gizliliğe azami önem verileceği ve suç işlemiş çocuğun kimliğine ilişkin hiçbir bilginin verilmeyeceği” açıklanmıştır.

Yargıtay’a göre duruşmanın gizliliği açısından, çocuğun suçu işlediği değil, duruşmanın yapıldığı tarihteki yaşı önem taşımaktadır. Fiili işlediği sırada on sekiz yaşından küçük olmakla birlikte, duruşma tarihinde on sekiz yaşını doldurmuş kişinin yargılaması açık olarak yapılacak ve hüküm de açık duruşmada tefhim edilecektir¹⁰⁰. İncelenen dosyaların birinde de yargılama sırasında on sekiz yaşını doldurmuş olan çocuk hakkındaki bir sonraki duruşmanın açık olarak yapıldığı görülmüştür¹⁰¹.

Çocuğun suçlu olarak damgalanması tüm kişiliğini etkilemekte, bu damgayı benimsemesi ya da silme umudunu kaybetmesi yeniden suça yönelmesine neden olabilecek psikolojik ortamı hazırlamaktadır¹⁰². Bu sebeple, gerek kolluk gerek savcılık gerekse de yargılama aşamasındaki işlemler titizlikle yürütülmeli, çocuğun topluma suçlu kimliği ile yansıtılmasına sebebiyet verecek her türlü hal önlenmelidir. Bu açıdan, suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak medyada yer alacak haberler konusunda da hassasiyet gösterilmesi gerektiği şüphesizdir. Zira, medyada suça sürüklenen çocukların “suç makinesi”, “yaşları küçük, suçları büyük”, “yaşı kadar suçu var”, “küçük hırsız iş başında”, “çocuk suç çetesi çökertildi” gibi haber başlıklarına sıkça rastlanmaktadır. Bu tür ifadeler toplum nezdinde suça sürüklenen çocukların nasıl çocuklar olduğunu belirlemekte ve onlara dair söylemsel pratikler inşa ederek yaygınlaştırmaktadır¹⁰³. Ülkemizde bu durumun en bilinen örneği herhalde “taş atan çocuklar” meselesidir. Bu ibare birçok medya organında yaygın olarak kullanılmış, olaylara karışan çocuklar dünyanın dört bir yanındaki çocuklardan farklılaştırılarak “taş atan çocuklar” olarak nitelendirilmişler ve toplum tarafından bu şekilde tanınmışlardır. Haklarında henüz mahkeme kararı olmayan

¹⁰⁰ Yargıtay 2. Ceza Dairesi’nin 2017/5159 E., 2018/921 K. ve 07.02.2018 T. sayılı ilamı, Aynı Dairenin 2017/6059 E., 2018/361 K. ve 29.01.2018 T. sayılı ilamı, Yargıtay 13. Ceza Dairesi’nin 2016/18065 E., 2017/15529 K. ve 26.12.2017 T. sayılı ilamı, Yargıtay 16. Ceza Dairesi’nin 2017/2367 E., 2017/5903 K. ve 14.12.2017 T. sayılı ilamı, (Çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 06.02.2019.

¹⁰¹ İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi’nin 2012/812 E. sayılı dosyası.

¹⁰² Yavuzer, **a.g.e.**, s.268.

¹⁰³ Narin, **a.g.m.**, s. 435, 436.

çocuklar haber metinleri kanalı ile damgalanmış¹⁰⁴ ve suçlu sıfatı ile toplumdaki yerlerini almışlardır.

Esasen, duruşmaların kapalı yapılması bu tür durumların engellenmesi amacıyla öngörülmüş olup, kapalı duruşmanın içeriğinin herhangi bir iletişim aracıyla yayınlanması TCK md.285/III'te suç olarak düzenlenmiştir.

Bunun gibi, 5187 Sayılı Basın Kanunu'nun 21/I-c maddesinde on sekiz yaşından küçük suç faili veya mağdurlarının kimliklerinin açıklanması ve tanınmalarına yol açacak şekilde haber yapılması yasaklanmış, yasağa aykırılık halinde para cezası öngörülmüştür. Bu madde ile amaçlanan, çocukların kişilik haklarının korunması, henüz reşit olmadan toplumdan suçlu damgası ile uzaklaştırılmalarının ve gelecekleri açısından doğabilecek olumsuz sonuçların daha baştan engellenmesidir¹⁰⁵.

İncelenen dava dosyalarının tamamında çocuğun isminin dosyanın kapağında yer aldığı görülmüş olup, bu durumun gizlilik ilkesine aykırılık teşkil ettiği düşünülmektedir.

c. Sadelik İlkesi

Bu ilke çocuk ile hakim arasında yakınlık yaratarak iletişim kurulmasını kolaylaştırmak amacı gütmekte olup, çocukların kendilerini katı bir mahkemede hissetmelerini önlemek için hakimin cübbe giymemesi, çocuk mahkemelerinin genel mahkemelerden ayrı bir binada veya ayrı yerde bulunması, çocuğun mahkeme salonunda hakim kürsüsünün yanında veya karşısında oturtularak dinlenmesi, mahkeme salonunun sade döşenmesi gibi yollarla sağlanmaya çalışılmaktadır.

Esasen, uygulamada hakimin cübbe giymemesi veya çocukların hakim kürsüsü yanında dinlenmesi gibi bir durum söz konusu olmadığı gibi, çocuk mahkemeleri de genel mahkemeler ile aynı binalarda yer almaktadır. Ancak, çocuk mahkemelerinin yetişkinlerin yargılandığı mahkemeler ile farklı binalarda

¹⁰⁴ Narin, **a.g.m.**, s.437.

¹⁰⁵ Baştürk, **a.g.m.**, s.152, 153.

bulunması, çocukların diğer suçlular ile bir araya gelmesini önleyeceğinden şüphesiz daha faydalı olacaktır.

d. Basitlik İlkesi

Basitlik ilkesi ile, hakimın usul kuralları ile kısıtlanmaksızın çocukla bir ebeveyn gibi serbestçe konuşabilmesi ve bu şekilde onu daha iyi inceleyerek kişiliğini tanıma fırsatı elde etmesi amaçlanmaktadır¹⁰⁶.

e. Çabukluk İlkesi

Çabukluk ilkesi, çocuğun içinde bulunduğu ortamdan biran önce kurtulmasının sağlanması için yargılamanın şekilcilikten uzak ve olabildiğince hızlı yürütülerek en kısa sürede bitirilmesini ifade etmektedir¹⁰⁷.

Çocuk adalet sisteminin en temel gerekliliği de hızlı ve etkin bir yargılama yapmak olup, bu ilkenin işlerliği sağlanmalıdır. Uzun yargılama tüm bireyler için hak kaybı anlamına gelse de, çocuklar söz konusu olduğunda durum daha fazla önem arz etmektedir. Zira, çocuk için gerekli tedbirlerin en kısa sürede alınamaması, içinde bulunduğu durumun ağırlaşmasına ve ileride giderilmesi güç sonuçlar doğmasına sebebiyet verecektir¹⁰⁸.

Yargılamanın uzun sürmesinin özellikle tutuklu bulunan çocuklar açısından büyük zararlar doğuracağı ise şüphesizdir. Tutukluların bulunduğu çocuk kapalı ceza infaz kurumları hükümlülerin tutulduğu eğitim evlerinden olanak açısından çok gerilerdedir. Henüz şüpheli olan ve beraat etme ihtimali bulunan çocukların, cezası kesinleşen çocuklarla aynı imkanlardan yararlanamaması ve çocuk ceza infaz kurumlarının her yerde bulunmaması sebebiyle çocukların yetişkinlerle aynı binalarda tutulmaları yargılamanın kısa sürede sonuçlandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Zira, ilk kez suç işleyen ve her türlü etkileşime açık olan çocuğun başka suçlularla temas etmesi infazdan sonraki süreçte çocuğu yeniden suça sürükleyebilmektedir. Ayrıca, bu kurumlarda çocuklar için ayrı programların

¹⁰⁶ Artuk, **a.g.m.**, s.228.

¹⁰⁷ Efe, **a.g.e.**, s.73.

¹⁰⁸ Aydın, **a.g.m.**, s.54.

uygulanması mümkün olmayıp, çocuk tutuklu veya hükümlüler yetişkinlerle aynı işlemlere tabi tutulmaktadır. Bu durum oldukça tehlikeli bir hal yaratmakta, çocuğu koruma ve rehabilite etme imkanlarını ortadan kaldırmaktadır¹⁰⁹.

Bu sebeple, suçsuz çocuğun lekelenmeden topluma dönebilmesi sağlanmalı, özellikle tutuklu çocukların ceza infaz kurumlarındaki şartlar sebebiyle başta depresyon olmak üzere ağır psikolojik sorunlarla karşılaşabilecekleri¹¹⁰, yargılama sürecinin çocukların sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyeceği ve suçlu kimliğini benimsemelerine sebep olabileceği gözetilerek süreci uzatacak işlemlerden kaçınılmalı, yargılama ivedilikle sonuçlandırılmalıdır.

Elbette “yargılama” yalnızca yerel mahkemedeki süreci değil, istinaf ve temyiz kanun yolu aşamalarını da kapsamaktadır. Henüz ne Bölge Adliye Mahkemelerinde ne de Yargıtay’da çocuklar hakkındaki davaları inceleyen özel bir birim kurulmuş değildir. Çocuklar hakkındaki dosyaların diğer dosyalar arasında ele alınması yargılama süresini uzattığı gibi, bu mahkemelerde çocuğa özgü bir duyarlılık gelişmesine ve dosyalara bakan hakimlerin uzmanlaşmasına engel olmaktadır. Bu sebeple, Yargıtay’da ve Bölge Adliye Mahkemeleri nezdinde yalnızca suça sürüklenen çocuklarla ilgili dosyaların inceleneceği yeni dairelerinin kurulması gerekmektedir¹¹¹.

İncelenen dosyaların bir kısmında suça sürüklenen çocuğun davetiyeye rağmen sorgu için mahkemeye gelmemesi veya sosyal inceleme ya da adli tıp raporu için incelemede hazır bulunmaması sebebiyle yargılamanın uzun süreler sürüncemede kaldığı, bu nedenle mahkemece çocuk hakkında yakalama kararı çıkarıldığı görülmüştür¹¹².

¹⁰⁹ Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitim Evleri İnceleme Raporu, s.19-22, (çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr>, 20.10.2019.

¹¹⁰ Erbay, **a.g.m.**, s.31.

¹¹¹ Akyüz, **a.g.m.**, s.41.

¹¹² İncelenen dosyaların birinde yaklaşık dört yıl boyunca çocuk hakkında çıkarılan yakalama emrinin infazının beklendiği görülmüştür. (İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi, 2012/812 E.)

f. Zorunlu Müdafilik İlkesi

TCK sisteminde kural olarak zorunlu müdafilik sistemi benimsenmemiş olup, sanık veya şüpheli kendini bizzat savunmak veya bir avukat aracılığı ile temsil ettirmek hususunda serbesttir.

Bununla birlikte CMK md.150’de alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezası gerektiren suçlardan yargılananlar (CMK md.150/III), çocuklar, kendisini savunamayacak derecede malul olanlar veya sağır ve dilsizler için (CMK md.150/II) istemleri aranmaksızın müdafî görevlendirileceği belirtilmiştir. Diğer bir deyişle, bu hallerde zorunlu müdafilik söz konusudur.

Müdafîin hangi usulde tayin edileceği ise aynı Kanunun 156. maddesinde açıklanmıştır. Müdafî, soruşturma evresinde ifadeyi alan merciin veya sorguyu yapan hakim, kovuşturma evresinde ise mahkemenin talebi üzerine soruşturma veya kovuşturmanın yapıldığı yer barosu tarafından görevlendirilecektir.

Uygulamada suça sürüklenen çocuk hakkında hazırlanan tensip tutanağında müdafî görevlendirilmesi için baro başkanlığına yazı yazılmasına da karar verilmektedir.

Zorunlu müdafîin yargılamadan zamansız çekilmesi, görevini gerektiği gibi yerine getirmemesi veya duruşmalarda hazır bulunmaması sebebiyle mahkeme gerekiyorsa duruşmaya ara vererek barodan başka bir müdafî görevlendirilmesini isteyebilecektir. Çocuğun savunma hakkının ihlal edilmemesi için yeni görevlendirilen müdafîin savunma için süre talep etmesi halinde duruşmanın başka bir tarihe erteleneceği kanunda emredici hükümle belirtilmiştir.

Suçta sürüklenen çocuğun kendisine başka bir müdafî seçmesi halinde ise baro tarafından görevlendirilen avukatın görevi sona erecektir.

Suçta sürüklenen çocukların müdafileri bulunmadan ifadelerinin alınması ya da sorgularının yapılması mümkün değildir¹¹³. Bunun gibi, müdafîin hazır olmadığı duruşmada savunmasının veya mütalaaya karşı beyanlarının alınması ya da hakkında

¹¹³ Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, s.326.

hüküm kurulması Yargıtay tarafından mutlak bozma nedeni olarak kabul edilmektedir¹¹⁴. Verilen hükmün beraat yönünde olmasının hiçbir önemi bulunmamaktadır¹¹⁵.

Suç işlediği tarihte on sekiz yaşından küçük olan çocuğun on sekiz yaşını doldurduktan sonra dahi zorunlu olarak bir müdafî ile temsil edileceği ileri sürülmektedir¹¹⁶. Ancak, ceza muhakemesinde işlemin yapıldığı tarih esas olduğundan¹¹⁷, müdafî zorunluluğunun soruşturma veya kovuşturma işleminin yapıldığı tarih itibari ile geçerli olduğu, zorunlu müdafisi bulunan suça sürüklenmiş çocuk ayrıca sağır, dilsiz veya kendini savunamayacak derecede malul değilse veya suçun alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezası gerektirmiyor ise, on sekiz yaşını doldurduktan sonra müdafî zorunluluğunun ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Yargıtay uygulaması da bu yönde şekillenmiştir¹¹⁸.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/III-c maddesi uyarınca suça sürüklenen çocuk, CMK md.150/II gereğince kendisine atanan müdafîin yardımından ücretsiz olarak faydalanma hakkına sahiptir¹¹⁹. Müdafî ücretinin suça sürüklenen çocuktan tahsiline karar verilmesi Yargıtay'ca bozma sebebi sayılmaktadır¹²⁰.

¹¹⁴ Yargıtay 13. Ceza Dairesi'nin 2018/4743 E., 2018/15403 K. ve 07.11.2018 T. sayılı ilamı, Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin 2018/1193 E., 2018/16692 K. ve 06.11.2018 T. sayılı ilamı, (çevrimiçi) www.kazanci.com, 12.02.2019.

¹¹⁵ Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, s.326.

¹¹⁶ Polat, **a.g.m.**, s. 94.

¹¹⁷ Akbulut, **a.g.m.**, s.560.

¹¹⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 2013/3-690 E., 2014/199 K. ve 22.04.2014 T. sayılı içtihadına göre "TCK'nın 6/1-b maddesi gereğince 18 yaşını doldurmamış olan kişinin çocuk olduğu kabul edilmiş olup, hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılan sanığın 18 yaşından küçük olması durumunda CMK'nın 150/2. maddesi gereğince istemi aranmaksızın müdafî görevlendirilmelidir. Fakat sorgu veya ifade tarihinde sanığın 18 yaşını doldurması durumunda ise CMK'nın 150/1. maddesi gözetilerek müdafî görevlendirilmesini isteyip istemediği sorulmalı, sanığın müdafî görevlendirilmesi hususunda talebi olması halinde müdafî görevlendirilmeli, talebi yoksa müdafî görevlendirilmesine gerek olmadan ifade veya sorgusu yapılmalıdır..." ,(çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 16.10.2019.

¹¹⁹ Mağdur Çocuk Haklarına İlişkin Öneriler, s.156, (çevrimiçi) <http://www.magdur.adalet.gov.tr/>, 12.11.2019.

¹²⁰ Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin 2014/95 E. ve 2014/2417 K. sayılı ilamı. (bkz. Erdener, **a.g.e.**, s.587); Yargıtay 17. Ceza Dairesi'nin 2019/4703 E., 2019/7083 K. ve 13.05.2019 T. sayılı ilamı, Yargıtay 12.

İncelenen yirmi beş adet dava dosyasının birinde “İstanbul Barosu’na görevlendirme yapılmadığından bahisle” soruşturma aşamasında ifadenin müdafî bulunmaksızın alındığı¹²¹, aynı dosyada talimat usulü ile ayrı bir mahkemece alınan ifade sırasında da müdafî bulundurulmadığı görülmüştür. Diğer tüm dosyalarda soruşturma evresinde alınan ifade esnasında müdafîin hazır olduğu ve kovuşturma evresinde suça sürüklenen çocuğun müdafî tarafından temsil edildiği görülmüştür.

g. Disiplin Hapsi Yasağı İlkesi

CMK md.203 uyarınca duruşmanın düzeni hakim ya da mahkeme başkanı tarafından sağlanacaktır. Hakim ya da başkan savunma hakkını kısıtlamamak şartıyla, duruşma düzenini bozan kişiyi mahkeme salonundan çıkarabilecek, bu sırada direnç gösterenleri ya da karışıklığa neden olanları dört güne kadar disiplin hapsine mahkum edebilecektir. Ancak çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanmasına izin verilmemiştir. Bu hükmün, duruşma esnasında çocuk olan kişi için öngörüldüğü, buna karşın, suç tarihinde on sekiz yaşından küçük olmakla birlikte duruşma tarihinde on sekiz yaşını doldurmuş kişi hakkında disiplin hapsi uygulanabileceği belirtilmektedir¹²².

Avukatlar CMK md.203/III’te disiplin hapsinden istisna tutulmuş iseler de, avukatın duruşma salonundan çıkarılması dahi savunma hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Suça sürüklenen çocuğun bir müdafî tarafından temsilini zorunlu kılan CMK md.150/II de göz önünde bulundurulduğunda, CMK md.203/II’nin özellikle suça sürüklenen çocuk müdafileri hakkında uygulanamayacağı düşünülmektedir.

ÇKK md. 22’ye göre de, duruşmada çocuk, velisi, vasisi, mahkemece görevlendirilmiş bir sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile veya kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisi hazır bulunabilir. Mahkeme ya da hakim, çocuğun sorgusu ya da diğer işlemler sırasında sosyal çalışma görevlisinin de hazır bulunmasına karar verebilir. Duruşmalarda hazır bulunan çocuk, yararı gerektirdiği

Ceza Dairesi’nin 2017/8905 E., 2019/5569 K. ve 25.04.2019 T. sayılı ilamı, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 16.10.2019.

¹²¹ İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi’nin 2010/305 E. sayılı dosyası.

¹²² Polat, **a.g.m.**, s. 96.

takdirde duruşma salonundan çıkarılabilir veya sorgusu yapılmış çocuğun duruşmada hazır bulunmasına gerek görülmeyebilir.

2. Çocukların Yetişkinlerle Birlikte Suç İşlemesi

ÇKK'nın 17. maddesi iştirak halinde suç işlenmesi halini düzenlemiştir. Madde uyarınca, çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülecektir.

Bu durumda, gerekli tedbirler uygulanmakla birlikte çocuk mahkemesi gerek görürse çocuk hakkındaki yargılamada genel mahkemede davayı bekletici mesele yapabilecektir. Ancak davaların birlikte görülmesi zorunlu ise, mahkemelerin de uygun bulması şartıyla, yargılamanın her aşamasında davaların genel mahkemede birleştirilmesine karar verilmesi mümkündür.

Davaların yetişkini yargılayan genel mahkemelerde birleştirilmesi eleştirilmekte ve çocuklar söz konusu olduğunda yargılamanın her aşamasının çocuk mahkemesinde yürütülmesi gerektiği göz önünde bulundurularak birleştirmenin çocuk mahkemesinde yapılması gerektiği ileri sürülmektedir¹²³. ÇHS'nin 3. maddesi gereğince de kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yararı temel düşüncedir.

Dosyaların birleştirilmesi halinde genel mahkeme çocuk hakkında ÇKK ve diğer kanunlarda düzenlenmiş bulunan çocuk ile ilgili hükümleri uygulayacaktır¹²⁴. Bu kapsamda, gelen mahkemede görülen duruşmaların kapalı yapılması gerektiği de Yargıtay'ca vurgulanmaktadır¹²⁵.

¹²³ Aydın, **a.g.m.**, s.57; Akarca, **a.g.m.**, s.14.

¹²⁴ Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, s.198.

¹²⁵ Yargıtay 17. Ceza Dairesi'nin 2019/2036 Esas, 2019/5617 Karar ve 16.04.2019 Tarih sayılı ilamına göre; "birleştirilen davaların genel mahkemelerde görüleceği, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 2011/6-331 Esas, 2012/69 Karar sayılı ve 28.02.2012 tarihli kararı ile 5271 Sayılı CMK'nun 185. maddesi uyarınca 18 yaşını doldurmamış çocukların duruşmalarının kapalı yapılacağı ve hükmün de kapalı duruşmada açıklanacağı anlaşılmakla, suça sürüklenen çocuk ...'in 18 yaşını ikmal etmemiş olmasına karşın birleştirme kararını takip eden tüm celselerin kapalı yerine açık yapılması" hukuka aykırıdır. (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 16.10.2019.

İncelenen dosyaların ikisinde çocuğun yetişkinlerle birlikte suç işlediği görülmüştür. Bu dosyaların birinde asliye ceza mahkemesinde görülen dosyanın temyiz aşamasında olması¹²⁶, diğerinde de asliye ceza mahkemesince “dosyaların birleştirilmesinde zorunluluk bulunmadığı” gerekçesiyle birleştirmeye muvafakat edilmemesi¹²⁷ nedeniyle dosyalar birleştirilememiştir.

3. Tedbir Kararlarına Karşı Kanun Yolu

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri için koruyucu ve destekleyici tedbirlerden ayrı bir düzenleme yapılmamış olması tıpkı infazda olduğu gibi kanun yollarında da problemlere yol açmaktadır.

Ceza mahkemelerince yapılan yargılama neticesinde verilen güvenlik tedbiri kararına karşı önce Bölge Adliye Mahkemesine, sonra da Yargıtay’a başvurulabilmektedir. Yani, bu kararlara karşı istinaf ve temyiz kanun yolları açıktır.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri kararlarına karşı ise hangi kanun yoluna başvurulabileceği açıkça belirtilmemiştir. ÇKK’nın 14. maddesinde çocuk hakimi tarafından verilen tedbir kararlarına karşı itiraz yolunun açık olduğu ifade edilmiştir. Buna mukabil, doktrinde güvenlik tedbiri kararının hüküm niteliğinde olduğu ve bu karara karşı istinaf yoluna başvurulabileceği de ileri sürülmektedir¹²⁸.

Güvenlik tedbiri kararına karşı itiraz yoluna gidilebileceğinin kabulü halinde¹²⁹, TCK md.268 uyarınca itiraz süresi karar duruşmada verilmiş ve çocuk hazır bulunmuşsa tefhimden, çocuğun yokluğunda verilmişse tebliğden itibaren yedi gündür. İtiraz, kararı veren mahkemeye yapılacak, mahkemece yerinde görülmemesi ve kararın düzeltilmemesi halinde ise itirazı incelemeye yetkili olan en yakın çocuk mahkemesine gönderilecektir.

İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2018/51 Tedbir Talep dosyasında anne tarafından bakım tedbiri kararına itiraz edilmiş, İstanbul Anadolu 1. Çocuk

¹²⁶ İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi’nin 2014/743 E. sayılı dosyası.

¹²⁷ İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi’nin 2014/732 E. sayılı dosyası.

¹²⁸ Topaloğlu, **a.g.e.**, s.85,133.

¹²⁹ Aslan, **a.g.e.**, s.156-157; Öztürk, “Türkiye’de Çocuk Güvenlik Tedbirleri (Ceza) Hukukunun Temel Sorunları”, s.217.

Mahkemesi’nce de itirazın reddine karar verilmiştir. Bahsi geçen dosyada alınan sosyal inceleme raporunda “çocukların fiziksel şiddet gördüğü, anne tarafından ihmal edildikleri, annenin çocuk bakımında ve ebeveynlik becerilerinde yetersiz olduğu” ifade edilmiştir.

CMK md.269 uyarınca, güvenlik tedbiri kararlarına itiraz kararın infazına engel olmayacak, ancak kararına itiraz edilen veya itirazı inceleyecek mahkeme infazın geri bırakılmasına karar verebilecektir. İtiraz üzerine verilen kararlar ise kesindir.

Buna karşın, güvenlik tedbiri kararlarının da hüküm niteliğinde olduğunu kabul eden görüşe göre, tedbirlerin karar kesinleşmeksizin infazı mümkün olmayacaktır¹³⁰.

Kanaatimizce mutlak ceza sorumsuzluğu olan ve bu sebeple haklarında kamu davası açılmayan 0-12 yaş grubundaki çocuklara yönelik çocuk hakimince verilen güvenlik tedbiri kararları itiraza, 12-15 yaş arasında yer almakla birlikte, ceza sorumluluğunun bulunmadığı soruşturma ya da kovuşturma aşamasında tespit edilen çocuklar hakkında verilen ve CMK md.223 uyarınca hüküm niteliğinde olan “ceza verilmesine yer olmadığı ve güvenlik tedbiri kararları” ise istinaf kanun yoluna tabidir. İncelenen tedbir ve dava dosyalarında da uygulamanın bu yönde geliştiği görülmüştür.

II. İNFAZ

İnfaz, dar anlamda “mahkemelerce verilen ve kesinleşen ceza ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi” olarak tanımlanabilir¹³¹. İnfaz hukukunu da “bu kararların yerine getirilmesine ilişkin esas ve usulleri düzenleyen hukuk dalı” olarak ifade etmek mümkündür. Ancak, infaz işlemleri yalnızca ceza ve güvenlik tedbirlerine ilişkin değildir. Bu doğrultuda infaz hukukunu, “ceza ve güvenlik tedbiri kararlarının yanı sıra, soruşturma ve kovuşturma evresinde mahkemelerce verilen koruma tedbirlerinin yerine getirilmesine ilişkin esas ve usulleri, hükümlü ve

¹³⁰ Topaloğlu, **a.g.e.**, s.136.

¹³¹ Özbek, **a.g.e.**, s.27.

tutukluların haklarını ve yükümlülüklerini, ödülleri, disiplin cezalarını, hükümlü ve tutukluların haklarında yapılan işlemlere karşı başvurabilecekleri yargı yollarını ve ceza infaz kurumlarının yönetimini ve denetimini düzenleyen hukuk disiplini” olarak tanımlamak da mümkündür¹³².

İnfaz hukukuna ilişkin temel kanun 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5275 Sayılı CvGTİHK’dır.

A. Tedbir Kararlarının İnfazı

Mevzuatımızda çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin infazı ile ilgili özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durumun, ÇKK md.11 ile aynı Kanunun 5.maddesine yapılan atıftan kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük’ün 59. maddesinde “TCK’nın 56. maddesinde belirtilen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ÇKK’daki usul ve esaslara göre infaz edileceği” öngörülmüş olup, ÇKK’da güvenlik tedbirlerinin infazı ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Bunun gibi, KTUY’nin 2. maddesinde “Yönetmeliğin çocuklar hakkında verilecek güvenlik tedbirlerinin usul ve esaslarını da kapsadığı” belirtilmiş olmasına rağmen, Yönetmeliğin incelenmesi neticesinde güvenlik tedbiri kararı verilmesine veya tedbirin uygulanmasına ilişkin bir hükmün yer almadığı görülmüştür.

Kanun koyucu güvenlik tedbirlerinin de koruyucu ve destekleyici tedbirler gibi infaz edileceğini düşünmüş ise de, koruyucu ve destekleyici tedbirler ile TCK’da yaptırım olarak düzenlenmiş güvenlik tedbirlerinin infazının birbirinden ayrılması gerektiği ileri sürülmektedir¹³³. Çocuk ceza hukukunun tedbir ve güvenlik tedbiri hukuku olduğu unutulmamalı, çocuğa özgü güvenlik tedbirleri ayrıca düzenlenmeli ve güvenlik tedbiri muhakemesine ilişkin kurallar belirlenmelidir¹³⁴.

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin koruyucu ve destekleyici tedbirlerden ayrı bir düzenlemede yer alması gerektiği

¹³² Abdulkadir Akın, **İnfaz Hukuku**, 3. bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016, s.25.

¹³³ Topaloğlu, **a.g.e.**, s.95-96.

¹³⁴ Mağdur Çocuk Haklarına İlişkin Öneriler, s.208-209, (çevrimiçi) <http://www.magdur.adalet.gov.tr/>, 12.11.2019.

düşünölmekte ise de, bugün için böyle bir düzenlemenin bulunmaması ve yukarıda bahsi geçen Yönetmeliğin 2. maddesi nedeniyle, koruyucu ve destekleyici tedbirler için öngörölen usulün, güvenlik tedbirleri hakkında da uygulanacağı kanaatindeyiz.

1. Tedbir Kararlarının Uygulanması

KTUY'nin 9. maddesine göre mahkeme veya hakim tarafından verilecek danışmanlık ve barınma tedbir kararları, ilgisine göre il millî eğitim müdürlükleri, ilçe veya il sosyal hizmetler müdürlükleri ya da yerel yönetimlere, eğitim tedbiri kararı, ilgisine göre il millî eğitim müdürlüklerine veya Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bölge Müdürlüklerine, bakım tedbiri kararı, ilçe veya il sosyal hizmetler müdürlüklerine, sağlık tedbiri kararı, il sağlık müdürlüklerine gönderilecektir¹³⁵.

Maddenin ikinci fıkrasında “koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının kesinleşmesi beklenmeksizin uygulanacağı” belirtilmiştir. Oysa, güvenlik tedbiri kararlarının infaz edilebilmeleri için kesinleşmeleri gerektiği ve ancak kesinleşen tedbir kararlarının infaz için Cumhuriyet savcılığına gönderileceği¹³⁶, Cumhuriyet savcısının ise kararı, türüne göre KTUY'nin 9. maddesinde belirtilen ilgililere göndereceği ve infazı denetleyeceği, güvenlik tedbiri kararlarının, koruyucu ve destekleyici tedbir kararları gibi mahkemece doğrudan ilgili kurum ve kişilere gönderilmesi mümkün olmadığı ileri sürölmektedir¹³⁷. İncelenen tüm tedbir dosyalarında ise çocuk mahkemesince gerek korunma ihtiyacı içinde olan gerekse de suçta süröklenen çocuklar hakkında verilen tedbir kararlarının kesinleşmesi beklenmeksizin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne gönderildiği görölmüştür. “Suça süröklenen çocuk hakkındaki” tedbir kararlarının birinde “kararın ÇKK md.9 gereğince kesinleşmesi beklenmeksizin derhal yerine getirileceği” açıkça belirtilmiştir¹³⁸.

¹³⁵ ÇKK'nın 45.maddesine göre danışmanlık ve barınma tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve yerel yönetimler; eğitim tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı; bakım tedbiri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu; sağlık tedbiri ise Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilecektir.

¹³⁶ Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, s. 239; Topaloğlu, **a.g.e.**, s.96.

¹³⁷ Topaloğlu, **a.g.e.**, s.96.

¹³⁸ İstanbul 2. Çocuk Mahkemesi'nin 2019/254 Tedbir Talep dosyası.

KTUY 9/III uyarınca tedbir kararları, kararı veren mahkemenin ya da hakimliğin bulunduğu yerde infaz edilecek ise de, imkan olmadığı takdirde kararın yerine getirilmesi ile yükümlü kurum tarafından tedbirin yerine getirilmesi için başka bir yer belirlenebilecektir.

Yönetmeliğin 12. maddesi danışmanlık tedbirinin, 13. maddesi eğitim tedbirinin, 14. maddesi bakım tedbirinin, 15. maddesi barınma tedbirinin ve 16. maddesi sağlık tedbirinin yerine getirilmesine ilişkin esasları düzenlemektedir.

12/V. maddeye göre danışmanlık hizmeti, kurumlarda görevli sosyal çalışma görevlileri ile alanında meslekî eğitim almış görevlilerce yürütülecek, danışmanlık hizmeti verecek uzman kişilerin uygulayacakları meslekî çalışmalar ve programlara ilişkin standartlar, uygulama esasları ve değerlendirme ölçütleri tedbiri yerine getirecek kurumlar tarafından belirlenecektir. Uzmanlar alanları da belirtilmek suretiyle tedbiri yerine getirmekle sorumlu kurumların taşra birimleri tarafından, il ve ilçelerdeki koordinasyon makamlarına, mahkeme veya çocuk hâkimlerine bildirilecektir. Maddenin altıncı fıkrasına göre bu uzmanlar öncelikle meslekî eğitim almış, yeterliliklerini sertifikaları ile belirten ve alanlarında çalıştıklarını hizmet belgesi ile ispat edenler arasından seçilecektir. 12/VII. maddeye göre de danışmanlık tedbiri, Millî Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilecektir.

İncelenen dosyalarda danışmanlık tedbiri kararlarının Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nce ilçe sosyal hizmet merkezlerine gönderildiği görülmüştür. Bununla birlikte bazı dosyalarda alınan sosyal inceleme raporlarında “çocuğun eğitiminin sekteye uğramaması ya da davranışlarının okul ortamında gözlemlenmesinin daha uygun olabileceği” belirtilerek danışmanlık tedbirinin Milli Eğitim Bakanlığı ya da İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından yerine getirilmesinin uygun olacağı belirtilmiş, Mahkemece de bu yönde karar verilmiştir¹³⁹. Bir dosyada da kararın gönderildiği Sosyal Hizmet Merkezince “çocuğun sosyal hizmet merkezine ulaşımının maddi açıdan sıkıntılı olabileceği ve çocuğun yüksek yararı

¹³⁹ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi'nin 2018/31, 2018/32, 2018/34 ve 2018/40 Tedbir Talep dosyaları.

için danışmanlık tedbirinin okul ya da rehberlik araştırma merkezince yerine getirilmesinin uygun olacağı” belirtilmiştir. Anılan talep 01.06.2018 tarihli olup, 21.11.2019 günü itibari ile Mahkemece henüz bir karar verilmediği görülmüştür.

Yönetmeliğin 13/V maddesi uyarınca eğitim tedbiri kararının verilmesinde on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından uluslararası sözleşmeler ve kanunların öngördüğü sınırlar dikkate alınacak, bu çocuklar hakkında eğitimlerinin devamına ilişkin tedbir kararı verilebilecektir. Maddenin devamında on beş yaşını doldurmuş çocuk hakkında, iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine, meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamu ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine yönelik verilen tedbir kararında; Milli Eğitim Bakanlığınca yerine getirilmesinin hükme bağlandığı hâllerde bu Bakanlığın koordinasyonunda meslekî eğitim merkezleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca yerine getirilmesinin hükme bağlandığı hâllerde ise Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğünce geliştirilen işgücünün istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik işgücü yetiştirme, meslekî eğitim ve işgücü uyum programlarına yönlendirilmek suretiyle yerine getirileceği, bu eğitim programlarına erişimde güçlük yaşıyorsa, tedbir kararı verilen çocuğun Türkiye İş Kurumuna Genel Müdürlüğüne müracaatı sonrasında vasıflarına uygun işçi arayan özel işyerleri ile bağlantısı sağlanacağı ve kamuda işe yerleştirmenin kamuda işe alınacaklarla ilgili kanun hükümleri çerçevesinde yerine getirileceği belirtilmiştir¹⁴⁰.Hiç eğitim almamış veya zorunlu eğitimini yarıda bırakmış, zorunlu eğitim yaşını tamamlamış olup haklarında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen çocukların; eğitimlerini sürdürebilmeleri, kapasitelerini geliştirebilmeleri, iş ve meslek edinebilmeleri amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğünce gerekli önlemler alınacaktır. Sekizinci fıkraya göre eğitim tedbiri Millî Eğitim Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ilgili birimleri tarafından yerine getirilecektir.

¹⁴⁰ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2019/12 Tedbir Talep dosyasında sosyal inceleme uzmanı tarafından “iş ve meslek edinmesi amacıyla kursa devamının veya bir ustanın yanına yerleştirilmesinin uygun olacağı” belirtilmiş ise de Mahkemece yalnızca “eğitim tedbirine” karar verildiği görülmüştür.

İstanbul'daki Çocuk Mahkemelerince tüm tedbir kararları koordinasyon merkezi olarak belirlenen İstanbul Valiliği Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne gönderilmektedir. İncelenen dosyalarda eğitim tedbiri kararlarının bu Müdürlükçe ilçe milli eğitim müdürlüklerine, oradan da okul müdürlüklerine iletildiği anlaşılmıştır. Tedbir dosyalarının birinde İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünce okul müdürlüğüne yazılan yazıda “çocuğun evine gidilerek inceleme yapılması, okula yönlendirilmesi, okuma yaşı geçmiş ise halk eğitim merkezine yönlendirilmesi, çocuğun okula kaydolması halinde rehber öğretmeni tarafından düzenlenecek olan üç aylık raporların Mahkemeye gönderilmesi” istenmiştir¹⁴¹. Bahsi geçen dosyada diğerlerinden farklı olarak kararın öncelikle İl Milli Eğitim Müdürlüğüne, oradan da İlçe Milli Eğitime gönderildiği görülmüştür.

Yönetmeliğin 14. maddesi, bakım tedbirinin yerine getirilmesine ilişkin usul düzenlemektedir. Maddenin üçüncü fıkrasına göre sağlık ve bakım tedbirinin birlikte uygulanacağı hallerde, öncelikle suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocuklardan tedavisi gereken ağır ruhsal hastalığı veya madde bağımlılığı nedeniyle fiziksel sorunları olanların rehabilitasyonu bu amaçla kurulmuş resmî veya özel sağlık kuruluşlarında gerçekleştirilecek, bunlardan bakım tedbirini gerektirenler, yatarak tedavileri tamamlandıktan sonra bakım amacıyla aile yanına veya bu amaçla kurulmuş resmî veya özel kuruluşa yerleştirileceklerdir. Dördüncü fıkra, bakım tedbiri kararı verilen çocukların kolluk kuvvetlerince Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna teslim edileceği hâllerde, çocuğun ilk sağlık kontrolü yapıldıktan sonra tesliminin sağlanacağı, bulaşıcı hastalığı olan çocukların tedavisinin Sağlık Bakanlığınca gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Bu durumdaki çocuklar hakkında derhâl sağlık tedbiri alınması için mahkeme veya çocuk hâkimine başvurulacaktır. Altıncı fıkra, bakım tedbirinin uygulanacağı hallerde yabancı uyruklu çocuklar için vatandaşı olduğu ülkenin konsoloslukları ile iletişime geçileceği belirtilmiştir. Sağlık kontrolü ve tedaviye ilişkin hizmetlerden doğan tüm giderler Sağlık Bakanlığınca karşılanacaktır. Yönetmeliğin 14/IV, 14/V ve 14/IV maddelerinde belirtilen işlemlerin barınma tedbiri için de yerine getirileceği kabul

¹⁴¹ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi'nin 2019/160 Tedbir Talep dosyası.

edilmiştir. Bakım tedbiri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilecektir.

Yönetmeliğin 15/VI maddesi uyarınca barınma tedbiri, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilecektir.

Sağlık tedbirinin yerine getirilmesine ilişkin usul ise Yönetmeliğin 16.maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin beşinci fıkrası uyarınca sağlık kurulunca akıl hastası veya madde bağımlısı çocuklar hakkında düzenlenen rapora göre, toplum açısından tehlikeli olan suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan akıl hastası çocuklara yönelik sağlık tedbiri, yüksek güvenlikli sağlık kurumlarında korunma ve tedavi altına alınmak suretiyle yerine getirilecek, altıncı fıkrası uyarınca akıl hastası çocuk hakkında toplum açısından tehlikeliliğinin devam edip etmediği veya önemli ölçüde azalıp azalmadığı hususunda en geç üçer aylık dönemler hâlinde mahkeme veya çocuk hâkimine bilgi verilecektir. Yerleştirildiği kurumun sağlık kurulunca düzenlenen raporda toplum açısından tehlikeliliğinin ortadan kalktığının veya önemli ölçüde azaldığının belirtilmesi üzerine mahkeme veya çocuk hâkimi kararıyla çocuğun yüksek güvenlikli sağlık kurumunda koruma ve tedavi altına alınmasına ilişkin karar kaldırılarak çocuk serbest bırakılabilecektir. Sağlık kurulu raporunda akıl hastalığının ve işlenen fiilin niteliğine göre güvenlik bakımından çocuğun tıbbî kontrol ve takibinin gerekip gerekmediği, gerekiyor ise bunun süre ve aralıkları belirtilecektir.

Dokuzuncu fıkraya göre tıbbî kontrol ve takip, raporda gösterilen süre ve aralıklarla, çocuğun ana, baba, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimseler ya da hakkında bakım veya barınma tedbiri verilmiş ise bu tedbiri yerine getirmekle yükümlü kurum ya da kuruluşlarca bu çocukların teknik donanımı ve yetkili uzmanı olan sağlık kuruluşuna gönderilmeleri ile sağlanacaktır. Onuncu fıkroda tıbbî kontrol ve takipte, çocuğun akıl hastalığı itibarıyla toplum açısından tehlikeliliğinin arttığı anlaşıldığında, hazırlanan rapora dayanılarak, yeniden koruma ve tedavi amaçlı olarak sağlık tedbirine hükmedileceği ve yukarıdaki işlemlerin tekrarlanacağı öngörülmüştür.

Maddenin devamında yatarak tedavisi tamamlanan çocuklardan haklarında bakım veya barınma tedbir kararı bulunanların, kararı uygulamakla görevli kurum tarafından aile yanına, kuruma veya bu amaçla kurulmuş resmî veya özel kuruluşlara yerleştirileceği, sağlık tedbirleri kapsamında uygulanan tedavinin özelliklerine bağlı olarak bir aile veya kurum yanında bakımı gereken çocuklar hakkında verilen sağlık ve bakım tedbirleri birlikte uygulanacağı, bunun için ilgili kurum veya kuruluşların işbirliği yapacağı, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı olan çocukların, koruyucu ve destekleyici sağlık tedbiri olarak, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarının tedavi altına alınmasına yönelik olarak verilen kararların yerine getirilmesinde tedavi için çocuğun rızası aranmayacağı, tedbirin uygulama süresince ilgili kurum uzmanı tarafından, çocuğa uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgi verileceği sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunulacağı ve yol gösterileceği belirtilmiştir.

On dördüncü fıkraya göre Sağlık Bakanlığı, il sağlık müdürlükleri marifetiyle sağlık tedbirinin yerine getirileceği uygun sağlık kurum veya kuruluşunu belirleyerek, çocuğun bu kuruma ilk müracaatını sağlamak zorundadır. Ayakta tedavisi uygun görülen çocukların tedavisi; ana, baba, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimseler ya da haklarında bakım ve barınma tedbiri verilmiş ise bu tedbiri yerine getirmekle yükümlü kurum ya da kuruluşlarca belirlenen sağlık kurumlarına gönderilmeleri ile sağlanacaktır. Gerektiğinde kolluk birimlerinden güvenliğin sağlanması için yardım istenmesi mümkündür. On beşinci fıkra uyarınca da sağlık tedbiri, Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilecektir.

Yönetmeliğin 18. maddesinde tedbir kararını uygulamakla yükümlü kişi, kurum veya kuruluşların çocuğun tesliminden itibaren on gün içinde, tedbirden sorumlu kişiyi, tedbirin türünü ve süresini, işbirliği yapılacak kurumları, sağlanacak hizmetleri ve nelerin amaçlandığını ve ilerlemenin nasıl ölçüleceğini belirtilen bir uygulama planı hazırlayarak kararı veren hakim ya da mahkemenin onayına sunmakla yükümlü olduğu belirtilmiştir. Mahkeme veya hakim bu plan üzerinde gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilecektir.

İncelenen dosyalarda sağlık tedbiri kararlarının Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler İl M¼d¼rl¼ę¼'nce İl Sağlık M¼d¼rl¼ę¼ne, oradan da hastanelere g¼nderildięi g¼r¼lm¼řt¼r.

KTUY md.18/XIII'te "tedbirlerin uygulanması amacıyla ¼zel ve resm¼ kişi, kurum ve kuruluşlarca verilecek hizmetlerin, Kanunun ilgili tedbiri yerine getirmekle sorumlu tuttuğu Bakanlığın denetiminde y¼r¼t¼leceęi ve bu tedbirlerin yerine getirilmesinde ceza infaz kurumlarına herhangi bir g¼rev y¼klenemeyeceęi" açıkça belirtilmiştir. Esasen, danışmanlık, eğitim, barınma, bakım ve sağlık tedbirlerinden ibaret g¼venlik tedbirlerinin ceza infaz kurumları ile herhangi bir ilişkisi olamayacağı açıktır. Bu durum, uygulamada herhangi bir sorun yaratmayabilir ise de, teorik olarak, g¼venlik tedbirlerinin niteliği ile bağdaşmamaktadır.

G¼r¼ld¼ę¼ ¼zere, KTUY tedbir kararlarının uygulanmasına ilişkin usul¼ ayrıntılı olarak d¼zenlemiř bulunmaktadır. Buna karşın, tedbir kararları genellikle kağıt ¼zerinde kalmakta, uygulama s¼recini de takip etmesi gereken ocuk mahkemesi yoğun iş y¼k¼ ve uzman sayısındaki yetersizlik gibi sebeplerle uygulama aşamasını etkin bir şekilde denetleyememekte, çocuğun değişen ihtiyaçlarını fark edememekte ve yeni ihtiyaçlara uygun kararlar verememektedir¹⁴².

2. Tedbir Kararlarının Uygulanmasının Denetimi

KTUY md.18'de tedbir kararını veren mahkeme veya ocuk hâkiminin, tedbir kararlarının uygulanmasını, tedbirden beklenen gayenin gerçekleşip gerçekleşmediğini, uygulanan tedbirin çocuğun gelişimini hangi y¼nde etkilediğini en geç ¼er aylık s¼relerle sosyal çalışma g¼revlilerine incelettireceği belirtilmiştir.

Çocuklarla ilgili kararların infazı denetim esasına değil, g¼zetim esasına dayalı olmalıdır. Çocuklar hakkında verilen g¼venlik tedbirlerinin uygulanmasında denetim g¼revlisinin çocuğun tedbir y¼k¼ml¼l¼ę¼ne uyup uymadığını

¹⁴² Aydın, a.g.m., s.67.

denetlemesinin yanı sıra, çocuğun tedbir kararından azami düzeyde fayda görmesini sağlaması amaçlanmalıdır¹⁴³.

Hakkında bakım ve barınma tedbiri kararı verilen ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda bulunan çocukla ilgili inceleme görevi ise öncelikle bu kurumda çalışan sosyal çalışma görevlilerine yaptırılacaktır. Çocuğun yüksek yararının gerektirdiği durumlarda ise inceleme görevi mahkemeye atanan sosyal çalışma görevlilerine de yaptırılması mümkündür.

Sosyal çalışma görevlilerinin uzmanlık alanları dışında bir inceleme yaptırmak gerekir ise bu görev kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra edenlere de verilebilir.

İncelemeyi yapan sosyal çalışma görevlisi ya da uzman, inceleme sonucunda bir rapor düzenleyerek on gün içinde mahkemeye veya hâkime verecektir. Gerekli görüldüğünde raporu düzenleyen uzman dinlenebileceği gibi, rapor yeterli görülmezse yeniden inceleme yaptırılabilir.

ÇKK md.36'da da hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebileceği belirtilmiş, bu hususta mahkemeye takdir yetkisi verilmiştir.

Kanunda güvenlik tedbirleri için ayrıca bir düzenleme bulunmayıp, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin infazının da aynı usulde denetlenebileceği düşünülmektedir.

ÇKK md. 37 uyarınca, mahkeme çocuğun ayrıca denetim altına alınmasına karar vermiş ise, denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü tarafından çocuğun kişisel özellikleri ve ihtiyaçları için bir denetim görevlisi görevlendirilecektir. 12 yaşından küçük suça sürüklenen çocukların denetimleri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilecektir.

¹⁴³ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimcinin El Kitabı, s.231, (çevrimiçi) <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 13.10.2019.

Atanan bu görevlinin görevini, kısaca “eğitim veya iş hayatı başta olmak üzere ihtiyaç duyduğu her alanda çocuğa destek olmak ve rehberlik etmek” olarak tanımlamak mümkündür. Görevli ayrıca alınan kararların uygulanıp uygulanmadığını ve çocuğun yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini yerinde incelemek sureti ile denetlemekle de mükelleftir.

Denetim, kararda öngörülen sürenin dolması, tedbirden beklenen faydanın elde edilmesi veya çocuğun başka bir suçtan dolayı tutuklanması ya da cezasının infazının başlaması ile sona erecektir. Denetim görevlisi, denetim sona erinceye kadar üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hakime ya da Cumhuriyet savcısına sunmakla yükümlüdür. İncelenen dosyalarda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’nce kararın gönderildiği kurumdan “kararın uygulanması ve kararı veren mahkemeye bilgi verilmesinin” istendiği görülmüştür.

Yapılan dosya incelemesi neticesinde mahkemelerce tedbir kararının uygulanmasına ilişkin sürecin denetlenemediği anlaşılmış olup, bazı dosyalarda kararın üzerinden geçen zamana rağmen uygulama planının dahi sunulmadığı görülmüş ve kararın infaz edilip edilmediği anlaşılamamıştır¹⁴⁴. Tedbir dosyalarının birinde Sosyal Hizmet Merkezince danışmanlık tedbirinin İl Milli Eğitim Müdürlüğünce yerine getirilmesi talep edilmiş¹⁴⁵, iki dosyada¹⁴⁶ eğitim tedbirinin “çocuğa ve veliye ulaşılamaması sebebiyle uygulanamadığı” yönünde rapor düzenlenmiş ancak Mahkemece herhangi bir işlem yapılmamıştır. Oysa, TKUY md.22/II-III uyarınca koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarını yerine getirmekle görevli kişi, kurum veya kuruluşlar, mahkeme veya hâkim tarafından verilen kararın kendilerine bildirildiği veya tebliğ edildiği tarihte çocuğu teslim alarak derhal işlem başlatmakla, çocuğun bulunamaması halinde ise durumu kolluk görevlilerine bildirmekle yükümlüdür. Maddede mahkemenin “çocuğun bulunması ve ilgili kuruma tesliminin kolluğun çocuk büroları tarafından sağlanmasına karar verebileceği” de açıkça belirtilmiştir. Nitekim, YGİY’nin 5. maddesine göre de

¹⁴⁴ Örneğin, İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2018/22, 2018/31 ve 2018/32 Tedbir talep dosyalarında tedbir kararları Ocak 2018’de verilmiş ancak incelemenin yapıldığı 21.11.2019 tarihine kadar dosya içerisine başkaca herhangi bir evrak girmediği görülmüştür.

¹⁴⁵ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2018/100 Tedbir Talep dosyası.

¹⁴⁶ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2018/28 ve 2018/18 Tedbir Talep dosyaları.

kolluk görevlilerinin bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslahı için kanunlarla belirtilen esaslara uygun olarak, alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu ve uyarıcı madde veya alkol tutkunu, serseri veya hastalık bulaştırabilecek kişileri ve haklarında mahkemece çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına veya benzeri resmî veya özel kurumlara yerleştirilmesine veya yetkili merci önüne çıkarılmasına karar verilen çocukları yakalama görevi bulunmaktadır¹⁴⁷. Ancak, incelenen dosyaların hiçbirisinde mahkemece kararı uygulayan kurumlardan kararın akıbetinin sorulduğu veya çocuğun bulunması için kolluk birimlerine yazı yazıldığı görülmemiştir. Dosyaların çoğunda süresinde olmasa da kararı uygulayan kurum tarafından hazırlanan uygulama planı ve/veya süreç raporu mevcuttur. Az sayıda dosyada da raporlar düzenli olarak gönderilmiştir¹⁴⁸.

Uygulama planının ya da raporların sunulmaması halinde nasıl bir yol izleneceği Yönetmelikte belirtilmiş değildir. Kanaatimizce mahkemece belli aralıklarla dosyaların ele alınarak uygulama planı sunulmamış ise Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nden, uygulama planı sunulmakla birlikte her üç ayda bir düzenlenmesi gereken süreç raporları gönderilmemişse, doğrudan tedbiri uygulamakla görevli kurumdan kararın akıbetinin sorulması gerekmektedir. Yönetmeliğin 18. maddesi uyarınca hakimin, ildeki koordinasyon merkezinin ve tedbiri uygulayacak kurumların birbirini denetleyebileceği, hakimin takip etmediği durumlarda devreye kurumun ya da koordinasyon merkezinin girmesi gerektiği, aynı şekilde kararların uygulanmaması veya koordinasyon merkezinde sorun olması halinde hakimin de bu kurumlardan süreci sorup, takip edebileceği,

¹⁴⁷ Seyfullah Çakmak, “Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanmasında Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu Yargılama Oturumları**, s.30, (çevrimiçi) <http://www.ankaratahkim.com/>, 23.11.2019.

¹⁴⁸ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi'nin 2018/30 Tedbir Talep dosyasında danışmanlık tedbirini uygulayan sosyal hizmet merkezi tarafından, 2018/19 Tedbir Talep dosyasında sağlık tedbirini uygulayan hastane tarafından ve 2018/20 Tedbir Talep dosyasında bakım tedbirini uygulayan Çocuk Evleri Sitesi tarafından Mahkemeye düzenli olarak rapor sunulduğu görülmüştür.

kararı uygulamayan kurum hakkında adli sorumluluk doğacağı ve kurum mensupları hakkında dorudan soruşturma yapılacağı da belirtilmektedir¹⁴⁹.

Adalet Bakanlığı verilerine göre ülkemizde suça sürüklenen çocuk sayısının en fazla olduğu il İstanbul'dur. 2018 yılında yalnızca İstanbul'da 16.842 çocuk hakkında kamu davası açılmıştır¹⁵⁰. Bu davalar dışında, 12 yaşından küçük olduğu için hakkında kovuşturma yapılamayan çocuklarla ilgili tedbir talepleri de çocuk mahkemelerine gelmektedir. Oysa, İstanbul ve İstanbul Anadolu Adliyelerinde beş¹⁵¹, Bakırköy Adliyesi'nde ise dört çocuk mahkemesi bulunmakta olup, mahkemelerin iş yükü kapasitelerinin oldukça üzerindedir. Bu durum, Mahkemelerce güvenlik tedbiri kararlarının uygulanma sürecinin takip edilememesinde önemli rol oynamaktadır. Böyle bir uygulama ile tedbirlerden beklenen faydanın elde edilmesi, diğer bir deyişle çocukların korunması ve suçtan uzaklaştırılması ne yazık ki mümkün görünmemektedir.

3. Tedbir Kararlarının Değiştirilmesi veya Süresinin Uzatılması

TKUY'nin 10. maddesinde hakim veya mahkemenin veli, vasi, denetim görevlisi, bakım ve gözetimden sorumlu kimse, tedbiri yerine getiren kişi veya Cumhuriyet savcısının talebi üzerine tedbirin sonuçlarını inceleyerek süresinin uzatılmasına veya değiştirilmesine karar verebileceği belirtilmiştir. Hâkim veya mahkeme, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının değiştirilmesi veya süresinin uzatılması yönünde bir karar vermeden önce tedbir kararını uygulayan kişi, kurum veya kuruluşan tedbirin uygulanması hakkında gerekçeli bir rapor isteyebilecektir.

Güvenlik tedbirleri yönünden ise yalnızca Cumhuriyet savcısının bu yönde bir talepte bulunabileceği düşünülmektedir.

Tedbir dosyalarının birinde anne ve babaları boşanmış, anneleri psikolojik tedavi altına alınmış ve babalarına da ulaşılamayan korunma ihtiyacı olan iki çocuk hakkında bakım tedbirine karar verilmiş, sonrasında alınan sosyal inceleme

¹⁴⁹ Seyfullah Çakmak, Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu Yargılama Oturumları, s.72, (çevrimiçi) <http://www.ankaratahkim.com/>, 23.11.2019.

¹⁵⁰ Adli İstatistikler 2018, Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, s.68, (çevrimiçi) <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>, 23.11.2019.

¹⁵¹ İstanbul Anadolu 4. Çocuk Mahkemesi iki hakimli çalışmaktadır.

raporunda “koruyucu aile modelinin desteklenmesi için çocukların amca ve yengenin bakımına verilmesinin uygun olacağı” belirtilmesine rağmen, Mahkemece bu talep “baba tarafından velayet davası açıldığı, annenin de çocukları bakımını üstlenmek istediği yönünde beyanda bulunduğu, ayrıca çocukların yaşlarının, kişisel ve sağlık durumlarının ve yüksek yararlarının göz önünde bulundurulacağı” belirtilerek reddedilmiştir¹⁵².

4. Tedbir Kararlarının Kaldırılması veya Sona Ermesi

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, fiili işleyen çocuğun tehlikelilik halinin ortadan kalkmasına veya azalmasına kadar devam edecek olup, kural olarak tedbirlere herhangi bir süre belirtilmeksizin karar verilir¹⁵³. Hakim, suça sürüklenen çocuğun ilerleme durumunu göz önünde bulundurarak da tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilecektir.

İncelenen dosyaların ikisinde sosyal çalışma görevlilerince düzenlenen raporlarda “ebeveynlerin görüşmeye gelmediği, kendilerine telefonla ulaşamadığı ve adreste bulunamadıkları, bu sebeple sürecin tamamlanamadığı”¹⁵⁴, ikisinde ise “çocuğun yaşananlardan ders aldığı, görüşmelere katılmaya ve işbirliğine açık olduğu, benzer olaylara dahil olmaktan kaçındığı, öfke kontrol problemi yaşamadığı, suçu dönemsel bir sebebin yarattığı agresiflik neticesinde işlediği”¹⁵⁵ belirtilerek amaca ulaşılması sebebiyle danışmanlık tedbirinin kaldırılması talep edilmiş, mahkemece de bu yönde karar verilmiştir. Amaca ulaşıldığı düşünülerek tedbirin kaldırıldığı dosyaların birinde çocukla yalnızca bir adet görüşme yapıldığı ve suçun basit kasten yaralamaya ilişkin olduğu görülmüştür.

Eğitim tedbirine karar verilen dosyaların birinde rehber öğretmeni tarafından “çocuğun okumak istemediğini beyan ettiği ve açık ortaokula kaydını yaptırmadığı”

¹⁵² İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2019/14 Tedbir Talep dosyası.

¹⁵³ Aslan, **a.g.e.**, s.156.

¹⁵⁴ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2019/21 Tedbir Talep ve 2019/62 Tedbir Talep dosyaları.

¹⁵⁵ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2019/70 Tedbir Talep ve 2019/116 Tedbir Talep dosyaları.

ifade edilerek tedbirin kaldırılması talep edilmiştir¹⁵⁶. Dosyaların ikisinde ise “babanın çocuğu Kurumda sık sık ziyaret ettiği, maddi ve manevi olarak sorumluluğu üstlenebilecek durumda olduğu, çocuğa yakın ilgi ve sevgi gösterdiği, çocuğun da Kurumda kalmak istemediği” gerekçeleri ile bakım tedbirinin kaldırılması talep edilmiştir¹⁵⁷.

Bazı dosyalarda mahkemece ÇKK md.9 uyarınca verilen acil korunma kararları ile Kuruma gönderilen çocuklar hakkında daha sonra alınan sosyal inceleme raporları neticesinde bakım tedbirinin kaldırılmasına karar verildiği görülmüştür¹⁵⁸. Sosyal inceleme raporlarında “Kurumun son çare olarak düşünülmesi gerektiği, ailenin çocuğu teslim almak istediği, çocuğun Kurumdaki diğer çocukların öykülerinden olumsuz etkilendiği ve onları modellemeye başladığı, darp olmadığı” belirtilmiş ve barınma tedbirinin kaldırılmasının uygun olacağı ifade edilmiştir.

Kanaatimizce, çocuğa veya aileye ulaşamaması ya da çocuğun veya ebeveynlerin tedbiri uygulamaya istekli olmaması tedbirin kaldırılması kesinlikle bir sebep olarak kabul edilmemelidir. Çocuk mahkemesi tedbirin uygulanmasını sağlamak için adres araştırması yaptırabilmeli, kolluk görevlileri vasıtası ile çocuğa ve ailesine ulaşabilmelidir. Eğitimine devam etmek istemeyen çocuklar yönünden tedbir değiştirilerek çocuğun meslek edinmesini sağlamaya yönelik diğer tedbirlere karar verilebilmeli, ayrıca danışmanlık tedbiri ile çocuk için bir danışman tayin edilerek çocuğa eğitim ve gelişimi ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermesi sağlanmalıdır. Bu işlemlerin mahkemeler için büyük bir iş yükü anlamına geldiği gözetilerek yeni çocuk mahkemeleri ve yalnızca tedbir kararı vererek uygulanmasını ve denetimini sağlamakla görevli çocuk hakimlikleri kurulması gerektiği düşünülmektedir.

Bakım tedbiri ise diğerlerine göre farklılık arz ettiğinden, aile ortamından uzaklaştırılmanın zararlı etkileri gözden kaçırılmamalı ve bu tedbir yönünden şartlar özenle takip edilerek ortamın elverişli hale geldiği anda çocuğun aileye teslimine

¹⁵⁶ İstanbul Anadolu 4. Çocuk Mahkemesi’nin 2018/264 Tedbir Talep dosyası.

¹⁵⁷ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2019/18 Tedbir Talep dosyası.

¹⁵⁸ İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi’nin 2019/33 Tedbir Talep, 2019/38 Tedbir Talep ve 2019/3 Tedbir Talep dosyaları.

karar verilmelidir. Bu bakımdan, bakım tedbirinin kaldırılmasına yönelik kararların yerinde olduğu düşünülmektedir.

ÇKK md.7/VI uyarınca tedbirin uygulanması, çocuğun on sekiz yaşını doldurması üzerine ise kendiliğinden sona erecektir. Ancak, aynı fıkarda eğitim tedbiri yönünden bir istisna getirilmiş ve çocuğun rızası alınmak şartıyla eğitim tedbirinin on sekiz yaşından sonra da devam etmesine karar verilebileceği düzenlenmiştir.

Amaca ulaşıp ulaşılmadığına bakılmaksızın tedbirlerin kendiliğinden sona ereceğini öngören bu düzenleme yerinde değildir. Ayrıca, soruşturma ve kovuşturma evrelerinin uzunluğu nedeniyle güvenlik tedbirine ilişkin kararların çoğu henüz uygulanamadan ya da uygulanmaya yeni başlanmış iken çocuğun on sekiz yaşını doldurması ile ortadan kalkmaktadır¹⁵⁹.

B. Denetimli Serbestlik

Denetimli serbestlik, mahkemece belirtilen koşullar ve süre içinde, denetim planı doğrultusunda şüpheli, sanık veya hükümlünün toplumla bütünleşmesi açısından ihtiyaç duyduğu her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı toplum temelli uygulamadır¹⁶⁰. Suçlunun sosyal çevresi ve ailesiyle normal ilişkilerini korumasını mümkün kılmakta, suçluyu cezaevinin olumsuz etkilerinden korumakta ve ekonomik yönden bağımlı hale getirmeyerek suçluya özgür yaşamına devam etme imkanı sağlamaktadır. Buna karşılık tedbire aykırılık halinde suçlunun tekrar cezaevine gönderilmesi olanağı saklı tutulmuştur¹⁶¹.

ÇKK md. 36-41’de de denetimle ilgili bir takım düzenlemelere yer verilmiştir. 36. madde uyarınca hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen ya da kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan çocuklar denetim altına alınacaktır.

¹⁵⁹ Akarca, **a.g.m.**, s.9.

¹⁶⁰ Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Korum Kurulları Yönetmeliği md.4.

¹⁶¹ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.712-713.

Denetimli serbestlik bir infaz biçimi olup, çocuğun desteklenmesinin ve çocuğa rehberlik edilmesinin amaçlandığı çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin denetiminden tamamen farklı bir kurumdur¹⁶². Çocuklara özgü koruyucu ve destekleyici tedbirler ile güvenlik tedbirlerinin uygulanmasının denetimi de ÇKK'nın 36-40. maddeleri doğrultusunda yerine getirilmesine rağmen¹⁶³, denetimli serbestliğe yalnızca doğrudan hapis cezasına hükmedilmesi halinde başvurulabileceğinden, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri ile denetimli serbestlik tedbirinin bir arada uygulanması mümkün değildir.

Denetimli serbestlik kurumu CvGTİHK'nın 105/A maddesinde düzenlenmiş olup, çalışma konumuz itibari ile detaylı olarak incelenmeyecektir.

¹⁶² Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimcisinin El Kitabı,s.227,229, (çevrimiçi) <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>, 13.10.2019.

¹⁶³ Balo, **Çocuk Ceza Hukuku**, s.310.

SONUÇ

Her suçun bir karşılığı olması gerektiğinin kabulü, ceza sorumluluğu bulunmasa da suça sürüklenen çocuklar için de devlet eli ile uygulanan bir tür yaptırım öngörülmesi gerekliliğini doğurmuştur. Yine ceza sisteminde yaptırımların ceza ve güvenlik tedbirinden ibaret olması, ceza olmayan diğer tüm yaptırımların güvenlik tedbirinin içine sokulmasına neden olmuş, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri de bu başlık altında yerini almıştır.

TCK'nın 56. maddesinde çocuklara özgü güvenlik tedbirleri ayrıca düzenlenmemiş, ÇKK'ya atıf yapılmakla yetinilmiştir. ÇKK'nın 11. maddesinde de “aynı Kanunun 5. maddesinde düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar yönünden güvenlik tedbiri olarak uygulanacağı” belirtilmiştir. Bu atıf, koruyucu ve destekleyici tedbirlerle ilgili usulün açıkça düzenlenmesine rağmen, güvenlik tedbirleri ile ilgili bir düzenleme yapılmamış olması sebebiyle öncelikle her iki tedbir hakkında aynı usulün uygulanıp uygulanmayacağı sorununun gündeme getirmektedir. Oysa, koruyucu ve destekleyici tedbirlerle ilgili örneğin tedbir talep edebilecek kişiler, kararların tabi olduğu kanun yolları veya süreye ilişkin maddelerin bir yaptırım türü olan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri hakkında uygulanamayacağı düşünülmektedir. İncelenen dosyalardan, uygulamada her iki tedbirin de aynı usule tabi tutulduğu görülmüş ise de, kanaatimizce çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ayrı bir yasal düzenleme ile yeniden ele alınarak tedbirler arasındaki usule ilişkin bu belirsizliklerin giderilmesi ve suça sürüklenen çocuklar yönünden daha etkili başkaca tedbirler öngörülmesi gerekmektedir. Zira, suça sürüklenen her çocuk aynı zamanda korunma ihtiyacı içinde olan çocuk olmakla birlikte kanaatimizce devletin suç işlemiş çocuklara ayrı bir özen ve dikkatle yaklaşması, onlar için ÇKK md.5'te düzenlenen tedbirlere ek ve denetimi daha sıkı tedbirlere başvurulması gerekmektedir. Özellikle koruyucu ve destekleyici tedbirlerin süresi ile ilgili düzenlemenin suça sürüklenen çocuklar yönünden uygulanması, tedbirden beklenen sonucun alınıp alınmadığına bakılmaksızın tedbir kararının kendiliğinden ortadan kalkmasına, suça sürüklenen çocuğun kendi haline bırakılmasına ve onun suça iten ortama geri gönderilmesine

sebepler olduğundan, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin süresi ile ilgili ivedi olarak yeni bir düzenleme yapılması gerektiği düşünülmektedir. Çocuk mahkemelerinde incelenen dosyaların çok büyük bir kısmında danışmanlık tedbirinin uygulandığı ve bazı dosyalarda sosyal inceleme raporu aldırılmaksızın bu tedbire doğrudan başvurulduğu görülmüştür. Bunda mahkemelerin iş yükünün, çocuk mahkemesi hakimlerinin büyük bir çoğunluğunun alanında uzmanlaşmamış olmasının ve uzman sayısının yeterli olmamasının etkisi büyüktür. Bununla birlikte, kanaatimizce en önemli faktör ÇKK'nın 5. maddesinde sayılan tedbir türlerinin yeterli olmaması ve halihazırda herhangi bir okula kaydı bulunan, madde bağımlısı veya akıl hastalığı olmayan, kalacak bir yere sahip çocuklar hakkında uygulanabilecek başkaca bir tedbirin bulunmamasıdır. TCK md.31/II uyarınca suça sürüklenen ancak ceza sorumluluğu bulunmayan 12-15 yaş grubundaki çocuklar hakkında güvenlik tedbirine hükmetmek zorunlu olduğundan, mahkemeler yalnızca bu gerekliliği yerine getirebilmek adına ihtiyaca uygun olup olmamasına bakmaksızın, mecburi olarak danışmanlık tedbirine karar vermektedir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin yalnızca ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar yönünden uygulanacak olması da başka bir sorundur. Bu tedbirlerin TCK'daki diğer güvenlik tedbirlerinden farklı olarak toplumu değil, çocuğu koruduğu, çocuğun toplumla ve ailesiyle bütünleşmesini sağlamayı, onu zararlı eğilimlerden kurtarmayı, ahlaki gelişimine katkıda bulunmayı amaçladığı göz önünde bulundurulduğunda, suç işleyerek tam da bu yönden yardıma ihtiyacı olduğunu ortaya koyan diğer çocuklar için de uygulanmaması anlaşılabilir değildir. Çocuk adalet sisteminin, cezadan ziyade tedbir uygulamasına dayanması ve güvenlik tedbirlerinin yaş sınırı olmaksızın tüm çocuklar hakkında ve ceza yaptırımından öncelikli olarak uygulanması gerektiği düşünülmektedir.

Suç işlemiş bir çocuğu işlediği suçun türünü de göz önünde bulundurmak suretiyle psikolojik, ekonomik, sosyal, ahlaki vb. yönlerden destekleyerek içinde bulunduğu olumsuz durumu gidermek ve tekrar topluma kazandırmak, onu ceza infaz kurumuna koymaktan çok daha olumlu sonuçlar verecektir. Ancak, bu yol suça sürüklenen çocuklara özel düzenlemeleri, özel kurumları, özel personeli ve özel ihtimamı gerektirmektedir. Devletçe ise daha ucuz bir yol olan hapis cezası tercih

edilmekte, çözüm olmadığı bilinmesine rağmen suça sürüklenen çocuklar ceza infaz kurumlarına konularak sorun yalnızca geçici olarak göz önünden kaldırılmaktadır. Bu sebeple, öncelikle TCK md.31'in yeniden ele alınarak güvenlik tedbirlerinin tüm çocuklar bakımından uygulanabilir hale getirilmesi ve teoride tüm ihtiyaçlara cevap veren KTUY'nin hayata geçirilmesinin sağlanması gerekmektedir. Zira, bahsi geçen Yönetmelik incelendiğinde gerek tedbir kararlarının verilmesine, uygulanmasına ve denetimine ilişkin süreçlerin gerekse de çocuk adalet sistemi içinde yer alacak tüm personelin niteliklerinin ayrıntılı olarak açıklandığı görülmektedir. Buna mukabil, uygulama bu düzenlemeler ile paralel gelişmemekte, verilen tedbirin çocuğun ihtiyaçlarına uygun olup olmadığı, bu ihtiyaçları karşılayıp karşılamadığı yeterince değerlendirilmemekte ve özellikle tedbir kararlarının uygulanmasının denetimi etkili şekilde sağlanamamaktadır.

Çocukların suç işleminin tamamen önlenmesi ne yazık ki mümkün değildir. Bununla birlikte suç işlemiş çocuğun tekrar suça yönelmesinin büyük ölçüde engellenebileceği, bunun sağlanmasında da çocuklar hakkındaki işlemlerin mümkün olduğu kadar kovuşturma sürecine dahil edilmeksizin sonuçlandırılmasının çok büyük bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve uzlaşma kurumlarının etkin olarak işletilmesi, bu kurumlar yönünden suça sürüklenen çocuklara özel düzenlemeler getirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma hazırlanırken 7188 Sayılı Kanunla kamu davasının açılmasının ertelenmesini düzenleyen CKK md.19'a yeni bir fıkra eklenmiş ve yetişkinler için üç yıl olan hapis cezasının üst sınırı 12-15 yaş grubundaki çocuklar yönünden beş yıla çıkarılmıştır. Bu düzenleme çocuğun yararına olmakla birlikte, çocukların kendi içinde gruplandırılmasının yerinde olmadığı düşünüldüğünden, suça sürüklenen tüm çocuklar için uygulanmasının, ayrıca devletin devreye girerek ödeme gücü bulunmayan çocuğun yerine suçtan zarar görenin zararını karşılamasının daha yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Bahsi geçen kanunla çocuklar yönünden tutukluluk sürelerinde de değişiklikler yapılmış ve bu süreler yetişkinlere oranla kısaltılmıştır. Yargı reformu ile on beş yaşından küçük çocukların ilk defa suç işledikleri durumlarda bu çocuklara ceza yerine sosyal önlemler uygulanacağını öngören düzenlemeler getirileceği

belirtilmiş olup, yasalaşan ilk yargı paketinde bu yönde bir düzenleme bulunmasa da en azından 12-15 yaş grubundaki çocukların adli sistemin dışına çıkarılabilmesi için anılan değişikliklerin mutlaka gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Çalışmanın hazırlanması esnasında ÇKK'nın ve KTUY'nin teorik olarak büyük oranda ihtiyacı karşılamaya elverişli olduğu, ancak özellikle çocuk mahkemeleri nezdinde incelenen dosyalardan mevzuatın henüz her yönüyle uygulamaya konulamadığı görülmüştür. Çalışmamızın ilgili kısımlarında açıklandığı üzere, tedbir kararlarının infazı önemli bir sorun olup, “suça sürüklenen çocuğun isteksiz olması, çocuğa veya aileye ulaşamaması” gibi sebeplerle tedbirin kaldırılmasına ya da on iki yaşından küçük suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu alınılmaksızın doğrudan danışmanlık tedbirine karar verilebilmektedir. Kanaatimizce, gerek suça sürüklenen gerekse de korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında yalnızca tedbir taleplerini değerlendirecek çocuk hakimliklerinin kurulması ve bu hakimliklere yeterli sayıda sosyal çalışmacı atanması halinde iş yüküne bağlı bu tür sorunların büyük oranda ortadan kalkacaktır. Sosyal inceleme raporu alınmaksızın ve çocuğun ÇKK md.5'te düzenlenen diğer tedbirlere ihtiyacı olup olmadığı değerlendirilmeden tedbir kararı verilmesinin yerinde olmadığı, bu kararların çocuğu tekrar suç işlemekten koruyamayacağı gibi içinde bulunduğu durumun iyileştirilmesine katkı sağlamayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma suça sürüklenmiş çocuklara karşı farklı bir bakış açısı kazanmamı sağlamış, hukuk fakültelerinde verilen eğitimin ceza sistemine dahil olmuş çocuğa karşı ayrı bir bilinç oluşturmaya yetmediğini görmeme neden olmuştur. Çalışmanın hazırlanması sırasında yapılan araştırmalar özellikle çocuk bürolarda görevli personelin de bu anlayış ve bilinçten yoksun olduğunu göstermiştir. Bugün, 13 yaşındaki çocuğa azılı bir suçlu gibi muamele eden ya da neredeyse takdir eder bir tutum sergileyen kolluk görevlilerine medyada oldukça sık rastlanmaktadır. Suça sürüklenen çocuğa karşı sergilenen tavır onun kendisini toplumdan soyutlamasına veya bir kahraman gibi hissetmesine ve her iki durumda da suçlu kimliğini benimseyerek tekrar suça yönelmesine yol açabilecektir. Bu sebeple, hukuk fakültelerinde, yüksek okullarda, polis okullarında ve personele verilecek hizmet içi

eğitimlerde suça sürüklenen çocuklar konusunda özel dersler verilmeli, bu çocuklar hakkında duyarlılık geliştirilmeye çalışılmalıdır. Basın da suça sürüklenen çocuğu bir suç makinesi olarak yansıtmak yerine yapacağı bilinçli yayınlarla onların korunmaya muhtaç bireyler olduğunu, bu görevin devletle birlikte tüm topluma ait olduğunu anlatmalıdır. Ne yazık ki, günümüzde medya henüz böyle bir anlayışa ve etiğe ulaşabilmiş değildir. Bu çalışmanın hazırlandığı sırada dijital ortamda yayın yapan bir gazetede görülen “310 kez serbest bırakıldı! 8 yaşında ama tam bir suç makinesi.” başlıklı haber toplumun fikir ve anlayışı üzerinde yadsınamayacak kadar büyük bir etkisi olan medyanın arzu edilen seviyeden ne kadar uzak olduğunu anlatmaktadır. Oysa, 8 yaşında bir çocuğun başkaları tarafından suç işlemekte kullanıldığı açık olup, burada dikkat çekilmesi gereken nokta “devletin bir çocuğu tam 309 kez koruyamadığı” ve bu çocuğu suç işlemeye yönelttenleri tespit ederek etkin bir şekilde cezalandıramadığı olmalıdır. Suça sürüklenen çocukların tanınmalarını sağlayacak emarelerin kullanılmasını yasaklayan Basın Kanunu maddeleri yeterli olmayıp, bu konuda daha etkili cezai yaptırımlar getiren yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır. Kanaatimizce “çocukların bir toplumun en değerli varlıkları olduğu” bilincinin yerleşmesi çocuk suçluluğunun önlenmesinde çok büyük bir öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Akarca, Mehmet “Çocukların Ceza Hukukundaki Yeri ve Çocukların Korunması”,**Fasikül Hukuk Dergisi**, C.III, S.19, Haziran 2011.
- Akbulut, Berrin “Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi: Prof.Dr. Nur Centel’e Armağan (Özel sayı)**, C. IXX, S.2.
- Akçay, Püren “Onarıcı Adalet Modeli Çerçevesinde Uzlaştırma ve Çocuk Mahkemelerinde Uygulanması”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.9, 2011.
- Akın, Abdulkadir **İnfaz Hukuku**, 3.bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Aktürk, Altay İltan “Çocuk Yargılamasında Koruma Tedbirlerinin Değerlendirilmesi”, **İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Doktora Tezi**, İstanbul, 2015.
- Akyüz, Emine “Çocuk Hakları Bildirisi ve Türk Hukuk Sistemi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, C.XIII, S.1, 1991.
- Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocukların Haklarının ve Güvenliğinin Korunması**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000.

- “Çocuk Hukukunun Gelişimi ve Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi”, **1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı-2**, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2011.
- Alacakaptan, Uğur **Suçun Unsurları**, 2. bs., Ankara, Sevinç Matbaası, 1975.
- Artuk, Mehmet Emin “Güvenlik Tedbirleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2008, C.XII, S.1-2.
- Artuk, Mehmet Emin “Küçüklerin Cezai Sorumluluğu ve Suçlu Çocukların Yargılanmasına Hakim Olan İlkeler”, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, (Çevrimiçi) <http://www.ankarabarusu.org.tr>, 18.01.2018.
- Artuk, Mehmet Emin, Mehmet Emin Alşahin **Kriminoloji**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017.
- Artuk, Mehmet Emin, Ahmet Gökçen, M. Emin Alşahin, Kerim Çakır **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13.bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2019.
- Aslan, Beşir **Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü**, 2.bs., Ankara, Seçkin, 2012.
- Arslan, Çetin “Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi”, **AHFD**, 2007, C.56, S.4.

Aydın, Murat

“Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri Kurulmalıdır!”, **Çocuk(ça) Adalet?** 3. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali/Tebliğler, Editör: Adem Sözüer, İstanbul, 2013.

Aydın, Murat

“Soruşturma Aşamasında Çocukların Tutuklanmasına Karar Vermede Görevli Mahkeme”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C.I, S.1, 2006.

Balo, Yusuf Solmaz

“Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, Uygulama ve Sistemsal Sorunlar”, **2. Ceza Hukuku Reformları Kongresi**, Editör: Adem Sözüer, C.I, y.y.,t.y.

Uluslararası ilkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009.

Çocuk Ceza Hukuku, 2.bs, Ankara, Adalet Yayınevi, Kasım 2005.

Çocuk Koruma Hukuku, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013.

“Terör Suçları Bağlamında 13-15 Yaş Grubundaki Çocukların Kusur Yeteneğinin Belirlenmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C.XXV, S.105, Mart 2013.

Centel, Nur, Hamide Zafer,
Özlem Çakmut

Türk Ceza Hukukuna Giriş, 9.bs., İstanbul, Beta Basım, 2016.

Ciappi, Silvio

“İtalya’da Çocuk Adaleti Sistemi: Bazı Yeniden Topluma Kazandırma Müdahalesi Uygulamaları ve Genç Suçluların Islahı”, **Çocuk(ça) Adalet?3. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali/Tebliğler**, Editör: Adem Sözüer, Çeviren: Büşra Demiral, İstanbul, 2013.

Cömert, Özge

“Mükerrer Çocuk Suçluluğu: Bitlis İli Örneği”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Elazığ, 2018.

Çakmak, Seyfullah

“Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanmasında Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu Yargılama Oturumları**, (çevrimiçi) <http://www.ankaratahkim.com/>, 23.11.2019

Çetintürk, Ekrem

Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017.

Demirbaş, Timur

Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12.bs., Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.

Devecioğlu, Veli

“Çocuk Yargılamasında Devrim: Çocuk Mahkemeleri”, **Toplumsal Gelişim Sürecinde Çocuk Suçları Tartışmalı Oturum**, Tanburacı Matbaası, 1979.

Dilberoğlu, A. Vedat

“Cezalar ve Güvenlik Tedbirlerinin Amacı ve Niteliği”, **AÜHFD**, C.LXV, S.4, 2016.

- Dolu, Osman **Suç Teorileri Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji**, 3.bs, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2011.
- “Rasyonel Bir Tercih Olarak Suç: Klasik Okul Düşüncelerinin Suçu Açıklama ve Önleme Kapasitelerinin Değerlendirilmesi,” **Polis Bilimleri Dergisi**, C.XI, S. 4.
- Dönmezer, Sulhi **Kriminoloji**, 6. bs., Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1981.
- Dönmezer Sulhi, Erman Sahir **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.II, 11. bs., İstanbul, Beta Yayınları, 1997.
- Efe, Metin “Çocukların Cezai Sorumluluğu”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Konya, 2008.
- Erbay, Ayhan “Çocuk Ceza İnfaz Kurumlarının Çocuk Tutuklu/Hükümlüler Üzerindeki Psikolojik Etkileri”, **Aydın Toplum ve İnsan Dergisi**, S.3, 2017.
- Erdoğan, Oktay **Çocuk Ceza Hukuku**, Ankara, Bilge Yayınevi, 2012.
- Ereş, Figen “Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar ve Ailenin Önemi”, **Aile ve Toplum**, C.V, S.17, Nisan-Mayıs-Haziran 2009.
- Erkut, Zeynep, Balcı Serap, Yıldız Suzan “Tarihsel Süreç İçinde Çocuk”, **Çocukve Medeniyet Dergisi**, C.II, S.3, 2017.
- Fişek, A. Gürhan Can Umut Çiner “Çocuk Suçluluğunda Öncü Çalışmalar ve İki Doktora Tezi”, (çevrimiçi)

- Caner Akpınar <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/262/2345.pdf>, 03.02.2019.
- Gedik, Doğan “5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumu”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C.I, S.1, 2006.
- Gökpinar, Mahmut “Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.72, 2007.
- Güler, Melek “Dünyada ve Türkiye’de Önemli Bir Sorun: Çocuk İstihdamı”, **1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Yetişkin Bildirileri Kitabı-1**, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2011, C.I.
- Hafızoğulları, Zeki **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, U.S.A Yayıncılık, 2018.
- Hakeri, Hakan **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 21.bs, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017.
- İçel, Kayıhan **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Yenilenmiş Bası, Beta Yayınları, 2016.
- İnceoğlu, Sibel “Çocuklara Özgü Yargılama Hukukunda Gizlilik İlkesinin Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.1, 2002.
- İrtiş, Verda “Türkiye’de Çocuk Ceza Adaletinin Refah Modelinin Temel Kıstasları Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi”, **1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi: Yetişkin Bildirileri Kitabı-2**, C.II, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2011.

Jiwani, Almas

“Mağdur ve Fail, Kanada’nın Çocuk Suçluluğuna Yaklaşımı”, **Çocuk(ça) Adalet?3.Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali/Tebliğler**, Editör: Adem Sözüer, Çeviren: Burcu Dursun, İstanbul, 2013.

Kafes, Veli

“Ceza Muhakemesinde Çocuğun Korunması”, **Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu, Yargılama Oturumları**, (çevrimiçi) <http://www.ankaratahkim.com>, 23.11.2019.

Kaner, Sema

“Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, C.XXV, S.2, 1992.

Karakeyha, Hakan
Usluadam, Asena Kamer

“Türk Ceza Hukuku Öğretisinde Suçun Manevi Unsuru Bağlamında Suç Genel Teorisine İlişkin Görüşler”, **Ceza ve Kriminoloji Dergisi**, C.III, S.2, 2015.

Karnozova, Liudmila

“Rusya Federasyonu’nda Suça Sürüklenen Çocuklara Karşı Gösterilen Tepkiler”, **Çocuk(ça) Adalet?3.Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali/Tebliğler**, Editör: Adem Sözüer, Çeviren: Gülşah Korkusuz, Kenan Evren Yaşar, İstanbul, 2013.

Kaya, Merve Saliha

“Uygulamada Çocuk Yargılaması: İstanbul Anadolu Adliyesi Çocuk Mahkemelerinde Dosya İncelemesi”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2015.

Koca, Mahmut, Üzülmaz İlhan

Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10.bs.,
Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017.

Kunter, Nurullah,
Feridun Yenisey,
Ayşe Nuhoglu

**Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza
Muhakemesi Hukuku**, Birinci Kitap, 17.bs.,
İstanbul, Beta Basım, 2009.

Maden, Mehmet

Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar, Ankara,
Seçkin Yayıncılık, 2012.

Nuhoglu, Ayşe

Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri,
Ankara, Adil Yayınevi, 1997.

Özbek, Mustafa

“Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı
Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu”,
Prof. Dr. Turgut Akıntürk’e Armağan,
(çevrimiçi) <http://dspace.baskent.edu.tr>,
20.10.2019.

Özbek, Veli Özer

İnfaz Hukuku, 9.bs., Ankara, Seçkin
Yayıncılık, 2017.

Özbek, Veli Özer
Doğan, Koray
Bacaksız, Pınar
Tepe, İlker

Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9.bs.,
Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018.

Özdemir, Fatma Betül

“Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesinde
Soruşturma Evresi”, **İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans
Tezi**, İstanbul, 2014.

Özek, Çetin

“Zeka ve Suç”, **İÜHFİM**, C.XXXII, S.1, 1966

Özgenç, İzzet

Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15.bs.,
Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019.

Öztürk, Bahri

Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye Yayınları, Ankara, 1991.

Öztürk, Bahri,
Mustafa Ruhan Erdem

Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 18.bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018.

Öztürk, Bahri

“Türkiye’de Çocuk Güvenlik Tedbirleri (Ceza) Hukukunun Temel Sorunları”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XVI, S.2-3, Temmuz-Ağustos 2017.

Özügürlü, Meltem

“Televizyondaki Şiddet İçerikli Programların Çocuk Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri”, **1.Türkiye Çocuk Hakları Kongresi: Yetişkin Bildirileri Kitabı-2**, C.II, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2011.

Polat, Halil

“Türk Hukukunda Çocuğun Cezai Sorumluluğu ve Yargılanmalarındaki Özellikler Üzerine Bir İnceleme”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C.XXIII, S.90, 2010.

Sağlam, Mehmet
Aral, Neriman

“Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları”, **Çocuk ve Medeniyet Dergisi**, C.I, S.2, 2016.

Salagaev, Alexander

Juvenile Delinquency, World Youth Report 2003, (çevrimiçi)
www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/worldyouthreport.pdf, 03.02.2019.

Sevük Yokuş, Handan

“Çocuk Yargılamasında Ön Ödeme ve Sulh Hakiminin Ceza Kararnamesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.52, 2004.

Sevük Yokuş, Handan

“Adalet Komisyonunda Kabul Edilen Türk Ceza Kanunu Tasarısının Yaş Küçüklüğüne İlişkin 31. Maddesinin Değerlendirilmesi”, **Türk Ceza Kanunu Reformu, 2. Kitap**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, S.74, 2004.

Seyman, Mehmet

“Çocukları Suça Sürükleyen Nedenlerden Biri Olarak Aile ve Koruma Mekanizmalarının Yetersizliği”, **Çocuk(ça) Adalet’3. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali/Tebliğler**, Editör: Adem Sözüer, İstanbul, 2013.

Sokullu Akıncı, Füsün

Kriminoloji, 13.bs., İstanbul, Beta Yayıncılık, 2018.

Sokullu Akıncı, Füsün
Dursun,Selman

Viktimoloji (Mağdurbilim), 3.bs., İstanbul, Beta Yayıncılık, 2016.

Sokullu Akıncı, Füsün

“İstismar Mağduru Çocukların Suç Sonrası Sorunları ve Hukuksal Korunmaları”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**: Prof.Dr. Nur Centel’e Armağan (Özel sayı), C. IXX, S.2, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2013.

Sonay Evik, Vesile

“Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı ve Denetimi”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XI, S.147-148, 2016.

- Soyaslan, Doğan **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. bs., Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.
- Sölez Tan, Ümran **Çocuk Ceza Hukuku Araştırmaları**, Kazancı Yayınları, İstanbul, 2001.
- Sözen, Edibe “Sosyolojik Açıdan Çocuk Suçluluğu ve Paşakapısı Cezaevi’nde Bir Deneme”, (çevrimiçi)
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/101127>, 04.02.2019.
- Şensoy, Naci “Çocuk Suçluluğu-Küçüklük-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri”, **İÜHFM**, C.XV, S.37, İstanbul, 1949.
- Tan, Mine “Çağlar Boyunca Çocukluk”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, C.I, S.1, Ankara, 1989.
- Topaloğlu, Mahir **Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2010.
- Topçuoğlu, Tuba “Çocuk Suçluluğu ve Gelişimsel (Risk-Odaklı) Suç Önleme”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı I)**, 2014.
- Toroslu, Nevzat **Ceza Hukuku Genel Kısım**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2018.
- Torun, Fatma “Çocuk Hakları Öğretiminde Oyun Yönteminin Başarıya, Kalıcılığa ve Tutuma Etkisi”, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Adıyaman, 2011.

- Turhan, Yavuz “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Güvenlik Tedbiri Olarak Hak Yoksunluğu ve Yasaklılığın Hukuki Niteliği”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C.II, S.4, 2007.
- Uğur, Hüsamettin “Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklarda Uzlaşma”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C.V, S.43, Mart 2010.
- Üzülmez, İlhan “Türk Hukukunda Tekerrür”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2002, C.X, S.1-2.
- Yarsuvat, Duygun “Gelişen Toplumda Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi Konusunda Alınması Gerekli Tedbirler”, **Toplumsal Gelişim Sürecinde Çocuk Suçları Tartışmalı Oturum**, Tanburacı Matbaası, 1979.
- Yavuzer, Haluk **Çocuk ve Suç**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2016.
- Yelesdağ, Hayati “Ceza Hukukunda Çocuk Kavramı ve Çocuğun Cezai Sorumluluğunun Belirlenmesindeki Kriterler”,**Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**,Mersin, 2006.
- Yenisey, Feridun “Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Ceza Sorumluluğu Olmayan Çocuklar ve Gençler İçin Ceza Hukukunda Uygulanan Alternatif Yaptırımlar”, (çevrimiçi)
http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/egitimbasvuru_basvuru/mukayeseli hukukta.pdf, 09.02.2019.

Yurtcan, Erdener

Yargıtay Kararları Işığında Türk Ceza Kanunu (Genel Hükümler), Türkiye Barolar Birliği Yayınları, C.I, 2.bs, Ankara, 2015.

Yücel, Özge

“Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi”, **Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.I, S.2, 2013.

Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü,
Adli İstatistikler 2018

(çevrimiçi) <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>,
04.10.2019.

Ceza Sorumluluğunun
Değerlendirilmesi Rehberi, 2010

(çevrimiçi), <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>,
04.10.2019.

“Çocuğun Cinsel İstismarı Suçu
ve Bu Suçun Yargılanması İle
Çocuk Koruma Sistemine İlişkin
Değişiklik Önerileri”

(çevrimiçi) <http://www.ttb.org.tr>, 03.10.2019.

Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza
İnfaz Kurumları ve Eğitim Evleri
İnceleme Raporu

(çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr>,
20.10.2019.

Mağdur Çocuk Haklarına
İlişkin Öneriler

(çevrimiçi) <http://www.magdur.adalet.gov.tr/>,
12.11.2019.

Maltepe Çocuk ve Gençlik
Kapalı Ceza İnfaz Kurumu
İnceleme Raporu

(çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr>,
28.10.2019.

Ulusal Çocuk Hakları
Strateji Belgesi ve Eylem Planı (çevrimiçi) <https://ailevecalisma.gov.tr>,
09.09.2019.

Suçta Sürüklenen Çocuklara
Hukuki Yardım Eğitimcinin
El Kitabı (çevrimiçi) <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>,
13.10.2019.

Yargı Reformu Stratejisi,
Mayıs 2019 (çevrimiçi) <http://www.sgb.adalet.gov.tr>,
05.10.2019.

(çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>

(çevrimiçi) <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr>,
11.08.2019.

(çevrimiçi) <https://www.adalet.gov.tr>,
20.10.2019.

EK-1

İncelenen Dava DosyalarınınMahkeme ve Esas Bilgileri

İstanbul Anadolu 1. Çocuk Mahkemesi

2007/272 Esas
2012/812 Esas
2013/60 Esas
2014/541 Esas
2014/699 Esas
2014/703 Esas
2014/708 Esas
2014/711 Esas
2014/723 Esas
2014/726 Esas
2014/727 Esas
2014/730 Esas
2014/732 Esas
2014/735 Esas
2014/743 Esas
2014/747 Esas
2014/745 Esas
2014/748 Esas
2015/56 Esas
2017/476 Esas
2017/490 Esas
2017/577 Esas
2018/142 Esas

Kartal 1. Çocuk Mahkemesi

2010/89 Esas
2010/526 Esas

EK-2

İncelenen Tedbir Dosyalarının Mahkeme ve Dosya Bilgileri

İstanbul Anadolu 5. Çocuk Mahkemesi

2019/3 Tedbir Talep	2018/5 Tedbir Talep
2019/6 Tedbir Talep	2018/6 Tedbir Talep
2019/7 Tedbir Talep	2018/7 Tedbir Talep
2019/8 Tedbir Talep	2018/14 Tedbir Talep
2019/12 Tedbir Talep	2018/17 Tedbir Talep
2019/13 Tedbir Talep	2018/18 Tedbir Talep
2019/14 Tedbir Talep	2018/19 Tedbir Talep
2019/15 Tedbir Talep	2018/20 Tedbir Talep
2019/18 Tedbir Talep	2018/22 Tedbir Talep
2019/21 Tedbir Talep	2018/27 Tedbir Talep
2019/25 Tedbir Talep	2018/28 Tedbir Talep
2019/31 Tedbir Talep	2018/30 Tedbir Talep
2019/33 Tedbir Talep	2018/31 Tedbir Talep
2019/34 Tedbir Talep	2018/32 Tedbir Talep
2019/38 Tedbir Talep	2018/34 Tedbir Talep
2019/43 Tedbir Talep	2018/35 Tedbir Talep
2019/62 Tedbir Talep	2018/37 Tedbir Talep
2019/66 Tedbir Talep	2018/39 Tedbir Talep
2019/70 Tedbir Talep	2018/40 Tedbir Talep
2019/116 Tedbir Talep	2018/51 Tedbir Talep
2019/160 Tedbir Talep	2018/98 Tedbir Talep
2019/175 Tedbir Talep	2018/100 Tedbir Talep
2019/242 Tedbir Talep	

İstanbul Anadolu 4. Çocuk Mahkemesi

2018/300 Tedbir Talep

2018/264 Tedbir Talep

2018/434 Tedbir Talep

2019/22 Tedbir Talep

2019/68 Tedbir Talep

2019/70 Tedbir Talep

2019/73 Tedbir Talep

2019/72 Tedbir Talep

2019/73 Tedbir Talep

2019/74 Tedbir Talep

2019/78 Tedbir Talep

2019/269 Tedbir Talep

İstanbul 2. Çocuk Mahkemesi

2019/254 Tedbir Talep